



หนังสืออ้างอิง
(REFERENCE BOOK)
ให้ใช้เฉพาะในห้องสมุดเท่านั้น

คตินิยมหลักธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ด้านนา : ศึกษาเฉพาะกรณี รัชมปาละชาดก
(ไม้เจ็ดคัต)



พระมหาธีรวัฒน์ ธีรจิตโต (เวชานันท)



ศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ด้านนา : ศึกษา

B
294.312
66474
2553

600100058114



หอสมุดส่วนกลาง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ปีการศึกษา ๒๕๕๓

สิ่งพิมพ์นี้เป็นสมบัติของห้องสมุด มจร.
ผู้ใดพบอยู่ในที่อื่นไม่สมควร
ไปรคนำมาส่งที่แผนกห้องสมุดด้วย ขอขอบคุณ

**A STUDY OF THE DHAMMA AS APPEARED IN LAN NA MANUSCRIPTS :
A CASE STUDY OF DHAMMAPĀLA JĀTAKA (MAI CHED KOD)**

PHRAMAHADHIRAWAT THIRACITTO (WEJANANT)



A THESIS PAPER SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS

FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS

DEPARTMENT OF BUDDHISM AND PHILOSOPHY

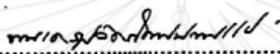
GRADUATE SCHOOL

MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

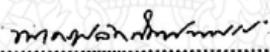
B.E. 2553 [2010]

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาผลกระทบที่ปรากฏในคัมภีร์ด้านนา : ศึกษาเฉพาะกรณีธัมมปาละ
ชาค (ไม้เข็กคัต)
ชื่อนักศึกษา : พระมหาธีรวัฒน์ อธิจิตโต (เวชานนท์)
สาขาวิชา : พุทธศาสนาและปรัชญา
อาจารย์ที่ปรึกษา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ อินทนนท์
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : พระมหาปุณณัสมบัติ ปากโกร

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศาสนศาสตรมหาบัณฑิต


..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์)

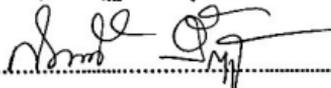
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์


..... ประธานกรรมการ
(พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์)


..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ อินทนนท์)


..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(พระมหาปุณณัสมบัติ ปากโกร)


..... กรรมการ
(ดร.พิสิษฐ โคตรสุโพธิ์)


..... กรรมการ
(ดร.ธาดินี รักคัญญู)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Thesis Title : A Study of the Dhamma as Appeared in Lan Na Manuscripts : A Case
Study of Dhammapāla Jātaka (Mai Ched Kod)
Student's Name : Phramaha Dhirawat Thiracitto (Wejanant)
Department : Buddhism and Philosophy
Advisor : Asst.Prof.Dr. Viroj Inthanon
Co-Advisor : Phramahapoonsombat Pabhakaro

Accepted by the Graduate School, Mahamakut Buddhist University in Partial
Fulfillment of the Requirements for the Master's Degree

P. Sampipattanaviriyajarn
..... Dean of Graduate School
(Phrakhrupaladsampipattanaviriyajarn)

Thesis Committee

P. Sampipattanaviriyajarn
..... Chairman
(Phrakhrupaladsampipattanaviriyajarn)

Viroj Inthanon
..... Advisor
(Asst.Prof.Dr. Viroj Inthanon)

P. Phapakaro
..... Co-Advisor
(Phramaha Poonsombat Phapakaro)

Phisit Kotsupho
..... Member
(Dr. Phisit Kotsupho)

S. Raggatanyoo
..... Member
(Dr. Salinee Raggatanyoo)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	: ศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ล้านนา : ศึกษาเฉพาะกรณีธัมมปาละชาดก (ไม้เข็ดคัด)
ชื่อนักศึกษา	: พระมหาธีรวัฒน์ ฉिरจิตโต (เวชานันท์)
สาขาวิชา	: พุทธศาสนาและปรัชญา
อาจารย์ที่ปรึกษา	: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ อินทนนท์
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	: พระมหาปุณณสมบัติ ปากาโร
ปีการศึกษา	: ๒๕๕๒

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาคัมภีร์ล้านนา : คัมภีร์ธัมมปาละชาดก ๒) เพื่อศึกษาหลักธรรมในคัมภีร์ล้านนา : หลักธรรมในคัมภีร์ธัมมปาละชาดก และ ๓) เพื่อศึกษาคุณค่าของในคัมภีร์ธัมมปาละชาดก ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เก็บรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์ ธัมมปาละชาดก นำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ จัดหมวดหมู่ เพื่อตอบวัตถุประสงค์และนำเสนอในเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

คัมภีร์ธรรมล้านนามีรูปแบบและเนื้อหาของคัมภีร์คล้ายกับคัมภีร์ธัมมปาละชาดก ประการแรก คือ ด้านคำประพันธ์ ผู้แต่งคัมภีร์ได้ยึดหลักการแต่งแบบคำวกรรม ใช้คำเมืองง่าย ๆ มีการอุปมาให้ผู้ฟังเห็นจริง ฟังแล้วเข้าใจได้ทันที มีการเกริ่นนำและจบผูกโดยกล่าวถึงตอนที่สำคัญ และจะมีในตอนที่ไป ส่วนการให้ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพุทธศาสนา ผู้แต่งได้ดำเนินเรื่องที่สนุกตื่นเต้นแล้วสอดแทรกหลักธรรมเข้าไปทันที ผู้ฟังจึงเข้าใจหลักธรรมที่สอดแทรกได้ดีและไม่มาจนเกินไป ความสำคัญของคัมภีร์ธรรมนั้น ต้องเก็บรักษาอย่างดีเพราะคัมภีร์เทศน์เปรียบเหมือนครู ยิ่งอ่านยิ่งได้ความรู้ ยิ่งอ่านยิ่งได้ความคิด มีวิวัฒนาการจากโบราณมาสู่ลานเทิม ด้านเนื้อหา มีพระธรรมปาละเป็นตัวแทนแห่งการกระทำความดี รักษาศีล และการบริจจาคทาน พระอินทร์เห็นความดีได้มานุโมทนาและให้ของวิเศษ ๕ สิ่ง โดยเฉพาะไม้ ๗ คัด ที่สามารถขี้ไปที่ไหนได้อย่างรวดเร็ว ทำให้พระธรรมปาละมีบุญญาธิการมาก ผลแห่งกรรมดีทำให้พระธรรมปาละได้ไปเที่ยวชมป่าหิมพานต์ เมืองโนราและชมยอดเขาพระสุเมรุซึ่งบุคคลทั่วไปไม่สามารถไปได้

หลักธรรมในคัมภีร์ธัมมปาละชาดก พบว่า ในคัมภีร์ ธัมมปาละชาดกนี้ได้สอดแทรกหลักธรรมที่สำคัญไว้ ๒ ลักษณะ คือ หลักคำสอนด้านจริยธรรม ที่สอนให้ผู้ฟังทำดี ประพฤติดีด้วย

การรักษาศีล ด้วยการให้ทานตามหลัก บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ และหลักคำสอนด้านสังขธรรม ได้แก่ โภชนังค ๗ และอริยทรัพย์ ๗ ซึ่งเปรียบกับไม้ ๗ คีด และหลักธรรมที่สำคัญที่สุดคือ หลักธรรมชื่อ อริยสัจ ๔

คุณค่าของคัมภีร์และหลักธรรมในคัมภีร์ธัมมะปาละชาดก พบว่า คัมภีร์ล้านนาและคัมภีร์ธัมมะปาละชาดกให้คุณค่าแก่ผู้ฟังใน ๓ ลักษณะใหญ่ ๆ คือ คุณค่าทางสังคมให้ด้านคติโลก คุณค่าความรู้วัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับการเทศน์ธรรม คุณค่าในรูปแบบและเนื้อหาของคัมภีร์ธรรมเป็นคุณค่าที่ดี เพราะนำเสนอแบบสากลที่เหมาะสมกับผู้ฟังตามสภาพท้องถิ่น และคุณค่าด้านการนำเสนอหลักธรรมนั้น มีทั้งทางจริยธรรมที่ผู้ฟังนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ และหลักธรรมที่เป็นสังขธรรมซึ่งนำผู้ที่ประพฤติปฏิบัติให้สูงขึ้น ๆ ขึ้นไป



Thesis Title	: A Study of the Dhamma as Appeared in Lan Na Manuscripts : A Case Study of Dhammapāla Jātaka (Mai Ched Kod)
Student's Name	: Phramaha Dhirawat Thiracitto (Wejanant)
Department	: Buddhism and Philosophy
Advisor	: Asst.Prof.Dr. Viroj Inthanon
Co-Advisor	: Phramahapoonsombat Pabhakaro
Academic Year	: B.E. 2552 (2009)

ABSTRACT

The objectives of this thesis were as follows; 1) to study the Lan Na manuscript, Dhammapala Jataka, 2) to study its fundamental teaching, and 3) to study moral value of the aforesaid text. For data collection the researcher studied the Dhammapala Jataka, related documents and research works. The collected data were analyzed, synthesized and categorized to answer the study objectives; and the results were presented in descriptive pattern.

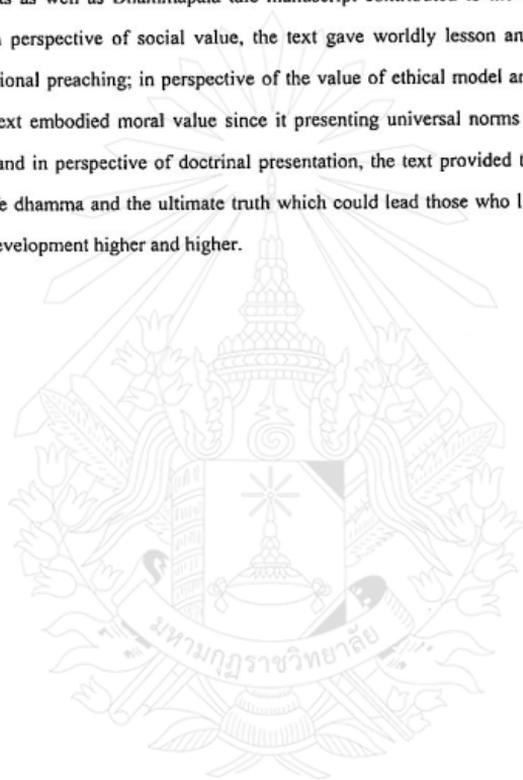
Results of the research were as follows:

Like general Lan Na palm-leaf manuscripts, the Dhammapala Jataka embodied literary value: to begin with, the author followed the writing style of *khaotham*, using simple northern dialect with illustrative, understandable parables. In the beginning of each fascicle, the author started with introductory words and ended up with the essential part and the interesting point to be followed in the next fascicle. In view of knowledge on the tenets of Buddhism, the writer related the story, interesting the audience with moral lessons and simultaneously arousing their excitement. As for the subject matter, Dhammapala, the character of the episode, acted as representative of good deeds, precepts observance, and dana offering to the extent that God Indra realized his good deed and expressed his rejoice, giving the five magical objects, especially the Mai Ched Kod that Dhammapala could ride to anywhere rapidly. By the merit of his good deeds, Dhammapala was empowered to journey to the Himalaya forest, the city of Manora, and the top of Sumeru Mountain that was impossible for ordinary people.

Regarding moral value of the Dhammapala tale, it was found that it embodied two important principles of the Dhamma: ethical conduct that taught the listeners to do good by

observing the precepts and giving dana according to the principle of the Ten Kusalakammapatha and the ultimate Truth, such as the Seven Pajjhanga and the Seven Ariyadhana, which were compared to the Mai Ched Kod. And the most important of all was the Four Noble Truth.

In view of the Dhammapala Jataka value and its moral lesson, it was found that the Lan Na palm-leaf texts as well as Dhammapala tale manuscript contributed to the listeners in three major aspects: in perspective of social value, the text gave worldly lesson and knowledge on culture and traditional preaching; in perspective of the value of ethical model and subject matter of the text, the text embodied moral value since it presenting universal norms compatible with local situations; and in perspective of doctrinal presentation, the text provided the listeners both with the daily life dhamma and the ultimate truth which could lead those who lived the virtuous life to spiritual development higher and higher.



กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือจากอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญหลายท่านที่ทำงานในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้บรรลุลดามวัตถุประสงค์

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ที่ให้สถานศึกษาค้นคว้ารวบรวมความรู้ต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาที่ศึกษาเล่าเรียน

ขอขอบพระคุณ พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย และ ดร. สาลินี รักกตัญญู ที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่ามาคัดกรอง ชี้แนะ แก้ไขวิทยานิพนธ์ให้ได้มาตรฐานตามแบบฉบับของมหาวิทยาลัยแห่งนี้

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ อินทนนท์ ที่ปรึกษาหลัก พระมหาปุณณัฏฐสมบัติ ปภากโร ที่ปรึกษาร่วม ซึ่งเป็นผู้ให้ความอนุเคราะห์ตรวจเนื้อหา พร้อมให้ข้อเสนอแนะในการทำงานวิจัย

ขอกราบขอบพระคุณพระปลัดบุญธรรม ปุณณชฌโม พระครูปลัดจิตติชัย จิตติโช โข และ ดร.ตระกูล ชำนาญ ที่ได้อนุเคราะห์ช่วยตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยเป็นอย่างดีและได้ชี้แนวทางในการเขียนวิทยานิพนธ์ด้วย

ขอขอบพระคุณ ทุก ๆ ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ให้ความกรุณาตรวจสอบ ช่วยเหลือ และให้คำแนะนำการทำงานวิจัย วิชาความรู้ให้แสงสว่างทางปัญญา

ขอขอบพระคุณ โยมพ่อ โยมแม่ และขอบคุณทุกคนที่ให้กำลังใจและสนับสนุนด้านต่าง ๆ ขอบอกที่และเพื่อน ๆ ในสาขาพุทธศาสนาและปรัชญาที่กรุณาช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจมาโดยตลอด

ขอมอบความสำเร็จของกุศลกรรมที่เป็นอันสงฆ์ในครั้งนี้ให้แก่ผู้ที่มีบุญสัมพันธ์ทางวิชาการ ขอให้พบแต่ สิ่งดี มีประโยชน์ มีความสุข และความเจริญ ครบถ้วน ทุกประการ

พระมหาธีรวัฒน์ ธีรจิตโต (เวชานันท์)

สารบัญคำย่อ

ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยได้ใช้คำภีร์พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ของมหาหมกุฎราช-
วิทยาลัย พร้อมอรรถกถา (๘๑ เล่ม) ปี ๒๕๓๖ และฉบับของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๓๘
พร้อมทั้งคำภีร์อรรถกถาต่างๆ อันเป็นคำภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาเดรวาทในการค้นคว้า ซึ่ง
ในการอ้างอิงในที่นี้ ผู้วิจัยได้ใส่ชื่อย่อของคำภีร์ตามที่กล่าวมา ดังมีคำย่อและคำเต็มที่ยังถึง ดังนี้

คำย่อ	คำเต็ม
พระสุตตันตปิฎก	
ที.ปา.	สุตตนตปิฎก ทีมนิกาย ปาฎิกวคค
ที.อ.	สุตตนตปิฎก มัชฌิมนิกาย อฎกถา
อง.เอก.	สุตตนตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกนิปาต
อง.ทุก.	สุตตนตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิปาต
อง.จตุก.	สุตตนตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกนิปาต
อง.นวก.	สุตตนตปิฎก อังคุตตรนิกาย นวกนิปาต
ส.ม.	สุตตนตปิฎก สัสสุตตรนิกาย มหาวคค
พระอภิธรรมปิฎก	
วิสุทฺธิ.	วิสุทฺธิมคคปกรณ

จากการอ้างอิงคำภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถาดังที่กล่าวมา ผู้วิจัยได้กำหนดตัวเลขที่อยู่
หลังชื่อคำภีร์ออกเป็นตอนๆ คือ

๑. คำภีร์พระไตรปิฎกได้กำหนดเป็นสามตอน ได้แก่ เลขเล่ม / ชื่อ / หน้า เช่น วิ.มหา. ๔/
๑๓/๒๐-๒๑ หมายถึง พระวินัยปิฎก มหาวรรค เล่มที่ ๔ ชื่อที่ ๑๓ หน้าที่ ๒๐-๒๑
๒. ในคำภีร์ต่างๆ ได้กำหนดเป็นสองตอน ได้แก่ เล่ม / หน้า เช่น วิสุทฺธิ. ๓/๑๕๑ หมายถึง
คำภีร์วิสุทฺธิมรรค เล่มที่ ๓ หน้าที่ ๑๕๑ เป็นต้น

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ก
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญคำย่อ	ฉ
สารบัญ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๔ วิธีดำเนินการวิจัย	๓
๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	๔
๑.๖ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๖ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
บทที่ ๒ ศึกษาคัมภีร์ล้านนา : คัมภีร์ธัมมะปาละชาตก	๗
๒.๑ บทนำ	๗
๒.๒ คัมภีร์ในพระพุทธศาสนา	๘
๒.๓ คัมภีร์ธรรมล้านนา	๘
๒.๓.๑ ตัวอักษรที่ใช้บันทึก	๘
๒.๓.๒ วัสดุที่ใช้บันทึก	๘
๒.๓.๓ เสียงและสำเนียง	๘
๒.๓.๔ คัมภีร์ใบลาน	๑๑
๒.๓.๕ คัมภีร์ใบลานคัมภีร์กระดาด (ลานเทียม)	๑๖

๒.๔ คัมภีร์ธัมมะปาละชาดก	๑๗
๒.๔.๑ ความเป็นมา	๑๗
๒.๔.๒ เนื้อหา ในคัมภีร์ธัมมะปาละชาดก	๒๔
๒.๔.๓ พระไตรปิฎก	๒๖
๒.๔.๔ นิบาตชาดก	๒๗
๒.๔.๕ ชาดกนอกนิบาต	๒๗

บทที่ ๓ ศึกษาหลักธรรมในคัมภีร์ธัมมปาละชาดก

๓.๑ หลักธรรมด้านจริยธรรม	๓๒
๓.๑.๑ หลักธรรมข้ออิทธิบาท ๔	๓๒
๓.๑.๒ หลักธรรมชั้นศีลธรรม	๓๓
๓.๑.๓ หลักธรรมข้อ อุกุศลมูล ๓	๓๔
๓.๑.๔ หลักธรรมข้อ สังคหวัตถุ ๔	๓๔
๓.๑.๕ หลักธรรมข้อ พรหมวิหาร ๔	๓๕
๓.๑.๖ หลักแห่งเบญจศีล-เบญจธรรม	๓๕
๓.๑.๗ หลักธรรมข้อ บุญกิริยาวัตถุ ๑๐	๓๖
๓.๑.๘ หลักธรรมข้อ ธรรมะข้อ อื่น ๆ	๓๗
๓.๒ หลักธรรมด้านสังขธรรม	๓๕
๓.๒.๑ หลักธรรมข้อ อริยสัจ ๔	๓๕
๓.๒.๒ หลักธรรมข้อ โทษฆงก์ ๗	๔๐
๓.๒.๓ หลักธรรมข้อ อริยทรัพย์ ๗	๔๑
๓.๒.๔ หลักแห่งกรรม	๔๒
๓.๒.๕ หลักนิพพาน	๔๓

บทที่ ๔ ศึกษาคุณค่าของคัมภีร์และหลักธรรมในคัมภีร์ธัมมะปาละชาดก

๔.๑ คุณค่าคัมภีร์ด้านด้านสังคม	๔๖
๔.๑.๑ ด้านความเชื่อ-บุญ-บาป	๔๖
๔.๑.๒ ด้านการทำความดีด้วยการให้ทาน	๔๗
๔.๑.๓ ด้านอภินิหาร	๔๘

๔๒	คุณค่ากัมภีร์ด้านความรู้	๔๕
	๔๒๑ ความรู้ด้านคติโลก	๔๕
	๔๒๒ คุณค่าความรู้ด้านคติธรรม	๕๘
๔๓	คุณค่าหลักธรรมในคัมภีร์ธัมมะปาละชาดก	๖๐
	๔๓๑ คุณค่าหลักคำสอนด้านจริยธรรม	๖๐
	๔๓๒ คุณค่าหลักคำสอนด้านสังขธรรม	๖๐
	๔๓๓ คุณค่าแห่งรสกวี	๖๓
๔๔	คุณค่าหลักธรรมในคัมภีร์ธัมมะปาละชาดก	๖๕
	๔๔๑ คุณค่าหลักคำสอนด้านจริยธรรม	๗๐
	๔๔๒ คุณค่าหลักคำสอนด้านสังขธรรม	๗๐
บทที่ ๕	บทสรุป และข้อเสนอแนะ	๗๑
	๕๑ สรุปผลการวิจัย	๗๑
	๕๒ ข้อเสนอแนะ	๗๕
บรรณานุกรม		๗๖
ภาคผนวก		๗๘
	ภาคผนวก ก ตัวอย่าง คัมภีร์ธัมมะปาละชาดก ผูกที่ ๑-๒	๗๕
	ภาคผนวก ข เนื้อหาคัมภีร์ธัมมะปาละชาดก โดยย่อ ทั้ง ๑๗ ผูก	๘๘
	ภาคผนวก ค หอพระไตร หรือหอธรรม	๑๐๕
ประวัติผู้วิจัย		๑๐๖

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เทศกาลเข้าพรรษา พุทธศาสนิกชนชาวล้านนา ถือเป็นเทศกาลอันสำคัญยิ่งมาแต่โบราณกาล ในระยะเวลา ๓ เดือน ของเทศกาล เริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ได้ เดือน ๑๐ เหนือ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ได้ เดือน เกียง เหนือ นับเป็นช่วงเวลาที่มากเพียงพอและมีความเหมาะสมที่สุดสำหรับการเข้าวัดฟังเทศน์ ทำบุญ หรือให้ทาน เป็นพิเศษ นอกเหนือจากที่ได้กระทำเป็นประจำอยู่แล้ว เพราะการฟังเทศน์นั้นเป็นการชี้แนะหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่บางท่านยังไม่รู้ หรือรู้แล้วแต่ยังไม่แจ่มแจ้งเพื่อให้เกิดผลคือเป็นการสะสมกุศลกรรม สมคุณงามความดี เพื่อผลานิสงส์อันยิ่งใหญ่ กล่าวคือ ชีวิตจะพบกับความสุขความเจริญในชีวิตปัจจุบัน รวมทั้งความดีของการ การยอมรับจากบุคคลอื่นในสังคมด้วยว่าเป็นคนดี น่าคบค้าสมาคม แม้สิ้นชีวิตไปจากโลกนี้แล้วก็จะได้ไปขึ้นสวรรค์ ไปสู่สุคติหรือการได้ไปเกิดทันศาสนาของพระอาริยมัค โดยพุทธเจ้า เมื่อเทศกาลเข้าพรรษามาถึง พุทธศาสนิกชนชาวล้านนา ก็จะพร้อมใจกันตั้ง สัจจาจา กล่าวอธิษฐานต่อหน้าองค์พระประธานในพระวิหารหรือต่อหน้าคณะสงฆ์ว่า จะกระทำแต่ความดี จะรักษาศีล หรือจะร่วมมาฝึกปฏิบัติสมาธิภาวนา เพื่อให้จิตมีสมาธิและความสงบพร้อมที่จะรับฟังข้อธรรมะจากการเทศน์ธรรมของพระภิกษุสงฆ์เป็นลำดับต่อไป

การเทศน์ธรรมในพรรษานี้ ถือเป็นหน้าที่โดยตรงของพระภิกษุสงฆ์ กล่าวคือ พระสงฆ์มีหน้าที่เป็นผู้ตีบทออกและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามจุดประสงค์อันแท้จริงของศาสนา นั่นคือ พระสงฆ์ต้องออกชี้แนะ สั่งสอนให้ประชาชนละ เว้นจากการกระทำชั่วทุกประการ ให้พยายามทำแต่บุญ กุศลซึ่งเป็นความดี ที่จะ เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น รวมทั้งให้พยายามชำระล้างกิเลส ความเศร้าหมอง ในจิตใจให้หมดสิ้นไป เหลือไว้แต่ความสะอาดบริสุทธิ์ เพื่อจะได้หลุดพ้นไปจากการเวียนว่ายตายเกิด และไปสู่จุดหมายปลายทางอันเป็นความสุขที่แท้จริงของชีวิต นั่นคือพระนิพพาน โดยใช้ข้อธรรมะ ต่าง ๆ ของทางศาสนาเป็นหลัก และอาศัยความเมตตากรุณาที่มีอยู่ภายในตนเป็นเครื่องมือ ดังนั้น เมื่อถึงวันธัมมัตถสวณะ (วันพระ) หรือ วันงานพิธี ในประเพณีสำคัญต่าง ๆ ทางคณะสงฆ์ก็มักจะจัดให้มีการอบรมจริยธรรมให้แก่หมู่ศรัทธาญาติโยม ได้ฟังธรรมกัน โดยด้วนหน้า อย่าง เช่น มีการ เทศน์ธรรมชาดก หรือ เทศน์ธรรมคำสอนอื่น ๆ ที่อยู่ในรูปของ คัมภีร์ไบเบิลที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในถิ่นล้านนาไทย และคำสอนข้อธรรมะก็จะปรากฏอยู่ในคัมภีร์เหล่านั้นทั้งในทางตรงและทางอ้อม ที่ถือเป็นเครื่องผูกใจผู้นคนในสังคมให้ยึดมั่นอยู่ในพุทธศาสนา เรียกว่า

คัมภีร์ที่ใช้เทศน์ในล้านนา มี ต้นนิมิตฐานว่าคงจะแต่งขึ้นภายหลังการสังคายนาพระไตรปิฎกที่วัดโพธาราม (วัดเจ็ดยอด) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๐๒๐ หรือ ก่อนนั้น แต่งขึ้นเพื่อมุ่งกล่าวสั่งสอนทางด้านจริยธรรม หรือคตินิยมแก่ชนทุกระดับในสังคม หรือมีการยกเรื่องราวหรือนิทานชาดกมาประกอบ เพื่อเป็นอุทาหรณ์สอนใจ รวมทั้งการประสมประสานไปด้วยจารีตประเพณี ค่านิยม แนวความคิด ตลอดจนโลกทัศน์ของคนในสมัยนั้น ได้อย่างเหมาะสม ด้วยเหตุนี้ คัมภีร์ที่ใช้เทศน์ จึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยปลูกฝังค่านิยม จริยธรรม จารีต ประเพณี และทัศนคติที่ดีให้แก่สมาชิกทุกคนของสังคม พุทธศาสนิกชนต่างก็เกิดความศรัทธาอย่างแรงกล้ามีการนำเอาหลักธรรมคำสอนต่าง ๆ ที่มีปรากฏในคัมภีร์ไปใช้ประพฤติปฏิบัติในวิถีชีวิตให้ดียิ่งขึ้น และพากันน้อมนอบน้อมเทิดทูน คัมภีร์ที่ใช้เทศน์ว่า เป็นของสูงอย่างหนึ่งของสังคม จึงส่งผลให้สังคมล้านนาเป็นสังคมที่มีแต่ความสงบสุขเสมอมาราบจนถึงทุกวันนี้

คัมภีร์เทศน์ที่เป็นที่นิยมเรื่องหนึ่งในล้านนาคือ คัมภีร์ธัมมะปาละชาดก เพราะเป็นวรรณกรรมที่มีเนื้อหาสนุก มีคติเตือนใจ ปลูกฝังให้คนนิยมทำบุญและให้ทาน โดยผู้แต่งให้นำเสนอเรื่องราวให้เห็นถึงบุคคลที่สร้างกรรมดี มีศีลธรรมจะเกิดผลบุญอันเป็นอานิสงส์ต่างๆ รวมทั้งผูกเรื่องให้เกิดรสชาติ และความรู้สึกรื่นเริงซึ่งในหลักธรรมอย่างแท้จริง คัมภีร์ธัมมะปาละชาดกนี้จึงเป็นคัมภีร์ที่มีองค์ประกอบสำคัญที่พระภิกษุสงฆ์และศรัทธามีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาเรียนรู้และเผยแพร่วรรณกรรมประเภทนี้ในทุก ๆ องค์ประกอบไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของภาษารายละเอียดของรูปแบบ และเนื้อหา หรือจะเป็นภาพสะท้อนทางสังคมวัฒนธรรม ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลที่ว่าองค์ประกอบทุก ๆ องค์ประกอบเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันโดยเด็ดขาดไม่ได้ เพราะกวีผู้แต่งได้ทำการผสมผสานทุก ๆ องค์ประกอบเข้าด้วยกันแล้วอย่างเหมาะสมสวยงาม

ปัญหาที่เกิดจากการเทศน์คัมภีร์ธัมมะปาละชาดกที่พบในเบื้องต้นคือ หาผู้เทศน์ที่เก่งและชำนาญในการเทศน์ยาก ผู้เทศน์ไม่มีทักษะในการใช้ภาษาเทศน์ที่ดีพอ และชาดกเรื่องนี้เป็นเรื่องยาวมี ๑๑๗ ผูกต้องใช้เวลาเทศน์หลายวันพระถ้าการเริ่มต้นและการจบไม่เร็วใจ ผู้ฟังจะประติดประต่อเรื่องได้ยาก จึงเกิดผลกระทบจากคำถามที่ว่า ได้อะไรจากการฟังเทศน์ธัมมะปาละชาดก ผู้เทศน์ควรมีสลักษณะการเทศน์อย่างไร จึงจะทำให้คนเห็นคุณค่าของคัมภีร์นี้ เบื้องต้นผู้วิจัยขอแนะนำประโยชน์ทางจิตใจคนบทสวดตอนหนึ่งว่า

กัมมะทายาโท กัมมะโยนิ กัมมะพันธุ กัมมะปฏิสรโณ ซึ่งมีคำแปลว่า เรามีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นผู้ให้ผล มีกรรมเป็นแดนเกิด มีกรรมเป็นผู้ติดตาม มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย

ยัง กัมมัง ะริสสามิ กัลยาณัง วา ปาปะกัง วา ตัสสะ ทายาโท ะเวตฺตมิมิ เราจัดทำกรรมอันใดไว้เป็นบุญ หรือบาปเราจักเป็นทายาทคือว่า จะต้องได้รับผลของกรรมนั้นสืบไปและตรงกับ

ข้อความตอนหนึ่งที่ พระยาอนุমানราชชน (เสถียร โกเศศ) ได้เขียนไว้ในเรื่องวาสถิติ ว่า“ขึ้นชื่อว่ากรรมย่อมเป็นไปตามกฎแห่งกรรม เหมือนกระแสน้ำพัดพาฉันออกไป ฉะนั้น”

ผู้วิจัย ได้เทศน์สังฆอนศรัทธาญาติโยมในเทศกาลเข้าพรรษามา ๒๐ กว่าปีแล้ว ได้ใช้คัมภีร์ทั้งลานเท้และลานเทียมหลายเรื่อง แต่เรื่อง ธรรมะปาละชาคก (ไม้เจ็ดคัต) นี้ มีผู้สนใจฟังมาก อาจเป็นเพราะเนื้อเรื่องสนุก มีคติธรรมสอนใจหลายอย่าง ส่วนภาษาไทยเพราะฉะนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา ค้นคว้า คัมภีร์เรื่อง ธรรมะปาละชาคกนี้ ให้ละเอียดยิ่งขึ้น เพื่อให้ได้ความคิด คติธรรม คุณค่าด้านต่างๆ เพื่อได้องค์ความรู้ที่ลึกซึ้งและสามารถนำไปเผยแผ่ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาคัมภีร์ล้านนา : คัมภีร์ธรรมะปาละชาคก
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาหลักธรรมในคัมภีร์ล้านนา : หลักธรรมในคัมภีร์ธรรมะปาละชาคก
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาคุณค่าของในคัมภีร์ธรรมะปาละชาคก

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยมีขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่

- ๑.๓.๑ เนื้อหาในคัมภีร์ธรรมะปาละชาคก
- ๑.๓.๒ ศึกษาคุณค่าและความสำคัญของคัมภีร์ธรรมะปาละชาคก
- ๑.๓.๓ ศึกษาหลักธรรมสำคัญที่ปรากฏในคัมภีร์ธรรมะปาละชาคก

๑.๔ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนวิจัยไว้ ดังนี้

- ๑.๔.๑ เก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเทศกาลเข้าพรรษาของสังคมท้องถิ่นล้านนารวมทั้งประเพณีการเข้าวัดฟังธรรมรวมด้วยลักษณะคัมภีร์ธรรม ที่ใช้ในการเทศน์
- ๑.๔.๒ การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นเนื้อหาทั้ง ๑๗ ผูก
- ๑.๔.๓ สรุปผลการศึกษา
- ๑.๔.๔ เรียบเรียง และนำเสนอผลการศึกษา

๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

- ๑.๕.๑ ทำให้ทราบคุณค่าและความสำคัญของคัมภีร์และคัมภีร์ธัมมะปาละชาดก
- ๑.๕.๒ ทำให้ทราบเนื้อหาในคัมภีร์ธัมมะปาละชาดก
- ๑.๕.๓ ได้ทราบหลักธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ธัมมะปาละชาดก
- ๑.๕.๔ เป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจศึกษาในแง่มุมอื่น ๆ ต่อไป เช่น การศึกษาเปรียบเทียบคัมภีร์ธรรมที่ใช้เทศน์ในงานประเพณีเข้าพรรษา กับคัมภีร์ธรรมที่ใช้เทศน์ในประเพณีอื่น ๆ เป็นต้น

๑.๖ เอกสารและงานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง

การเทศน์ธรรมหรือการแสดงธรรมของพระภิกษุทั้งในพรรษาและที่อื่น ๆ ก็คือการสอนธรรมะชนิดหนึ่ง มีนักศึกษาคนคิดว่าได้ทำเป็นงานวิจัยบ้าง งานวิทยานิพนธ์บ้างซึ่งเกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ เช่น

ปริยานุช อนุสุเรนทร์ ได้ค้นคว้าเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์ที่ใช้เทศน์ในเทศกาลเข้าพรรษาของล้านนา: กรณีศึกษาจาก ๔ วัดในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน” พบว่า “รูปแบบ สามารถจำแนกเป็นรูปแบบการประพันธ์ ซึ่งมีทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง แต่ส่วนใหญ่เป็นร้อยกรองประเภทร้อย และรูปแบบการนำเสนอเรื่องแบ่งเป็น ๓ ส่วน คือ การเกริ่นนำเรื่อง ส่วนมากเป็นสุภาษิตภาษาบาลี การนำเสนอเนื้อเรื่อง ได้แก่ การเข้าถึงเนื้อเรื่องที่จะแสดง โดยยกคำบาลีมาอ้างว่าเป็นพุทธวจนะ แล้วอธิบายขยายความ บางครั้งก็อ้างว่า มาจากพระสูตรที่มีพระอานนท์เป็นผู้กล่าวไว้ และส่วนสุดท้าย คือ การจบเรื่อง ได้แก่การกล่าวขำเรื่องที่แสดงมาแล้วให้ศีลให้พร ด้านเนื้อหา มุ่งนำเสนอแนวคิดจากหลักธรรมคำสอนทางศาสนา แบ่งได้ ๒ ลักษณะ คือ การให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมโดยตรง และกล่าวสอนผู้ฟังถึงสิ่งที่ควรและไม่ควรปฏิบัติทั้งต่อตนเองและผู้อื่น เพื่อการพัฒนาจิตใจตนเองหรือการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข และรูปแบบการใช้ภาษาเทศน์พบว่า ส่วนใหญ่ใช้ภาษาท้องถิ่น มีทั้งคำภาษาท้องถิ่นล้านนาแท้ ๆ และการนำภาษากลาง คำบาลี-สันสกฤตมาใช้โดยเปลี่ยนเสียงไปตามภาษาท้องถิ่น” ซึ่งมีควมสอดคล้องกับผลงานวิจัยที่จะก่อให้เกิดรูปแบบในการเทศน์ที่มีประสิทธิภาพ

พระมหาสมคิด ทาระทอง ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการสอนขององค์แสดงพระธรรมเทศนาในโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของศูนย์เผยแผ่ธรรม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่” พบว่า “องค์เทศน์ส่วนมากได้ดำเนินการการเทศน์ตามพุทธวิธี ๑๐ กลวิธี โดยเฉพาะกลวิธีที่ ๕ คือ การแสดงพระธรรมเทศนาที่มีการยกคำสอนที่เป็นอุปมาอุปมัยกลวิธีที่ ๘ การเทศน์ที่มีการทำตัวเองให้เป็นตัวอย่าง ส่วนกลวิธีที่ ๑

“ปริยานุช อนุสุเรนทร์, “การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์ที่ใช้เทศน์ในเทศกาลเข้าพรรษาของล้านนา: กรณีศึกษาจาก ๔ วัด ในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๕๐, ๑๔๒ หน้า.

การแสดงธรรมเทศนาโดยการใช้อุปกรณ์หรือสื่อมาแสดงนั้น ไม่มีใครนำมาใช้เลย” ในขณะที่เดียวกัน ได้มีผู้ศึกษาโครงสร้างลักษณะการเทศน์เพื่อขยายรูปแบบวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าไว้ ได้แก่ งานวิจัยของ

พระนคร ปรังฤทธิ์ ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การเทศน์แบบปฏิภาณที่มีลักษณะขบขันของพระสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่” พบว่า รูปแบบการเทศน์มีโครงสร้าง ๓ ส่วน คือ การขึ้นต้น ที่มีลักษณะเด่น ได้แก่ การขึ้นต้นด้วยการปฏิสันถาร และการขึ้นต้นด้วยการสร้างอารมณ์ขัน การดำเนินเรื่องมีลักษณะเด่น ดังนี้ การนำเสนอด้วยการอธิบายที่ง่ายต่อความเข้าใจ การนำเสนอด้วยเรื่องราวระดับชาวบ้าน การนำเสนอด้วยนิทานหรือเรื่องเล่า การนำเสนอด้วย สุภาษิต คำคม บทประพันธ์ต่าง ๆ และประการสุดท้ายนำเสนอด้วยการสร้างอารมณ์ขบขัน ส่วนด้านการสรุปจบ ที่มีลักษณะเด่น ๔ วิธี คือ จบด้วยการสรุป จบด้วยการขอภัย จบด้วยการแนะนำแนวทางปฏิบัติ และจบด้วยการสร้างอารมณ์ขัน ด้านเนื้อหาที่ใช้ส่งสอนพบว่า เป็นธรรมระดับพื้นฐานที่ผู้ฟังสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

วีรยุทธ นาคเจริญ ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมที่ใช้เทศน์ในพิธีศพแบบล้านนา” พบว่า คัมภีร์ที่ใช้เทศน์ในงานศพหรือการเทศน์เพื่ออุทิศบุญกุศลไปถึงผู้ตายจะนิยมเทศน์ คัมภีร์ มาลัยโศคโลก นิพพานสูตร มหามูลนิพพานสูตร เปตพลี มหาวิบาก ซึ่งคัมภีร์ธรรมเหล่านี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ธรรมทานหาดีตาย เป็นต้น แต่ถ้าเป็นเทศน์มหาชาติเนื่องในงานศพหรืออุทิศบุญกุศลไปให้ผู้ตายจะนิยมกันที่ผู้คนนิยม เช่น กัณฑ์ มัทรี กัณฑ์ชูชก กัณฑ์มหาราช และกัณฑ์นครกัณฑ์” ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาพระนักเทศน์ ดังงานวิจัยของ

นิสิต เวชโอสถ ได้ศึกษาเรื่อง “การให้การศึกษาแก่ชุมชนของวัดพุทธศาสนาในกระแสการเปลี่ยนแปลง” พบว่า “ปัจจุบันมีพระนักเทศน์หลายรูปได้มีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์หรือสภาพของสังคมที่เปลี่ยนไป เช่น มีการศึกษามากขึ้น การทำงานทำเป็นเวลา โอกาสที่คนในชุมชนจะพบปะพูดคุยกันนั้นหายาก เมื่อได้พบปะกันในงานพิธีทางพระพุทธศาสนาที่มีการฟังพระสวดมนต์หรือฟังเทศน์ คนจึงพอใจที่จะพูดคุยกันมากกว่าการฟังเทศน์ พระจึงปรับเปลี่ยนการเทศน์ให้มีเนื้อหาทันสมัยมากขึ้น มีการยกเหตุการณ์ทางสังคมที่เป็นข่าวทางสื่อมวลชนเป็นกรณี

“พระมหาสมคิด ทาระทอง, “รูปแบบการสอนขององค์แสดงพระธรรมเทศนาในโครงการพัฒนาภาพชีวิตของศูนย์เผยแผ่ธรรม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๕๖, ๑๖๘ หน้า.

“พระนคร ปรังฤทธิ์, “การศึกษาวิเคราะห์การเทศน์แบบปฏิภาณที่มีลักษณะขบขันของพระสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๕๐, ๑๔๒ หน้า.

“วีรยุทธ นาคเจริญ, “การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมที่ใช้เทศน์ในพิธีศพแบบล้านนา”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๕๕, ๑๖๗ หน้า.

ตัวอย่างและแทรกธรรมะเข้าไป อย่างเช่น การเสียดชีวิตจากอุบัติเหตุ พระจะแทรกธรรมะเรื่อง ความประมาท เป็นต้น หรือแทรกอารมณ์ขันเข้าไปด้วย ทำให้ผู้ฟังอยากฟัง”

พระมหาสมณัติ บุญเรือง ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เทคนิคการสอนของพระธรรม วิสุทธิมงคล (บัว ญาณสัมปันโน)” พบว่า ในการสอนของพระพุทธเจ้าทรงเลือกใช้ภาษาง่าย ๆ ซึ่งเป็น ที่เข้าใจของผู้ฟังโดยทั่วไป ดังปรากฏชัดในสังขัจฉิงกัณฐสูตร ในคราวที่พระองค์ประทับอยู่ที่ป่าอิสิปตน มฤคทายวัน พระองค์ตรัสสอนภิกษุทั้งหลายเรื่อง อริยสัจ ๔ (ความจริงอันประเสริฐ) พระองค์ทรงใช้ ภาษาที่ประกอบด้วยประโยคง่าย ๆ กะทัดรัดและสื่อความหมายได้ชัดเจน ดังนี้

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธองงคบหาพระสรีบุตรและ โมคคัลลานะเถิด ทั้งสองรูป นี้เป็นบัณฑิต ภิกษุผู้อนุเคราะห์เพื่อนร่วมประพาศิพรหมจรรย์ สารีบุตรเปรียบเสมือนผู้ให้ กำเนิด โมคคัลลานะ เปรียบเสมือนผู้บำรุงเลี้ยงทารกที่เกิดแล้ว สารีบุตรข่อมณะนำไปในโศคา ปิตติผล โมคคัลลานะข่อมณะนำไปให้ผลชั้นสูงขึ้น ไป สารีบุตรสามารถที่จะบอก แสดง บัญญัติ ภิณฑช จันเณก ทำให้ง่ายซึ่งอริยสัจ ๔ โดยพิสดาร”

๑.๗ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

คัมภีร์ หมายถึง เอกสารทางพระพุทธศาสนาไม่ว่าใช้เทศน์สั่งสอนพุทธศาสนิกชน

ลานเทียน หมายถึง กระดาษสีน้ำตาลที่ทำเป็นแผ่นพับไปพับมาคล้ายคัมภีร์โบราณ ใช้ พิมพ์คำเทศน์แทนใบลาน

คัมภีร์ล้านนา หมายถึง ใบลานหรือลานเทียนที่ใช้เทศน์ในดินแดนล้านนา

ธัมมะปาละชาดก หมายถึง คัมภีร์เทศน์ธรรมของพระพุทธศาสนาเรื่อง พระธรรมบาล ในล้านนา มี ๑๑ ผูก แต่งเป็นภาษาคำเมือง

ไม้เจ็ดขีด หมายถึง ไม้เท้าพิเศษที่พระอินทร์มอบให้พระธรรมบาล

หอไตร หมายถึง อาคารที่เก็บคัมภีร์พระไตรปิฎก

ผูก หมายถึง คัมภีร์ใบลาน ๑ ฉบับ ที่เรียกเป็นผูกเพราะการนำเอาเชือกมาร้อยให้ใบลาน อยู่รวมกันและเรียงกันเป็นผูก

^๖ นิสิต เวช โอสถ, “การให้การศึกษาแก่ชุมชนของวัดพุทธศาสนาในกระแสการเปลี่ยนแปลง”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๔๕, ๑๑๑ หน้า.

^๗ พระมหาสมณัติ บุญเรือง, “การศึกษาวิเคราะห์เทคนิคการสอนของพระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว ญาณสัมปันโน)”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๕, ๑๔๒ หน้า.

บทที่ ๒

ศึกษาคัมภีร์ล้านนา : คัมภีร์ธัมมะปาละชาดก

การศึกษาคัมภีร์ล้านนาที่ใช้เทศน์ธรรมในเรื่องนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดหัวข้อสำคัญเพื่อการศึกษาที่ชัดเจน ดังนี้

- ๒.๑ บทนำ
- ๒.๒ คัมภีร์ในพระพุทธศาสนา
 - ๒.๒.๑ คัมภีร์ในพระพุทธศาสนา
 - ๒.๒.๒ คัมภีร์ที่เป็นอรธกถา
 - ๒.๒.๓ คัมภีร์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย
- ๒.๓ คัมภีร์ธรรมล้านนา
 - ๒.๓.๑ ตัวอักษรที่ใช้บันทึก
 - ๒.๓.๒ วัสดุที่ใช้บันทึก
 - ๒.๓.๓ เสียงและสำเนียง
 - ๒.๓.๔ คัมภีร์โบราณ
 - ๒.๓.๕ คัมภีร์กระดาศ (ลานเทียม)
- ๒.๔ คัมภีร์ธัมมะปาละชาดก
 - ๒.๔.๑ ความเป็นมา
 - ๒.๔.๒ เนื้อหา ในคัมภีร์ธัมมะปาละชาดก
 - ๒.๔.๓ พระไตรปิฎก
 - ๒.๔.๔ นิบาตชาดก
 - ๒.๔.๕ ชาดกนอกนิบาต

๒.๑ บทนำ

คัมภีร์ธรรมเป็นส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎก รวมทั้งมีการนำคัมภีร์ธรรมมาใช้ในพิธีเทศน์ธรรมในงานประเพณีต่าง ๆ ในประเทศไทย โดยเฉพาะในเทศกาลเข้าพรรษาที่มีผู้ฟัง เป็นจำนวนมาก ต่อมา การเทศน์ธรรมมี ๒ ลักษณะ คือ ๑)เทศน์ธรรมที่เป็นหลักธรรมาธิษฐานอย่างเดียว คือ

การเทศน์ที่บรรยายหลักธรรมล้วนๆ และ ๒) การเทศน์แบบมีการเปรียบเทียบเชิงบุคลาธิษฐานบ้าง มักจะยกตัวอย่างบุคคล สัตว์ สถานที่ และภาษา ตามต้นเค้าภาษาบาลี กล่าวคือ ภาษาที่ใช้เทศนาซึ่งเป็นภาษาบาลีนั้น จะฟังและเข้าใจยาก ดังนั้น ท่านผู้เทศน์ธรรมหรือผู้รู้ธรรมที่ดี เช่น พระภิกษุในด้านนาที่มีความรู้ในพระพุทธศาสนาอย่างแตกฉาน จึงประยุกต์วิธีการเทศน์และปรับการใช้ภาษาเป็นภาษาพื้นเมืองเพื่อให้เหมาะกับธรรมชาติของชีวิตคนล้านนา โดยการคิดสร้างคัมภีร์ธรรมเป็นภาษาพื้นเมืองล้านนา การสร้างคัมภีร์เทศน์ธรรมทั้ง ๒ ลักษณะนั้นถือเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง เพราะผู้แต่งต้องใช้ความสามารถมากเป็นพิเศษ โดยเฉพาะในส่วนรูปแบบและเนื้อหา เพื่อให้การเทศน์แต่ละครั้งสามารถสร้างความศรัทธาเลื่อมใสให้แก่พุทธศาสนิกชนทุกคน

๒.๒ คัมภีร์ในพระพุทธศาสนา

คัมภีร์ในพระพุทธศาสนา คือ เอกสารที่บันทึกคำสังคำสอนของพระพุทธเจ้ามี ๑ ประเภทสำคัญ ๆ ได้แก่

๒.๒.๑ คัมภีร์พระไตรปิฎก เป็นคัมภีร์ที่สำคัญที่สุด เพราะจารึกหลัก คำสังคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยตรง มีวิวัฒนาการในการบันทึกมาหลายยุคสมัย และทุกประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาได้ยึดคัมภีร์นี้ เป็นคำสอนที่เป็นต้นฉบับ

๒.๒.๒ คัมภีร์ที่เป็นอรรถกถา คือ คัมภีร์ที่มีนักปราชญ์ได้แต่งขยายข้อความจากคัมภีร์พระไตรปิฎกอีกทอดหนึ่ง มีหลายลักษณะ หลายประเภท และหลายยุค เช่น คัมภีร์อรรถกถา ฎีกา โขชนา เป็นต้น

๒.๒.๓ คัมภีร์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย เป็นคัมภีร์ที่คนไทยได้รวบรวมและแต่งขยายข้อความจากพระไตรปิฎก มี ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ

๑) คัมภีร์พระไตรปิฎกของไทย พระไตรปิฎกของประเทศไทยมีการศึกษาจนมีการชำระเป็นระยะ มีประวัติการสังคายนา ๒ ครั้ง คือ สมัยพระเจ้าติโลกราช แห่งอาณาจักรล้านนา เมื่อปี พุทธศักราช ๒๐๒๐ ที่วัดเจ็ดยอด จังหวัดเชียงใหม่ ต่อมามีการสังคายนาในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มหาราช ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร

๒) คัมภีร์ใบลาน เป็นคัมภีร์ที่นักปราชญ์ได้นำหลักธรรมในพระไตรปิฎกมาแต่งขยายเนื้อหาสาระแล้วมีตัวอย่าง เรื่องราวประกอบให้พุทธศาสนิกชนฟังแล้วเข้าใจง่าย ใช้ภาษาที่ไพเราะ มีเนื้อหาสาระ(ตัวละคร)ประกอบ แต่เดิมใช้จารึกในใบลานเรียกว่า คัมภีร์ใบลาน ปัจจุบันใบลานมีน้อยและหายาก จึงใช้กระดาษหลายรูปแบบแทนใบลาน เรียกว่า ลานเทียม

๒.๓ คัมภีร์ธรรมล้านนา

คัมภีร์ธรรมล้านนามีทั้ง ๒ รูปแบบดังที่กล่าวมาแล้ว ตามความเชื่อความศรัทธาของ พุทธศาสนิกชนชาวล้านนาที่มีต่อคัมภีร์ธรรมฯ นั้น แต่พบว่า ผู้ฟังจะไม่ผูกติดอยู่กับชนิดของวัสดุ ที่นำมาใช้เป็นคัมภีร์แต่อย่างใด ผู้ฟังจะยึดมั่นศรัทธา กับเนื้อหาสาระและคุณธรรมที่สอดแทรกอยู่มากกว่า จึงทำให้ผู้แต่งคัมภีร์ธรรมมีการเน้นในเรื่องการผสมผสาน รูปแบบและตัวเนื้อหามากเป็นพิเศษเพื่อให้ดูเหมาะสมกลมกลืน นำไปใช้เทศน์ได้อย่างสัมฤทธิ์ผล โดยเฉพาะเนื้อหาที่เป็นตัวประกอบจะสอดแทรกวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น วิถีชีวิตพื้นบ้านและใช้ภาษาในท้องถิ่นนั้นเป็นสำคัญด้วย

๒.๓.๑ ตัวอักษรที่ใช้บันทึก

ตัวอักษรที่ใช้จารึกมีหลายลักษณะ แต่เดิมตั้งแต่สมัยทวารวุฑูชัย จะใช้ตัวอักษรฝักขามจารึก(จาร) ต่อมาวิวัฒนามาเป็นอักษรเมือง หรือ อักษรธรรมล้านนา ในปัจจุบันปรับเปลี่ยนตัวอักษรไทยแบบภาคกลาง

๒.๓.๒ วัสดุที่ใช้บันทึก

แต่เดิมใช้จารึกในใบลานเรียกว่า คัมภีร์ใบลาน กล่าวคือ นำใบลานมาตัดให้ยาวเสมอกันประมาณ ๒ ฟุต(๒ สอก) และจาร(เขียน)เรื่องราวต่างๆ ลงบนใบลานด้วยปลายเหล็กแหลมด้วยศรัทธาและความพยายามอย่างแรงกล้าแล้วนำหมึกหรือเขม่าถ่านมาลูบบนใบลานนั้น ตัวอักษรจะปรากฏให้เห็นเด่นชัด ส่วนปัจจุบันใบลานมีน้อยและหายาก และการเขียนได้วิวัฒนาการมาเป็นโรงพิมพ์ จึงใช้กระดาษหลายรูปแบบแทนใบลาน และใช้โรงพิมพ์แทนการเขียน คัมภีร์นี้จึงเรียกเรียกว่า คัมภีร์ลานเทียม

๒.๓.๓ เสียงและสำเนียง

รูปแบบการประพันธ์ ที่ใช้ในการแต่งคัมภีร์ธรรมล้านนามีอยู่ ๒ แบบ คือ ร้อยกรองและร้อยแก้ว ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับลีลาของสำเนียงในการเทศน์เป็นแบบฉบับของล้านนาโดยเฉพาะ คือ

๑) รูปคำประพันธ์ประเภทร้อยกรอง คำว่า ร้อยกรอง* ได้ให้ความหมายไว้ว่า ร้อยกรอง น. คำประพันธ์ ถ้อยคำที่เรียบเรียงให้เป็นระเบียบตามบัญญัติแห่ง สันตลักษณ์ คำประพันธ์ ในลักษณะร้อยกรอง ที่นำมาใช้นั้น พบว่า เป็นของท้องถิ่นล้านนาโดยเฉพาะ คือเป็นคำประพันธ์ประเภท ร่าย

วรรณกรรมที่แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทร่ายของล้านนาส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องนิทานชาดก หรือ เนื้อหาที่สอดแทรกวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นและแทรกคติธรรมคำสอนที่นำมาใช้

*ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒, (กรุงเทพฯนคร : บริษัทนามมี พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๘๘.

เทศน์ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา โดยลักษณะการแต่งจะมีการตั้งคาถาบาลี แล้วขยายความเป็น
การบรรยายพรรณนา หรือ เทศนาโวหารแล้วแต่กรณีมีทั้งที่ แต่งเป็นร้อยศกกับร้อยแก้วบางตอนก็
มี วรรณกรรมเหล่านี้เรียกกันว่า ขรรณคำบ้าง คำขรรณบ้าง กลอนขรรณ หรือขรรณนิยาย (ไม่ม
การเรียกชื่อคำประพันธ์ชนิดนี้ว่า ร้อย ในล้านนา) เช่น “ราชา เสด็จ ว่าจะนั่ง สุตว่า อาณาเปลี-คิฯ
สาธโว คุราสัปฺปฺริสตะดังหลาย ดังอุ้งชายหนุ่มเฒ่า มีศรัทธาเก้าเป็นประธาน มีโอบานสะอาด ได้ไ
บาตรตามมี คีตควงดีห้าแปดฯ” เป็นต้น

แผนผังการแต่งร้อย มีดังนี้

๐๐๐๐๐๐๐๐ ๐๐๐๐๐๐๐๐ ๐๐๐๐๐๐๐๐ ๐๐๐๐๐๐๐๐ ๐๐๐๐๐๐๐๐ ๐๐๐๐๐๐๐๐ --

ตัวอย่าง

สาธโว

“คุรา สัปฺปฺริสดังหลาย ดังอุ้งชายใหญ่น้อย ใจใฝ่ห้อยคางบุญ หื้อคานหนุนบ่ขาด
ก็ใส่บาตรขอทาน คีตเชิงคานห้าแปด ได้กุดเขวครึกษา ป่ากัณฑ์พร้อมหน้า
นั่งอยู่ถ้ำฟังธรรม จูงดาจันต์เดิน คีตสืบสันถึงปล่าย จักเป็นอุบายเตือนก้า
หื้อลวงล้ำเชิงจี ได้สรวดีปายหน้าก็ เกิดเมืองฟ้าและเนรพาน จูงแบ่งโอบานจิ้นจ้อย
ควยตามถ้อยคำธรรม บัดนี้แต่เดื่อะ”ฯ (ธัมมะปาละชาตก ผูกที่ ๑)

จากลักษณะของตัวอย่างคำธรรมจะเห็นว่า ในแต่ละวรรคจะมีจำนวนคำที่ไม่แน่นอน คือตั้งแต่
๕ คำขึ้นไป อาจถึง ๗-๘ หรือ ๘ และคำสุดท้ายของวรรคหน้าจะส่งสัมผัสไปยังคำที่ ๑-๒ หรือ ๓ ของ
วรรคที่อยู่ถัดไปเป็นเช่นนี้เรื่อยไปจนจบเนื้อหาในแต่ละตอน แล้วขึ้นต้นตอนใหม่ก็ใช้รูปแบบนี้ตลอดไป

๒) ส่วนรูปคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว ความหมายตามที่ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน
ได้ให้ไว้ คือ ร้อยแก้ว” น. การแต่งเป็นความเรียงธรรมดาที่สละสลวยไพเราะเหมาะเจาะด้วยเสียงและ
ความหมาย

ในคัมภีร์ธรรมจะมีการใช้คำประพันธ์แบบร้อยแก้วน้อยมาก เมื่อเทียบกับรูปแบบคำ
ประพันธ์แบบร้อยกรองแล้ว และการใช้คำประพันธ์แบบร้อยแก้วก็จะมีทั้งเรื่องที่ใช้ภาษาท้องถิ่น
ล้านนาด้วย เช่น

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๘๘.

“ในกาละนั้น พระพุทธเจ้าก็จำเชิงปัญจวัคคีย์ภิกษุ ๕ ตน ด้วยคำว่า เทวเม ภิกขเว ดูรากภิกษุทั้งหลาย ไก่จากสองผะการ อันนักบวชบ่ควรเสพา มีผะการสันโดชาฯ ขียาอันประกอบด้วยสุข อันคิดข้องในกำมะกณตังหลาย อันเป็นของอริยะเจ้า อันบ่หื้อเป็นผะโยจนะสักอันฯ ผะก้านิ่ง ขียาอันผะกอบด้วยเปียรอันกะดำลำปากแก่ต้น เป็นตังอัญญติคัจฉิ้วย ในกาลระระคูร้อน ปือยตังไฟไว้ปายหน้าปายหลัง ข้างซ้ายข้างขวา แล้วเข้าไปนั่งอยู่ในระแวกหว่างก่องไฟ ปายบนก็หื้อร้อนด้วยรัศมีพระอาทิตย์ ปฏิบัติคั้นหื้อลำปากแก่ต้น อันนี้บ่เป็นกองปฏิบัติแห่งอริยะเจ้าตังหลาย กระดำแล้วบ่เป็นกณและผะโยจนะสักอันแลฯ” (ธรรมเรื่อง ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร)

บางเรื่องใช้เป็นภาษาไทยกลาง เช่น

“อุติโฆมทั้งหลายจะสังเกตเห็นว่า คนไทยเราซึ่งนับถือพระพุทธศาสนานี้ มีอยู่จำนวนมากที่ยังเป็นผู้มีความเชื่ออย่างงมงาย ไม่ใช่ปัญญาพิจารณาเหตุผล เช่น ถูกหลอกให้หลงไหลเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ นอกพระพุทธศาสนา เช่น ให้นูชาเจ้าพ่อเจ้าแม่ต่าง ๆ เพื่อนำลาภผลมาให้แก่ตน หลงงมงายไปไหว้ปลาไหลเผือกบ้าง ไหว้หมาตัวเมียที่หนังเหนียวบ้าง ไหว้จอมปลวกบ้าง เหล่านี้เป็นต้น” (จากธรรมเรื่อง กาลามสูตร กัณฯที่ ๑)

๒.๓.๔ คัมภีร์โบลาน

๑) ความหมายของคัมภีร์ธรรมด้านนา

คัมภีร์ธรรมโบลานที่ใช้เทศน์^๑ สันนิษฐานว่าคงจะแต่งขึ้นภายหลังการตั้งคายนา พระไตรปิฎก หรือ ก่อนนั้น ที่วัดโพธาราม (วัดเจ็ดยอด) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๐๒๐ เพราะใน ยุคนั้น นับเป็นการมุ่งกล่าวสั่งสอนทางด้านจริยธรรม หรือศีลธรรมแก่ชนทุกระดับในสังคม หรือมีการยกเรื่องราว หรือนิทานชาดกมาประกอบ เพื่อเป็นอุทาหรณ์สอนใจ รวมทั้งการประสมประสานไปด้วยจาริต ประเพณี คำนิมย แนวความคิด ตลอดจนโลกทัศน์ของคนในสมัยนั้น ได้อย่างเหมาะสมสวยงาม

ด้วยเหตุนี้ คัมภีร์ธรรมฯ ที่ใช้เทศน์ จึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยปลูกฝัง คำนิมย จริยธรรม และทัศนคติที่ดีให้แก่สมาชิกทุกคนของสังคม พุทธศาสนิกชนต่างก็เกิดความรู้สึกซาบซึ้งแรงกล้ามีการนำเอาหลักธรรมคำสอนต่าง ๆ ที่มีปรากฏในคัมภีร์ธรรมฯ ไปใช้ประพฤติ

^๑อินสม ไชยชมภู, คัมภีร์ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร, (ลำพูน : ร้านภิญโญ, ๒๕๐๑), หน้า ๑.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

ปฏิบัติในวิถีชีวิตให้ตั้งมโนยิ่งขึ้น และพากันนิยมยกย่องเทิดทูน คัมภีร์ธรรม ที่ใช้เทศน์ว่าเป็นของสูงอย่างหนึ่งของสังคม จึงส่งผลให้สังคมล้านนาเป็นสังคมที่มีแต่ความสงบสุขเสมอมาครบจนถึงทุกวันนี้ ดังนั้น คัมภีร์จึงมีความหมายและความสำคัญหลายอย่าง ดังนี้

๑.๑) ความหมายของคัมภีร์ธรรม คำว่า คัมภีร์ ถือเป็นผลิตภัณฑ์แห่งอารยธรรมของมนุษย์ คือ มนุษย์เจริญขึ้นถึงขั้นที่สามารถประดิษฐ์สัญลักษณ์แทนคำพูดได้แล้ว ก็นำเอาสัญลักษณ์เหล่านั้นมาเขียนจารึกคำสอนทางศาสนาเก็บไว้ เป็นองค์ประกอบสำคัญของทุก ๆ ศาสนา ถือเป็นหนังสือที่บรรจุเอาคำสอนของพระศาสนา หรือของพระสาวกองค์สำคัญ ๆ ไว้ เพื่อให้ศาสนิกได้นำไปศึกษาและปฏิบัติตาม โดยเฉพาะในพุทธศาสนาที่มี คัมภีร์ธรรม เป็นเครื่องมือสำคัญในประเพณีการฟังธรรมที่พระสงฆ์จะเป็นผู้ใช้เทศน์ซึ่งมีลักษณะสำคัญโดยทั่วไป ดังนี้

๑.๒) เขียนขึ้นภายหลังจากพระศาสนา พระสาวกบางองค์จะได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่จดจำคำสั่งสอนของพระศาสนา แล้วถ่ายทอดสืบต่อกันมาด้วยปาก (มุขปาฐะ) และได้รับการเขียนลงในวัตถุต่าง ๆ ภายหลัง เช่น ในพุทธศาสนาก็จะมี พระอุบาลี ที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่จดจำบรรดาระเบียบวินัยทั้งหลายที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ มีพระอรณท ที่ได้รับมอบหมายให้จดจำคำสั่งสอนเชิงปรัชญาและจริยธรรมทั่ว ๆ ไป ดังนี้เป็นต้น

๑.๓) คัมภีร์ทางศาสนาได้รับการถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างที่ชาวพุทธจะใช้คำว่า พระนำหน้าว่า พระไตรปิฎก เพื่อแสดงถึงความเคารพสูงสุด ถือเป็นตัวแทนเป็นศาสนาสืบต่อจากพระพุทธองค์

๑.๔) คัมภีร์ทางศาสนามักจะมีหลายรุ่นที่เกิดต่อเนื่องกัน อย่างเช่นในศาสนาพุทธ ที่มีพระไตรปิฎก เป็นคัมภีร์รุ่นแรก มีอรธกถา เป็นรุ่นที่สอง ที่ขยายความในพระไตรปิฎก มีฎีกา เป็นรุ่นที่สาม อธิบายความในอรธกถา และมี อนุฎีกา เป็นรุ่นที่สี่ มุ่งอธิบายความในฎีกา ฯลฯ

๑.๕) ภาษาในคัมภีร์ทางศาสนามักจะเป็นภาษาเก่าแก่ และได้รับการนับถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วย เช่น ศาสนาพุทธ ก็ถือว่าภาษาบาลี ที่ใช้บันทึกพระไตรปิฎกนั้นเป็นภาษาที่มีความศักดิ์สิทธิ์ ถือเป็นวิชาหนึ่งที่พระสงฆ์จะต้องเรียนเพื่อใช้ในเวลาสวดมนต์ตามพิธีต่าง ๆ ซึ่งจะสวดเป็นภาษาบาลี ก่อนการแสดงธรรมก็จะมีการยกคำบาลีขึ้นนำหน้า และเวลาจบก็มีมีการยกคำบาลีขึ้นมาอีกเช่นกัน ดังนี้เป็นต้น

การเทศน์ธรรม นี้ ถือเป็นหน้าที่โดยตรงของพระภิกษุสงฆ์ กล่าวคือ พระสงฆ์มีหน้าที่เป็นผู้สืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามจุดประสงค์อันแท้จริงของศาสนา นั่นคือ การชี้แนะซึ่งกฐนตั้งสอน ให้ประชาชนละ เว้นจากการกระทำชั่วร้ายทุกประการ ให้พยายามทำแต่บุญ กุศล และคุณงามความดี ที่จะเป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น รวมทั้งให้พยายามชำระล้างกิเลสตัณหา ความเศร้าหมองในจิตใจให้หมดสิ้นไป เหลือไว้แต่ความสะอาดบริสุทธิ์ เพื่อหลุดพ้นไปจากการเวียนว่ายตาย

เกิด และไปสู่จุดหมายปลายทางอันเป็นความสุขที่แท้จริงของชีวิต นั่นคือพระนิพพาน โดยใช้ข้อธรรมะต่าง ๆ ของทางศาสนาเป็นหลัก และอาศัยความเมตตากรุณาที่มีอยู่ภายในตนเป็นเครื่องมือ ดังนั้น เมื่อถึงวันฆัมมัสสวณะ หรือวันงานพิธีในประเพณีสำคัญต่าง ๆ ทางคณะสงฆ์ก็มักจะจัดให้มีการอบรมจริยธรรมให้แก่หมู่ศรัทธาญาติโยมได้ฟังกัน โดยถ้วนหน้า อย่าง เช่น มีการ เทศน์ธรรมชาดก หรือ เทศน์ธรรมคำสอนอื่น ๆ ที่บันทึกอยู่ในรูปของ คัมภีร์ใบลานที่มีอยู่เป็นจำนวนมากทั่วถิ่นล้านนาไทย และคำสอนข้อธรรมะก็จะปรากฏอยู่ในคัมภีร์เหล่านั้นทั้งในทางตรงและทางอ้อม ที่ถือเป็นเครื่องผูกใจผู้คนในสังคมให้ยึดมั่นอยู่ในพุทธศาสนา เรื่อยมา ส่วนการคิดสร้างคัมภีร์ธรรมขึ้นมาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการช่วยเหลือ เกลาจิตใจของผู้คนให้หันมายึดมั่นต่อหลักธรรมทางพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่นและมั่นคง และเพื่อให้เข้าถึงคนทุกระดับชั้น ทุกเพศ และทุกวัยในสังคมส่วนรวม ผู้แต่งจึงน่าจะมีวิธีการแต่ง รูปแบบและเนื้อหาในลักษณะต่าง ๆ ที่หลากหลายโดยมีภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการแสดงภาพที่กวีเป็นและภาพที่กวีรู้สึกอยู่ในขณะเดียวกัน ดังนั้นวิธีการใช้ภาษาของผู้แต่ง นับว่ามีความพิเศษ ที่ต่างไปจากภาษาธรรมดาทั่ว ๆ ไป เพื่อให้ได้ทราบถึงวิธีการเลือกสรรภาษามาใช้ในคัมภีร์ธรรมเหล่านี้ จึงเป็นลักษณะแรกที่น่าสนใจศึกษา นอกจากนี้ในฐานะที่กวีผู้แต่งเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมล้านนา งานวรรณกรรมที่สร้างขึ้นมานั้นย่อมมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสังคมล้านนาในสมัยนั้น ๆ อย่างแนบแน่น กล่าวคือ กวี ย่อมได้รับอิทธิพลทั้งในด้านความคิด ความเชื่อ และค่านิยมจากคนในสังคมและนำไปสอดแทรกไว้ในตัวเนื้อหาที่มีการดำเนินเหตุการณ์ไปอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นของท้องถิ่นอันร่วมสมัยกับกวี จึงเป็นอีกลักษณะหนึ่งที่น่าสนใจศึกษา เพื่อการมองเห็นภาพของสังคมและวัฒนธรรมอันงดงามและหลากหลายของถิ่นล้านนา

การศึกษาวรรณกรรมให้เกิดรสชาติ และรู้สึกซาบซึ้งในวรรณกรรมอย่างแท้จริง จำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องศึกษาในทุก ๆ องค์ประกอบไปพร้อม ๆ กันไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของภาษารายละเอียดของรูปแบบ และเนื้อหา หรือจะเป็นภาพสะท้อนทางสังคมวัฒนธรรม ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลที่ว่าองค์ประกอบทุก ๆ องค์ประกอบเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันโดยเด็ดขาดไม่ได้ เพราะกวีผู้แต่งได้ทำการผสมผสานทุก ๆ องค์ประกอบเข้าด้วยกันได้อย่างเหมาะสมสวยงาม

จากคำถามได้อะไรจากการสวดมนต์ฟังเทศน์ ฟังธรรม และปฏิบัติธรรมในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาทำให้คิดถึงบทสวดตอนหนึ่งว่า

“กัมมะทายาโท กัมมะโยนิ กัมมะพันธู กัมมะปฏิสราโณ” ซึ่งมีคำแปลว่า เรามีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นผู้ให้ผล มีกรรมเป็นแดนเกิด มีกรรมเป็นผู้ติดตาม มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย

“ยัง กัมมัง” กระสิศสามิ กัลยาณัง วา ปาปะกัง วา ตัสสะ ทายาโท ภาวีสสามิ” เราจัดทำกรรมอันใดไว้เป็นบุญ หรือบาปเราจักเป็นทายาทคือว่า จะต้องได้รับผลของกรรมนั้นสืบไป

และตรงกับข้อความตอนหนึ่งที่ พระยาอนุমানราชชน (เสถียรโกเศศ) ได้เขียนไว้ในเรื่อง วาสัญญี ว่า

“ขึ้นชื่อว่า กรรมย่อมเป็นไปตามกฎแห่งกรรม เหมือนกระแสน้ำพัดพาต้นไม้ ลำนั่น”

จากข้อความที่เป็นบทสวดมนต์ของพระพุทธองค์และคำกล่าวของพระพุทธเจ้าที่ตรงกับ กามนิคในห้องโถงช่วงปั้นหม้อ ภายหลังที่กามนิคเล่าชีวิตของตนเองโดยที่ไม่รู้ว่า ผู้ที่คนสนทนา อยู่คือ พระพุทธเจ้า ได้ความ โดยสรุปว่า “ทุกชีวิตที่เกิดมาในโลกมีกรรม หรือการกระทำของตนเอง เป็นผู้กำหนดชะตาชีวิต หรือทางเดินชีวิตของตนเอง และมนุษย์ทุกคนย่อมต้องการความสุข ความ เจริญรุ่งเรืองในชีวิต ความก้าวหน้าในกิจการงาน ทุกชีวิตจึงขวนขวายแสวงหาสิ่งที่มีค่าเข้ามาใน ชีวิต บางครั้งก็สำเร็จ บางครั้งก็ล้มเหลว เมื่อสำเร็จก็มีความสุข เมื่อล้มเหลวก็มีความสุขทั้ง ความสุขและความทุกข์ มนุษย์เป็นผู้แสวงหาด้วยตนเองจากภายนอก จากการกระทำ แต่ลืมไปว่าทั้ง ความสุขและความทุกข์อยู่ที่ (ใจ) กระโดด โดดเด่นขึ้น ๆ ลงตามภาวะอารมณ์สุขและทุกข์ ไม่หยุด นิ่งคิดกระเจิดกระเจิง วุ่นวายตลอดเวลา ทำไมคนเราจึงไม่พยายามจุดรั้งให้ (ใจ) หยุดพักนิ่งเพื่อให้ เกิดแนวคิดดี ๆ ให้แก่ตนเองบ้าง จากการศึกษา ฟังเทศน์ ฟังธรรม ปฏิบัติธรรม จึงมีความคล้อยตามคำ สอนว่า ถ้าต้องการความสุขต้องทำให้ใจนิ่ง ด้วยการทำบุญให้ (ทาน) การทำทานเป็นการแบ่งปัน ความสุขแก่คนอื่น เพื่อให้ตัวเองมีความสุข และในเวลาเดียวกันต้อง รักษา สติ หมายถึง สติ ๕ ซึ่งเป็นหลักยึดแนวทางชีวิตให้เป็นไปตามมาตรฐานของความสุขของคนทั้งโลก ทำขุสุกรักษา (ใจ) ให้ สงบนิ่งด้วยการ ภาวนา ซึ่งการภาวนาและรักษาสติ จะช่วยให้จิตใจมี สมาริ สงบนิ่ง ไม่ฟุ้งซ่าน และ ก่อให้เกิด ปัญญา คือคิดดี คิดอย่างมีความสุข”^๔

๒) ความสำคัญของคัมภีร์โบลานหรือหนังสือผูก

คัมภีร์โบลาน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า หนังสือผูก หมายถึง โบลานที่ใช้บันทึกเรื่อง ต่าง ๆ ที่ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องในทางพุทธศาสนาประวัติศาสตร์ชาค หรือธรรมคำว ซึ่งจะใช้ ตัวอักษรธรรมล้านนาจารีกลงไปบนโบลาน โดยใช้เหล็กแหลมจาร (เขียน) โบลานแต่ละใบที่ นำมาใช้จารีจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างประมาณ ๒ นิ้ว ยาวประมาณ ๒๒ นิ้ว ใช้จารีทั้งสอง หน้าก่อนจะจารต้องมีการตีเส้นบรรทัดก่อน โดยทั่วไปแล้วนิยมใช้หน้าลานละ ๕ บรรทัด จาร ตัวหนังสือได้เส้นบรรทัดเหล่านั้น

เมื่อจารข้อความเสร็จแล้ว ต้องลูบลานนั้นด้วยเขม่าไฟผสมด้วยน้ำมันขางทาให้ทั่ว เพื่อให้สี ล้ำของเขม่าไฟเข้าไปฝังอยู่ในร่องที่เป็นรูปตัวอักษรไว้แล้ว การลูบนั้นต้องใช้ลูกประคบลูบไปมาจน

^๔เสถียรโกเศศ และนาคประทีป, กามนิค-वासัญญี. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๕). หน้า ๑๒๑.

และตรงกับข้อความตอนหนึ่งที่ พระยาอนุমানราชชน (เสถียร โกเศศ) ได้เขียนไว้ในเรื่อง วาติฎฐี ว่า

“ฉันชื่อว่า กรรมย่อมเป็นไปตามกฎแห่งกรรม เหมือนกระแสน้ำพัดพาฉันออกไป ฉะนั้น”

จากข้อความที่เป็นบทสวดมนต์ของพระพุทธองค์และคำกล่าวของพระพุทธเจ้าที่ตรัสกับ กามนิคในห้องโถงข้างปิ่นหม้อ ภายหลังที่กามนิค เล่าชีวิตของตนเอง โดยที่ไม่รู้ว่า ผู้ที่ตนสนทนา อยู่คือ พระพุทธเจ้า ได้ความโดยสรุปว่า “ทุกชีวิตที่เกิดมาในโลกมีกรรม หรือการกระทำของตนเอง เป็นผู้กำหนดชะตาชีวิต หรือทางเดินชีวิตของตนเอง และมนุษย์ทุกคนย่อมต้องการความสุข ความเจริญรุ่งเรืองในชีวิต ความก้าวหน้าในกิจการงาน ทุกชีวิตจึงขวนขวายแสวงหาสิ่งที่มีค่าเข้ามาในชีวิต บางครั้งก็สำเร็จ บางครั้งก็ล้มเหลว เมื่อสำเร็จก็มีความสุข เมื่อล้มเหลวก็มีความสุขทั้งความสุขและความทุกข์ มนุษย์เป็นผู้แสวงหาด้วยตนเองจากภายนอก จากการกระทำ แต่ลืมไปว่าทั้งความสุขและความทุกข์อยู่ที่ (ใจ) กระโดดโถงเดินขึ้น ๆ ลงตามภาวะอารมณ์สุขและทุกข์ ไม่หยุดนิ่งคิดกระเจิดกระเจิง รุนววยตลอดเวลา ทำไมคนเราจึงไม่พยายามจุดรั้งให้ (ใจ) หยุดพักนิ่งเพื่อให้เกิดแนวความคิด ๆ ให้แก่ตนเองบ้าง จากการฟังเทศน์ ฟังธรรม ปฏิบัติธรรม จึงมีความคล้อยตามคำสอนว่า ถ้าต้องการความสุขต้องทำให้ใจนิ่ง ด้วยการทำบุญให้ (ทาน) การทำทานเป็นการแบ่งปันความสุขแก่คนอื่น เพื่อให้ตัวเองมีความสุข และในเวลาเดียวกันต้อง รักษา สัต หมายถึง สัต ๕ ซึ่งเป็นหลักยึดแนวทางชีวิตให้เป็นไปตามมาตรฐานของความสุขของคนทั้งโลก ทำยสุกรักษา (ใจ) ให้สงบนิ่งด้วยการ ภาวนา ซึ่งการภาวนาและรักษาสัต จะช่วยให้จิตใจมี สมธิ สงบนิ่ง ไม่ฟุ้งซ่าน และก่อให้เกิด ปัญญา คือคิดดี คิดอย่างมีความสุข”^๔

๒) ความสำคัญของคัมภีร์ไบเบิลหรือหนังสือผูก

คัมภีร์ไบเบิล หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า หนังสือผูก หมายถึง ไบเบิลที่ใช้บันทึกเรื่องต่าง ๆ ที่ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องในทางพุทธศาสนาประวัติศาสตร์ชาดก หรือธรรมคำว ซึ่งจะใช้ตัวอักษรธรรมล้านนาจารีกรลงไปบนไบเบิล โดยใช้เหล็กแหลมจาร (เขียน) ไบเบิลแต่ละใบที่นำมาใช้จารีกรจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างประมาณ ๒ นิ้ว ยาวประมาณ ๒๒ นิ้ว ใช้จารีกรทั้งสองหน้าก่อนจะจารต้องมีการตีเส้นบรรทัดก่อน โดยทั่วไปแล้วนิยมใช้หน้าถาดละ ๕ บรรทัด จารตัวหนังสือได้เส้นบรรทัดเหล่านั้น

เมื่อจารข้อความเสร็จแล้ว ต้องลูบถาดนั้นด้วยเขม่าไฟผสมด้วยน้ำมันยางทาให้ทั่ว เพื่อให้สีคำของเขม่าไฟเข้าไปฝังอยู่ในร่องที่เป็นรูปตัวอักษรไว้แล้ว การลูบนั้นต้องใช้ลูกประคบลูบไปมาจน

^๔เสถียร โกเศศ และนาคประทีป, กามนิค-วาติฎฐี. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๘). หน้า ๑๒๓.

ทั่ว และจึงใช้ทรายละเอียดคกแดดจนร้อนมาโรยลงบนโบราณ แล้วใช้ลูกประคบสะอาดยุบนทราย เพื่อลบเขม่าไปผสมน้ำมันยางออกให้หมด

เมื่อจารโบราณจบเรื่องและทำการลบตัวอักษรแล้ว การนำมาเข้าลูกจะมีโบราณประมาณ ๒๔ ลาน ถ้าเป็นลูกเล็ก จำนวนลานก็จะน้อยกว่านี้ อาจมีโบราณเปล่าเป็นปกหลังก็ได้ ใช้เชือกถักเรียกว่า สายสนอง ร้อยตามร่องที่เจาะไว้ เรื่องหนึ่ง ๆ จะมีจำนวนลูกที่ไม่เท่ากัน บางเรื่องอาจมีเพียง ๕ - ๖ ลูก เท่านั้น แต่บางเรื่องอาจมีถึง ๑๐ ลูกก็ได้ และในแต่ละเรื่อง นับเป็นคัมภีร์หนึ่ง ผู้สร้างคัมภีร์นิยม ตกแต่งคัมภีร์ที่ขอบด้านข้างของโบราณและในปกหน้าปกหลัง รวมทั้งไม่ประทับทั้งด้านหน้าและด้านหลัง จะนิยมการจัดทำไม่ประทับเหล่านั้นให้เป็นลวดลายศิลปะต่าง ๆ การปิดทอง ประดับมุก หรือประดับกระเจก เป็นต้น และผ้าที่จะนำมาใช้ห่อคัมภีร์ก็จะเป็นผ้าอย่างติเช่น ผ้าไหม เป็นต้น

จากหลักฐานเท่าที่มีปรากฏในสังคมท้องถิ่นล้านนาพบว่า คัมภีร์โบราณ น่าจะมีมาตั้งแต่ สมัยพระพุทธศาสนาเข้ามาสูดินแดนนี้แล้ว กล่าวคือ ตั้งแต่สมัยของพระนางจามเทวีเป็นต้นมา จนถึงสมัยของพระเมืองแก้ว พระสงฆ์ชาวล้านนา ได้รับอิทธิพลศาสนาแบบ (พุทธ) ลังกา และได้ นำเอา คัมภีร์ พระไตรปิฎก จากประเทศนั้นมาด้วยเป็นจำนวนมาก ความเป็นไปทางด้านศาสนาใน ระยะนั้น จะมีการศึกษาภาษาบาลีกันอย่างจริงจัง พระภิกษุมีความรู้ในภาษาบาลีอย่างแตกฉานจน สามารถแต่งคัมภีร์เป็นภาษาบาลีได้หลายสิบเรื่อง ซึ่งคัมภีร์ลักษณะหนึ่งที่ชื่อว่า คัมภีร์อานิสงส์จะมี การกล่าวถึงอานิสงส์ในการสร้างเขียนพระ ไตรปิฎก (คัมภีร์ธรรม) อย่างเช่น ที่ปรากฏอยู่ใน โบราณ กับปิลปฺรินทรารชาดก ว่าดังนี้

“อันว่าบุคคลละผู้ใดผู้ ๑ คือ ทั้งหมด ก็เขียนด้วยคนก็ดี ก็จ้างทวนผู้อื่นเขียนก็ดี ยัง ปิฎกะ ทั้ง ๓ อันเป็นคำสอนแห่งครูพระตถาคตะ อันว่าอานิสงส์อันมาก อันหาที่สุดบได้ อันจักนับ ประมาณบได้ ก็มีแล อันว่าบุคคลผู้ใดได้สร้างขังหนังสือ นั้น ก็จักได้เป็นพระญาณก็เสียดจาดอันมาก ด้วยผล อันสร้างปิฎกทั้ง ๓ นั้นแล

อันว่าบุคคลผู้ใดได้สร้าง ปิฎกทั้ง ๓ นั้น ก็จักได้เป็นพระญาณในประเทศราชเสียดจาดอัน มาก อันว่าบุคคลผู้นั้นก็จักได้เป็นพระญาณอันที่เสียดจาดอันมาก ก็จักได้เป็นพระญาณแก้มหาพรม เสียดจาดอันมาก

อันว่าบุคคลผู้ใดได้สร้างขังหนังสือ ก็ได้เสวยขังสุขอันมาก เสียดจาดได้ ๘ หมื่น ๔ พันกับปี ด้วยผลแห่งอักษรวัวเกี่ยว ๑ แลบรรพตเดียนั้นแล อันว่าบุคคลผู้ใดได้สร้างหนังสือ ก็ได้เป็น พระญาณจักกวัตติ เสียดจาดได้ ๘ หมื่น ๔ พันกับปี อันจักได้เป็นพญาในประเทศราชได้ ๘ อสงไขย แล

อันว่าบุคคลผู้ใด ได้สร้างหนังสือนั้น อันเป็นพหามณัผู้มีประหยาได้ ๘ อสงไขย อันว่า บุคคลผู้นั้น ก็จัก ได้เป็นพระญาณอันที่ เสียดจาดอันมาก ก็จักได้เป็นพระญาณแก้มหาพรม เสียดจาด

อันมากอันว่าผลอันได้ เขียนยังอักษรตัว ๑ ก็ดี ยังบทอันเดียว ๑ ก็ดี อันหาที่สุคบ่ได้ อันหาประมาณได้ก็มีแล”^๖

จากการบอกถึงอันสงฆ์อันยิ่งใหญ่ข้างต้น ทำให้กลุ่มพุทธศาสนิกชนชาวล้านนานิยมสร้างหรือคัดลอกคัมภีร์ไบลานในเรื่องราวที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา โดยเฉพาะในหมวดของชาคก เพื่อไปถวายตามวัดต่าง ๆ ซึ่งนิยมทำกันทั้งฝ่ายสงฆ์และคฤหัสถ์ นับจากตำแหน่งกษัตริย์ลงมาจนถึงระดับประชาชนทั่วไป อาจเป็นความศรัทธาสร้างเพียงลำพัง หรือรวมกันสร้างหลาย ๆ แสคน และสำหรับทางวัดเองก็จักสร้างคัมภีร์ไบลานไว้ด้วยเหมือนกัน เพื่อใช้เทศน์หรือประกอบพิธีต่าง ๆ จะสะสมไว้เป็นจำนวนมากบน หอไตร หรือ หอธรรม ที่อยูภายในวัด ทำให้วัดต่าง ๆ ในถิ่นล้านนาไทยมีคัมภีร์ไบลาน อยู่เป็นจำนวนมาก ดังจะพบเห็นได้ในยุคปัจจุบัน

๒.๓.๕ คัมภีร์กระดาษ(ลานเทียม)

การใช้แผ่น ไบลานแท้ ๆ มาใช้ในการจาร คัมภีร์ไบลานและถูกเก็บรักษาอยู่ตามวัดวาอารามต่าง ๆ ทั่วถิ่นล้านนา ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๑๑ สังคมล้านนาเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา โดยคณะมิชชันนารีที่เข้ามาเผยแพร่งานศาสนาภายใต้การอุปถัมภ์ของโปรแตสแตนท์ ได้จัดตั้งโรงเรียนตั้งระบบการศึกษา โรงเรียนที่ โรงเรียนพยาบาล ภาววิทยาคารสมัยใหม่ของโลกตะวันตกเข้ามามากมาย การจัดตั้งโรงเรียนที่ขึ้นมาใหม่ ทำให้มีผลต่อวงการวรรณกรรมล้านนาเป็นอย่างมาก กล่าวคือ การนำเอาคัมภีร์ธรรมไบลานจัดทำในรูปแบบใหม่ ซึ่งจะไม่ใช้การเขียน (จาร) ด้วยเหล็กแหลม และลบด้วยเขม่าไฟผสมน้ำมันยางอีกต่อไป แต่จะเป็น “การพิมพ์” ลงบนใบลานแทน และอาจจะมีการพิมพ์เป็นตัวอักษรล้านนา (อักษรธรรม) ด้านหนึ่ง และพิมพ์เป็นอักษรไทยกลางอีกด้านหนึ่งควบคู่กันไป เพื่อเปิดโอกาสให้กับคนที่ไม่รู้จักตัวอักษรล้านนา ได้สัมผัสกับงานวรรณกรรมเหล่านั้นมากยิ่งขึ้น

แต่ในเวลาต่อมา เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป จำนวนของใบลาน ลดจำนวนลงไปมาก และที่มีอยู่ก็จะนำใบลานไปจัดทำประเภทเครื่องสาน เพื่อขายให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยว การนำมาใช้ในทางศาสนาก็ถูกมองข้ามไปมากยิ่งขึ้น สิ่งที่มาทดแทนใบลานในการนี้ก็คือ “แผ่นกระดาษ”

แผ่นกระดาษในที่นี้ คือ แผ่นกระดาษสีน้ำตาลที่ค่อนข้างแข็ง สามารถพับเป็นบท ๆ ได้ เหมือนกับลักษณะของคัมภีร์ไบลานอย่างเก่า เป็นวัสดุที่ถูกนำมาใช้แทน และจัดพิมพ์เป็นตัวอักษรไทยกลางมากยิ่งขึ้น เพราะตัวอักษรธรรมล้านนานั้นนับวันก็จะไม่มีใครรู้จักและอ่านออก การ

^๖ ณี พยอมยงค์, ประเพณีเดิม หรือประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย รวมเล่ม, (เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ธารทองการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒๒.

จัดพิมพ์ตัวอักษรธรรมซึ่งค่อย ๆ หายไป สิ่งเหล่านี้มีปรากฏเรื่อยมาจนปัจจุบัน และมีการเรียก “คัมภีร์ธรรม” ในรูปลักษณะใหม่นี้ว่า “คัมภีร์ธรรมลานเทียม” หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “ลานเทียม”

ดังนั้น ในปัจจุบันนี้ สิ่งที่เป็น “คัมภีร์โบราณ” ของแท้นั้น จะถูกเก็บรักษาไว้ไม่ให้เสื่อมสภาพเร็วมากกว่าจะนำออกมาใช้เทศน์ ที่นำมาใช้เทศน์นั้น ก็คือ “คัมภีร์ธรรมลานเทียม” โดยทั้งหมด โรงพิมพ์ที่จัดพิมพ์ก็จะมีอยู่ทั่วไปในถิ่นล้านนา อย่างเช่น ที่ราชการพิมพ์ จังหวัดเชียงใหม่ ที่ร้านภิญโญ จังหวัดลำพูน ร้านบุญผดุง จังหวัดเชียงราย เป็นต้น หากผู้มีศรัทธาต้องการจะถวายธรรมให้กับทางวัดที่ตนศรัทธาอยู่ การถวายธรรมของชาวล้านนานั้นเป็นที่นิยมมาก โดยเฉพาะเหตุเดือน ๑๐ ชาวล้านนาจะมหาซื้อคัมภีร์ธรรมลานเทียมได้ตาม โรงพิมพ์หรือตามร้านขายเครื่องสังฆภัณฑ์ในราคาที่ไม่แพงมากนัก เป็นการดึงดูดให้คนหันมาทำบุญในด้านนี้มากยิ่งขึ้น พร้อมกับการสูญหายไปของการจาร (เขียน) คัมภีร์โบราณของแท้ที่มีมาแต่ดั้งเดิม

การกลับลายเป็น “คัมภีร์ธรรมลานเทียม” อย่างในปัจจุบันนี้นั้น เราสามารถพิจารณาได้ ๒ แห่ง คือ แง่ลบและแง่บวก “แง่ลบ” นั่นคือว่า สัตถธรรมนิยมในการที่นำจัดพิมพ์ในลักษณะนี้เพราะความเชื่อที่แท้แต่โบราณนั้นจะต้อง (จาร) เขียนด้วยธรรมด้วยมือของผู้เขียนเท่านั้น จึงจะถือว่าได้ผล อานิสงส์อันยิ่งใหญ่ ส่วนใน “แง่บวก” คือลักษณะที่ถูกและดีงาม การจัดพิมพ์ในลักษณะใหม่นี้ถือเป็นการช่วยสืบทอดงานวรรณกรรมทางศาสนาของถิ่นล้านนาให้ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน และแพร่หลายไปสู่คนหมู่มากยิ่งขึ้นด้วย

หากพิจารณาถึงผลดีแล้ว ความบกพร่องในส่วนแรกก็จะไม่สำคัญ เพราะเป็นเพียงการเปลี่ยนรูปวัสดุที่นำมาใช้เท่านั้น และเป็นการเปลี่ยนคามสภาพของสังคัมทั้งถ่องถิ่นล้านนาด้วย ส่วนคุณค่าทางด้านเนื้อหาที่อยู่ภายในก็ยังคงอยู่อย่างเต็มเปี่ยมทุกประการ เท่านั้นที่คงเพียงพอแล้วในการที่เรารู้จักจะเปิดใจยอมรับและมอง “คัมภีร์ธรรมโบราณ” อันเป็นของแท้มาแล้ว

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้นำคัมภีร์ธรรมลานเทียมที่ใช้เทศน์ในเทศกาลเข้าพรรษาของปี พ.ศ. ๒๕๕๑ มาจากวัด คือ วัดช่วงสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (เหตุผลในการเลือกศึกษาข้อมูลจากวัดนี้ กล่าวไว้ในขอบเขตทางการศึกษาในบทนำแล้ว) จำนวนคัมภีร์ธรรมลานเทียมในเรื่อง ธรรมะปาละชาดกนี้มีจำนวน ๑๗ ผูก

๒.๔ คัมภีร์ธรรมะปาละชาดก

๒.๔.๑ ความเป็นมา

คัมภีร์เทศน์ธรรมเรื่อง ธรรมะปาละชาดกนี้ เป็นลักษณะของคัมภีร์เทศน์ทั่วไปในล้านนา ผู้ทรงความรู้ได้จารไว้ใช้กันมานาน ฉบับที่ใช้ในการวิจัยเป็นฉบับที่ พระมหาอินตม โชขขมภู ได้ปริวรรตจากอักษรธรรมล้านนามาเป็นอักษรไทยกลาง มีรูปแบบการประพันธ์หรือโครงเรื่องที่เรียกว่า ร่ายธรรม ทั้ง ๑๗ ผูก

ในรูปแบบของการประพันธ์นั้นพิจารณารูปแบบการนำเสนอเรื่องนี้ แบ่งได้ ๓ ส่วน คือ

ส่วนที่ ๑ การเริ่มต้นของคัมภีร์ธัมมะปาละชาดก

ส่วนที่ ๒ รูปแบบการนำเสนอเนื้อเรื่อง

ส่วนที่ ๓ รูปแบบการลงจบคัมภีร์ธรรม

ส่วนที่ ๑ การเริ่มต้นของคัมภีร์ธัมมะปาละชาดกนี้ ก่อนที่จะเข้าสู่ตัวเนื้อเรื่องต่อไปทั้ง ๑๗ ผูก จะมีรูปแบบดังนี้

คำภาษบาลี + การกล่าวกับผู้ฟัง + การเกริ่นนำเรื่อง

คำภาษบาลี ที่ใช้เริ่มต้นในคัมภีร์ธรรมนี้แบ่งได้ ๒ ส่วน คือ ส่วนต้น เพื่อกล่าวนมัสการแด่องค์พระรัตนตรัยและพระคาถาภาษบาลี ในคัมภีร์ธัมมะปาละชาดกจะใช้ภาษาไทยกลางและเขียนด้วยรูปแบบภาษาไทยว่า “นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ” แล้วตามด้วยภาษบาลีที่เขียนด้วยรูปแบบภาษาไทย เช่น อะหะเมวะ คุสีลา ภูหะนะคาติ อิมัง ธัมมะเทสะนัง สัตถาเวหุระเน วิหะรันโต เทวทัตตัสสะ เปรสิสัถกะนัง อารัหะ กะเลสิขี” ดังนี้ คัมภีร์ธัมมะปาละชาดกจำนวน ๑๗ ผูก เริ่มต้นเทศน์ในลักษณะนี้ทั้งหมด

การกล่าวกับผู้ฟัง เพื่อชักชวนผู้ฟังให้ตั้งใจฟังธรรมให้ดีที่สุด เพื่อให้เกิดศรัทธาในการฟังธรรมอย่างเป็นกันเอง รวมทั้งการกระตุ้นให้หมั่นทำบุญรักษาศีล เพราะจะมีผลบุญที่ผู้ฟังจะได้รับอย่างแน่นอน กล่าวคือ การได้ขึ้นสวรรค์เมื่อเสียชีวิตแล้ว และการบรรลุพระนิพพาน ในคัมภีร์ธัมมะปาละชาดกจะใช้ภาษาท้องถิ่นล้านนาเกริ่นนำก่อนเข้าเนื้อหาทุกผูกในทำนองเดียวกัน แต่ปรับการกล่าวเทศน์ให้สอดคล้องกับเนื้อหาในตอนนั้น ๆ เช่น

“สาธโว ตูรา สัปปริสะตังหลาย ดังฉุยจายหนุ่มเถ้า มีศรัทธาเก้าเป็นประธาน มีใจบานสะอาด ได้ใส่บาตรตามมี ตีลควงตีห้าแปด ได้กุดแวงกบตัน ดัดกิ่งถวิลใหญ่้อย บละปล้อยภาวา ปากันมาพร้อมหน้า นั่งอยู่ถ้าฟังธรรม ได้อินกำไหว้ขาน แห่งพุกหยาบสามานย์ จึงมีราชโองการปลิงขาค ว่าตูราพุกหัวหาคใจไฟ สูงจูงไว้อย่างจ้ำ เอาคาบปลิงคัมผาย ตัดตีนจายน้อยนาฏที่ขุดขาคบัดเดียวฯ”

“สาธโว ตูรา สัปปริสะตังหลาย ผู้คินิงหมายโครรอด เวียงแก้วยอดเนรพาน อันตำราญคำเจ้า บ่แก่เจ้าชรา จึงปากันมาพร้อมหน้า นั่งอยู่ถ้าฟังธรรม จุงคาจำติดต่อ ตามบาทข้อบาลี ว่า

“สาธโว ตูรา สัปปริสะตังหลาย ดังฉุยจายหนุ่มเถ้า อันมานั่งเฝ้าฟังธรรม จุงคาจำติดต่อตามบาทข้อบาลี ว่า

^๑อินสม ไชยชมภู, คัมภีร์ธัมมะปาละชาดก ๑๗ ผูก, (ลำพูน : ร้านภิกขุโฆ, ๒๕๐๒), หน้า ๑.

หนังสืออ้างอิง
(REFERENCE BOOK)
ให้ใช้เฉพาะในห้องสมุดเท่านั้น

“สาธโว คุรา สัปปริสะตังหลาย ตังฉึงจายใหญ่่น้อย ใจใฝ่ห้อยคางบุญ อันจักหนุนส่งผู้
หื้อได้ออยู่เจยบาน กือหื้อทานบ่ขาด ได้ใส่บาตรทานไป ยังบึงจ้อยข้าวน้ำ วัตถุประสงค์นามมี สีลควงดี
หัวแปด ได้กวัดแควศรึกษา หัดภาวนาค้ำเจ้า นบกำเกส่าปูกา ยังวัดนาสามสิ่ง มีคุณยังเจียงคาน
ด้วยควงบานดอกไม้ รูปเทียนได้คานมี แบ่งใจค้ออ่อนก้อม ยอมมีน้อมฟังธรรม จุงคำจ้ำคิดค้อ
คานบาทช้อบาลี ว่า

และผูกสุดท้ายยังกรีนนำในทำนองเดียวกันว่า “สาธโว คุรา สัปปริสะตังหลาย ตังฉึงจาย
ใหญ่่น้อย ใจใฝ่ห้อยคางบุญ อันจักหนุนส่งผู้ หื้อได้ออยู่สวัสดิ บ่คองขีล้าบาก บ่กั้นชยากอนาถา
จึงปากันมามวลหมู่ พร้อมหน้าอยู่ฟังธรรม จุงคำจ้ำคิดค้อ คานบาทช้อบาลี ว่า

การกรีนนำเรื่องจากตัวอย่างข้างต้น ผู้ฟังก็จะทราบว่าการเทศน์ครั้งนั้น คือ การกล่าวถึงแต่
สิ่งที่ดี เมื่อฟังจบแล้วพวกเขาควรนำมาประพฤติปฏิบัติในชีวิตปัจจุบันได้

ส่วนที่ ๒ รูปแบบการนำเสนอเนื้อเรื่อง คือ การเข้าสู่เรื่อง ส่วนสำคัญของกัมภีร์ธรรมฯ มีอยู่
๓ ลักษณะ คือ

การนำข้อธรรมะในพุทธศาสนามากล่าวอธิบายอย่างละเอียด โดยผู้แต่งจะเป็นผู้กล่าวสอน
และอ้างว่า ข้อธรรมะและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่กล่าวสอนเหล่านั้นเป็น “พุทธคำรัส” แต่ครั้งพุทธกาล
ทั้งสิ้น ทำให้ผู้ฟังเกิดความศรัทธาในทุกสิ่งที่ได้ฟัง อย่างเช่น

“สาธโว คุรา สัปปริสะตังหลาย ผู้คณิงหมายใคร่รอด เวียงแก้วยอดเนรพาน อันสำราญคำ
เจ้า บ่แก่ถ้ำชรา จึงปากันมาพร้อมหน้า นังอยู่ถ้ำฟังธรรม จุงคำจ้ำคิดค้อ คานบาทช้อบาลี ว่า

หรือ “จุงอดถ้ำถ้ำฟัง ยังธรรมเตศนาอันนี้ ดั่งจะกล่าวจี้คตนา ไปปายหนานี้เดื่อฯ หรือ...
สาธโว คุรา สัปปริสะตังหลาย ตังฉึงจายใหญ่่น้อย ใจใฝ่ห้อยคางบุญ อันจักหนุนคั่วแก้ว ป่าหื้อเข้า
เนรพาน จึงได้หื้อทานใส่บาตร บ่ละขาดเสียดสีล ได้เอาจันต์ก็ีรอด บ่ละค้อคภาวนา ปากันมาพร้อม
หน้า นังอยู่ถ้ำฟังธรรม จุงคำจ้ำคิดค้อ คานบาทช้อบาลีว่า ดั่งจะ ะจะนัง สุตวา ดังนี้ เป็นต้นฯ”

การอ้างพระพุทธรูปองค์เป็นผู้เล่าเรื่อง การอ้างถึงพระนิพพาน(เนรพาน) และการอ้างความสุข
สบายในกายภคหน้า เช่น ฟังธรรมแล้วจะได้ไปเกิดบนสวรรค์ชั้นฟ้า ถือว่าเป็นวิธีที่ช่วยสร้าง
ความเชื่อมั่นศรัทธาอันยิ่งใหญ่ให้เกิดแก่ผู้ฟังเป็นอย่างดี และถ้อยคำในลักษณะที่เป็น ชาคค ส่วนที่
เรียกว่าองค์ประกอบของชาคค ได้แก่ปัจจุบันวัตถุ อดีตวัตถุ และสโมธาน ก็จะนำมาใช้อย่าง
ครบถ้วนด้วย กล่าวคือ

เรื่องเดียวกัน.



สงวนลิขสิทธิ์ของห้องสมุด มจร.
ผู้ครอบครองคือหอสมุดธรรม
โปรดนำบัตรที่แนบมากับหนังสือทุกครั้ง

ปัจจุบันวัตถุ คือ เหตุการณ์เริ่มต้น ขณะที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ในกุฎิ กลุ่มพระสาวกกำลังสนทนากันอยู่ เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งภายในโรงธรรม พระพุทธองค์ทรงได้ยิน จึงเสด็จออกมาที่โรงธรรมแห่งนั้น กลุ่มพระสาวกก็จะไม่พูดคุยกันต่อ พระองค์แกั่งดริศตว่า สนทนาเรื่องใดกัน เมื่อพระสาวกได้ทูลตอบ พระองค์จึงได้ดริศว่า เรื่องแบบนั้นได้เคยเกิดมาแล้วหลายครั้งในชาติก่อน ไม่ใช่ว่าจะมาเกิดเฉพาะในสมัยนั้นเพียงครั้งเดียว แล้วทรงนิ่ง พระสาวกทั้งหลายจึงได้กราบทูลอาราธนาให้พระองค์มากล่าวถึง เช่น ในชาดกเรื่อง อัมมะปาละ นี้ ผู้ที่ ๑ เริ่มต้นว่า "อะเถกะทิวะถัง อังมิในวันหนึ่งเถา อันว่าเจ้าภิกษุทั้งหลาย อันมานั่งขายเป็นหมู พร้อมหน้าอยู่โรงธรรม ก็จำกำเป็นเหตุ จักหือพระเทศนา ว่า อาวุโส ดูรา ท่านดั่งหลายเหยมวลงหมู อันมานั่งอยู่จ้อมกัน จุผู้หันเงงถึ บมีที่สังกำ ว่าเทวทคตนั้นนาขายเจ้า ป็องคำ่าพระมุณี นับหลายทีหลายเตือ ใจบ่เอื้อชญา ย้อนคตมหาบาปไป ว่ากันมันฆ่าได้ดั่งหมาย มันจักเป็นนายแดนตอ ลากสักการก่อมดอง มันจึงป็องจะใจ เพื่อฆ่าพระที่ไหว้สัพพัญญู กือให้นายขมังษญูผู้แคว่น อิงชญาแมนดั่งใจ หือเขาไปดิ้อชน อยู่บ่นอนเพือยหนา อันพระพุทธานเป็นเจ้า จักได้เต้ามากราย ยามพระบุญผายมารอด นายขมังษญูอดคำ่าน ก็ปากันบ่จ้า อิงชญูกล้าบคเค็ว ลูกชญาเร็วฟ่งออก กล้ายเป็นคอกบุพผา คดลงมายชยชค โกล้พระบาทสัพพัญญู ฯ นายชญาบาปไป อิงถ้วนไควสามที ลูกชญาตีล้ามอก ก็กล้ายเป็นคอกถับบั้น เขาเล็งหันดูหลาก จุผู้หากกล้วต้าย ต่างคันผายริบริบห้าว ไปบอกล่าวชียา หือเทวทคตบาปไป ได้รู้ไควคามมี เทวทคตกลีใจด้อย บ่สมไฟหือยคณิงหมาย ก็คันผายริบริบห้าว ไปสู่ค้ำวผางกา แห่งอุปราชาหนุมหน้า อโรสเสคาพิมพิสาร จืออะชาคะสัดคคุมารห้าวหาค แล้วโอกาสาไซกำ ว่าดูรหน่อค้ายศใหญ่ จุงคิกไควคณิงใน พิจรณาไปถึชั้น คนอยาสุสันติหสิ จักเล็งร้อยปีอินชาก ค่อแล้วหากบางคำ่า กันหน่อผางกาหนุมหน้า รอด้าพ่อเจ้าพญา หือมรณากลากกลาค ก่อยเป็นเจ้าผาสารทแดนเมือง หือรุ่งเรื่องปายหน้า หากเน้นจ้าตีหสิ เขียวหน่อบุรีค้ำยก่อน ก็บ่พอนสมหมาย กวรชงชววยริบริบห้าว ฆ่าพ่อค้ำวเหนือหัว แล้วเอาตัวคนแดน เป็นหลักแคว่นเวียงชัย จึงจิกสมใจไปอั้ง บ่หวิดวังไกลกลา เราจิกฐาปนาค้ำวเก่า ขึ้นเป็นเจ้าแดนองคค์ หือภิกษุสงฆ์น้อยใหญ่ มาแวลไกล้เป็นบริวาร ขอนหน่อญาลเจ้าฟ้า ช่วยค้ำวเข้าเร็วไว ก็ยามค้ำววันใสทุกเจ้า กันว่าเจ้าสมณะโคดม นำหมุ่กรมอรรีชาคร มาบิณฑจิบาคนในเมือง ขอนหน่อญูเรื่องชค้ายปลอ่ยจิงหาคค้ำวนาพาคิริ จิงค้ำวค้อจกถ้ำ เทียงเล่นไปฆ่าเร็วบั้น จุมคนหันและรู้ บ่ออาจูอินนาเหตุจิงนั้นนา สวกลถ้ำ บ่วันหน้าคนใด หน่อหอยใจด้อย ได้อินด้อยเทวทคตจ่า กืออาสาขามจีบคิลไควอวจา กันเล็งวันตีทุกเจ้า พระพุทธาน้อยคอบุญผาย นำภิกษุจูงหลายมวลงหมู เข้ามาสู่เวียงชัยหน่อจอมโคค้ำวหาค ชาคิตคคฺรราชใจหาญ ก็ปลอ่ยจิงสารค้ำวถ้ำ เพื่อหือไปฆ่าพระสัพพัญญูคั้นมีมุดแกโลก คับทุกข์สอกภยมาร จิงปายสารค้ำวใหญ่ เล่นไปไกล้ถับบั้น แล้วจุกอินจันอยู่หั้นตั้งอยู่หั้นเหมือนหิน ฯ พระมุณีนทร์จันค่อ เมตคตอ่ปายสาร จิงค้ำวหาญค้ำก่อน ก็ยมอ่นบค

เดียว ถูกเข้าเร็วบนอบ เอาหัวหมอบจูดิน ก็มีหันแลนาฯ เค ภิกษุ อันว่าเจ้าภิกษุตั้งหลายใหญ่ น้อย ต่างค่ออ้อยเจียรจำ ว่าเทวทัตพาลาบาปเส้า ปองฆ่าพระพุทธเจ้าหลายประการ ก็ปลอยข้าง สารตัวห้าวหาศ ทื่อคนวาคธนูอิง ก็ปสมคณิงไฟห้อย พระยอดสร้อยป้อมีอมรณ มั่นอาวรณ์เอา ใหม่ ขึ้นคอยใหญ่คิซมกฏฎีพิพคำ ผู้ห็นลงมาบิเจ้า เพื่อจักฆ่าพระมุนินทร์ อันว่าก้อนหินหนัก ใหญ่ ก็ปลุกใส่ตั้งหมาย มั่นใจหยาบหลายใบบอด ปกัศรอดหันคุณและนาฯ อะละ สัตตา เสดัง กะดัง สุตวา- ในขณะที่นั้นได้ พระที่ไหว้พระธญาณ ผังตำราญอั้งหย่อน อยู่ในบ่อนคันธฤฎี โสตัญญานมีเป็งปอ้อย ได้ยินถ้อยคำจำ อันภิกษุสังฆามวลหมู่ ไชกล่าวผู้อยู่โรงธรรม พระองค์คำเป็นเจ้า หันเงื่อนเก้าเศสนา จึงลีลาภาพราก เสงจากคันธฤฎี คังราชสีห์ตัวอองจ ยกย้ายบาทลีลา จากกุหา ถ้ำแก้ว เพื่อล่าเอาควรี พระมุนีค้นสักหวาด ก็ไปนั่งเหมืออาสนาฯ ภิกษุสังฆามหมู่เฒ่า หันพระเน เข้าสัพพัญญู เสดังมาจูดหน้า บได้จำลับป็น ก็ปากันก้มเกล้า ขาบนบ่อสามที ดักปากตันจูผู้ ปักกล่าวผู้จำเอนฯ พระเลงไปส่อค้อย แล้วกล่าวถ้อยบิยา ว่าภิกษเว ดูราภิกษุสงฆ์ ค้นทะวงศีลใสบ เส้า มานังฝ้ายโยชยา ท่านดังหลายมวลหมู่ ผังกล่าวผู้ตั้งจา หันรามาอยู่ใกล้ ลวดยังไว้บัดเดียว จุง จาเหลือวลกล่าวผู้ ทื่อเรารู ชีษาฯ ที่นัมนานเจ้าภิกษุต้นอองจอบ จบฉลาดด้วยโวหาร ก็นมัสการก้มเกล้า บอกระเป็นเข้าตำมมีฯ พระมุนียอดสร้อย จึงค่ออ้อยไขก่า ว่าเทวทัตอาธรรมหาขบเจ้า ปอง คำฆ่าตัวเรา บาปบ่บ่าจ้องก้อง ลงสู่ห้องอเวจี ทุกข์เคืองขี้ล้าที่ บิเจ้าจาดีนึบัดเดียว เมื่อเราเดียวโลก กว้าง ผังก่อสร้างสมปาน เทวทัตหาญกล้าหาขบ ข่มขนาบเขาฯ ทื่อเรามาถากลิ้อยกลาด บาปมา ป่าคตวตตัน ทื่อตัวมันคตคตอง ลงไปรอดอเวจีและนาฯ พระพุทธากล่าวเท่านั้นแล้ว ลวดหับชะขอบ แก้วบัดเดียว บิเจ้าเหลือวลค่ออ้อย ทื่อรู้เรื่องสร้อยชีษาฯ ที่นัมนานเจ้าภิกษุต้นอองจอบ จบฉลาดด้วย โวหาร ก็นมัสการขาบไหว้ ว่าข้าแต่พระบาทไท้องค์คำ อันว่าเทวทัตอาธรรมใจบาป ได้ขนาบราวี ยังพระมุนีเป็นเจ้า แต่จาดีเก้าปางหลัง ผู้เข้ายังไปรู้ ขอพระกล่าวผู้ตำมราย ทื่อผู้เข้าหลายหมู่เฒ่า รู้ เงื่อนเก้าคำมมีแต่เดอะฯ อะละ สัตตา เมื่อสัพพัญญูต้นผ่านแล้ว จึงไชชะขอบแก้วเทศนา ว่าอะติเต พหาราสีขัง มหาปตาไป นามะ ราชา รัชชัง ก่าเรตีฯ” คั้งนี้เป็นต้น

อดีตวิฤ หมายถึง คัมภีรนาที่พระพุทธองค์ทรงเล่าให้พระสาวกฟัง โดยจะมีเนื้อเรื่องที สอดคล้องกับปัจจุบันวิฤ อันเป็นมูลเหตุให้ทรงเล่าเรื่องราวละเอียดช่วงนี้ ถือเป็นส่วนสำคัญมาก เพราะจะแสดงคุณธรรม หลักธรรมหรือบารมีบางประการขององค์พระโพธิสัตว์ เช่นในเรื่อง การ ป่าพืชทาน การแสดงขันติบารมี (ความอดทน) การแสดงเมตตาธรรมและการแสดงออกถึงความ กตัญญูตวาทิตัวฯ รวมทั้งการแสดงถึง ธรรมเนียมนิยมของชาวดก ที่จะมุ่งสอนคติธรรมคำสอน ต่าง ๆ ตามหลักธรรมในศาสนาพุทธให้กับคนทั่วไปด้วย โดยเฉพาะความเชื่อในเรื่อง ผลกรรม จาก

ชาติปางก่อน ถ้าทำดียอมได้ก็ ทำชั่วยอมได้ชั่ว เป็นการสอนให้ศาสนิกชนมุ่งทำความดี หมั่นรักษาศีล ทำทานปฏิบัติภาวนาสมาธิอยู่เสมอ

ศโมธาน หรือประชุมชาดก เป็นชั้นตอนสุดท้ายของการแต่งชาดกแต่ละเรื่อง กล่าวคือ เมื่อพระพุทธองค์เล่าเรื่องในอดีตชาติจบแล้ว จะมีการแสดงเรื่องของการกลับชาติ โดยพระองค์จะทรงระบุตัวบุคคลในอดีตนิทานว่าตรงกับบุคคลใด ในสมัยของพระองค์ เช่น

“อันว่าตัววิหาญมหาปะดาปะราช ผู้ห้าวหาศพาลาในกาละนั้นได้ ใ้ กือหากมาได้เทวทัตเถร ในกาละบัดนี้แลเนาฯ จันตะเทวี อันว่า นางจันตะเทวีผู้เป็นแม่ คำวลัมผู้ว่าวาย ย้อนหันกำจายถูกน้อยได้กลากลือขมรณา ในกาละนั้นได้ ใ้ กือหากมาได้นางอุบลวรรณาเถรี ในกาละบัดนี้แลเนาฯ ตักโก อันว่าจันอินทาทเจ้าฟ้า เสด็จลงปลักหนา เขาของนางาวิเศษ ทือเจ้าน้อยเนตรบุญมี ในกาละนั้นได้ ใ้ กือหากมาได้อนุรุตเถร ในกาละบัดนี้แลเนาฯ สุมะนะสะหาโย อันว่า สุมะนะสะหาโยหนุ่มหน้า เสี่ยวแห่งเจ้าบุญหนา ในกาละบัดนี้ได้ ใ้ กือหากมาได้มหาอนันตะเถร ในกาละบัดนี้แลเนาฯ ...พาราณสี ราชา อาหะเมวะ โลกะนาโด อันว่าพญาพาราณสี(พระธัมมะपाल)ในกาละนั้นได้ ใ้ กือหากมาได้ พระคลาตะตะ ดันเป็นที่จั้ง ที่เป็งแก่ถูกตั้งสาม ในกาละบัดนี้แลเนาฯ”

การอ้างเรื่องจากพระสูตร ผู้แต่งจะอ้างเรื่องมาจาก พระสูตร ที่มี พระอนานท์ เป็นผู้เล่า อย่างว่า พระอนานท์ได้ฟังมาจากการเทศน์ของพระพุทธองค์และนำมาเล่าในที่ประชุมสงฆ์อีกทีหนึ่ง วิธีนี้นับเป็นการสร้างความศรัทธาเชื่อมั่นให้กับผู้ฟังธรรมว่าคำกล่าวเหล่านั้นยังคงเป็นพุทธวจนะ อย่างเช่น

ส่วนที่ ๓ รูปแบบการจบคัมภีร์ธรรมฯ การลงจบของคัมภีร์ธรรมฯในล้านนา แบ่งได้ตามลักษณะของภาษาที่ใช้ เป็น ๒ แบบ คือ แบบแรก คัมภีร์ธรรมฯ ที่ใช้ภาษาท้องถิ่นล้านนา จะมีลักษณะการลงจบดังนี้

๓.๑ แบบจบลงด้วยภาษาท้องถิ่น

การกล่าวกับผู้ฟังธรรม ที่มีลักษณะหลากหลายมาก เช่น กล่าวกับผู้ฟังถึงเรื่องที่กล่าวไปแล้วอีกครั้งหนึ่งหรือ การกล่าวสรุปให้ผู้ฟังทำบุญทำกุศลต่อไป เพื่อผลบุญที่จะได้รับ หรือเป็นการกล่าวให้พรแก่ผู้ฟัง แต่ถ้ามื่อนั้นมีหลายผู้ก็จกกล่าวว่าจะเกิดเหตุการณ์ต่อจากนี้ ขอให้ติดตามฟังต่อไป เช่น

“นิภูติตั้ง ขิยาสังวรรณาวิเศษ จำห้องเหตุ ธัมมะปาละชาดก(ไม้เจ็ดศีก) ผูกเก้า ป้างด้วยนาเส้า ปะด่าปะราชา ผู้พาลาเจ้าถ้อย ทือพวกน้อยกำถิ นำหน่อนุมนิที่ไหว มาอยู่ใกล้องคา จักเขียนะสัน

โศกจาแถมเล่า กันหนุ่มเจ้าหญิงชาย ศรีธาหลายมวลหมู่ ยังใคร่รู้ดังจิ้ง จุงดาฟังผูกคอต จักเสียดข้อย
สงสัย ผูกนี้ไซ้เท่าอี เท่านั้นก่อนและนาค ก็บังคมสมเสร็จแล้วเท่านั้นก่อนลาฯ”

“ด้วยเต้จะแห่งพระติดะไรแก้วเจ้าสามศักร ดั่งเต้จะอำนาจแห่งกุศลขันธ อันได้บำเพ็ญ
มาแต่ตัวสันตฤดู ขอหือสัพพะศักดิ์ในโลก ของฝูงอินทระรายไว้โหดจุงหนีใกล้ สัพพะจิงโรจุงหนี
ห่างแสนวา ไชยะโสคติ ขอความสุขสำราญจุงมีแก่ท่านดั่งหลาย ดูกเมื่อตีหลี” (ธรรมเรื่อง
อานิสงส์ออกวัสสา)

และตามมาด้วย คำภาษาบาลี และคำภาษาท้องถิ่น เพื่อแสดงว่าเป็นการลงจบผู้หนึ่งอย่าง
สมบูรณ์

“นิฏฐตัง ชียา สังวรณนาวิเศษ จำห้องเหตุ จันตะคาชกุมาร ผูกถ้วนสิบห้าบัวระมวล
กำละดวรแต่เนื่อก่อนแล ก็บังคมสมเสร็จ เสด็จแล้วแต่เนื่อก่อนแลฯ” (ชาดกเรื่อง จันทราศกุมาร)

“นิฏฐตัง ชียาอันกล่าวยัง ปวัตติกักรมหาปวารณาออกวัสสา ก็สมเสร็จเสด็จฯ” (ธรรมเรื่อง
อานิสงส์ออกวัสสา)

“นิฏฐตัง ชียา สังวรณนาวิเศษ จำห้องเหตุ รัมมะปาละชาดก (ไม้ ๗) คือผูกถ้วน ๑๗ ก็บังคม
สมเสร็จ เสร็จ แล้วเท่านั้นก่อนฯ” นอกจาก ๑ รูปแบบที่กล่าวมาแล้ว ยังมีแบบที่จบลงด้วยภาษาไทยกลาง
คือ คัมภีร์ธรรมฯ ที่ใช้ภาษาไทยกลาง มีลักษณะการลงจบ ดังนี้ กล่าวกล่าวให้พรแก่ผู้ฟังธรรม

“ในที่สุดแห่งพระธรรมเทศนา นี้ อาตมาขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย และขออำนาจบุญ
กุศลที่ท่านทุกคนได้บำเพ็ญมา จงเป็นพลาณาภาพปราบปรามสรรพอุปัทนตราย ขอให้ท่านทั้งหลาย
จงเจริญด้วยจุดทิรพร คือ อาสุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ คุณสาร สมบัติ อย่าได้ข้องขัดในสิ่ง
ที่ประสงค์ ขอให้เจตนำงานในสิ่งที่มีงุมมาดปรารถนาอันเป็น ไปโดยชอบธรรมด้วย จงทุกประการ
เทอญ... และตามมาด้วย... เอวัง ก็มีด้วยประการฉะนี้” ถือเป็นจบเรื่องโดยสมบูรณ์

สรุปได้ว่า ในคัมภีร์รัมมะปาละชาดกนี้ จะจบลงด้วยรูปแบบแรก คือ จบแบบใช้ภาษา
ท้องถิ่นทั้ง ๑๗ ผูก ลักษณะรูปแบบของการเริ่มต้นและการลงจบของคัมภีร์ธรรมนี้ จะเห็นว่า มี
การกล่าวกับผู้ฟังธรรมเหมือนกัน และการให้ความสำคัญแก่ผู้ฟังธรรมนี้ นับเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่
ช่วยสร้างความรู้สึกที่ดีให้เกิดแก่ผู้ฟังเพราะผู้ฟังมีส่วนร่วมในการฟังธรรม ซึ่งสอดคล้องกับ
ลักษณะการเทศนาธรรมของพระพุทธองค์ที่ทรงใช้เป็นประจำว่า ต้องวิเคราะห์ผู้ฟังก่อนถามจริค
ของคนฟัง มีจริคอย่างไร จะใช้ธรรมะและตัวอย่างประกอบอย่างไร และผู้ฟังมีความพร้อมที่จะฟัง
ธรรมหรือยัง รวมทั้งการมองว่า การเทศน์ธรรมนี้เป็นสิ่งสำคัญในการสื่อสาร (ธรรมะ) จากพระ

ผู้เทศน์ไปสู่กลุ่มผู้ฟัง การสื่อสารจะสัมฤทธิ์ผลได้นั้น สิ่งหนึ่งคือ ผู้ส่งสารควรให้ความสำคัญแก่ผู้รับสารเป็นประการสำคัญ

๒.๔.๒ เนื้อหา ในคัมภีร์ธัมมะปาละชาดก

จากจุดประสงค์หลักของการสร้างคัมภีร์ธรรมฯ คือ การนำมาใช้เทศน์สั่งสอนพุทธศาสนิกชนหรือ กลวิธีในการนำเสนอเนื้อหา ดังนั้น ลักษณะเนื้อหา ของคัมภีร์ธัมมะปาละชาดก ทั้งหมด ก็คือ การกล่าวถึง หลักธรรมทางศาสนาพุทธได้ทราบถึงสิ่งที่ดีและไม่ดี เพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้อง ต่อตนเองและผู้อื่น เป็นการพัฒนาจิตใจของแต่ละคน และมีกรอยู่ร่วมกันภายในสังคมอย่างสงบสุข อีกประการหนึ่ง การแต่งคัมภีร์จะแต่งแค่คำสอนล้วน ๆ เป็นเรื่องยาก และไม่เป็นที่สนใจของผู้ฟัง จึงต้องแต่งอย่างสนุกสนาน สัตว์บ้าง ผูกเป็นเรื่องราวให้ฟังสนุก กล่าวคือ ฟังแล้วน่าตื่นเต้น น่าสงสัย ใครจะฟังต่อว่า จะเกิดอะไรขึ้นกับบุคคลนั้น หรือ มีปัญหาแบบนั้นแล้วจะแก้ปัญหาหนึ่ง ๆ อย่างไร บางทีแฝงไว้ด้วยปริศนาธรรมด้วย ดังนั้น ลักษณะของเนื้อหาจึงมี ๒ ประการสำคัญ คือ

๑. ลักษณะที่เป็นธรรมาธิฐาน

๒. ลักษณะที่เป็นบุคลาธิฐาน

๑) ลักษณะที่เป็นธรรมาธิฐานหรือวิธีนำเสนอแบบธรรมาธิฐาน

คำว่า ธรรมาธิฐาน ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน^๒ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ธรรมาธิฐาน น. มีธรรมเป็นที่ตั้ง ที่ยกหลักธรรมหรือสิ่งที่ที่เป็นธรรมล้วน ๆ ขึ้นมาอ้างหรืออธิบาย กล่าวคือ จะมุ่งเน้นอธิบาย นามธรรม หรือสภาพธรรมเพียงอย่างเดียว จะไม่ไปเกี่ยวข้องกับรูปธรรมแต่อย่างใด หลักธรรมคำสอน แบ่งได้ ๒ ส่วน คือ ส่วนที่พึงปฏิบัติ (ความดี เป็นบุญกุศล) และ ส่วนที่ห้ามปฏิบัติ (ความชั่ว เป็นบาปอกุศล) ซึ่งจะให้พุทธศาสนิกชนได้มีการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน ทั้ง ๒ ส่วน คือ เรียกส่วนที่ดีไว้เพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติตาม และเรียนส่วนที่ไม่ดีเพื่อจะได้ไม่หลงผิดว่า สิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งถูกต้อง แต่การนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาไปใช้ในสถานการณ์จริงนั้น ย่อมแตกต่างกันไปตามสถานภาพของตัวบุคคลในสังคม หลักธรรมในศาสนาจึงต้องพลิกแพลงปรับเปลี่ยนไปตามสภาพการณ์เหล่านั้นด้วยเช่นกัน

จากการศึกษาคัมภีร์ ธัมมะปาละชาดกพบว่า วิธีนำเสนอแบบธรรมาธิฐาน มีการเสนอหลักธรรมโดยตรง เช่น

^๒ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒, อ้างแล้ว, หน้า ๔๒๑.

หลักกรรมเรื่อง อริยสัง ๔ ที่กล่าวเน้นถึง ความทุกข์ของมวลมนุษย์ ในลักษณะต่าง ๆ เช่น
ทุกข์ในยามเกิด ในยามเจ็บปวด และในยามที่จะตาย หรือความทุกข์ที่เกิดจากภาวะที่ต้องปกครอง
บ้านเมือง ในการป้องกันบ้านเมืองจากข้าศึก เป็นต้น ซึ่งความทุกข์ทั้งหมด จะเกิดมาจากตัวกิเลส
ตัดหา (ความอยากได้ใคร่มี)

หลักกรรมเรื่อง อัญจกัมมัตถ์ ๘ ประการ ที่อธิบายถึงมรรค ๘ หรือ มัชฌิมาปฏิปทา ทาง
สายกลาง อันจะนำผู้ปฏิบัติไปสู่ทางพ้นทุกข์ อันได้แก่ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ
สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ

หลักกรรมเรื่อง บุญกิริยวัตถุ ๑๐ ที่อธิบายถึงการทำบุญ ๑๐ ประการ

หลักกรรมเรื่อง ความกตัญญูแก่มารดาบิดาที่เป็นมงคลหนึ่งใน ๑๘ ประการ (มงคลสูตร)
กล่าวเน้นถึง พระคุณของพ่อแม่ที่ให้กำเนิด ให้การอบรมเลี้ยงดูลูกมาด้วยความยากลำบาก ซึ่งลูก
คนควรมีการตอบแทนพระคุณแก่ท่านด้วยความกตัญญูผู้คุณ

หลักกรรมเรื่อง อริยทรัพย์ ๘ ประการ คือ หลักกรรมที่คนประพฤติดามเหมือนได้ทรัพย์
วิเศษ ๘ ประการ

หลักกรรมเรื่อง โพชนงค์ ๘ ประการ คือ หลักกรรมที่แสดงถึงความรู้แจ้งในข้อธรรม ๘
ประการ

๒. ลักษณะที่เป็นบุคลาธิษฐานวิธีนำเสนอแบบบุคลาธิษฐาน

คำว่า บุคลาธิษฐาน ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน^{๑๑} ได้ให้ความหมายไว้ว่า
บุคลาธิษฐาน น. มีบุคคลเป็นที่ตั้ง ที่ยกคนหรือสิ่งที่เป็นรูปธรรมอื่น ๆ ขึ้นมาเป็นหลักในการอธิบาย
กล่าวคือ เปลี่ยนสิ่งที่เป็นนามธรรม ให้เป็น รูปธรรม โดยทั้งหมด และมีการแฝงหลักกรรมทาง
พุทธศาสนาเข้าไป เพื่อให้รู้ตัวและเข้าใจธรรมได้ง่ายยิ่งขึ้นในกัมภีร์ธัมมปะลาละชาดก ที่ใช้วิธี
บุคลาธิษฐานนี้ ได้แก่

พระธรรมปะละละ เป็นตัวแทนแห่งธรรมะ หรือ การบำเพ็ญทาน และจะเน้นถึง ความอดทน
(ขันติ) ต่อสิ่งเลวร้ายทุกอย่างที่จะเข้ามาในชีวิต หรืออดทนที่จะไม่ทำชั่ว คือ ไม่ดูอำนาจของกิเลสตัด
หาที่จะเข้ามาครอบงำแล้วชักนำใจ ให้หันไปทำชั่ว

พระมหาปะละปะ เป็นตัวแทนถึงการตามจองเวรของเทวทัตที่มีต่อพระพุทธรองค์ ในทุก
ชาติ แต่กรรมคือข่มขนะกรรมชั่ว เทวทัตจึงได้รับผลตอบแทนด้วยการต้องไปปกครองเวจี ซึ่งเป็นขุม
สำหรับผู้ที่ทำความผิดอย่างหนักที่เรียกว่า อนันตริยกรรม

^{๑๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘๑.

นางอุณันทาทรี เป็นตัวแทนที่เน้นถึง ความรักความซื่อสัตย์ของนางยโสธรา ที่มีต่อเจ้าชาย สิหัตถะ (พระพุทธรองค์) มีคอกันทุกภพชาติ

การนำเสนอเนื้อหาให้ ชัดก และนิทานธรรม มีวิธีบุคลาธิษฐานนั้น เป็นเพราะ ชัดก และนิทานธรรม มีตัวบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย จะแตกต่างกันตรงที่ว่า ชัดกนั้นเป็นการครีเสเล่าเรื่องในอดีตชาติของพระโพธิสัตว์ด้วยตัวพระองค์เอง ส่วนนิทานธรรม จะเป็นเรื่องในสมัยพุทธกาลเพียงสมัยเดียวเพราะมีพระพุทธรองค์ทรงร่วมเหตุการณ์ด้วย

นอกจากนี้ ยังมีวิธีการอื่น ๆ อีกมาก ที่ผู้แต่งนำมาใช้ในการดำเนินเนื้อเรื่องให้เป็น ไปด้วยดี และน่าสนใจติดตาม อย่างเช่น การหยุดเล่าเรื่องไว้ชั่วคราว การกล่าวซ้ำ และการตัวอย่างประกอบเพื่อสร้างความเข้าใจในเนื้อเรื่องหรือในหลักธรรมให้มากยิ่งขึ้น การบรรยายหรือการพรรณนาถึงความสามารถของบุคคลก็ดี การพรรณนาถึงธรรมชาติ เช่น ป่า เขา ลำเนาไพรที่ไพเราะก็ดี ส่วนเป็นเรื่องที่สะอึกหรือเป็นแรงจูงใจน่าฟังต่อเป็นอย่างมากด้วย เช่น

การหยุดเล่าเรื่องไว้ชั่วคราว

การหยุดเล่าเรื่องไว้ชั่วคราว จะปรากฏอยู่ในส่วน อดีตวัตถุของชัดก ที่ไม่ใช้การเล่าเรื่องเรื่อยไปตั้งแต่ต้นจนจบ แต่จะหยุดเล่าเรื่องไว้ชั่วคราว และแทรกข้อความที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับเนื้อเรื่องเข้าไปเป็นคำภาษาบาลี และมีคำภาษาท้องถิ่นประกอบอยู่ด้วย อย่างเช่น ในผูกที่ ๑ พระพุทธรองค์ทรงกล่าวถึงพฤติกรรมของพระเทวทัตที่ไม่ได้กระทำเพียงในกาลปัจจุบันเท่านั้น แม้ในอดีตกาลพระเทวทัตก็เคยมีพฤติกรรมเช่นนี้ แล้วพระพุทธรองค์จะหยุดเล่าไว้ชั่วคราว เป็นการรอดูต่อไปว่า จะมีผู้สนใจฟังต่อเรื่องนี้หรือไม่ เมื่อมีพระภิกษุขอให้เล่าต่อ พระพุทธรองค์จะแสดงธรรมต่อไป

การยกตัวอย่างประกอบ เป็นวิธีที่สำคัญวิธีหนึ่งที่น่าสนใจในการดำเนินเนื้อเรื่อง เป็นอุปรณ์การสอนที่พระพุทธรองค์ทรงเคยใช้มาแล้วเมื่อครั้งพุทธกาล และยังใช้ได้ดียิ่งอยู่ในปัจจุบัน เพราะช่วยให้ผู้ฟังธรรมเข้าใจและจดจำได้ง่าย อย่างเช่น การกล่าวถึงเรื่องที่พระธรรมปาละไปเที่ยวชมเขาสิเนรุมาศและเมืองนางนโรรา การมีไม้วิเศษ การมีไม้ ๑ คัด การมีก๊อกแก้ววิเศษ และที่สำคัญคือ มีการแสดงปาฏิหาริย์ที่สามารถเหาะเหินเดินในอากาศได้ ไปไหนได้รวดเร็ว ยิ่งในตอนท้ายเรื่อง พระธรรมปาละยังได้ขอวิเศษจากเจ้าเมืองนโรราอีกด้วย นั่นคือ แก้วมโนจินดา นั่นเอง

๒.๔.๓ พระไตรปิฎก

พระไตรปิฎก ถือเป็นคัมภีร์ที่สำคัญในพระพุทธศาสนา ทุก ๆ หัวข้อธรรมในพระไตรปิฎกนั้น เชื่อกันว่าเป็นพุทธวจนะทั้งสิ้น การมีโอกาสได้สร้างเอง ได้ร่วมสร้าง หรือได้เขียนตัวอักษรเพื่อสืบทอดพระไตรปิฎก หรือ คัมภีร์ธรรมในพุทธศาสนาที่ถือเป็นส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎก จึงเป็นที่นิยมกันมากในกลุ่มชาวพุทธเพื่อเป็นความหวังในบุญกุศลทั้งในภพชาตินี้

และภพชาติต่อ ๆ ไป ดังนั้น ไม่ว่าจะเพี้ยนกัมภีร์ใด ๆ ความศรัทธา เลื่อมใสก็ยังมามีเรื่อยมาไม่เสื่อมคลายเพราะถือว่า เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่จัดเป็นหมวดหมู่ใหญ่ ๆ ได้ ๓ หมวดหมู่ คือ

๑) พระวินัยปิฎก กล่าวถึง พระวินัย ซึ่งประมวลถึงสิกขาบทสำหรับภิกษุสงฆ์ และภิกษุณีสงฆ์ มีจำนวน ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ มีจำนวน ๕ หมวด คือ อาทิกรรม(มหาวิภังค์ เกี่ยวกับอบัติหนัก) ปาจิตติย์(เกี่ยวกับอบัติเบา) มหาวรรค จุลวรรค ปรีวาร

๒) พระสุตตันตปิฎก เป็นหมวดพระสูตร หรือ ประมวลพระธรรมเทศนาและเรื่องเล่าต่าง ๆ มีจำนวน ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ มีจำนวน ๕ หมวด คือ ทิมมิกาย มัชฌิมนิกาย สังขุดนิกาย อังคุตตรนิกาย ขุททกนิกาย(มีพระสูตรและชาดก)

๓) พระอภิธรรมปิฎก หมวดอภิธรรมหรือประมวลหลักธรรมและคำอธิบายในรูปหลักวิชาล้วน ๆ ไม่เกี่ยวกับเหตุการณ์และบุคคล มีจำนวน ๔๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ มีจำนวน ๑๗ หมวด คือ ธัมมสังคณี วิภังค์ ชาดกถา ปุคคลมัชฌนัตติ กถาวัตถุ ยมก และปิฎกฐาน^๔

๒.๔.๔ นิบาตชาดก

นิบาตชาดกถือว่าเป็นพุทธวจนะที่แท้จริง มีอยู่ในพระไตรปิฎก คือ พระสุตตันตปิฎก มีจำนวน ๕๔๑ เรื่อง มีระเบียบวิธีการจัดหมวดหมู่คือ แบ่งเป็นหมวดหมู่ตามจำนวนคาถาเรียกว่า “นิบาต” เป็นคาถาภาษาบาลีล้วน ๆ มีทั้งหมด ๒๒ นิบาต แต่ละนิบาตแบ่งออกเป็นวรรค แต่ละวรรคแบ่งเป็นชาดกต่าง ๆ จึงเรียกว่า “นิบาต” คนทั่วไปนิยมเรียก “พระเจ้า ๕๐๐ ชาดก” คำว่าชาดก ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพระ ไตรปิฎก หมายถึง เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วในอดีตโดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ชาดกในพระไตรปิฎกมีทั้งหมด ๕๕๐ เรื่อง แต่ละเรื่องเล่าถึงประวัติความเป็นมาในอดีตของพระพุทธเจ้า ผู้ทรงอุบัติในสภาวะต่าง ๆ กัน เป็นสัตว์บ้าง เป็นมนุษย์บ้าง ชาดกแบ่งเป็นนิบาตได้ ๒๒ นิบาต แต่ละนิบาตมีจำนวนชาดกมากบ้างน้อยบ้างไม่เท่ากัน โดยเฉพาะนิบาตที่ ๒๒ เรียกว่า มหานิบาตชาดก หรือ ทศชาติ จะเป็นที่รู้จักในหมู่นักไทยเราเป็นอย่างดี แต่กัมภีร์ ธัมมปะลาชาดกนี้ แม้จะเป็นกัมภีร์แบบลานเทียม แต่แฝงไว้ด้วยคุณค่าทางธรรมาริษฐานและบุคลลัษฐานที่เหมาะสมกับการแสดงธรรมกับพุทธศาสนิกชนคนในล้านนาเป็นอย่างดี

๒.๔.๕ ชาดกนอกนิบาต

ชาดกนอกนิบาต หรือ พาทิรชชาดก ในวิทยานิพนธ์นี้คือ ปุญญาตชาดก เป็นนิทานสุภาษิต นิทานอิงธรรมะที่เก่าแก่เล่ากันมาในประเทศไทยตั้งแต่ครั้งโบราณ ทั้งนิทานจากภายในและนอกประเทศ พระภิกษุชาวเชียงใหม่รวบรวมแต่งไว้เป็นภาษามคธ มี 50 เรื่อง เมื่อประมาณ

^๔ สุทธิพ ุญญาตชาดก, พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๒๔), หน้า ๖.

พุทธศักราช ๒,๐๐๐-๒,๒๐๐ (คอนปลายสถานนาไทย สมัยพระเมืองแก้วจนถึงเสียดกรุงแก่พระเจ้าอยู่ทอง) ที่แต่งเป็นภาษามคธเพราะเอาแบบอย่างพระภิกษุสงฆ์ในลังกาทวีป คือได้พากันไปศึกษาเล่าเรียนภาษามคธที่ลังกาทวีป จนมีความรู้ภาษามคธแตกฉานจึงเอามาแต่งหนังสือเป็นภาษามคธในบ้านเมืองคน

เนื่องจากปัญญาสชาคไม่ได้อยู่ในพระไตรปิฎก บางท่านจึงเรียก “ชาคกนอกนินาด” ลักษณะเนื้อเรื่องมีความละเอียดพิศดาร พยายามลากเข้าหาพระพุทธเจ้าจนแทบกลายเป็นเรื่องชาคค ชาวบ้านเข้าใจและเชื่อถือเพราะผู้แต่งพยายามนำนิทานทั้งหมดนี้เข้าไปเป็นเรื่องของพระพุทธเจ้าในชาคกนินาด

อาณาจักรล้านนาได้ให้กำเนิดวรรณกรรมชุดสำคัญคือ ปัญญาสชาค ซึ่งวรรณกรรมชุดนี้นับได้ว่าเป็นเพชรเม็ดเอกของล้านนาไทยอีกเม็ดหนึ่ง แม้จะไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งหรือมิได้ระบุปีที่แต่ง แต่ก็ทราบเพียงแต่ผู้แต่งคือภิกษุชาวเชียงใหม่ งานชิ้นนี้กรมพระยาดำรงราชานุภาพสันนิษฐานว่าแต่งขึ้นระหว่าง พ.ศ. ๒๐๐๐ - ๒๒๐๐ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ถิขิต ถิขิตานนท์ กล่าวว่าเรื่องนี้แต่งขึ้นประมาณ พ.ศ. ๒๐๓๘ - ๒๐๖๘ แต่ศาสตราจารย์ ดร. นิยะดา สาริกฤติ กล่าวว่าค้นคว้าที่มาของเรื่องน่าจะเก่าน่ากว่านั้นเพราะมีหลักฐานเป็นศิลาจารึกหลักหนึ่งของพม่าซึ่งจารึกเมื่อ จ.ศ. ๖๒๗ (พ.ศ. ๑๘๐๘) ตั้งอยู่ที่วัด Kusa-samuti หมู่บ้าน Pwasaw (ห่างจากพุกามไปทางทิศตะวันออกประมาณ ๕ ไมล์ มีข้อความตอนหนึ่งกล่าวถึงพระเจ้า Thombameik หรือสมภมิต-ศุมภมิต ซึ่งเป็นตัวละครเอกในเรื่องดังกล่าวลำดับที่ ๘ ในภาษาไทย และเป็นลำดับที่ ๓ ของปัญญาสชาคฉบับพม่า แต่จากการศึกษาของรองศาสตราจารย์ ดร. พิเชิด อัทธินิจ และคณะ ในเรื่องปัญญาสชาคฉบับปริวรรตจากอักษรธรรมล้านนา หรือ การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปัญญาสชาคฉบับล้านนาไทย ของคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๔๑ ทราบว่า ชาคคชุดนี้น่าจะเกิดจากการเรียบเรียงชาคกนอกนินาดในล้านนาที่มีอยู่แล้วขึ้นเป็นภาษาบาลีเพื่อใช้ในวงการการศึกษาของพระสงฆ์และเพื่อนำชาคคล้านนาไปใช้ในท้องถิ่นที่ไม่ใช้อักษรธรรมและภาษาไทย

ปัญญาสชาคนี้ แต่งเลียนแบบชาคกัฎฐกถา (อรธกถาชาคค) เพื่อเป็นการสอนศาสนาโดยใช้ชาคคและแต่งเป็นชาคคกนอกนินาด ๕๐ เรื่อง ฉบับที่หอสมุดแห่งชาติได้รวบรวมและจัดพิมพ์แบ่งเป็น ๒ เล่ม ในเล่มแรกมี ๔๘ เรื่องและเล่มที่สองมี ๒ เรื่อง ผนวกกับปัจฉิมภคาอีก ๑๑ เรื่อง ดังนี้

ในเล่มที่ ๑ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ มีเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

- | | |
|-----------------|------------------|
| ๑. สมุทโทตชาคค | ๒๕. นรชีวชาคค |
| ๒. สุชนชาคค | ๒๖. สุรูปชาคค |
| ๓. สุธนูชาคค | ๒๗. มหาปทุมชาคค |
| ๔. รัตนปโชตชาคค | ๒๘. ภัณฑาคารชาคค |

- | | |
|---------------------------|------------------------|
| ๕. ศิริวิบุลยกิจดิษชาดก | ๒๕. พหุลาคาวิชาดก |
| ๖. วิบุลยราชชาดก | ๓๐. เสตบับังจิตชาดก |
| ๗. ศิริจุฬามณีชาดก | ๓๑. ปุ่ปศชาดก |
| ๘. จันทราชชาดก | ๓๒. พาราณสีราชชาดก |
| ๙. สุมมิตตชาดก | ๓๓. พรหมโมเสตราชาดก |
| ๑๐. ศิริธรรชาดก | ๓๔. เทวรุกขกุมารชาดก |
| ๑๑. พุทธกบับังจิตชาดก | ๓๕. สลภชาดก |
| ๑๒. ยาทิตชาดก | ๓๖. นิทานิถารชาดก |
| ๑๓. ทุกัมมามิกชาดก | ๓๗. นรชึ่งกูรินชาดก |
| ๑๔. มหาสุรเสนชาดก | ๓๘. ยคิตเทวราชชาดก |
| ๑๕. สุวรรณกุมารชาดก | ๓๙. ปาจิตตกุมารชาดก |
| ๑๖. กนกวรรณราชชาดก | ๔๐. สรรพสิทธิกุมารชาดก |
| ๑๗. วิชัยบับังจิตชาดก | ๔๑. สังข์ปิตตชาดก |
| ๑๘. ธรรมโสธมจกชาดก | ๔๒. จันทเสณชาดก |
| ๑๙. ตูทัตถชาดก | ๔๓. สุวรรณกัจฉปชาดก |
| ๒๐. วัฏกัจฉลีราชชาดก | ๔๔. สีโสธราชาดก |
| ๒๑. โปราณกบิลราชชาดก | ๔๕. วรวงศชาดก |
| ๒๒. ธรรมิกบับังจิตราชชาดก | ๔๖. อรินทมชาดก |
| ๒๓. จาคทานชาดก | ๔๗. รณเสณชาดก |
| ๒๔. ธรรมราชชาดก | ๔๘. สุวรรณสิธราชาดก |

ในเล่มที่ ๒ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ มีชาดกเพิ่มอีก ๒ เรื่อง และมีปอฉฉิมภาค อีก ๑๑ เรื่อง ดังนี้

- | | |
|---------------|---------------|
| ๔๙. นวนานชาดก | ๕๐. พากุลชาดก |
|---------------|---------------|
- มีปอฉฉิมภาค คือ
- | | |
|--------------------|------------------|
| ๑. โสนันทชาดก | ๗. สุมินชาดก |
| ๒. สิหนาทชาดก | ๘. สุวรรณวงศชาดก |
| ๓. สุวรรณสังข์ชาดก | ๙. วรนุชชาดก |
| ๔. สุรัพชาดก | ๑๐. ศิริสาชาดก |
| ๕. สุวรรณกัจฉปชาดก | ๑๑. จันทกาสชาดก |
| ๖. เทวันชาดก | |

จากการศึกษาเรื่องปัญญาสชาดของรองศาสตราจารย์ ดร. พิชิต อัครนิถ และคณะนั้น พบว่า มีการศึกษาจากคัมภีร์ไบเบิลฉบับครบชุดที่พบในวัดสูงเม่น อ.สูงเม่น จ.แพร่ ในคัมภีร์ชุดนี้ บางผู้จารด้วยอักษรธรรมหลวงพระบาง และบางผู้กระบุด้วยว่า "ครุบาภิญจนะ ไปคัดลอกชาด เรื่องนั้นๆ จากวัดวิซุน หลวงพระบาง" โดยไปคัดลอกเมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๘ ปัญญาสชาด ซึ่งเดิมเป็นผลงานของภิกษุชาวล้านนาก็ได้ปริวรรตจากอักษรธรรมมาสู่อักษรไทยกลางแล้ว ยังได้มีการแปลเป็นภาษาไทยกลางและพิมพ์เผยแพร่หลายครั้ง นอกเหนือจากการแปลในรูปชาดแล้ว ยังมีผู้นำเรื่องในปัญญาสชาด ไปแต่งเป็นสำนวนร้อยกรองกลายเป็นวรรณกรรมสำคัญของไทยอยู่ หลายเรื่อง เช่น

๑. เรื่องสมุทโทส เป็นที่มาของสมุทโฆษคำฉันท์ในสมัยพระนารายณ์แห่งกรุงศรีอยุธยา
๒. เรื่องสุวรรณสังฆชาดก สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงนำไปแปลและทรงพระราชนิพนธ์เป็นบทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง (มีเรื่องเสริมคือ เจ้าเงาะ มนต์เรียนเนื้อเรียกปลา ลูกน้อยหยอสังข์ แกะสลักขึ้นพิก)
๓. เรื่องพหลคาริชาดก สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงนำไปเป็นต้นเรื่องของละครนอกเรื่อง คาวี และเรื่องพหลคาริชาดกนี้ พระมหาราชครูในสมัยพระนารายณ์ก็ได้นำไปแต่งเป็นเรื่อง เสือ โคคำฉันท์ อีกด้วย(มีเรื่องเสริมจากเรื่องนี้คือ เจ้าอินทน์หม่อม)
๔. เรื่องสุธนชาดก มีผู้นำไปแต่งเป็นบทละครนอกในสมัยกรุงศรีอยุธยา (ปัจจุบันรู้จักกันในเรื่อง พระสุธน กับ นางมโนราห์)
๕. เรื่องรถเสนชาดก เป็นเรื่องที่ใช้เล่นละครกันมาแต่โบราณ (ปัจจุบันรู้จักกันในเรื่อง พระรถ-เมรี, นางสิบสอง, ฤาษีแปลงสาร)
๖. เรื่องสรรพสิทธิชาดก เป็นต้นเรื่องที่สมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรสนำไปเป็นพระนิพนธ์เรื่อง สรรพสิทธิคำฉันท์
๗. เรื่องสิริวิบูลกิตติชาดก เป็นเรื่องที่หลวงศรีปริษา (เซ่ง) ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศนำไปแต่งเป็นโครงเรื่องของกลอนกลบทชนิดต่าง ๆ เรียกรวมว่า กลบทสิริวิบูลกิตติทั้งหมดนี้ ก็เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่าเรื่อง ปัญญาสชาดก นี้ เป็นที่รู้จักและเผยแพร่ไปอย่างกว้างขวางทั่วแหลมสุวรรณภูมิแล้ว^๕

^๕คณะศาสนาและปรัชญา, "วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาล้านนา เรื่อง พระพุทธศาสนาในล้านนา", เอกสารประกอบการเสวนา ระหว่างวันที่ ๒๐-๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕, เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕, (อัครนิถ).

สรุปได้ว่า ชาติภพหมายถึงเรื่องในอศิศชาติของพระพุทธเจ้า มี ๒ ลักษณะ คือ นิบาติชาติค
จะมีในพระสูตรต้นคปิฎก ส่วนนิบาติชาติค จะไม่รวมอยู่ในนิบาติชาติค รวมทั้งชาติคที่แต่งขึ้นใน
ตำนานที่เรียกว่า ปิฎกสาชาติคด้วย



บทที่ ๓

ศึกษาหลักธรรมในคัมภีร์ธัมมปาละชาดก

จากการวิจัยเรื่อง การศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ล้านนา: ศึกษาเฉพาะกรณี ธัมมปาละชาดก (ไม่เจ็ดค็ด) นี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าถึงความหมาย ความสำคัญของประเพณีพิธีกรรม และอื่น ๆ รวมทั้งเนื้อหาจากคัมภีร์ทั้ง ๑๗ ผูก โดยมีเนื้อเรื่องโดยสรุป ดังนี้

๓.๑ หลักธรรมด้านจริยธรรม

- ๓.๑.๑ หลักธรรมชื่ออิทธิบาท ๔
- ๓.๑.๒ หลักธรรมชื่อ ขันติธรรม
- ๓.๑.๓ หลักธรรมชื่อ อุกุศลมูล ๓
- ๓.๑.๔ หลักธรรมชื่อ สังคหวัตถุ ๔
- ๓.๑.๕ หลักธรรมชื่อ พรหมวิหาร ๔
- ๓.๑.๖ หลักแห่งเบญจศีล-เบญจธรรม
- ๓.๑.๗ หลักธรรมชื่อ บุญกิริยาวัตถุ ๑๐
- ๓.๑.๘ ธรรมะข้ออื่น ๆ เช่น หลักแห่งกัลยาณมิตร, หลักความกตัญญู, และหลักแห่ง

ต้น โดย

๓.๒ หลักธรรมด้านสังฆธรรม

- ๓.๒.๑ หลักธรรมชื่อ อริยสังข์ ๔
- ๓.๒.๒ หลักธรรมชื่อ โทษวงศ์ ๗
- ๓.๒.๓ หลักธรรมชื่อ อริยทรัพย์ ๗
- ๓.๒.๔ หลักธรรมชื่อ กรรม
- ๓.๒.๕ หลักแห่งนิพพาน

๓.๑ หลักธรรมด้านจริยธรรม

๓.๑.๑ หลักธรรมชื่ออิทธิบาท (เทียบกับเกิบทิพย์) คือ ธรรมเพื่อความสำเร็จ มี ๔ ประการ ในธัมมปาละชาดกเทียบกับรองเท้าวิเศษ (เกิบทิพย์) คำว่า เกิบทิพย์หรือเกิบคำ สวมใส่แล้วหะเหินเดินในอากาศได้ เทียบกับอิทธิบาท ๔ เป็นเพราะหลักธรรมข้อนี้เป็นลักษณะของความต้องการผลสำเร็จ ในเบื้องต้น ต้องมีความพอใจ(ฉันตะ)เสียก่อนแล้วจะมีความเพียรมาช่วยเสริม รวมทั้งมีความตั้งใจมั่นและมี

การใคร่ครวญอยู่ตลอดเวลา ในเนื้อเรื่อง พระธรรมบาลจะใช้หลักธรรมข้อนี้เป็นหลักธรรมประจำใจ กล่าวคือ พระธรรมบาลจะมีความพอใจเป็นอย่างยิ่งที่จะบำเพ็ญเพียรหรือ บำเพ็ญบารมี แล้วมีความพยายามที่จะหาที่สงบเพื่อบำเพ็ญบารมีให้จงได้ เมื่อได้เป็นพระราชาครองเมืองแล้วพระองค์จะตั้งใจมั่น รักษาศีลและบำเพ็ญทานอย่างสม่ำเสมอ และที่สำคัญพระองค์จะใคร่ครวญถึงการบำเพ็ญบารมี การปกครองบ้านเมืองอยู่เสมอ ซึ่งตรงกับหลักธรรมข้อ อธิธิบาท ๔ ประการ ได้แก่

๑. ฉันทะ ความพอใจในสิ่งที่ตนต้องการจะทำ
๒. วิริยะ ความพยายาม หรือ ความพยายามกระทำในสิ่งที่ตนต้องการ
๓. จิตตะ ความตั้งใจมั่นในกิจที่ตนกระทำโดยไม่วอกแวกไปทางอื่น
๔. วิมังสา การใคร่ครวญในกิจที่ตนกระทำโดยหมั่นตรึตรองว่า งานที่กระทำนั้น

ถูกต้อง เหมาะสม หรือ ยังขาดตกบกพร่องประการใด จะได้ปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ต่อไป*

๓.๑.๒ หลักธรรมข้อ ชันติธรรม

หลักชันติธรรมนี้ พระธรรมบาละมีอยู่ในใจเสมอตั้งแต่ผู้กที่ ๑-๑๗ เพราะพระองค์ได้ปฏิบัติและสอนให้ทุกคนมีความอดทนต่อความทุกข์ยากและอดกลั้นต่อคำหาบหรือก้าวร้าว เช่น พระธรรมบาละใช้ความอดทน และสติปัญญาที่เฉียบแหลม ขณะที่พระเจ้าวิเทหะได้ส่งสารมารับไปให้พระธรรมบาละโดยกล่าวล้อเสียดว่า คนเองนี่แท้จริง ไม่ใช่ใครตัวแม่จะแพ้ใครผู้เดียวอย่างเจ้าพาราณสี ถ้าแท้จริงพຽงนี้ให้ยกทัพออกมาสู้รบอย่างถูกผู้ชายให้ชาวนครต่าง ๆ ได้รู้ ได้ร่ำโอในความสามารถและอำนาจ พระองค์ใช้ชันติธรรมจนเป็นผู้ได้เปรียบละชนะศึกในครั้งนั้น หรือ หลักแห่งความอดกลั้น อดทนต่อความลำบาก ต่อความตรากตรำและอดทนต่อความเจ็บใจ ที่จะทำให้เกิดความสง่าผ่าเผยตามที่พระธรรมบาละทรงประพฤติ นอกจากนั้น ยังสอนให้รู้จักหลักแห่งความไม่งาม ๔ ประการอีกด้วย หลักธรรมข้อนี้พระธรรมบาละได้มีโอกาสสอนธรรมแก่พระเจ้า วิเทหะที่แสดงออกถึงโทสะบ่อย ๆ ว่า ของไม่งาม ๔ ประการ ที่ทุกคนควรรู้และไม่ควรประพฤติ ได้แก่

๑. คนที่สติซึ่คร้าน คนไม่รู้จักรักทำมาหากิน เทียบขอคนอื่นและเบียดเบียนคนอื่น
๒. คนบ่มีบ้าน บຽงตัว หมายถึง นักบวชที่ไม่ปฏิบัติตนตามหลักปฏิบัติของนักบวช จึง

ไม่น่าเคารพ

๓. พระเจ้าอยู่หัวบຽงกัศขาด หมายถึง พระราชาที่ไม่มีคุณธรรม เช่น ทศพิธราชธรรม พุเบา มัวมากามาและของมีนเมา

๔. เป็นนักปราชญ์มักโกรธ หมายถึง คนที่มีปัญญาแต่มักใจเบา มักโกรธละอาจทำอะไรที่ผิดพลาดได้

*ที.ป. ๑๑/๒๓๑/๒๓๓.

๓.๑.๓ หลักธรรมข้อ อุกุศลมูล ๓ คือ รากเหง้าแห่งอกุศล หรือ ต้นตอของความชั่ว มี ๓ ประการ ได้แก่

๑. โภคะ คือ ความอยากได้สิ่งของต่าง ๆ หรือ เรียกว่า ความโลภ
๒. โทสะ คือ ความคิดประทุษร้าย ความเกรี้ยวโกรธ
๓. โมหะ คือ ความหลง^๒

หลักธรรมนี้ เป็นการสอนไม่ให้เผลอแว่นโลก ๒๒ หรือ สอนให้ละความโลภ ความโกรธ และความหลงมัวเมา เพราะพระธรรมบาลมีความตั้งมั่นในธรรม มีความจริงใจ และความซื่อสัตย์ ดังคำที่พระองค์สอนแก่พระเจ้าอังคราชว่า

“หม่อพุทธดาตย์ของอาว สอนตัวอังกษราชภูบาล หลายประการน้อย แล้วคอด้อยชวไป ว่าดูรเข้าหอจันศใหญ่ กัรรณถ้อยไว้เดิมก ฐาวงลาปลังชาก อนุญาติตามธรรม บ่หื้อเป็นกัรรณจ้ำถ้อย ดิดง้องห้อยควยไป จุ่งเร็วไปอกสู่ ยังที่อยู่เมืองคั้น แล้วบอกรัพลถ้วนหน้าดังไพรฟ้าหญิงจาย กัญญาหลายน้อยใหญ่ หื้อควยไต่ค้ำธรรม หนีจากกัรรณหึกหยบ อันเป็นบาปพารุณ หื้อทอนหนูน้อยชาก อย่ำประมาทเสียศีล อย่ำมกวินหลิกวัน หลบจากเส้นกาวา จักเป็นบุญหนาค้อมถ้ำ หื้อถ่วงล้าตางผาน กัยดังภูบาลธิราช บ่ละขาดศีลธรรม คนหนาหนำทั่วค้ำว ย่อมควยค้ำดาวพารา จุมบุตค้ำลูกค้ำ หันพอกันหนล้าตั้งวัน พอไปปังกล่าวี หื้อเง็งถึชียาว่ากั้นสุรานั้น โศคยอมมีโทษเหลือหลาย ลูกหญิงจายใหญ่่น้อย จักเจ็ถ้อยสันโค คัจง้ำหื้อจยธิราช ณะวันชากคองคิ เม้นจักคิกถ้องป้าว ไปไควค้ำดาวพารา หื้อประชาไพรไต่ ปฏิบัติไต่ค้ำธรรม คนหนาหนำใหญ่่น้อยก็ บ่ถ้อยถ้อยสันคิยช ยมค้ำวหลยคินตุ ยังที่อยู่เวียงจัย กำราไชกล่าวี อย่ำละไว้หนีมือคชย คัมป็นนนานหื้ออรั๊กหมู่ คัมป็นปู้หื้ออรั๊กหลาน คัมป็นนายพรานหื้ออรั๊กป่า คัมป็นเจ้าฟ้าที่กรักจาวเมือง เป็นจาวค้ำเหลืออง อย่ำกัคกำบ้าน คัมป็นชักรันอย่ำจาหาญ คัมป็นชระนาญอย่ำวคสู่ คัมป็นรู้อย่ำอาธา บารณจ้ำคัจงี้ จุ่งชั้นถึคินิงในฯ” (คัมภีร์ รัมมะปาละชากคูกที่ ๑๓)

หลักธรรมที่เป็นอกุศลมูลนี้ ผู้แต่งได้แสดงให้เห็นว่า เป็นธรรมฝ่ายไม่ดี ไม่งาม กล่าวคือ ให้พุทธศาสนิกชนได้เห็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่ควรประพฤติตาม เช่น ความโลภของเจ้านครจิปาที่พยายามยกทัพมาตีเมืองวิเทหนครในขณะที่เจ้าเมืองไม่อยู่ ส่วนความโกรธของเจ้าวิเทหราชก็ตี ความโกรธของเจ้าอังคราชก็ตี เป็นบ่อเกิดแห่งความพ่ายแพ้ เพราะเมื่อโกรธแล้วย่อมขาดสติสัมปชัญญะจะลืมตัวจนเกิดความพ่ายแพ้ได้ง่าย และความหลงมัวเมาของเจ้าวิเทหราชและเจ้าอังคราชที่คิดว่า ตนเองเก่งกล้าสามารถ ไม่มีใครจะสู้ตนได้ สุดท้ายแล้วมีอกุศลมูลอยู่ในจิตใจย่อมเกิดความหายนะกับตนเองเสมอ

๓.๑.๔ หลักธรรมข้อ สังคหัตถุ ๔ หมายถึง หลักธรรมที่เป็นเครื่องคอยส่งเคราะห์ที่กันช่วยเหลือกัน ได้แก่

^๒ที่.ป.า. ๑๑/๓๕๓/๒๕๑.

๑. ทาน การให้ การเอื้อเฟื้อ,
๒. ปิยวาจา พุทฺติ วาจาที่ไพเราะ วาจาที่คลุ้มใจ
๓. อัถลจรียา น้ำที่ชูสาธารณประโยชน์
๔. สมานัตตตา ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย^๑

๓.๑.๕ หลักกรรมชื่อ พรหมวิหาร ๔ คือ ธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ(อยู่อย่างพรหม) หมายความว่า เป็นธรรมะที่ใครได้ประพฤติปฏิบัติเป็นนิตย์แล้ว จะเป็นผู้ประเสริฐมี ๔ ประการ ได้แก่

๑. เมตตา คือ ความรักใคร่ ปราบถนออยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรี และคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์และสัตว์ทั้งปวง

๒. กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันที่จะปลดปล่อยบ่าบัด ความทุกข์ยากเดือดร้อนจากปวงสัตว์ทั้งหลาย

๓. มุทิตา คือ ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง มีความยินดีเมื่อเขาได้ดีมีสุข

๔. อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงดุจตราข่าง ไม่เอนเอียงด้วยรักหรือชัง^๒

ผู้ดำรงในพรหมวิหาร ย่อมช่วยเหลือนมนุษย์สัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตา กรุณาและย้อมรักษา ธรรมไว้ได้ด้วยอุเบกขา

๓.๑.๖ หลักแห่งบุญจศีล-เบญจธรรม คือ หลักแห่งการดำรงตนด้วยศีลและมีคุณธรรม กำกับควบคุมกับศีลที่เรียกว่า เบญจธรรม มี ๕ ประการคือ

๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์ โดยมีหลักเมตตากรุณาธรรมกำกับเสมอ

๒. เว้นจากการลักทรัพย์ โดยมีหลักแห่งสัมมาอาชีวะคือ การเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต

๓. เว้นจากการประพฤติกผิดในกาม โดยมีหลักกรรมคือ สติหรือกามสังวร กำกับเสมอ

๔. เว้นจากการพูดเท็จ โดยมีหลักแห่ง สัจจะ กำกับเสมอ

๕. เว้นจากการดื่มสุราและเมรัย โดยมีหลัก สติและสัมปชัญญะ คือ ความมีสติและความรู้ตัวกำกับเสมอ^๓

เพราะพระธรรมปาละรักษาศีล ๕ เป็นประจำ พระอินทร์จึงให้ของวิเศษ ๕ ประการ คือ

๑. น้ำวิเศษที่จะนำพาพระองค์ไปที่ไหนก็ได้อย่างรวดเร็ว

^๑ อัง. จตุกก. ๒๑/๓๒/๔๒.

^๒ ที.ปา. ๑๑/๒๒๘/๒๓๒.

^๓ ที.ปา. ๑๑/๒๘๖/๒๔๖.

๒. ให้เก็บคำ (รองเท้า) สวมใส่แล้วเหาะเหินเดินอากาศได้
๓. ให้ไม้เท้าวิเศษ คือ ไม้เท้าคึด ขี่แล้วเหาะเหินเดินอากาศได้เร็วไวเช่นกัน
๔. ให้รนิววิเศษที่มีพลังและอำนาจมหาศาล เพียงคิดข้าศึกก็สะท้านกลัวแล้ว
๕. ดาบแก้ววิเศษ

๓.๑.๑) หลักกรรมชื่อ บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ หมายถึง หลักแห่งการบำเพ็ญบุญหรือหลักแห่งการทำความดี มีดังนี้

๑. ทานมัย คือ การบริจาคทาน
๒. ศิลมัย คือ การรักษาศีล ๕ และ ศีล ๘
๓. ภาวนามัย คือ บำเพ็ญภาวนา
๔. อปจายะนมัย คือ อย่างถือคิดว่า ตนเป็นใหญ่ ให้รู้กราบไหว้คนอื่นบ้าง
๕. เวชยาวัจฉมัย คือ ให้ช่วยกิจการงานใหญ่น้อยอย่างสม่ำเสมอ
๖. ปัตติทานมัย คือ ให้สร้างกุศลน้อยใหญ่ไว้ ทำใจให้สะอาดและแบ่งบุญกุศลให้

สรรพสัตว์ทั้งหลายด้วย

๗. ปัตตนา โมทนา มัย คือ ยินดีในบุญต่าง ๆ ไม่อิจฉา ไม่ติเตียนใคร พลดยยินดีอนุโมทนาในบุญที่คนอื่นกระทำ

๘. ฐัมมัสสวนมัย คือ หมั่นฟังธรรมเมืองนิตย์และคิดตามธรรมนั้น ๆ

๙. ธรรมเทศนามัย คือ ให้สนทนาธรรม ให้สอนธรรมเมื่อมีโอกาส

๑๐. ทิฏฐานุกัมมมัย คือ ตั้งตัวอยู่ในธรรม ตั้งมั่นในธรรม ไม่บูญา

การบำเพ็ญทานที่ถูกต้องและเหมาะสมมีกล่าวสอนไว้อย่างละเอียดในตอนที่ ๑๔ กล่าวคือ พระธรรมบาลได้กล่าวสอนพระอนุชา(พระเจ้าสุทนต์กุมารแห่งเมืองมัททราช)ไว้ดังนี้

“พี่ขอปิ่นวางปล้อย หื้อน้องซ้อยไปตี อย่าได้มีพหริ์ ดังอุบถวิภังการ มาคิดปานแปดคือ ในแห่งห้อยก่าฯ กันไกลลาไปรอด เมื่องแก้วนครพราหมิ์ จูงใจวิทักล่าวู้ หื้อแม่รู้ตำราย แล้วสอนญิงชายใครได้ หื้อตวยต่ายตำราย ตำราน่าก่อนหน้า หื้อไพร่ฟ้าจอมพลัง กันยังหวังใครภักดี เขากำเนิดเป็นคน รือเกิดบนปากฟ้า แคนแห่งหล้าโขงสวรรค์ วีระวีป็นไปรอด กियแก้วยอดนรพาน อย่าใจหาญหึกหยาบ หื้อเว้นจากบาปพารณ อันจักนำตนไปใหม่ ในตำได้อบาย เป็นทุกข์หลายใหม่เดือด บรู๋เริ่หือคเียงซี หลายหมื่นปีแต่ได้ จึงจักป็นได้คืนมา กันไกลลามภักดี เขากำเนิดเป็นคน ช่อมมีตัวตำแตกบ่า บ่เหมือนเจื้อน่างษา มีผญตุนจ้ำทุกข์ โศกกล้ำพารณ ส่วนกุศลน้อยใหญ่ การใจใส่ขงขวย หื้อบุญหลายคิดค้อ มีปิ่นป้อณภมา บุญจักกันไปภักดี ในที่มหาเสริฐเจษณาน สุขสำราญก้ำจ้ำ ทุกข์โศกพร้าหราชูญ ตามเกิดบุญนั้นได้ ทำมาไว้ตีประกำร กือ

ทานะมะยัง-หมั่นหื้อทานอย่าขาด ตามโอกาสหรือมี สิละมะยัง-ศีลคงดีเหมือนคไฉวี่ ออย่าหื้อ
ได้ปุคทาย ภาวะนามะยัง-หมั่นขงขวยใจจ้อด เฟ็กหัดยอคกาวานา บ่วางลางะขาด รือประมาทามา
มัว อะปะจายนะมะยัง-บ่ถือตัวว่าใหญ่ ฐาขบไหววันทา ยังญาติกาพ่อแม่ ดังเล่าแก่งุจาย

เวยชาวีจจะมะยัง-ยามคนดังหลายโกถโกถ มีกำรน้อยใหญ่ตามคติ บ่ผละหนีหลักลิ้ แบ่งใจ
กลีเจยบาน กระคำกำรจ๋วยใจ หื้อเมี้ยนไควตามราช ก็เป็นบุญหลายบ่หน้อย ดิดจ้องห้อยในคัน

ปิตติทานะมะยัง- ได้สร้างกุศลเหมือนคไฉวี่ บ่ว่าน้อยใหญ่สันโด หื้อแบ่งใจผ่องแผ้ว แบ่งส่วน
บุญแล้ววางไป แก่คนโกถและโกถ ดังเทพให้จุทิตา ดังสัตว์นามาวมลหมู่อันค้างอยู่ใกล้ก็ ย่อม
เป็นกองศิหาเสริฐ หื้อบุญเกิดมีหลาย

ปิตต่าโมทะนามะยัง-หันท้ายขงขวยก่อสร้าง ยังหน้าบุญกว้างนานา บ่อิจจาแบ่งบ่ย้อย
รือกล่าวด้อยเตียนขวัญ หื้อแบ่งใจมันจขเงิน ขกมีขึ้นโมทนา ก็เป็นบุญหนาเสริฐ ผละเกิดหนาหน้า

ธัมมัสสะวะนะมะยัง-หมั่นฟังธรรมจ๊ะใจ ฟังแล้วใช้เอาสาร มนสิก้านก็คผ่อ ปฏิบัติตอวย
ไป ย่อมเป็นบัจจัยเสริฐ หื้อบุญเกิดมีมา

ธัมมเทสะนามะยัง-ได้ใจจากกล่าวหื้อ หื้อท่านรู้กองธรรม รู้ตามคำหิกทหาย อันเปยบาปกำลึ
รู้ตางศิริเสข ปาปินเขตบอย ก็เป็นบุญหลายกว้างใหญ่ หื้อตัวได้สวัสดิ

ทัญญาขุทัมมัง-ผญาบิชาวุธู๋ ตั้งตัวอยู่ตามธรรม คนไขก้าด้านกล่าว บ่ฟังฟ้าหูเบา เลือกใช้
เอาที่แม่น เป็นหลักแก่นหัวใจ ปฏิบัติไปจ๊ะใจ ย่อมเป็นบุญใหญ่เจียงคน สิบประการนี้เล่า แม่นเป็นเก้า
กองบุญ บุญจักหนุนมากลัน ก็ด้วยเหตุคั้นสิบประการ มีหื้อทานเปยเก้า ดังได้เล่าไขมา ขอสายคำน้องให้
จ้อจ้อไว้นใจ แล้วนำไปกล่าวหื้อ หื้อใครได้รู้คัมมี หน่อนุญยอคสร้อย ได้สอนน้องช้อยหลายประการฯ^{๑๒}

๓.๑.๘ ธรรมะข้ออื่น ๆ เช่น หลักแห่งกัลยาณมิตร, หลักความกตัญญู, และหลักแห่งสันโดษ
หลักแห่งกัลยาณมิตร^{๑๓} ในคัมภีร์ธัมมะปาละชาคได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการคบมิตรไว้หลาย

ตอนว่า การเดินทางก็ดี การทำกิจการกรรมก็ดี ต้องมีคนให้ความช่วยเหลือกัน ร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยกัน
เช่น พระธรรมปาละจะมีสหหายชื่อสุนนะะ ที่ติดตาม ฟังพาทอาศัยกันและกันเสมอ ดังข้อความโดยสรุปใน
ผูก ๔ ว่า พระธรรมปาละและพระสหหายเดินป่าหลายวันจนถึงต้นไทรใบหนาแห่งหนึ่งเหมาะกับการ
สร้างศาลาบำเพ็ญพรตมาก จึงพักแรมโดยปรึกษากันว่า น่าจะอยู่ที่นี้ แต่คำปรึกษานั้นได้ยินถึงรุกข
เทวดาที่ต้น ไม้ นั้น รุกขเทวดาคิดว่าที่นี่ไม่เหมาะกับผู้มีบุญใหญ่นั้น ตอนเช้าจึงเปล่งร่างเป็นหญิงสาว
เดินมาถามไถ่ว่าจะไปไหน ทั้งสองจึงเล่าความจริงให้ฟัง นางนั้นจึงเสนอแนะว่า ที่นี่ไม่เหมาะสำหรับ

^{๑๒}อินสม ไชยชมภู, คัมภีร์ธัมมะปาละชาค ผูกที่ ๑๔, (ลำพูน : ร้านภิญโญ, ๒๕๐๒), หน้า

การบำเพ็ญพรต ขอให้ท่านทั้ง ๒ จงมุ่งหน้าไปทางด้านทิศตะวันออกโน้นซึ่งไม่ไกลจากที่นี่นัก จะมีสถานที่เหมาะสมที่สุด ทั้งสองจึงเดินมุ่งหน้าไปทางทิศตะวันออกได้พักใหญ่ จึงร้อนถึงแท่นบรรทม พระอินทร์ (พระแท่นกัมพลศิลาอาสน์) จึงสอดส่องมาพบว่า ผู้ทรงธรรมต้องการหาที่บำเพ็ญธรรม จึงต้องลงมาช่วยโดยแปลงตนเป็นลุงพรานป่า เดินผ่านมา ถ้ามองถึงสาเหตุว่าจะไปไหน ทั้งสองก็บอกตามเจตนา แต่พระอินทร์เห็นว่ายังมีหนุ่มควรไปบริหารบ้านเมืองก่อนแล้วจึงค่อยบำเพ็ญพรตก็ได้

หลักความกตัญญู^๕ เป็นคุณธรรมที่สำคัญในคัมภีร์ธัมมะปาละชาดก เพราะบุคคลสำคัญที่เป็นตัวแทนแห่งผู้กระทำความดี คือ พระธรรมปาละนั้น เป็นผู้มีความกตัญญูต่อพระชนกและพระชนนีเสมอ ดังความในสุกที่ ๑๑ เมื่อท่านปกครองบ้านเมืองได้สงบแล้ว พระองค์ขออาสาเมืองพาราณสีไปเยี่ยมพระราชมารดาถึง ๗ วัน ดังข้อความที่สรุปไว้ ดังนี้ “ส่วนพระธรรมปาละเสวยสุขอยู่ในกรุงพาราณสีอย่างสุขสบายแต่พระองค์เฝ้าคิดถึงพระราชเทวีอยู่เสมอว่า ป่านละนี้ พระเทวีและพระอนุชาจะอยู่มีความสุขอย่างไร ตนเองที่หนีออกนอกเมืองมาคงทำให้พระเทวีทุกข์ใจไม่น้อย

วันรุ่งขึ้น จึงปรึกษอำมาตย์และพระชายาว่า ออกกลับไปเยี่ยมพระมารดา ให้เหล่าอำมาตย์ช่วยดูแลบ้านเมืองสัก ๒-๓ วัน แล้วจึงชวนสหยา เรียกมีวิเศษและชีไม้ ๗ คีล เหาะ ไปเมืองมัททราชทันที

พอถึงเมืองมัททราชจึงให้ม้าลงที่บันไดปราสาทแล้วปล่อยม้าไป ทั้ง ๒ สหายได้ขึ้นไปบนปราสาทอย่างไม่ทันให้ใครรู้ตัว จนถึงตัวพระราชมารดา ก็ลงกราบคารวะพระมารดา พระมารดามองเห็นและจำได้ว่าพระโอรสองค์ใหญ่มาหา ต่างตื่นตื่นใจ กอดพระโอรสไว้อยู่นานถึงจะแยกปากได้ แล้วจึงถามไถ่ความเป็นไปต่างๆ นานา พระธรรมปาละจึงเล่าความจริงให้ฟังทุกประการ แล้วพระราชานุญาตให้พระอนุชาก็มาพоди ต่างดีใจและสนทนากันอย่างสนุกสนานในหมู่ญาติ พระองค์อยู่กับพระมารดาและอนุชาถึง ๗ วัน จึงอำลากลับ แต่ก่อนจะกลับ ได้มอบรองท้าววิเศษให้พระอนุชา พร้อมทั้งบอกวิธีใช้^๖

หลักแห่งสันโดษ^๗ เป็นคุณธรรมที่แสดงออกถึงความพอใจ หรือ ความยินดีด้วยของตนซึ่งได้มาด้วยวิธีแรง ความเพียรโดยชอบธรรม รวมทั้งความยินดีในปัจจุบัน ๔ ตามมีตามได้ คุณธรรมข้อนี้มีอยู่ในจิตใจของพระธรรมปาละเสมอ กล่าวคือ พระองค์ท่านแสดงความพึงพอใจเพียงสมบัติของพระองค์เองเท่านั้น

สรุปได้ว่า หลักธรรมด้านจริยธรรมนี้เป็นหลักธรรมเบื้องต้นที่ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ และสามารถประพฤติปฏิบัติตามได้ พระจะเป็นธรรมพื้นฐานในการศึกษาเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้หลักธรรมที่สูงขึ้นไป

^๕ อ.ทุกก. ๒๐/๓๖๔/๑๐๘.

^๖ อินสม ไชยชมภู. คัมภีร์ธัมมะปาละชาดก สุกที่ ๑๑, อ้างแล้ว, หน้า ๑๒.

^๗ ที.อ. ๑/๒๕๑.

๓.๒ หลักธรรมด้านสังขารม

หมายถึง หลักธรรมที่ละเอียด ชับสูงที่สามารถทำให้ผู้ที่ปฏิบัติได้ สามารถบรรลุธรรมเพื่อทำให้กิเลสเบาบางลงหรือตัดขาดจากกิเลสได้ มีปรากฏหลายประการในคัมภีร์ธรรมะปาละชาคา ได้แก่

๓.๒.๑ หลักธรรมชื่อ อริยสัจ ๔ คือ หลักธรรมอันประเสริฐที่พระพุทธเจ้าค้นพบ และกระทำ ให้แจ่มแจ้งจนสามารถตัดสังโยชน์ ๑๐ ประการได้เด็ดขาด และถือว่าเป็นธรรมะที่ชาวพุทธต้องรู้อย่าง แจ่มแจ้งด้วย มีปรากฏในเนื้อหาดลอคเช่นกัน เพราะพระธรรมปาละจะมองเห็นความทุกข์ยากของ รามฎรจึงพยายามช่วย เบื้องต้นคือ การบริจาทาน เพราะการให้ทานถือว่าเป็นการรู้จักสละสิ่งของที่ เป็นของตนให้แก่ผู้อื่น เมื่อตนเองรู้จักสละสิ่งของให้คนอื่นแล้ว หลักธรรมอื่นๆ ก็จะประพฤติปฏิบัติ ได้โดยง่าย หลักอริยสัจ ๔ นั้น ได้แก่

๑. ทุกข์ ได้แก่ ความลำบากกาย ลำบากใจ

๒. สมุทัย ได้แก่ สาเหตุแห่งการเกิดทุกข์ หมายถึง ความอยากได้ที่เรียกว่า ตัณหา มี ๓ ประการ คือ กามตัณหา ความอยากในกาม มีรัก โลภ เป็นที่ตั้ง ภวตัณหา คือ ความอยากมี อยากเป็น และอยากได้ ถ้าไม่มี ไม่ได้เป็น จะเกิดทุกข์ทันที และวิภวตัณหา คือ ความไม่ยอมมี ไม่อยากเป็น แต่พอมันมี มันเป็น ก็เกิดทุกข์ เช่น ไม่อยากอ้วน ไม่อยากเจ็บป่วย เป็นต้น

๓. นิโรธ ได้แก่ การดับทุกข์ การตัดขาดจากความอยากทั้งหลายได้

๔. มรรค ได้แก่ ทางแห่งการดับทุกข์ โดยเฉพาะ ทางสายกลาง ๘ ประการ

คำว่า มรรคมองค์ ๘ หรือ อริยอัฏฐังคิกมรรค (เรียกเต็มว่า อริยอัฏฐังคิกมรรค แปลว่า ทางมี องค์ ๘ ประการ อันประเสริฐ — the noble Eightfold Path); องค์ ๘ ของมรรค (มีคังคะ — factors or constituents of the Path) มีดังนี้

๑. สัมมาทิฎฐิ (เห็นชอบ ได้แก่ ความรู้อริยสัจ ๔ หรือ เห็นไตรลักษณ์ หรือ รู้กุศลและ อกุศลมูลกับกุศลและอกุศลมูล หรือเห็นปฏิจจนูปาท — Right View; Right Understanding)

๒. สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ ได้แก่ เนกขัมมสังกัปป อพยาบาทสังกัปป อวิหิงสาสังกัปป — Right Thought) ดู (๖๘) กุศลวิคก ๓

๓. สัมมาวาจา (เจรจาชอบ ได้แก่ วชิสุจจิต ๔ — Right Speech)

๔. สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ ได้แก่ กายสุจจิต ๓ — Right Action)

๕. สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ เว้นมิงฉาชีพ ประกอบสัมมาชีพ — Right Livelihood)

๖. สัมมาวายามะ (พยายามชอบ ได้แก่ ปธาน หรือ สัมมัปปธาน ๔ — Right Effort)

๗. สัมมาสติ (ระลึกชอบ ได้แก่ สติปิฎฐาน ๔ — Right Mindfulness)

๘. สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ ได้แก่ ฌาน ๔ — Right Concentration)**

องค์ ๘ ของมรรค จัดเข้าในธรรมชั้น ๓ ข้อ (ไตรสิกขา ๓) คือ

ข้อที่ ๓-๔-๕ เป็น สติ - วาจา - กัมมัชสะ - อาชีวะ

ข้อ ๖-๗-๘ เป็น สมาธิ - วายามะ - สติ - สมาธิ

ข้อที่ ๑-๒ เป็น ปัญญา - ทิฎฐิ - สังกัปปะ

มรรคมีองค์ ๘ นี้ ได้ชื่อว่า มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า ทางสายกลาง เพราะเป็นข้อปฏิบัติอันพอดีที่จะนำไปสู่จุดหมายแห่งความหลุดพ้นเป็นอิสระดับทุกข์ ปลอดปัญหา ไม่ติดข้องในที่สุดทั้งสอง คือ กามสุขัลลิกานุโยค และอัตตakilมณานุโยค กล่าวถึงที่สุด ๒ อย่าง หลักแห่งอริยสัง ๔ นี้ ถือว่าเป็นหลักธรรมที่สำคัญที่สุด เพราะพระธรรมบาลได้พยายามบำเพ็ญบารมี เพื่อต้องการพ้นทุกข์และสอนให้ผู้อื่นพ้นทุกข์นั่นเอง

๓.๒.๒ หลักธรรมชื่อโพชฌงค์ ๘ คือ ธรรมที่เป็นองค์แห่งการตรัสรู้ (Enlightenment factors) เป็นธรรมะขั้นสูง ละเอียดอ่อน ซึ่งเป็นแนวทางไปสู่การตัดกิเลสได้ มี ๘ ประการ คือ

๑. สติ (ความระลึกได้ สำนึกพร้อมอยู่ ใจอยู่กับกิจ จิตอยู่กับเรื่อง — Mindfulness)

๒. ทัมมวิจยะ (ความเพียรธรรม, ความสอดส่องสืบค้นธรรม — Truth-investigation)

๓. วิริยะ (ความเพียร — Effort; energy)

๔. ปีติ (ความอิมใจ — Zest)

๕. ปัสสัทธิ (ความสงบกายสงบใจ — Tranquillity; calmness)

๖. สมาธิ (ความมีใจตั้งมั่น จิตแน่วในอารมณ์ — Concentration)

๗. อุเบกขา (ความมีใจเป็นกลางเพราะเห็นตามเป็นจริง — Equanimity)

แต่ละข้อเรียกเต็มคำโดยมีสัมโพชฌงค์คือท้ายเป็น สติสัมโพชฌงค์ เป็นต้น

ในชั้นมะปาละชาดก มีคำสอนทางธรรมหลายข้อโดยกล่าวรวมๆ กันไป เช่น การเตือนสติ การทำบุญงานศพ การรู้จักตัวคน การรู้จักพอประมาณ ดังคำบรรยายต่อไปนี้

“ว่าดูว่าท่านดังหลายเขยน้อยใหญ่ จึ่งก็คิดไคว่ตามธรรม การไขการรำถ้อย มีบ่น้อยขึ้นมา นำคำวาไหลหยด ทุกข์ใหม่หมัดพรรณ คือคนตำร้อให้ อยู่ที่ใกล้คนคำย ผิดलगวนเคไศด บ่มิประโชนอันใด คนต่ำไป จูผู้ บ่อจรูชียา คนรณณามัวฆนค บ่อจรคคินมา ย่อนญคคิกจ้อเฝ้า รืออุคค้ำจิงจาย มานังฆยชอยู่ใกล้ แล้ว ร้องให้จ้อมกัน ทุกข์ย่อนหวนเอาใหม่ แต่ผู้ร้องให้คชยา หั้นคนต่ำน้อยใหญ่ การคณิงคไวในใจ ว่าอะวัสสัง มะยา มะริคคัพพัง” คั้งนี้ จังแม่นที่กองธรรม ผู้ได้จ้อใจไว้ ดีขยยอมได้สวัสสิข คนโลกก็ยจุผู้ ย่อมบุญผู้เสมอ กัน เป็นเจ้าหอจันท์นยศข้าว ผานแผ่นค้ำวพรา เป็นพราหมณวิเศษ จนเจ้าเทพจประการ เป็นโยธาหาญหัว หาด เป็นอามคย์คทรฐี คทบัพ้อก้า มิจ้างนัววควาย ข้าวของหลายเหลือแสด เตมจุงแ่งเทา เป็นคนอนาถกัน

** ตี.ม. ๑๕/๑๖๖๕/๕๒๘.

อยาก ทุกข์ถ้าหากอดใจได้ เป็นคนมีวิชาหนุ่มหน้า คนแก่เล่าขาน เป็นปณิธานักปราชญ์ จบลาดศัพท์ะสิปปี
 รือเป็นคนพาลางวาบไป ย่อมตายเสียใจวดีหลี แม้นจักหนีไปซ่อน อยู่กลางบ่อนเวหาอยู่กลางกงกมแม่น้ำ อยู่
 ในถ้ำคูหา อยู่กลางคองหนป่าไม้ ก็บป็นได้ตั้งหมาย อันว่าความตายนี้ใช้ ไผ่คนบได้ดีหลี เป็นเจ้าบุรีศรีใหญ่
 มีไพร่ได้โยธา สังฆมณพพร้อมหน้า ก็บอาจคือคิดออก รือมีมันดีวิเศษ ศาสตรเทพหลวงหลาย สวาทิชยจะเื้อ
 ก็ห้ามบได้ตั้งใจ รือมีเงินค่าไสไหลหลาก ข้าของมากถมหนา จักจกขกมแลกซื้อ เพื่อบหือว่าวาย ย่อมบ
 สมหมายก็คชวาค เตยก็ยอกแลกบตั้งก้า มัจจุรชนนั้นนาควได้ อยู่จะใช้กินวัน กั้นมันตันยับได้ บ่วันไว้ยาม
 ใด บ่ว่าขมตัววันใสรุ่งเจ้า รืออย่าเข้าขมขวย ขมครวันหายคคก้า ขมมือคือจันด้า ย่อมรณาจผู้ บ้างอยู่คนใด
 กวกรคณิงในชั้นดีหือเม่นที่ตำธรรม ก้ารไขก้าร่าด้อย รือค้ำกือขมของซี บ่ใจกอดดีสักหยาด บ่ใจกอง
 นักปราชญ์ใจป็น เท้ากวรกันก่อสร้าง ช้งท่นคางบุญ อุกฤษนุสงฆ์ ไปหือผู้ว่าวาย ย่อมบเป็นคุณหลายศกเสริฐ
 ผละเลิศเจียงทาน แดมประการหนึ่งล้า ขอบุนแกต้างค้ำ ตั้งเสนาบือใหญ่ จุงก็คไควคธรรม ก้ารกระด้าถิก
 ชรค ตำมก้ารากประเพณี อย่างคนมีเป็นถ้า อย่างเจ้าเป็นนาย อย่างคนหลายเป็นใหญ่ หืออันอได้ของต้น อย่าง
 ฆวณคัมโลก จ่างได้โศกหมองซี ประเพณีก้ารค ก้ารเลิกชกส่งสะก้าร หือมีเงินค้ำกานมากค้ำ น้าบป็นเจ้า
 เศรษฐี ข้าของมีบไร่ รือคนซีใหญ่ศักดิ์สูง เลิกชากลุงพ่อแม่ ตั้งถ้านค้ำชวยยอมยือหลายชยหยาด ตั้งค
 สาทโถงค้ำ ของฮ่อนหน้าหลายแหล่ ตั้งเครื่องแก่คนตรี บอโกไฟมีพร้อมไคว เสงขมยือจะได้ค้ำใจ เหตุเงินใด
 บทพได้ มีบไร่ถมหนา แม้จักคคค่าง้าง หือมกกว้างสันใด บ่หมองใจมีฮือฮ้อย บ่ค้ำกือขยาลุน ข้าของหนุน
 ตั้งก่อน บรู้ก่อนบางถา ส่วนคัวรนนันไส เป็นไพร่ได้ประกาศ เงินค้ำชวยชาก จักเลิกชกส่งสะก้าร หือผู้
 ฆมนาคัวค้ำ อย่างชกขมนั้นถ่าป็นขมขย คัวบมีหลายยือใหญ่ ห่อนบได้ฮือมอ จักหมองหงค้ำกือขย ป้างเมื่อ
 สร้อยปล้ำชยลุน ส่วนก้ารบุญนั้นใช้ กวรสร้างไว้คัมมิ โลกค้ำคิจะวาค ตั้งคสาทหลังกล้าย เครื่องประดับหลาย
 นั้นโศค บมีประโยชน์อันใด ขมเอาไฟสุมนไส ไทยอมใหม่ค้ายๆ ผละหลายรือหน้อย บ่จ้องหือยืมมา เท้าหือ
 งนค้ำชวยหน้า ได้ลุ่มฟ้าเมืองคน ในใจคั้นนั้นถ่า รือนใหม่เอทมของคน ส่วนก้ารหือทมหยาดน้ำ รับคิสพร่า
 ภาวนา อุกฤษไปหาส่งผู้ หือแก่ผู้ว่าวาย ผละบ่หลายคั้น้อยยอมจ้องหือยืมมา กือคนมรณบุญมี ได้พ่ำรู้โมทนา
 บุญยอมบป็นิงจก ที่ล้าบาคคืองซึ่งยู่ ส่วนคนบป็นนั้นไส บุญยอมบป็นหือได้ลวดีหลี^{๑๓}

๓.๒.๓.๓ หลักธรรมข้อ อริยทรัพย์ ๗ (เปรียบเทียบ ๗ คัด) ซึ่งหมายถึง ทศพิธธรรมประเสริฐ,
 ทรัพย์ในที่นี้ คือ คุณธรรมประจำใจอย่างประเสริฐ) คือ

๑. ศรัทธา ความเชื่อที่มีเหตุผล, มั่นใจในหลักที่ถือและในการทำความดี
๒. ศีล การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย, ประพฤติกุศลต้องดีงาม
๓. หิริ ความละอายใจในการทำความชั่ว
๔. โสคตปปะ ความเกรงกลัวต่อการทำความชั่ว

^{๑๓}อินสม ไชยชมภู, คัมภีร์ธรรมะปาละชาตก ผูกที่ ๑๗, ง่ายแล้ว, หน้า ๑๕.

๕. พาหุสัจจะ ความเป็นผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก

๖. จาคะ ความเสียสละ, เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

๗. ปัญญา ความรู้ ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในเหตุและผล ดีชั่ว ถูกผิด^{**}

ในผู้แรกของคัมภีร์ ชัมมะปาละชาดก ผู้แต่งได้ให้คำจำกัดความของไม้ ๗ คัด ว่า หมายถึงหลักธรรมชื่อว่า อริยทรัพย์ อาจเป็นเพราะ การเทศน์ก็ดี การฟังเทศน์ก็ดี ต้องอาศัยความศรัทธาเป็นลำดับแรกและมีศึตเป็นลำดับต่อมา และอาจหมายถึง การฟังธรรมดีถือว่าเป็นการได้รับความรู้หรือเป็นทรัพย์ทางปัญญา ในคัมภีร์จะสอดแทรกหลักอริยทรัพย์ไว้ตลอด โดยเฉพาะหลักแห่งจาคะ คือ การบริจาคทรัพย์ สิ่งของ อริยทรัพย์ เป็นทรัพย์อันประเสริฐอยู่ภายในจิตใจ คิดว่าทรัพย์ภายนอกเพราะไม่มีผู้ใดแข่งขัน ไม่สูญหายไปด้วยภัยอันตรายต่างๆ ทำให้ไม่อ้างว้าง ยากจน และเป็นทุนสร้างทรัพย์ภายนอกได้ด้วยธรรม ๗ นี้ เรียกอีกอย่างว่า พุทธานุภาพ หรือ ธรรมมีอุปการะมาก (Virtues of great assistance;) เพราะเป็นกำลังหนุนช่วยส่งเสริมในการบำเพ็ญคุณธรรมต่างๆ ยังประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้สำเร็จได้อย่างกว้างขวางไพศาล เปรียบเหมือนคนมีทรัพย์มาก ข่อมสามารถใช้จ่ายทรัพย์เลี้ยงตนเองเลี้ยงผู้อื่นให้มีความสุข และบำเพ็ญประโยชน์ต่างๆ ได้เป็นอันมาก ลำดับต่อมา ผู้แต่งยังเสนอว่า ไม้ ๗ คัด อาจหมายถึงธรรมอื่น ๆ ในหมวด ๗ ก็ได้ เช่น หลักธรรมชื่อว่า โพชฌงค์ ๗ เมื่อพิจารณาแล้วก็เป็นไปได้เช่นกัน เพราะหลักแห่งโพชฌงค์นั้น เริ่มด้วยข้อที่ว่า สติ ความระลึกได้ ในเนื้อหา พระธรรมบาลจะคิดจะทำประการใด ต้องมีสติเสมอ

๓.๒.๔ หลักธรรมชื่อ กรรม หมายถึง การกระทำ ที่ประกอบด้วยเจตนา ในหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าจะเน้นถึงผลแห่งกรรมเสมอ เพราะกรรมนั้น ส่งผลให้ทุกคนเกิดความทุกข์ต่างๆ ได้ หลักกรรมในพระพุทธศาสนามีหลายหมวด เช่น กรรม ๒ ได้แก่ กุศลกรรม และอกุศลกรรม หรือ กรรม ๓ ได้แก่ กายกรรม วาจกรรม และมโนกรรม แต่ที่สำคัญที่สุดที่ทุกคนควรรู้จักคือ กรรม ๑๒ ประการ คือ

หมวดที่ ๑ กรรมที่ให้ผลตามกาล มี ๔ อย่าง

๑.๑ ทิฏฐธรรมเวทนิยกรรม กรรมที่ให้ผลในชาตินี้

๑.๒ อุปปีชชเวทนิยกรรม กรรมที่ให้ผลในชาติหน้า

๑.๓ อปรปรเวทนิยกรรมหรืออปรปริชชเวทนิยกรรมกรรมที่ให้ผลในชาติต่อ ๆ ไป

๑.๓ อโหสิกรรม กรรมที่ให้ผลเสร็จแล้ว (เลิกให้ผล)

หมวดที่ ๒ กรรมที่ให้ผลตามหน้าที่ มี ๔ อย่าง

๒.๑ ชนกกรรม กรรมแต่งให้เกิด

^{**}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (กรุงเทพฯ: มหาคณาธิการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๔๘-๒๔๙.

๒.๒ อุปจิตัมภกกรรม กรรมสนับสนุน

๒.๓ อุปปีฬกกรรม กรรมบีบคั้น

๒.๓ อุปฆาตกรรม กรรมตัดรอน

หมวดที่ ๓ กรรมที่ให้ผลตามแรงหนักเบา มี ๔ อย่าง

๓.๑ คุฏกรรม กรรมหนัก

๓.๒ พุฏกรรม หรือ อาจิงกรรม กรรมที่ทำงานเขยจน

๓.๓ อาถันกรรม หรือ ยาถันกรรม กรรมเมื่อจวนเจียนจะตาย ระลึกเมื่อก่อนตาย

๓.๔ กัตตดากรรม หรือ กัตตดาวาปนกรรม กรรมสักแต่ว่าทำ^{๑๑}

ในคัมภีร์ธัมมปะลาเชชาดก ได้กล่าวถึงเรื่องกรรมไว้หลายตอน เช่น ตอนที่เน้นเรื่องผลแห่งกรรม เช่น “หน่อมุณียอดสร้อย ได้กล่าวถ้อยยาวไป จมคนในโลกหล้า กันขัวหน้าว่าวาย จมสหยาพวกห้อง ตั้งพี่น้องพมพ์พันธุ์ พร้อมเปียงกันถ้วนหน้า ส่งถึงป่าจาเสยสี แล้วรีบหนีปีกปกอก ช่วยหน้าออกคืนมา ส่วนเรานั้นหนาเปลิ้วว้าง มีกรรมได้สร้างป่าไป ก้อกรรมจิงโรที่กหยาบ อันเป็นบาปพารุณ กรรมหรือ บุญน้อยใหญ่ อันต้นสร้างไว้เดิมมา กรรมนั้นนาเป็นกู่ บ่ว่าไปสู่แดนใด กันกรรมจิงโรเป็นกู่ ย่อมป่า ไปสู่อบาย กันกรรมบุญหลายส่งผู้ ย่อมป่าไปสู่สวรรค์ รือผายผันมาเกิด เขากำเนิดเมืองคนา^{๑๒}”

๓.๒.๕ หลักแห่งนิพพาน หมายถึง กลัทธิธรรมที่ดับกิเลสและกองทุกข์แล้ว เป็นภาวะที่เป็น สุขสูงสุดเพราะไร้กิเลส ไร้ทุกข์ เป็นอสิสภาพสมบุรณ์ ซึ่งมนุษย์โดยเฉพาะที่เป็นชาวพุทธต่างใฝ่ฝัน ปฏิบัติธรรมเพื่อจะไปถึงการดับทุกข์ เข้าสู่พระนิพพานเป็นที่สุด ในพระพุทธานุศาสนานี้ ได้กล่าวถึง นิพพานไว้ ๒ ประการ คือ

๑. สอุปาทิเสสนิพพาน คือ ดับกิเลสแล้วยังมีเบญจขันธ์เหลือ

๒. อนุปาทิเสสนิพพาน คือ ดับกิเลสที่ไม่มีเบญจขันธ์เหลือ^{๑๓}

ทั้ง ๒ อย่างนี้ ชาวพุทธต่างต้องการละกิเลสและไปให้ถึงพระนิพพาน ดังคำถวายทานและ ตั้งความปรารถนาไว้ว่า “นิพพานปัจจุโย โหตุ” เป็นต้น

สรุปว่า หลักธรรมที่เป็นสังฆธรรมนี้ เป็นธรรมชั้นสูง หรือ เป็นธรรมที่ละเอียด ผู้ที่ได้ ประพฤติปฏิบัติได้ สามารถได้มาน สมบัติ และละกิเลสและสามารถบรรลุธรรมที่ดับกิเลสอย่างถาวร เป็นพระอรหันต์

^{๑๑}วิสุทธิ. ๓/๒๒๓.

^{๑๒}อินสม ไชยชมพู. คัมภีร์ธัมมปะลาเชชาดก ผูกที่ ๑๗, อ้างแล้ว, หน้า ๑๖.

^{๑๓}อิง.นวก. ๒๓/๒๑๖/๓๕๔.

บทที่ ๔

ศึกษาคูณค่าของคัมภีร์และหลักธรรมในคัมภีร์ธัมมะปาละชาดก

พระภารกิจหลักของพระพุทธองค์มีอยู่ ๕ ประการคือ การออกบิณฑบาตในยามเช้า การแสดงธรรมเทศนาในเวลาเย็น การประทานโอวาทพระภิกษุในเวลาพลบค่ำ การตอบปัญหาเทวดาในเวลากลางวัน และแสดงธรรมโปรดสัตว์ที่ควรแสดง จะเห็นว่ามีอยู่ถึง ๔ ประการด้วยกันที่เป็นเรื่องของการแสดงธรรมแก่เหล่าเวไนยสัตว์เพราะสัตว์โลกนั้นฟังสั่งสอนได้ ด้วยพระประสงค์ที่ต้องการให้ทุกคนได้บรรลุนิพพาน คือ พ้นไปจากการเวียนว่ายตายเกิด (วัฏฏะสงสาร) อันทุกข์ทรมานอย่างไม่มีสิ้นสุด

การแสดงธรรม จึงเป็นพระภารกิจที่สำคัญอย่างหนึ่งที่พระพุทธองค์ทรงปฏิบัติมา เมื่อครั้งพุทธกาล จนได้หลักธรรมถึง ๘๔,๐๐๐ ข้อ (๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์) และมีการสืบทอดเรื่อยมาจากลักษณะของการบอกเล่าแต่เบื้องต้น (มุขปาฐะ) จนกระทั่งมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร โดยวิธีที่เรียกว่า การสังคายนา จัดหลักธรรมให้เป็นหมวดหมู่ เป็นระบบระเบียบที่ตั้งงาม ซึ่งเรียกชื่อว่า พระไตรปิฎก

พระไตรปิฎก ถือเป็นคัมภีร์ที่สำคัญในพระพุทธศาสนา ทุก ๆ สิ่งในนั้นเชื่อกันว่า เป็นพุทธวจนะทั้งสิ้น การมีโอภาสได้สร้างหรือเขียนตัวอักษรเพื่อสืบทอดพระไตรปิฎก หรือคัมภีร์ธรรมในพุทธศาสนาที่ถือเป็นส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎก จึงเป็นที่นิยมกันมากในกลุ่มชาวพุทธเพื่อเป็นความหวังในบุญกุศลทั้งในภพชาตินี้และภพชาติต่อ ๆ ไป ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นคัมภีร์ใด ๆ ความศรัทธา เลื่อมใสก็ยังมีเรื่อยมาไม่เสื่อมคลาย

เมื่อคัมภีร์ธรรมเป็นส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎก รวมทั้งมีการนำคัมภีร์ธรรมมาใช้ในพิธีเทศน์ธรรมในงานประเพณีต่าง ๆ ในประเทศไทย โดยเฉพาะในเทศกาลเข้าพรรษาที่มีผู้ฟัง เป็นจำนวนมาก ต่อมา การเทศน์ธรรมมี ๒ ลักษณะ คือ ๑) เทศน์ธรรมที่เป็นหลักธรรมาธิฐานอย่างเฉียว คือ การเทศน์ที่บรรยายหลักธรรมล้วนๆ และ ๒) การเทศน์แบบมีการเปรียบเทียบเชิงบุคาธิฐาน คือ มีการยกตัวอย่างที่เป็นบุคคล สัตว์ สถานที่ และภาษา ตามต้นเค้าภาษาบาลี

๙ สุชีพ ปุญญาคุณภาพ, พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาหมกุฎราชวิทยาลัย), ๒๕๒๔. หน้า ๖.

กล่าวคือ ภาษาที่ใช้เทศนาซึ่งเป็นภาษาบาลีนั้น จะฟังและเข้าใจยาก ดังนั้น ท่านผู้เทศน์ธรรมหรือผู้รู้ธรรมก็ตี เช่น พระภิกษุในล้านนาที่มีความรู้ในพระพุทธศาสนาอย่างแตกฉาน จึงประยุกต์วิธีการเทศน์และปรับการใช้ภาษาเป็นภาษาพื้นเมืองเพื่อให้เหมาะกับธรรมชาติของชีวิตคนล้านนา โดยการคิดสร้างคำภีร์ธรรมเป็นภาษาพื้นเมืองล้านนา การสร้างคำภีร์เทศน์ธรรมทั้ง ๒ ลักษณะนั้นถือเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง เพราะผู้แต่งต้องใช้ความสามารถมากเป็นพิเศษ โดยเฉพาะในส่วนรูปแบบและเนื้อหา เพื่อให้การเทศน์แต่ละครั้งสามารถสร้างความศรัทธาเลื่อมใสให้แก่พุทธศาสนิกชนทุกคน การศึกษาการเทศน์ธรรมในเรื่องนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดคุณค่าของคำภีร์ธรรมปะละชาดกตามหัวข้อสำคัญเพื่อการศึกษาที่ชัดเจน ดังนี้

๔.๑ คุณค่าของคัมภีร์ด้านสังคม

๔.๑.๑ ด้านความเชื่อบุญ-บาป

๔.๑.๒ ด้านการทำความดีด้วยการให้ทาน

๔.๑.๓ ด้านอภินิหาร

๔.๒ คุณค่าของคัมภีร์ด้านความรู้

๔.๒.๑ คุณค่าความรู้ด้านคติโลก

๑) วัฒนธรรมและประเพณีการเข้าพรรษา

๒) วัฒนธรรมและประเพณีการเข้าพรรษาของคนล้านนา

๓) วัฒนธรรมและประเพณีการฟังเทศน์ในล้านนา

๔) ประเพณีการเข้าพรรษาของคนล้านนา

๕) พิธีกรรมในการฟังเทศน์ฟังธรรม

๔.๒.๒ คุณค่าความรู้ด้านคติธรรม

๑) ความสำคัญของคัมภีร์ธรรม

๒) การเทศน์ธรรม

๔.๓ คุณค่าของคัมภีร์ด้านวรรณกรรม

๔.๓.๑ คุณค่าในรูปแบบและเนื้อหาของคัมภีร์ธรรม

๔.๓.๒ คุณค่าแห่งวงกลีลา

๔.๓.๓ คุณค่าแห่งรสกวี

๔.๓.๔ การอุปมา

๔.๔ คุณค่าของหลักธรรมในคัมภีร์ธรรมปะละชาดก

๔.๔.๑ คุณค่าหลักคำสอนด้านจริยธรรม

๑) หลักธรรมชื่ออิทธิบาท ๔

- ๒) หลักธรรมชื่อ ขันติธรรม
 ๓) หลักธรรมชื่อ อกุศลมูล ๓
 ๔) หลักสังคหวัตถุ ๔
 ๕) หลักธรรมชื่อ พรหมวิหาร ๔
 ๖) หลักแห่งเบญจศีล-เบญจธรรม
 ๗) หลักธรรมชื่อ บุญกิริยาวัตถุ ๑๐
 ๘) ธรรมะชื่ออื่น ๆ เช่น หลักแห่งกัลยาณมิตร, หลักความกตัญญู, และหลักแห่ง

สัน โद्य

๔.๔.๒ คุณค่าหลักคำสอนด้านสังกรรม

- ๑) หลักธรรมชื่อ อริยสัง ๔
 ๒) หลักธรรมชื่อ โทษมงคล ๗
 ๓) หลักธรรมชื่อ อริยทรัพย์ ๗
 ๔) หลักธรรมชื่อ กรรม
 ๕) หลักแห่งนิพพาน

๔.๑ คุณค่าของคัมภีร์ด้านสังคัม

คุณค่าของคัมภีร์ธัมมะปาละชาคคัมด้านสังคัมมีปรากฏหลายลักษณะ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ด้านที่เห็นเด่นชัดและเป็นด้านสำคัญที่ผู้ฟังสนใจคือ

๔.๑.๑ ด้านความเชื่อบุญ-บาป คือ ความเชื่อของชาวพุทธศาสนาในล้านนาเชื่อมั่นว่า การทำความดีทุกอย่างที่เป็นบุญนั้น เป็นความดีที่ประเสริฐ ใครได้ปฏิบัติเรื่องการทำบุญแล้วจะมีคนยกย่องนับถือ จะมีความอุดมสมบูรณ์ในชาตินี้ และได้ขึ้นสวรรค์ในชาติหน้า ส่วนการทำบาป หรือความชั่ว จะได้รับความเดือดร้อน ผู้คนจะรังเกียจ ไม่มีใครยกย่องนับถือ มีความลำบากทุกข์เข็ญในชาตินี้ และจะตกนรกบ้าง ตกเป็นอสุรกายบ้าง และเป็นเปรตบ้างในชาติหน้า ดังปรากฏในตอนเริ่มต้นของการเทศน์แต่ละยุค เช่น ในคัมภีร์ธัมมะปาละชาค ผูก ๑ มีดังนี้

“นะโม คัสสะ ณะกะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทธัสสะฯ อะหะมะวะ
 คุลีลา ภูหะนะดาติ อิมัง ธัมมะเทศะนัง สัตถา เวหุระเน วิหะรันติ เทวะทัตติสสะ
 ปะริสัถกะนัง อารัพะกะ กะเถลีสึ สาธโว คุราสิปริสะคังหลาย ดังฉุยฉายใหญ่น้อย
 ใจใฝ่ห้อยตางบุญ ท้อทานหนูนบ่ขาด กือใต่บาคระยอทาน ศิลเจียงคานห้าแปด ได้
 กคแนวครึกษา ปากันมาพร้อมหน้า นิ่งอยู่ด้่าฟังธรรม ฟุ่งคำจำแต่ค้น ดิศสืบสันเล็ง

ปล่อย จักเป็นอุบายเชื่อมก่า หื้อสว่างล้ำเคียงซี ได้สวัสดิ์ปายหน้า ก็เกิดเมืองฟ้า
และนรพาน จุ่งแบ่งใจงานจีนจ้อยควยดำมด้อยกำชรมม บัดนี้เคเดือะฯ”

ส่วนการทำบาปจะมีผลร้าย ดังตัวอย่างในผูกที่ ๒ ที่กล่าวถึงท้าวพญาปะด้าปราชทำบาป
แล้วได้ผลแห่งบาปพันตาเห็น ดังนี้

“โธ ปะนะ ราชา ส่วนพญาปะด้าปราช ผู้ห้าวหาญหึกหาญ หือคน
สามานย์พวกน้อย อันใจถ้อยจั่งไร เอาครัวในปอดใส่ แห่งถูกหน่อไต้ในต้น ไปเผา
ลนจีนจ้าว เพื่อหือด้าวพาลา ได้เอามากับเหล่า หือเมี้ยนเล่าเร็วไวฯ จมคนในบาป
กล้า เขียะด้ามเข้าป่าปลิงบั้น ยังบัตันจักได้ กั้นเลี้ยงไส้คังหมาย ด้าวมีพรายศใหญ่
สะตั้นไควดั่งคั้น ใจเวนวนไหวหวั่น เมื่อคัวสันคังคิง คำคั้นมิงบมือหายใจผิดหน้า
หนา ผ้อผากภาษาสารท ไหววะวาคผัดมม บ่อางทะรงต่อนอู้ได้ ด้าวศใหญ่
พาลา ก็ไกลกลาละพราก ตกลงจากบิลลังกำร อันเจียงกานลิกแล้ว ประดับแก้ว
เรื่องไรตกลงไปต่อหน้า แห่งพวกกล้าโยธา อันว่าผากภาษาสารท ไหววะวาคบัค
เดียว ขะจ่องเร็ววีจ้า คั้นเข้าฟ้าจั่งไร ก็ตกลงไปดำได้ ปั้นผาสารทใหญ่เจียงกาน
แผ่นดินคานกว้างใหญ่ ขะจ่องไวสู้บั้น เจ้าหอจั้นทหน้าบับอค ลวดครกอดเวจี เสวย
ทุกชีล้ำสัน บรู๋ปิ่นยามใด ย้อนมีใจกำเส้า หือนำหน่อพระเจ้าชอมุนี นั้นและนาฯ”

จะนั้น การทำบุญจึงมีอิทธิพลทางจิตใจของชาวล้านนาจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้คลอว่า
ชาวล้านนาจะใส่ใจทำบุญอย่างพร้อมเพียงกันทุกเทศกาล และไม่คอยทำบาป

๔.๑.๒ ด้านการทำความดีด้วยการให้ทาน คือ ความเชื่อของชาวพุทธศาสนาในล้านนา
เชื่อมั่นว่า การให้ทาน หรือ การทำทานเป็นผลบุญที่อิ่งใหญ่ ผู้ใดทำทานจะได้รับอานิสงส์มาก จะมี
ความอุดมสมบูรณ์ในทรัพย์สินสมบัติ จะไม่เคือคร้อนเรื่องที่อยู่ที่ทำมาหากิน ดังปรากฏในผูกที่ ๑๑
ตอนที่พระธรรมบาละให้พระอนุชาเห็นความอุดมสมบูรณ์ของพระนครพาราณสีและสอนพระ
อนุชาวิธีวิธีการบำเพ็ญทานด้วยหลัก บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ประการ ดังนี้

“พระอนุชาได้รู้ได้เห็นกับตาว่า บ้านเมืองของพระเชษฐาอุดมสมบูรณ์
เพียงใด ได้พักอยู่ ๗ วัน จึงลากลับเพื่อไปรายงานให้พระราชเทวีฟัง ก่อนจะกลับ
พระธรรมบาละจึงบอกวิธีการบำเพ็ญบุญ ๑๐ ประการ (บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ประการ)
ให้พี่น้องนำไปสอนชาวเมืองและนำไปปฏิบัติตน ดังนี้

๑. ทานมัย คือ การบริจาคทาน
๒. ศีลมัย คือ การรักษาศีล ๕ และศีล ๘

๒อินสม ไชยชมภู, คัมภีร์ธรรมะปาละชาดก ผูกที่ ๑๕, (ลำพูน : ร้านกัญญา, ๒๕๐๒), หน้า ๑.

๓. กาวนามัย คือ ป่าเพ็ญกาวนา

๔. อปจายนมัย คือ อ้างถือคำว่า คนเป็นใหญ่ ให้ผู้กราบไหว้คนอื่นบ้าง

๕. เวชยาวัจนมัย คือ ให้ช่วยกิจการงานใหญ่น้อยอย่างสม่ำเสมอ

๖. ปิตติทานมัย คือ ให้สร้างกุศลน้อยใหญ่ไว้ ทำใจให้สะอาดและแบ่งบุญกุศลให้สรรพสัตว์ทั้งหลายด้วย

๗. ปิตตานุโมทนามัย คือ ยินดีในบุญต่าง ๆ ไม่อิจฉา ไม่ติเตียนใคร พลอยยินดี อนุโมทนาในบุญที่คนอื่นกระทำ

๘. ธัมมัสสวนมัย คือ หมั่นฟังธรรมเนื่องนิตย์และคิดตามธรรมนั้น ๆ

๙. ธรรมเทศนามัย คือ ให้สนทนาธรรม ให้สอนธรรมเมื่อมีโอกาส

๑๐. ทิฏฐานุกัมมังมัย คือ ตั้งตัวอยู่ในธรรม ตั้งมั่นในธรรม ไม่หุ้เหา

พระอนุชาสดับธรรมข้อนี้ได้แม่นยำและนำไปสั่งสอนไพร่ฟ้าในเมืองมัททราชให้เกิดความสงบร่มเย็นสืบไป"

๔.๑.๓ คุณค่าด้านอุภินิหาร

ความเชื่อด้านอุภินิหารนี้เป็นความเชื่อที่มีอยู่กับคนส่วนนามานานแล้ว เพราะอุภินิหารเป็นลักษณะของไสยศาสตร์ เป็นลักษณะแห่งการใช้เวทมนตร์ให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่งที่รวดเร็ว ทันใจ และเกิดขึ้นได้อย่างไม่มาเชื่อ ในคัมภีร์ธัมมปาละชาดกมีปรากฏหลายอย่าง เช่น ไม่มีเจ็ดคตที่ชี้แล้วสามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ มีวิเศษเรียกใช้เมื่อใดก็ได้สามารถวิ่งเร็วทันใจและเหาะเหินเดินอากาศได้ด้วย ธนูวิเศษที่สามารถคิดให้คนฟังแล้วเจ็บปวดครวรีว้าในทรวงได้ และการไปเที่ยวป่าหิมพานต์ การไปเที่ยวเมืองมโนราห์และการไปพบคันนาริผลที่เหล่าวิหขารรชอช้อแย่งกัน เป็นต้น คุณค่าด้านอุภินิหารนี้เกิดขึ้นได้เพราะการทำบุญ ทำทาน และรักษาศิล ๕ บ้าง คือ ๘ บ้าง เช่น ข้อความในสุกที่ ๕ ว่า พระธรรมบทเรียกหว่า มีจะมัทนที บอกให้พาไปที่ไหนก็ได้ มีรู้ทุกแห่งและไปอย่างรวดเร็วเช่น

"ปุณะ ทิวเส กัณวันฐนรุงจิว หน่อพระเจ้าทรงฉายณ กือฐิฐาน
กือ รอด เถิงมายอดเจียจิง ม้าขุนอินทร์ปิจ้า หากถูดอหนำบัคเคียว เจ้าก็เร็วขึ้นขี่
แล้วกล่าวจี้ถ้าไป ว่าดูรามาเต็มใจวิเศษ อันว่าโขงเขตราชธานี จือพาราณสีเขตคือง
อยู่แห่งห้องแคนไต รุ่งป่าเราไปที่หัน หือหันถึจันค้อคำ กัณเจ้าจำเมี้ยนแล้ว ก็หือ
เสี้ยวแก้วตุมระณะกุมาร ข่าไม้เจียงคานคุณมาก เจ็คคึดหากเป็นหมาย สองสาขายเจ้าข้า
กีสยอขขึ้นฟ้าจอมกัณ ไปเร็วป็นไววาด ด้วยอากาศปายบน ลมคองจนถึบคอง ไปวะ
ว่องเร็วไว ค่อที่ไกลและใกล้ เป็นป่าไม้สุคค้ำค่อคยผาเขื่อนชัน เป็นหลิบชั้นสูงงาม
สองจายรามบุญใหญ่ บ่เกยได้สยของชาน สายลมป่านบ่ค่อน ค่างฮิดอ่อนหนำหนา

ยามดาววันดาต่ำหาล้า ลงลับปาดคงคอน จิ่งหันสาครแม่กว้าง กือท่าดีวังกา หน่อ
พุทธรูปจ้ำ ก็หือม้าเดียมใจ เหรลงไปไวววด จอคที่หาดคอนทราย กมีหันและนาฯ”

สรุปว่า ความรู้ด้านสังคม เป็นความรู้ที่สอนให้รู้ฟังได้บำเพ็ญบุญ ละเว้นการทําบาป
สอนให้รู้จักการเสียสละ โดยทําทานกับทุกคนเมื่อมีโอกาศ เพราะการทําทานจําทำให้จิตใจเบิกบาน
และอีกประการหนึ่ง คือ สอนเรื่องเชิงบุคลาธิษฐานว่า ทําบุญมากจะมีกุศลมากอาจได้ของทิพย์ใน
ลักษณะต่าง ๆ ซึ่งหมายถึงการได้ คีต สมာธิ และปัญญา นั้นเอง

๔.๒ คุณค่าของคัมภีร์ด้านความรู้

๔.๒.๑ ความรู้ด้านคติโลก คือ ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนล้านนา ใน
งานวิจัยนี้ขอเน้นเรื่องวัฒนธรรมประเพณีทางศาสนา เช่น การฟังธรรมในเทศกาลเข้าพรรษาที่มี
หลักเกณฑ์และพิธีการต่าง ๆ ที่คนรุ่นหลังควรรู้ ดังนี้

๑) วัฒนธรรมและประเพณีการเข้าพรรษา

ฤดูกาลเข้าพรรษา ซึ่งเรียกกันแบบชาวบ้านว่า เข้าสูสา ในล้านนาไทยมีประเพณี
สำคัญอย่างหนึ่ง คือ การเข้าวัดฟังเทศน์ ฟังธรรมของประชาชนทุกบ้าน เป็นการถ่อมเกลาคิดใจ
ให้ห้องแคว่ ละรู้ดี รู้ชอบ ปฏิบัตสร้างจิตใจให้เกิด หิริ โสติปปะ ละลายและเกรงกลัวต่อบาปกรรม
พระราชปัญญาโลภี วัดพระธาตุหริภุญชัย รุมหาวิหาร จังหวัดลำพูน ได้ให้คำนิยามแก่ประชาชน
คนไทยในถิ่นต่าง ๆ ว่า ภาคเหนือ เรียกถิ่นไทยงาม ภาคอีสาน เรียกถิ่นไทยดี ภาคใต้ เรียกถิ่นไทย
อุดม และภาคกลาง เรียกถิ่นขอมไทย โดยมีความหมายว่า ล้านนาไทยเป็นถิ่นไทยงามนั้น น่าจะ
หมายถึงความงามทางภูมิประเทศ ทางวัฒนธรรม ที่ชาวล้านนาไทยสร้างขึ้นไว้ และสิ่งที่สำคัญ
ที่สุดอีกอย่างหนึ่ง คือ ชาวล้านนาไทยได้รับการส่งสอนอบรมมาจากวัด ด้วยการฟังเทศน์ ฟังธรรม
และการได้รับคำสั่งสอนของพ่อแม่ผู้มีศีลธรรมเนื่องจากได้รับการอบรมมาจากวัดแล้ว การเข้าวัด
ฟังเทศน์ คือการฟังคำสั่งสอนโดยพระสงฆ์เป็นผู้ชี้แจง ชี้แนะบอกกล่าว และสอนสั่งตาม หลักธรรมของ
ศาสนา บางครั้งการสอนการชี้แจงนี้ชาวบ้านจะนำมาใช้ในการถูกดูดำง่าก็มีเช่น เดียว จะโดนเทศนา

การเทศน์สั่งสอนนี้ ทางล้านนาเรียกว่า เทศน์ธรรม การฟังเทศน์ ชาวบ้านนิยม
เรียกกันว่า “ฟังธรรม” ธรรมคือ คัมภีร์ไบบลานผู้ที่พระสงฆ์นำมาเทศน์ก็ครั้งเรียกว่า เทศน์เท่านั้น
ผู้เทศน์ผู้ฟัง หากจะถามว่าอะไร คือผู้ ได้แก่การนำเอาไบบลานมาจารึกพระธรรมคำสั่งสอน แล้วทำการ
ลบธรรมด้วยการใช้เขม้าน้ำมันขางทาไบลานที่จารแล้ว ขัดดูด้วยกามะพร้าวจนสะอาด แล้วนำมา
ร้อยด้วยด้าย หรือเชือกเส้นเล็ก ๆ ไว้เป็นมัด ๆ โบราณท่านว่า ๑ มัด เท่ากับ ๑ ผู้ คือ การจาร

ข้อความหมดไปหนึ่งตอน ก็ขมวดไว้เป็น ๑ ผูก หากมีหลายผูก เพราะข้อความในเรื่องขีดยาวเขาก็จะนำมารวมกัน ใช้ประกอบธรรมซึ่งเป็นไม้ประกอบ ไว้ทั้งสองด้าน เรียกว่า กัณฑ์ธรรม หรือ ธรรม ๑ กับ หมายถึง คัมภีร์ธรรมหนึ่งชุด การฟังเรื่องคำสอน จากคัมภีร์ธรรมที่พระสงฆ์นำมาเทศน์ เรียกว่า ฟังธรรม หากจะถามชาวบ้านชนบทล้ากันว่า ไปไหนวันพระ เขาจะตอบว่า ไปวัดฟังธรรม การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์ธรรมลานเทียม(ที่วิวัฒนามาจากคัมภีร์ลานเทห์) ที่ใช้เทศน์ในแง่ของวิธีการใช้ภาษา ลักษณะรูปแบบและเนื้อหารวมทั้งภาพสะท้อนทางสังคม และวัฒนธรรมที่มีปรากฏอยู่ด้วย

๒) วัฒนธรรมและประเพณีการเข้าพรรษาของคนล้านนา

คำว่า วัฒนธรรม มีท่านผู้รู้หลายท่านได้ให้คำนิยามไว้ ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามแต่มุมมองของแต่ละคน แต่ในที่นี้ผู้ศึกษาจะเน้นถึงความหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาโดยเฉพาะนั้น คือ เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น และถือใช้ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันเป็นพฤติกรรมทางสังคมทุกประเภท ศิลปะทุกแขนง เทคโนโลยี เครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน หรือเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม ความคิดความเชื่อ ความศรัทธา ค่านิยม และรวมถึงภาษาที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารกันทั้งภายในและภายนอกสังคม

และคำว่า ประเพณี (Tradition) นั้นผู้ศึกษาจะยึดความหมายที่ได้สรุปไว้ว่าเป็นแบบแห่งพฤติกรรมของกลุ่มชน ที่สังคมกำหนดให้ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา มีรูปแบบอยู่หลายลักษณะ ทั้งที่ยังคงอยู่และแปรเปลี่ยนไปตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม

จากการศึกษา พบว่าประเพณี มักใช้ร่วมกับคำว่า เทศกาล เสมอ แต่ทว่า คำทั้งสองก็มีความหมายต่างกัน กล่าวคือ คำว่า เทศกาล มีความหมายเน้นหนักที่วัน เวลา และ โอกาส เพื่อการทำบุญและการเฉลิมฉลองรื่นเริงในท้องถิ่น แต่คำว่า ประเพณี นั้นจะเป็นแบบแผนทางพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม ที่กำหนดไว้และบุคคลในสังคมต้องประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา หรือกล่าวได้ว่าเป็นในรูปแบบของ พิธีกรรมในเชิง วัตรธรรม มากกว่านั่นเอง

การมองวัฒนธรรมที่ปรากฏในสังคมมนุษย์นั้นจะพบใน ๒ ลักษณะ คือลักษณะที่เป็นนามธรรม และลักษณะที่เป็น รูปธรรม ในลักษณะแรกนั้น หมายถึงแนวคิด (Idea) ความเชื่อ (superstition) ทางศาสนา หรือความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เป็นสิ่งที่ซ่อนเร้นอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คนอย่างเหนียวแน่น เป็นทัศนคติที่ไม่มีเหตุผลเปรียบเสมือนหลักปรัชญาของสังคมนั้น ๆ ที่เชื่อถือกันมานานแล้วว่า เป็นสิ่งที่สิ่งามที่จะต้องการทำ เพื่อความเป็นสิริมงคลทั้งตนเอง ครอบครัวและสังคมนั่นรวม โดยจะไม่มีการคิดคำนึงเลยว่าจะเป็นจริง หรือถูกต้องไม่เพียงไร และทันทีที่มีความคิดในลักษณะดังกล่าวก็จะเกิดการกระตาคมมาในทันทีนั้นคือ

วัฒนธรรมในลักษณะที่เป็น รูปธรรม ซึ่งหมายถึง การแสดงออกในรูปของ พิธีกรรม (Ritual) ที่คนเราสมมติขึ้นเป็นขั้นเป็นตอนมีระเบียบวิธี เพื่อให้นำมาซึ่งความสำเร็จ ให้เป็น ตามแนวความคิดดังกล่าว เมื่อกระทำแล้วเกิดความสบายใจ มีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป เช่น พิธีกรรมทางศาสนาของกลุ่มพุทธศาสนิกชน ที่จะแห่ประทักษิณ ไว้เป็นปลักการด้วยเพราะพิธีกรรมมี จุดมุ่งหมายที่จะ ให้คนเข้าถึง หลักธรรมที่มีลักษณะเป็น นามธรรมโดยไม่รู้ตัวหากพิจารณาพิธีกรรม ตามลักษณะ โครงสร้าง (Ritual structure) แล้วสามารถแบ่งได้ ๓ ประเภทใหญ่ ๆ คือ

๑.๑ พิธีกรรมตามปฏิทิน (Chronological Ritual) เป็นพิธีกรรมที่คนทุกกลุ่ม ใน สังคมปฏิบัติกันเป็นประจำ เมื่อถึงเวลากำหนดที่เคยทำมาในอดีตกัน ๆ หมุนเวียนครบรอบใน ๑ ปี แต่ละเดือนของปีหนึ่งก็จะมีพิธีที่กำหนดไว้เป็นวัน ๆ ไป บางพิธีเป็นพิธีใหญ่โตทำกัน ไปทุกสังคม ส่วนรายละเอียดของพิธีอาจจะแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น แต่หลักการใหญ่ ๆ จะคล้ายกัน พิธีกรรมนี้นิยมเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เทศกาล (Festival) ได้แก่ สงกรานต์ ลอยกระทง วิชาบูชา อาสาฬหบูชา เข้าพรรษา ออกพรรษา มาฆบูชา ฯลฯ เป็นต้น

๑.๒ พิธีกรรมหัวเลี้ยวหัวต่อแห่งชีวิต หรือพิธีกรรมตามวงจรชีวิต (Ritual of the Life cycle) เมื่อชีวิตของบุคคลแต่ละคน ในสังคมจะเปลี่ยนช่วงจากสถานภาพหนึ่งไปสู่สถานภาพ หนึ่ง อย่างเช่น เปลี่ยนวัย เปลี่ยนอาชีพ เปลี่ยนสถานภาพทางสังคมหรือเปลี่ยนสิ่งแวดล้อม ก็จะมี พิธีกรรมเกิดขึ้นตามความเชื่อถือ เริ่มตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย เป็นอันครบวงจรชีวิตของคนคนหนึ่ง พิธีกรรมประเภทนี้ได้แก่ พิธีทำขวัญ - พิธีตั้งชื่อให้เด็กแรกเกิด พิธีโกนจุก พิธีอุปสมบท พิธี แต่งงาน พิธีทำบุญต้ออายุ และพิธีทำบุญศพ เป็นต้น

๑.๓ พิธีกรรมพิเศษ เป็นพิธีกรรมที่อยู่นอกเหนือไปจากที่กล่าวมาข้างต้น การแยก มากล่าวต่างหากนี้เป็นเพราะ เป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติกันโดย ไม่มีกำหนดเวลาที่แน่นอนอย่างหนึ่ง และไม่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ในวงจรชีวิตของบุคคลแต่ละคน จึงไม่มีความแน่นอนตายตัว คือ เป็น พิธีกรรมที่จะปฏิบัติเมื่อมีโอกาส หรือมีความจำเป็นเมื่อมีเหตุการณ์วิกฤตขึ้นมา โดยเฉพาะกับผู้ที่ กำลังประสบกับอุปสรรคปัญหาต่าง ๆ ในชีวิต ทำให้เกิดความเครียดวิตกกังวล จึงมักเรียกกันว่า พิธีกรรมตาม โอกาสบ้าง พิธีรักษาโรคร้าง พิธีกรรมพิเศษนี้จึงมีขอบเขตที่กว้างขวางมาก เช่น พิธี ทำบุญเลี้ยงพระในโอกาสต่าง ๆ หรือ พิธีกรรมเกี่ยวกับการปลุกสร้าง ฯลฯ เป็นต้น

จะเห็น ได้ว่าเรื่องของความเชื่อพิธีกรรม และศาสนา เป็นวัฒนธรรมที่มนุษย์ทุก ๆ สังคมจะต้องมีเพราะมนุษย์ทุกคนย่อมเผชิญกับภาวะที่ไม่สบายใจ ซึ่งเมื่อถึงเวลานั้นพิธีกรรม และ ศาสนาจะเข้ามาช่วยรักษาจิตใจของผู้นั้น ได้เป็นอย่างดี และจะมีวิธีการรักษาอย่างไรนั้นก็เป็นเรื่อง ของแต่ละสังคมแต่ละวัฒนธรรม ที่จะมามีวิธีการคิดสร้างสรรชีวิตการต่าง ๆ ขึ้นมาใช้กันเองตาม ลักษณะทางสังคมนั้น ๆ และเมื่อมองภาพรวมของสังคมไทยแล้ว วัฒนธรรมประเพณีที่มีปรากฏอยู่

ทั้งหมด เรียกได้ว่าเป็นสังคัมพระพุทธศาสนา กล่าวคือ คนไทยส่วนใหญ่จะนับถือพระพุทธศาสนา (ฝ่ายหินยาน หรือ เถรวาท) ยังผลให้ ศาสนาพุทธมีบทบาทสำคัญและสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของคนไทยนับตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายทั้งในอดีตและปัจจุบัน ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนา ถือเป็น รากฐานทางวัฒนธรรม มีปรากฏทั้งในด้านการเมือง การปกครอง ขนบธรรมเนียมประเพณีความคิดความเชื่อ ของคนไทยอยู่ไม่น้อย

พระพุทธศาสนาในสังคัมไทย เรียกได้ว่าเป็นเพียงแนวความคิดความเชื่ออย่างหนึ่งเท่านั้นมีลักษณะเป็นข้อปรัชญา โดยจะใช้ข้อคิดในเรื่องของกรรม คือ การกระทำ และแบบแผนในการดำเนินชีวิตเพื่อมีความสุขอันแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นความสุขในกาลปัจจุบันหรือการไปถึงความสุขในสุคติของชีวิตนั่นคือ การบรรลุถึง “พระนิพพาน” พระพุทธศาสนาจะคอยชี้แนะสั่งสอนให้ผู้คนละเว้นจากการกระทำความชั่วทุก ๆ ประการ พร้อมทั้งมีการเน้นให้ทุกคนพยายามทำแต่ความดีให้เป็นประโยชน์เพื่อส่วนรวมและเพื่อตนเอง โดยมี วัธ เป็นศูนย์กลางเป็นที่พึ่งทั้งทางกายและทางใจของคนในชุมชน มีพระสงฆ์เป็นผู้คอยอบรมสั่งสอนให้กระทำแต่ความดี สอนให้คนรู้จักคิดชอบชั่วดี บาปบุญคุณโทษ สิ่งใดควรไม่ควรกระทำ

นอกจากนี้ยังมีความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์และไสยศาสตร์ ผสมผสานอยู่ด้วย เพราะการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคัมเกษตรกรรม ที่จะต้องพึ่งพาธรรมชาติอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ทุกอย่างดำเนินไปด้วยดี มีชีวิตที่สงบสุขและปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวง ซึ่งในทีนี้จะสอดคล้องอยู่กับพิธีกรรมของทาง ศาสนาพราหมณ์ และไสยศาสตร์มากกว่าคนในสังคัมจึงให้ความสำคัญกับการปฏิบัติตามขั้นตอนของพิธีกรรมมากเป็นพิเศษ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว โดยจะนับถือรวมไปกับการนับถือพระพุทธศาสนาด้วยจนแยกไม่ออก

๓) วัฒนธรรมและประเพณีการพึ่งพิงกันในด้านนา

คำว่า “ล้านนา” คือ คำที่ใช้เรียกอาณาบริเวณอันประกอบไปด้วยเมืองกลุ่มหนึ่ง ซึ่งปัจจุบันคือ บริเวณภาคเหนือของประเทศไทย พร้อมทั้งดินแดนบางส่วนของประเทศพม่า ประเทศจีน และประเทศลาว โดยมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่ เชียงใหม่ รวมทั้งการมีเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นที่สามารถพบได้เด่นชัด คือ ภาษาพูด (ผู้คำเมือง) ที่ใช้สื่อสารกันในชีวิตประจำวันด้วยอักขระที่ใช้บรรทุกเหตุการณ์ต่าง ๆ ในล้านนาไทย (ตัวอักษรธรรม) ลักษณะการแต่งกาย ประเภทของอาหาร ที่เห็นแล้วจะทราบได้ทันทีว่านี่คือ เอกลักษณ์ของถิ่นเหนือ รวมไปถึงการมีอัยยาศิขิตินี้จำใจแก่ผู้มาเยือนทุกคน ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะคงามเช่นนี้ ก็เป็นเพราะได้รับอิทธิพลจากคำสอนในพุทธศาสนา และจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นมาเป็นเครื่องกลมกลานีสยคลอตามันเอง

วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของสังคัมท้องถิ่นล้านนา เรียกได้ว่าเป็นสมบัติอันล้ำค่าที่ได้รับเป็นมรดกตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน มีความเจริญรุ่งเรืองมานานภายใต้ของพุทธ

ศาสนาแล้วคือ จะมีศีลธรรม ความกตเวทิตะของพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องกับด้วยเสมอ บรรดาผู้คนพลเมืองส่วนใหญ่จะมีคามผูกพันอยู่กับวัดวาอาราม ที่มีคณะสงฆ์เป็นผู้ให้คำปรึกษา เป็นที่พึ่งทางใจอยู่ตลอดเวลา ขามที่มีงานประเพณี หรืองานพิธีกรรมใด ๆ ก็ตาม ชาวล้านนาก็จะร่วมแรงร่วมใจกับทางวัดด้วยดีเสมอมา เพื่อการปฏิบัติตนเป็นอุบาสกหรืออุบาสิกาที่ดีนั่นเอง

วัฒนธรรมและประเพณีแต่ละอย่างที่มีอยู่ในท้องถิ่นล้านนานั้น นับว่ามีความสำคัญเท่าเทียมกันหมดไม่ว่าจะเป็นวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา ฯลฯ หรืองานประเพณีที่จัดขึ้นตามโอกาสพิเศษต่าง ๆ เช่น การทำบุญถวายทาน การทำบุญตักบาตร หรืองานศพ ฯลฯ ซึ่งในงานประเพณี ต่าง ๆ เหล่านี้ มักนิยมจัดให้มีการเทศน์ธรรม อยู่ในงานด้วยเสมอ

การไปฟังเทศน์ฟังธรรมในงานประเพณีต่าง ๆ นั้น ใครที่สนใจจะเข้าไปมีส่วนร่วมกับจะไปด้วยความสนใจและศรัทธา หรืออาจไปเพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้ที่ เป็นเจ้าของงาน จึงส่งผลให้จำนวนคนที่ไปฟังเทศน์ฟังธรรมของแต่ละงานนั้นมีไม่เท่ากัน แต่ทว่าผู้ศึกษาได้สังเกตเห็นถึงงานประเพณีหนึ่ง ที่ใช้เวลาจนถึง ๓ เดือนและ เน้นการฟังธรรมมากเป็นพิเศษ จำนวนคนฟังก็มีจำนวนเท่ากันตลอดทั้ง ๓ เดือนด้วย นั่นคืองานประเพณีเข้าพรรษา หรือเรียกตามภาษาท้องถิ่นว่า การเข้าวัสสา

ประเพณีการฟังเทศน์ฟังธรรม ในช่วงงานประเพณีเข้าพรรษานั้น กล่าวได้ว่า พุทธศาสนิกชนชาวล้านนาจะให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก พวกเขาสามารถจำหลักธรรม และส่วนอื่น ๆ ได้ดี และนำมากล่อมเกลาชีวิตให้มีแต่สิ่งที่ดีงาม เป็นบุญเป็นกุศลอยู่เสมอ รวมทั้งยังได้นำอบรมสั่งสอนลูกหลาน หรือให้กับผู้ที่ไม่มีโอกาสได้ไปฟังธรรมที่วัด ซึ่งหลักธรรมของพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ผูกมัดจิตใจผู้คนในสังคมเข้าไว้ด้วยกันด้วยความเชื่อที่ว่า เป็นพุทธศักราชแต่ครั้งพุทธกาลทั้งสิ้น

จากเหตุผลที่กล่าวมาแล้ว ผู้ศึกษาจึงเห็นความสำคัญของคัมภีร์ธรรม ที่ใช้เทศน์ในงานประเพณีเข้าพรรษาของท้องถิ่นล้านนา ก่อนที่จะกล่าวถึงในรายละเอียดของการศึกษายามจุดประสงค์ ผู้ศึกษาจะขอกล่าวถึงประเพณีการเข้าพรรษา ประเพณีการฟังเทศน์ฟังธรรมในช่วงเข้าพรรษา และความสำคัญของคัมภีร์ธรรม ที่ใช้เทศน์

๔) ประเพณีการเข้าพรรษาของชนล้านนา

การเข้าพรรษา นับเป็นเทศกาลของสังฆมไทยมาแต่โบราณแล้ว การเข้าพรรษา ถือเป็นธรรมเนียมของภิกษุสงฆ์ที่จะต้องปฏิบัติตามพระวินัย ที่พระพุทธองค์ได้ทรงบัญญัติไว้ คือ การอธิษฐานอยู่เป็นที่ประจำในช่วงฤดูฝนมีกำหนด ๓ เดือน ห้ามไปค้างแรมในที่ใด ๆ (หากมีเหตุจำเป็นให้ไปกลับได้ภายใน ๖ วัน) โดยปกติทั่วไปจะกำหนดวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ เป็นวันเข้าพรรษา และวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ เป็นวันปวารณาออกพรรษา หรือ เดือน ๑๐ เหนือ ออก ๑๕ ค่ำ เป็นวันเข้าพรรษา วัน ๑๕ ค่ำ เดือนเกี๋ยง แต่ถ้าวัดพระภิกษุสงฆ์อธิษฐานจำพรรษาในกำหนด

ดังกล่าวไม่ทันด้วยเหตุจำเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็มีโอกาสเลื่อนไประยะที่สองได้ คือ ทำการอธิษฐานเข้าพรรษาในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ และปวารณาออกพรรษาในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ แต่ส่วนใหญ่นิยมอธิษฐานพรรษาในช่วงแรกมากกว่า เพื่อจะได้มีเวลาในตอนท้ายของฤดูฝนอีก ๑ เดือน สำหรับการเตรียมตัว เดินทางจาริกไปยังที่ต่าง ๆ เพื่อทำการส่งสอนธรรมะและเผยแผ่ศาสนาต่อไปความสำคัญของการเข้าพรรษา คือ การอยู่ประจำที่ของคณะสงฆ์ ที่ได้ทำกันมาจนเป็นประเพณีกลุ่มพุทธศาสนิกชนก็จะถือเอาการเข้าพรรษาของคณะสงฆ์นี้เป็นงานสำคัญของพวกเขาด้วยเช่นกัน จึงมีการประเพณีปฏิบัติดังต่อไปนี้

๑. หยุดการ เดินทาง ไปยังที่ต่าง ๆ เพราะถนนหนทางจะเป็นโคลนคน ไม่สะดวกแก่การเดินทาง ถือเป็นการอยู่ร่วมกันของสมาชิกครอบครัวแบบพร้อมหน้าพร้อมตาของคนในครอบครัวไปด้วยในตัว

๒. เริ่มการประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ ไร่ ท้องถิ่นของตัวเอง เพราะในฤดูกลางดังกล่าวมีน้ำให้ใช้ได้อย่างเพียงพอ

๓. หยุดทำในสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม และหัน ไปบำเพ็ญบุญกุศลจนงามความดีให้ตลอดฤดูกลางเข้าพรรษา

โดยเฉพาะประการสุดท้าย ที่จะมีการประเพณีปฏิบัติกันมากโดยทั่วไป เพราะถือเป็นช่วงเวลาที่นานเพียงพอที่จะได้ทำบุญทำกุศลให้มากเป็นพิเศษ เพราะคณะสงฆ์มีการอยู่ประจำ ณ ที่ใดที่หนึ่ง หากไม่ใช่ช่วงนี้ พระภิกษุสงฆ์แต่ละรูปก็จะเดินทางจาริกเรื่อย ๆ แม้ว่ามีศรัทธามาก เพียงใดก็หาโอกาสทำบุญแบบนี้ไม่ได้ เมื่อช่วงเข้าพรรษามาถึงจึงถือเป็นโอกาสอันดี พวกตนจะรีบทำบุญกุศลให้อิ่งใหญ่พิเศษ และจะทำอย่างต่อเนื่องจนจบเทศกาลฯ ในสิ่งนี้กล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่คนไทยที่เป็นชาวพุทธทุกคน ได้ถือปฏิบัติเป็นประเพณีมานานแล้ว ดังนั้น เมื่อเทศกาลเข้าพรรษาใกล้จะมาถึง กลุ่มศรัทธาญาติโยมก็จะมีการเตรียมการต่าง ๆ ไว้มากมาย เพื่อความพร้อมในการเข้าพรรษาทั้งของคณะสงฆ์ และของกลุ่มตนเอง กล่าวคือ จะช่วยกันซ่อมแซมตกแต่งเสนาสนะสำหรับคณะสงฆ์ การส่งลูกหลานที่มีอายุครบบวชเข้ารับการอุปสมบท เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา การถวายเทียนเข้าพรรษา การถวายผ้าอาบน้ำฝน เครื่องไทยทานต่าง ๆ ให้กับทางวัดที่ตนมีศรัทธาอยู่ รวมทั้งการเตรียมตัวข้าววัด เพื่อการทำบุญให้ทาน รักษาศีล ปฏิบัติภาวนาสมาธิ เพื่อความสงบของจิตใจ การนอบน้อมจิตสำนึก ไม่ว่าจะเลือกปฏิบัติบุญกุศลในลักษณะใดก็ตาม สิ่งที่ทุกคนพร้อมใจกันทำให้ได้ตลอดการเข้าพรรษาก็คือ การฟังเทศน์ฟังธรรม เพื่อความหวังในผลานิสงส์อันยิ่งใหญ่ที่จะได้รับในภายภาคหน้า

ประเพณีการฟังเทศน์ฟังธรรม เป็นประเพณีที่สำคัญในเทศกาลเข้าพรรษาของกลุ่มพุทธศาสนิกชนชาวล้านนา ถือเป็นการกล่อมกล่าวจิตใจให้รู้จักความถูกต้องคิด เป็นการปลูกสร้างจิตใจ

ให้เกิด หิริ โอตคัปปะ คือ ความละอาย และเกรงกลัวต่อบาป แต่ให้มีความเมตตากรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนบ้าน มุ่งที่จะสร้างสรรค์ชีวิต และพัฒนาสังคมส่วนร่วมให้เจริญยิ่งขึ้นต่อไป และการเข้าวัด ฟังเทศน์ฟังธรรมนี้ก็ถือ การไปวัดเพื่อไปฟังคำสอน โดยมี พระสงฆ์เป็นผู้สอน ผู้ซึ่งเนบอภักกล่าว

ธรรมที่กล่าวถึงดังกล่าวหมายถึง คัมภีร์ไบเบิล ผู้ที่พระสงฆ์นำมาใช้เทศน์ การฟังธรรม ถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธองค์มาตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้ว พระองค์ทรงเน้นในเรื่อง การฟังอยู่เสมอการศึกษาตามขัณฑ์โบราณนั้นจะเริ่มต้นด้วยการฟังเป็นอันดับแรกก่อน จะถือเอาการฟังนี้เป็นการปฏิบัติขั้นแรกที่จะรับข้อมูล เพื่อนำไปค้นหาเหตุผลและจดจำไว้เป็นความรู้ของคนต่อไป การฟังธรรมจึงนับเป็นกิจกรรมที่ศาสนิกชนจะได้รับความรู้ความเข้าใจตามหลักศาสนา โดยเฉพาะคนที่ไม่รู้หนังสือ ก็ยังมีการฟังนี้เท่านั้นที่จะรับคำสอนทางศาสนาได้ นั่นคือการฟังด้วยความตั้งใจฟังอย่างเคารพผู้พูด และจะทำให้เกิดสติปัญญาและเป็นสิริมงคลแก่ตนเอง รวมไปถึงสิ่งที่ชนชาวล้านนาถือ นับว่า คนที่เข้าวัดฟังธรรมนั้นเป็นคนดีนาคบค้าสมาคมด้วย อีกทั้งยังมีจุดมุ่งหมายอื่น ๆ อีกมากที่เป็นจุดดึงดูดให้ชาวบ้านพากันไปวัดฟังธรรมโดยพร้อมเพรียงกัน ซึ่งสรุปเป้าหมายได้ดังนี้

- ๑) ขามที่ตนต้องประสบกับปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตการไปวัดฟังธรรมเช่นนี้ ย่อมเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยชี้ให้เห็นถึงความชั่ว ความถูก ความผิด แล้วความผิดที่ตนทำอยู่ก็ต้องยอมเกิดตามมา ทำให้จิตใจเกิดความสงบ มีสติระอบคอบเพียงพอสั่งมองเห็นวิธีการแก้ปัญหาเหล่านั้นได้
- ๒) เป็นการเสริมสร้างความรู้ทางศีลธรรมให้กับตนเอง เมื่อพระสงฆ์นำความรู้ทางศาสนามาชี้แจงให้ฟังเป็นข้อ ๆ เป็นวรรคเป็นตอน ก็จะทำให้เรามีความเข้าใจในกระแสธรรมได้โดยตลอด
- ๓) ต้องการยอมรับจากสังคมรอบข้าง เมื่อคนในสังคมถือกันว่า การเข้าวัดฟังธรรมเป็นเครื่องหมายของคนดีก็จะมีการยอมรับ แต่ถ้าไม่ทำเช่นนั้นก็จะกลายเป็นคนที่สังคมรังเกียจจะอยู่ในสังคมด้วยความไม่สบายใจดังนั้น การไปวัด ฟังธรรมจึงถือเป็นเครื่องรับรองจากคนในสังคมได้เป็นอย่างดี
- ๔) ต้องการทราบข่าวคราวความเป็นไปของสังคมบ้านเมือง เพราะวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนเมื่อทุกคนพากันไปฟังธรรมมีการพบปะคุยกันในช่วงก่อน หรือหลังการฟังธรรม ก็จะสามารรถได้ทราบข่าวสาร ความรู้ใหม่ ๆ จากเพื่อนบ้าน ทั้งนี้ก็เพื่อช่วยให้เรามีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ได้อย่างทันทั่วทั้ง
- ๕) เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูกหลานของคนต่อไป หรือการนำข้อคิดคำสอนต่าง ๆ ที่ได้จากการฟังธรรมที่วัด แล้วนำกลับมาสอนให้ลูกหลานที่บ้านฟัง ก็ถือเป็นการกระทำที่ดีงามด้วยเช่นกัน

สรุปได้ว่า การไปพึ่งเทศน์ที่วัดได้ประโยชน์หลายประการ กล่าวคือ ได้มองเป็นปัญหาต่างๆ ในชีวิตประจำวันของคนเพราะปัญหาของตนเอง คนเองจะมองไม่ค่อยเห็น แต่ไปวัดพบเพื่อน สหธรรมิกบ้าง พระภิกษุสงฆ์บ้างจะช่วยได้สร้างความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมให้กับคนได้ เป็นที่ชื่นชอบและเป็นทีเคารพของคนทั่วไป รวมทั้งได้ทราบข่าวเหตุการณ์บ้านเมือง เพราะวัดเป็นศูนย์กลางของสังคมและเป็นแบบอย่างที่ดีของชาวพุทธศาสนาให้กับสังคม รวมทั้งเป็นแบบอย่างให้กับเยาวชนของชาติ

๕) พิธีกรรมในการพึ่งเทศน์

“พิธีกรรมในการพึ่งเทศน์พึ่งธรรม” ถือเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับประเพณีการเทศน์ธรรมเป็นอย่างมาก ในภาพรวมแล้ว การประกอบพิธีฯ นี้จะมีลักษณะคล้าย ๆ กันในทุกท้องถิ่น แต่ในที่นี้ผู้ศึกษาได้มีโอกาสเข้าร่วมในพิธีกรรมหรือพึ่งเทศน์พึ่งธรรมที่วัดช่วงสิงห์ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ซึ่งเป็นหนึ่ง (ใน ๒ วัด) ที่ผู้ศึกษาได้เลือกใช้เป็นแหล่งข้อมูลในครั้งนี้ จึงขอนำเสนอพิธีกรรมฯ ดังนี้

เมื่อพระสงฆ์กับสามเณรที่จำพรรษาในแต่ละวัดนั้น ๆ เช่น วัดช่วงสิงห์ ทุกวันพระ (๘) หรือ 15 ค่ำในพรรษา ต้องขึ้นวิหาร คือพระสงฆ์กับสามเณรพร้อมกันไปนั่งบนอาสนะสงฆ์ เพื่อประกอบกิจกรรมเทศน์ และอนุโมทนาแก่ศรัทธาประชาชน ซึ่งจะทำดังต่อไปนี้

ปูอาจารย์ คือ อาจารย์วัด คือพิธีกรผู้นำในด้านศาสนาพิธี โดยยกเอาบุคคลผู้เคยบวชเรียนมาแล้วเป็นหนานหรือทิด เป็นผู้นำให้พระ จากนั้น นำอาราธนาศีล

พระสงฆ์ที่เป็นประธาน หรือเจ้าอาวาสให้ศีล ด้วยการว่า “นโม ตสฺส ภวโต อรหโธ ตมมาสมฺพุทฺธสฺส” (๓ หน) แล้วให้ใครสรรณคมน์ ทุกคนว่าตาม ต่อไปคือรับศีล ๕ ตามพระสงฆ์ ซึ่งเรียกกันว่า สมาทานศีล เมื่อพระสงฆ์ให้อานิสงส์ศีล และเตือนให้รักษาศีลอย่างดีแล้ว ทุกคนเตรียมตัวพึ่งเทศน์ อาจารย์จะอาราธนาธรรม ซึ่งมีหลายแบบแล้วแต่อาจารย์วัดนั้น ๆ จะอาราธนาแบบใดก็ได้ ดังนี้

แบบที่ ๑ พรหมaley ตนองค์เอน ปราบท้องแทน กระดานทอง ธรรมอันใดควรตรอง อันเป็นคลองแห่งนักปราชญ์ ผู้ช้าน้อยนาฏ ขอราราธนาฟัง “อนุภุมปี อนุภุมปีมี ปชั อาราธน์ กโรม”

แบบที่ ๒ พรหมaley คนผ่านแล้ว เข็รจากแล้ว พินามมี ขลุกลิขย์พระมุนิตนตัก สวาค ขึ้นนั้งธรรมาสน์ เทศนาธรรม ระบำใดมีขอหื้อใส่ มูลศรัทธาเอนใหญ่จะเห่งขุหึ่ง “อนุภุมปี อนุภุมปีมี ปชั อาราธน์ กโรม”

แบบที่ ๓ นรานรินทร์ทอง ธรรมอันใดควรตรอง อันเป็นคลองแห่งนักปราชญ์ ผู้ช้าน้อยนาฏ ขอราราธนาฟัง “อนุภุมปี อนุภุมปีมี ปชั อาราธน์ กโรม”

แบบที่ ๔ กล่าวอาราธนาธรรมพันที “พุทธมา จ โลกาธิปติ สหุมปติ กคฺคณฺชฺลิต อนุธิวรี อาชาจถ สนฺตึช สุตตาปฺปรชฺกฺขชาติกา เทสฺสุ ธมฺมํ อนุภุมปีมี ปชั”

วันทามิ เจตติง สัพพัง สัพพัญญา เนตุ ปะติญฺฐิตา สาริระชาตุ มหาโพธิง พุทธรุ
 ัจง สะกะถัง สะทา นาคะโลกะ พรหมโลกะ ชัมพูทีเป ลังกาทิเป สะริระชาตุโย เกสาชาตุโย อะ
 ระหันตะชาตุโย เจตติง คันธะกฺขิง จะตุราสีติสะหัสเส ธัมมะขันเธ สัพพะเสง ปาทะเจตติง อะ
 ระหัง วันทามิ สัพพะโสฯ

สุดท้ายคือ การกล่าว วันทาน้อย เพื่อกล่าวลาต่อพระภิกษุสงฆ์ที่นั่งอยู่ในที่นั้นด้วย คือ
 วันทามิ กันเต สัพพัง อะปะรัง ขะมะณะเณ กันเต มะชา กะถัง ปุญฺญัง สามินา
 อะนุโมทิตัพพัง สามินา กะถัง ปุญฺญัง มัยหัง ทาทัพพัง สาธุ สาธุ อานุโมทามิฯ

สรุปได้ว่า การให้ความรู้ด้านคติโลกนั้น เป็นการกล่าวถึงสภาพทั่วไปของความรู้
 ด้านที่ใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการเทศน์ธรรม ในการ
 ฟังธรรม ทั้งในเทศกาลเข้าพรรษาและนอกพรรษาด้วย

๔.๒.๒ คุณค่าความรู้ด้านศีลธรรม

๑) ความสำคัญของคัมภีร์ธรรม ความรู้ที่แสดงให้เห็นว่า คัมภีร์เทศน์ธรรมมี
 ความสำคัญ ถ้าใครได้สร้างคัมภีร์เท่ากับเป็นผู้สร้างศาสนทายาทหรือการช่วยจรรโลง
 พระพุทธศาสนาให้อันยาวสืบไป คัมภีร์ธรรมฯ ที่ใช้เทศน์ จึงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการช่วย
 ปลุกฝังค่านิยม จริยธรรม และทัศนคติที่ดีให้แก่สมาชิกทุกคนของสังคม พุทธศาสนิกชนต่างก็เกิด
 ความศรัทธาอย่างแรงกล้ามีการนำเอาหลักธรรมคำสอนต่าง ๆ ที่มีปรากฏในคัมภีร์ธรรมฯ ไปใช้
 ประพฤติปฏิบัติในวิถีชีวิตให้ตั้งมั่งงั่งขึ้น และพากันนิยมยกย่องเทิดทูน คัมภีร์ธรรมฯ ที่ใช้เทศน์ว่า
 เป็นของสูงอย่างหนึ่งของสังคม จึงส่งผลให้สังคมล้ำนาเป็นสังคมที่มีแต่ความสงบสุขเสมอมา
 คราบจนถึงทุกวันนี้ การคิดสร้างคัมภีร์ธรรมฯ ขึ้นมาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการช่วยเหลือเมลา
 จิตใจของผู้คนให้หันมายึดมั่นต่อหลักธรรมทางพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่นและมั่นคง และเพื่อให้
 เข้าถึงคนทุกระดับชั้น ทุกเพศ และทุกวัยในสังคมส่วนรวม ผู้แต่งจึงนำวิธีการแต่ง รูปแบบและ
 เนื้อหาในลักษณะต่าง ๆ ที่หลากหลายโดยมีภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการแสดงภาพที่กวีเป็นและ
 ภาพที่กวีรู้สึกอยู่ในขณะเดียวกัน ดังนั้น วิธีการใช้ภาษาของผู้แต่ง นับว่ามีความพิเศษ ที่ต่างไปจาก
 ภาษาธรรมดาทั่ว ๆ ไป เพื่อได้ทราบถึงวิธีการเลือกสรรภาษามาใช้ในคัมภีร์ธรรมเหล่านี้ จึงเป็น
 ลักษณะแรกที่น่าสนใจศึกษา นอกจากนี้ในฐานะที่กวีผู้แต่งเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมล้ำนา
 งานวรรณกรรมที่สร้างขึ้นมานั้นย่อมมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสังคมล้ำนาในสมัยนั้น ๆ
 อย่างแนบแน่น กล่าวคือ กวี ย่อมได้รับอิทธิพลทั้งในด้านความคิด ความเชื่อ และค่านิยมจากคนใน
 สังคมและนำไปสอดแทรกไว้ในตัวเนื้อหาที่มีการดำเนินเหตุการณ์ไปอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งลักษณะ
 ทางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นของท้องถิ่นอันร่วมสมัยกับกวี จึงเป็นอีกลักษณะหนึ่งที่น่าสนใจ
 ศึกษา เพื่อการมองเห็นภาพของสังคมและวัฒนธรรมอันงดงามและหลากหลายของถิ่นล้ำนา

๒) การเทศน์ธรรม

การเทศน์ธรรม คือ การแสดงธรรม เพื่อนำเอาพุทธทวณะ ตลอดจน ชาติทางพุทธศาสนา มาสั่งสอนพุทธศาสนิกชน เรื่องที่นำมาสอนนั้นมีทั้งชนิดที่แต่งเป็นความเรียงและร้อยกรอง ช่วงเวลาที่มีการเทศน์นั้น คือในทุก ๆ วันพระถ้าอยู่ระหว่างการเข้าพรรษาด้วยแล้ว จะต้องมีการเทศน์กันทุก ๆ วัดตลอด ๓ เดือน หรือบางวัดก็จะมีเทศน์ในทุก ๆ วันพระ ตลอดทั้งปี แต่วันพระที่อยู่นอกพรรษานั้น จะมีเทศน์วันพระละ ๑ ผูก และยิ่งไปกว่านี้ เวลาถึงงานพิเศษขึ้นมา เช่น งานทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้คนที่ตายไปแล้ว ทางเจ้าภาพมักนิยมจัดให้มีเทศน์อยู่เสมอ เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ หรืองานศพ ฯลฯ เป็นต้น

การเทศน์ธรรม จำแนกได้ ๒ ชนิด คือ การเทศน์แบบธรรมวัตร และการเทศน์แบบมหาชาติ

๑. การเทศน์แบบธรรมวัตร คือ คัมภีร์ที่พระสงฆ์ใช้เทศน์สั่งสอนตามวัดต่าง ๆ ทั่วภาคเหนือ มีทั้งชนิดที่เป็นความเรียงและร้อย การเทศน์ธรรม ก็คือ การเทศน์สั่งสอนตามคัมภีร์ทางศาสนา ด้วยเสียงหรือทำนองธรรมคา แยกได้ ๓ ลักษณะ คือ

๑.๑ การเทศน์ตามคัมภีร์ คือ การเอาคัมภีร์มาอ่านเพื่อเทศน์สั่งสอนโดยตรง

๑.๒ การเทศน์แบบปูลงา วิถีสนา คือ การเทศน์ในรูปของการสนทนาโต้ตอบเกี่ยวกับหลักธรรม โดยมีพระ ๒ รูปด้วยกัน คือ พระผู้ถาม (พระสทวาทิ) และพระผู้ตอบ (พระปรวาทิ)

๑.๓ การเทศน์แบบปาฐกถาธรรม คือ การเทศน์ตามหัวข้อต่าง ๆ ที่มีใครเตรียมมาแล้ว มีการยกเอาเรื่องราวต่าง ๆ ในคัมภีร์มาประกอบบ้างพอให้เข้าใจ

๒. การเทศน์มหาชาติ หรือ การตั้งธรรมหลวง นิยมฟังกันช่วงเดือน ๑๒ คือ เมื่อออกพรรษาไปแล้ว แต่มักจะมีการเทศน์ธรรมวัตรสลับกันบ้าง การฟังเทศน์มหาชาติถือกันว่าเป็นอันถึงสัจอันยิ่งใหญ่ หากใครได้ฟังโดยตลอด ๑๓ กัณฑ์ เชื่อกันว่า จะได้ไปเกิดร่วมชาติเดียวกันในพุทธพระศรีอาริยมตไตรย

สำหรับลักษณะการเทศน์ของล้านนาไทยนั้น จำแนกได้ ๒ ประเภท คือ การเทศน์แบบทั่วไป และการเทศน์แบบตั้งธรรม

ประเภทแรก เป็นการเทศน์เนื่องในโอกาสต่าง ๆ เช่น การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ หรือการเทศน์ในวันพระ ซึ่งมักจะนิยมเทศน์ ธรรมชาดกมากกว่า

ประเภทที่สอง คือ การเทศน์แบบตั้งธรรม จะมีการกำหนดเวลาให้ตามความเหมาะสม มักจะเทศน์กันในเดือน ๑ เดือน ๔ หรือ เดือน ๑๒ เรื่องที่ใช้เทศน์อาจเป็นเรื่องใน ปิฎกาทศก ทศชาติชาดก หรือชาดกนอกอนนิบาตอื่น ๆ แต่ที่นิยมมากที่สุด คือ มหาเวสสันดรชาดก เรียก

๒) การเทศน์ธรรม

การเทศน์ธรรม คือ การแสดงธรรม เพื่อนำเอาพุทธวจนะ ตลอดจน ขาดกทางพุทธศาสนา มาสั่งสอนพุทธศาสนิกชน เรื่องที่นำมาสอนนั้นมีทั้งชนิดที่แต่งเป็นความเรียงและร้อยกรอง

ช่วงเวลาที่มีการเทศน์นั้น คือ ในทุก ๆ วันพระถ้าอยู่ระหว่างการเข้าพรรษาด้วยแล้ว จะต้องมีการเทศน์กันทุก ๆ วัดตลอด ๓ เดือน หรือบางวัดก็จะมี การเทศน์ใน ทุก ๆ วันพระ ตลอดทั้งปี แต่วันพระที่อยู่นอกพรรษานั้น จะมีเทศน์วันพระละ ๑ ผูก และยิ่งไปกว่านี้ เวลา มีงานพิเศษขึ้นมา เช่น งานทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้คนที่ตายไปแล้ว ทางเจ้าภาพมักนิยมจัดให้มีเทศน์อยู่เสมอ เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ หรืองานศพ ฯลฯ เป็นต้น

การเทศน์ธรรม จำแนกได้ ๒ ชนิด คือ การเทศน์แบบธรรมวัตร และการเทศน์แบบมหาชาติ

๑. การเทศน์แบบธรรมวัตร คือ คัมภีร์ที่พระสงฆ์ใช้เทศน์สั่งสอนตามวัดต่าง ๆ ทั่วภาคเหนือ มีทั้งชนิดที่เป็นความเรียงและร้อย การเทศน์ธรรม ก็คือ การเทศน์สั่งสอนตามคัมภีร์ทางศาสนา ด้วยเสียงหรือทำนองธรรมคา แยกได้ ๓ ลักษณะ คือ

๑.๑ การเทศน์ตามคัมภีร์ คือ การเอาคัมภีร์มาอ่านเพื่อเทศน์สั่งสอนโดยตรง

๑.๒ การเทศน์แบบปฐจา วิไลขนา คือ การเทศน์ในรูปของการสนทนาโต้ตอบเกี่ยวกับหลักธรรม โดยมีพระ ๒ รูป ด้วยกัน คือ พระผู้ถาม (พระสวกาที) และพระผู้ตอบ (พระปรวาที)

๑.๓ การเทศน์แบบปาฐกถาธรรม คือ การเทศน์ตามหัวข้อต่าง ๆ ที่มีการเตรียมมาแล้ว มีการยกเอาเรื่องราวต่าง ๆ ในคัมภีร์มาประกอบบ้างพอให้เข้าใจ

๒. การเทศน์มหาชาติ หรือ การตั้งธรรมหลวง นิยมฟังกันช่วงเดือน ๑๒ คือ เมื่อออกพรรษาไปแล้ว แต่มักจะมีการเทศน์ธรรมวัตรสลับกันบ้าง การฟังเทศน์มหาชาติถือกันว่าเป็นอานิสงส์อันยิ่งใหญ่ หากใครได้ฟังโดยตลอด ๑๓ กัณฑ์ เชื่อกันว่า จะได้ไปเกิดร่วมชาติเดียวกันในพุทธพระศรีอาริยมุตโตโรย

สำหรับลักษณะการเทศน์ของล้านนาไทยนั้น จำแนกได้ ๒ ประเภท คือ การเทศน์แบบทั่วไป และการเทศน์แบบตั้งธรรม

ประเภทแรก เป็นการเทศน์เนื่องในโอกาสต่าง ๆ เช่น การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ หรือ การเทศน์ในวันพระ ซึ่งมักจะนิยมเทศน์ ธรรมขาดคมมากกว่า

ประเภทที่สอง คือ การเทศน์แบบตั้งธรรม จะมีการกำหนดเวลาให้ตามความเหมาะสม มักจะเทศน์กันในเดือน ๓ เดือน ๔ หรือ เดือน ๑๒ เรื่องที่ใช้เทศน์อาจเป็นเรื่องใน ปัญญาชาดก ทศชาติชาดก หรือชาดกนอกนนิบาตอื่น ๆ แต่ที่นิยมมากที่สุด คือ มหาเวสสันดรชาดก เรียก

การตั้งธรรมในลักษณะนี้ว่า ตั้งธรรมหลวง และจะมีพุทธศาสนิกชน ไปฟังกันมาก และสืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้

๔.๓ คุณค่าของคัมภีร์ด้านวรรณกรรม

คัมภีร์เทศน์ธรรมทุกคัมภีร์ในด้านนา ผู้คิดแต่งและจารนั้น ต้องเลือกสรรเรื่องที่จะแต่ง และเลือกใช้ท้องทำนองที่ใช้เทศน์และที่สำคัญคือ ต้องเลือกใช้ภาษาในการถ่ายทอดให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์ถึงคุณค่าของวรรณกรรมในหลายลักษณะตามแนวสากลแห่งการวิเคราะห์วรรณกรรม จึงเสนอลักษณะต่าง ๆ แห่งวรรณกรรมตามลำดับ ดังนี้

๔.๓.๑ คุณค่าในรูปแบบและเนื้อหาของคัมภีร์ธรรม พบว่า ผู้ฟังจะไม่ผูกติดอยู่กับชนิดของวัสดุที่นำมาใช้เป็นคัมภีร์ แต่ผู้ฟังจะยึดมั่นศรัทธา กับเนื้อหาสาระ จึงทำให้ผู้แต่งคัมภีร์ธรรมมีการเน้นในเรื่องการผสมผสาน รูปแบบและตัวเนื้อหามากเป็นพิเศษเพื่อให้ดูเหมาะสมกลมกลืนนำไปใช้เทศน์ได้อย่างสัมฤทธิ์ผลในแต่ละคัมภีร์ เช่น ลักษณะรูปแบบ พบว่า ผู้แต่งคัมภีร์ธรรมในด้านนา มีการเสนอรูปแบบใน ๒ ลักษณะ คือ รูปแบบการประพันธ์ ได้แก่ ร้อยกรองเป็นของท้องถิ่นล้านนาโดยเฉพาะ คือเป็นคำประพันธ์ประเภท ร่าย และร้อยแก้ว คือ คัมภีร์ธรรมจะมีการใช้คำประพันธ์แบบร้อยแก้วที่ใช้ภาษาท้องถิ่นล้านนาแคมีน้อยกว่าลักษณะแบบร้อยกรอง

ส่วนรูปแบบการนำเสนอเรื่องส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องนิทานชาดก หรือคติธรรมคำสอนที่นำมาใช้เทศน์ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา โดยลักษณะการแต่งจะมีการตั้งคาถาบาลี แล้วขยายความเป็นการบรรยายพรรณนา หรือเทศนาโวหารแล้วแต่กรณี ในชั้นมะปาละชาดกนั้น เป็นรูปแบบของร้อยกรองที่เรียกว่า ร่ายธรรม ทั้ง ๑๗ ผูก ใช้รูปแบบการนำเสนอเรื่องเป็น ๑ ส่วน คือ การเริ่มต้นของคัมภีร์ธรรม รูปแบบการนำเสนอเนื้อเรื่อง และรูปแบบการจบคัมภีร์ธรรม

สรุปได้ว่า คุณค่าในรูปแบบและเนื้อหาของคัมภีร์ธรรมเป็นคุณค่าที่ดีเลิศเพราะมีลักษณะที่รูปแบบและการนำเสนอเป็นแบบสากลนิยม โดยเลือกเรื่อง เลือกวิธีการแต่งและเลือกใช้ภาษาที่เหมาะสมกับผู้ฟังตามสภาพท้องถิ่นนั้น ๆ

๔.๓.๒ คุณค่าแห่งวงจลิตา หมายถึง ความสำคัญแห่งการเลือกใช้คำได้ไพเราะ เหมาะสมกับเนื้อหา และเหมาะสมกับท่วงทำนองเทศน์ เช่น การใช้ภาษาท้องถิ่น เพราะล้านนาไทยเคยเป็นแคว้นอิสระ มีวัฒนธรรมที่เจริญรุ่งเรืองจนถึงขีดสูงสุดในทุก ๆ ด้านมาแล้ว โดยเฉพาะทางด้านพุทธศาสนาและวัฒนธรรมทางภาษา ไม่ว่าจะเป็นภาษาพูด (ภาษาคำเมือง) หรือ ภาษาเขียน (อักษรล้านนา) ดังนั้น เพื่อการกล่าวสอนธรรมแก่คนในท้องถิ่นเดียวกัน ที่มีความคุ้นเคยกับภาษาของตนมากกว่าภาษาไทยภาคกลาง การสร้างสรรค์ผลงานทางศาสนาอย่างคัมภีร์ธรรมเหล่านี้จึงนิยมที่จะนำ ภาษาท้องถิ่นมาใช้ เพื่อการสื่อสารหลักธรรมจะได้ประสบความสำเร็จทุกประการ

การใช้ภาษาท้องถิ่นล้านนา หากพิจารณาในภาพรวมแล้ว การใช้ภาษาในคัมภีร์ธรรมะปาละชาค คือ การใช้ภาษาท้องถิ่นล้านนาตามการพูด เป็นสำคัญ เช่น คอนราชพูดเมืองพาราณสีไปพูดขอพระราชทานเมืองวิเวหราชที่ทรงปฏิเสธมาถึง ๒ ครั้ง และกล่าวหยาบคาย แสดงคนว่าเก่งกล้ากว่า เจ้าเมืองใด ๆ ก็ทรงขาม และอยากสู้รบกับเจ้าพาราณสี พระธรรมปาละเจ้าเมืองพาราณสีจึงใช้อุบายให้พูดกล่าวคำเปรียบเทียบกับคำ ส่วนที่เป็นภาษาท้องถิ่นล้านนาดังนี้

“ข้าแต่ตัวเจ้าปรี อุปามีแต่ก่อน เงินปูหมอนไขป็น ว่าไก่แม่ขันแข่งสู้ กับไก่ปู้เคือยขาว ไก่ปู้ขาวเข้าใกล้ ไก่แม่ถ่อยไร้ถอยหน กลัวไก่ปู้จนคว่ำหน้า จึงเล่นกว่าไปป็น ไก่แม่ขันนั้นเล่า ก็อค้นตัวเจ้าคิหลี อยู่บุรีตัวเก่า ก็ว่าตัวนี้เล้าเหนือคน ฤทธิคินอาจกล้า ยิ่งกว่าสเจ้าฟ้าองค์ใด ตัวอยู่แต่ในผาสารท บ่เกยข้าบาทผายคัน บ่เกยหันค่างเตศ ก็ว่าตัวพิเศษเหลือหลาย คนฉิ่งจายน้อยใหญ่ เล่าสื่อไควดงโขง ไก่ปู้โจงคั่วกล้า ก็เจ้าฟ้าพาราณสี ทรรงฤทธิอาจกล้า ยิ่งกว่าเจ้าฟ้านานาเท่าบ่าจาวคู ตั้งคินอยู่ตามธรรม ปโยก่ากล้าหยาบ ข่มขนาบคนใด น้ำเต็มไหนันใส่ บ่พ่อนได้มีเสียง คนจาวเวียงจู้ ค่างพรั่วเร่งหัน กันเจ้าหอจันทน์ยศอ้าง ผาบแผ่นตัวเวียงจัย ได้ใส่ใจเป็นแก่น ว่าตัวนั้นแมนเหนือคน อุงยกรี่พลมวลหมู่ ไปผาบสูดองจาม รัพลหลายหลามอาจกล้า บ่หันปอกหน้าคินมา ข้อมมรณาเสี่ยไคว บ่เวินไว้คินใด ตั้งเจ้าหอจัยธราช ก็จักกลียกกลาตมรณา บ่อย่างจะ แล^๔ เป็นคัน (คัมภีร์ ธรรมะปาละชาค ผูกที่ ๖) ผู้ฟังเข้าใจในภาษาและเนื้อหาได้ทันที

นอกจากนี้ ยังพบการเลือกใช้คำศัพท์ที่เป็นคำของภาษาท้องถิ่น โดยเฉพาะปรากฏอยู่ด้วยเช่น

สุบ	เก็บ (สวมรองเท้า)	ม่วน	(สนุก)
เมิน	(นาน)	กาด	(ตลาด)
เวียงจัย	(เมืองหรือเวียงชัย)	ผ่อ	(มองดู)
เยยะ	(ท่า)	ยกมือสา	(ยกมือไหว้สาธุ)
แอ้วเตียว	(เที่ยว)	เปิง	(สมควร, เหมาะสม)
ขบ	(กัด)	หัน	(เห็น)
ปี้ก	(กลับ)	ไผ	(ใคร)
เป็ง	(สร้าง)	ชาว	(จำนวนนับ ซี่สิบ)
ขามแลง	(ขามเข็น)	ขามจาย	(ขามเช้า)
วันพูก	(พุงนี้)	จู้จู้คน	(ทุกคน)

การใช้คำภาษาบาลีสันสกฤต ส่วนการใช้คำศัพท์บางคำตามเนื้อหาของเรื่อง จะเลือกใช้คำภาษาบาลีบ้าง ภาษาสันสกฤตบ้าง ตามความจำเป็นและเหมาะสม เนื่องจากคัมภีร์ธรรมในล้านนา

^๔อินสม ไชยขมภู, คัมภีร์ธรรมะปาละชาค ผูกที่ ๖, อ้างแล้ว, หน้า ๑.

เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับทางพุทธศาสนาโดยตรง ทำให้มีการใช้ภาษาบาลีสันสกฤตในการแต่งคำภีร์อยู่ตลอดเวลา แต่คำภาษาบาลีสันสกฤตเหล่านั้นจะเปลี่ยนแปลงตามการพูดภาษาท้องถิ่น เช่น

เอวัมเม สุตัง เอกัง สมยัง ภควา	ญาณสัปยุตคำ ถักรม ตัณหา
สวากขาโต สังสารวัณโด้ ปิตตารยิสรตณัง	สังจัจ หิริโอดตปปัจ
ปัญญำ หรือหะญำ (ปัญญา)	ปรำถะนา หรือผาถนา
จียา (กริยา) ขุณณา (กรุณา)	ปัจจัจ หรือหะจัจ (ปัจจัจ)
คัมภำย (มีภำยเป็นทิพย์)	เจติยะ (เจติย)
เทวนุตรเตวฺคา (เทวนุตรเทวคา)	เป็ยกะตำนุญ (เพ็ยกระทำบุญ)
สาธุจันตังหลาย (สาธุชนทั้งหลาย)	อวิจจา (อวิชา ความไม่รู้)
นิพปาน หือเนรปาน (นิพพาน)	หมุณินักผาคเจ้า (นักปราชญ์)
จีระถำแกกัเป็นคุกข์ (ขรา-ทุกข์)	พระติละไรแก้วเจ้า (พระรัตนตรัย)

คำบาลีสันสกฤตนี้ เป็นคำที่นิยมว่า เป็นคำศัพท์ชั้นสูง กล่าวคือ จะใช้กับศาสนาทั้งศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ โดยเฉพาะในพิธีกรรมต่าง ๆ เมื่อนำมาใช้ในการเทศน์ธรรมแล้ว ผู้แต่งจะแปลงเสียงเป็นสำเนียงล้านนา ดังที่ยกมาแล้ว แม้แต่การเดินเรื่องหรือบรรยายเรื่องก็จะใช้สลับกับคำเมืองบ้าง คำไทยบ้าง เช่น การบรรยายถึงยอดเขาพระสุเมรุ(สิเนรุ) ว่า "อันว่า สิเนรุปีพพคำนี้หนาคูหลาก ก็ผ่อแล้วหากอัสจรัญ ปาใจหวันจ้องห้อย ลิมคำก็อหมองจี บิโคร์หนีกลาพราก หรือละจากไปไหน ขอหอยชัย ยศใหญ่ ผ่อหือไควต่อคำ หนวันออกนัันนัจำไว้ เป็นเงินกำใหญ่หลายหลวง ข่อมเป็นเงินขวงขายหยาค คาระคาดสุดคำ จุมรูกขาน้อยใหญ่ เป็นเงินไควดีหลี รัศมี สองต้อง ไปรอดห้องแดนไกล สิคว์โนไพรน้อยใหญ่ มาอยู่ใกล้อาศัย ข่อมชาวไสสะอาด คั่งเอาเงินวาคโทหา ดูงามคำจุสิ่ง ขังผ่อยังปามา และนา"^๖ คำที่ขีดเส้นใต้เป็นคำจากภาษาบาลีสันสกฤต

การใช้คำจากภาษาไทยกลาง

ในคัมภีร์ธัมมะปาละนี้มีการใช้คำในภาษาไทยกลางด้วย โดยมีการเปลี่ยนแปลงของคำตามการพูดภาษาท้องถิ่นล้านนา เช่น

เป็น (เป็น)	ดีโคตหนึ่ง (ทีโคตหนึ่ง)	กลัว (กลัว)
เบื้อ (เพื่อ)	จันฟ้า (ชันฟ้า)	ทุกคำเจ้า (ทุกคำเข้า)
เกย (เคย)	จันจ้อย (ชันช้อย)	น้ำคำ (น้ำดา)
เจ็อก (เชือก)	กือย่ำมาสาวด้วยฐี (กือย่ำมาสาวด้วยขู)	
ปายหน้า (ภำยหน้า)	ปายบั้ง (ข้างพลาข ซ้างหัง)	ตัวเจ้า (ท้าวเจ้า)

^๖อินสม ไชยชมภู, คัมภีร์ธัมมะปาละชาดก ผูกที่ ๑๕, อ่างแก้ว, หน้า ๘.

จึงใจจำ(จึงกล่าวเจรจา) ยิ่งค่อยยิ่งปามา(ยิ่งมองยิ่งหลงชอบใจ)

สรุปได้ว่า การใช้ภาษาในคัมภีร์ ชัมมะปาละชาคนีมีลักษณะที่เรียบง่าย ผู้แต่งได้พยายามสร้างบรรยากาศทางภาษาให้ดูดีที่สุด เพื่อสร้างความเป็นกันเองมากกว่าที่จะเป็นทางการ ผู้ฟังก็จะเพลิดเพลินในภาษาและเข้าใจสิ่งที่ได้ฟังเหล่านั้นทันที

๔.๓.๓ คุณค่าแห่งรสกวี

งานประพันธ์ที่คตินั้น ต้องแสดงให้เห็นถึงความไพเราะ ผู้อ่านสามารถเข้าถึงรสแห่งความไพเราะนั้นได้ ซึ่งเรียกว่า รสแห่งกวี กล่าวคือ ผลงานที่ผู้อ่านอ่านแล้ว ฟังแล้วรู้สึกประทับใจในหลายด้าน เช่น เสียงสัมผัสแห่งภาษาที่สละสลวย หรือ เนื้อเรื่องที่ให้อารมณ์รักเมื่อพระเอก นางเอกพบกัน หรือ อารมณ์โศกเมื่อพระเอกนางเองมีอันต้องพลัดพรากจากกัน เป็นต้น รสแห่งกวีนั้นมีหลายอย่าง ตัวอย่าง เช่น

๑) รสแห่งกวี การสร้างงานเขียนหรือวรรณกรรมนั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ อรรถรสหรือรสแห่งวรรณคดี กล่าวคือ ต้องมีลีลาในการเลือกใช้คำมาบรรยายให้ตรงกับเนื้อหาและตรงกับอารมณ์ความรู้สึกในเหตุการณ์คอนั้น ในวรรณกรรมไทยได้กล่าวถึงรสแห่งวรรณคดี คือ เครื่องปรุงแต่งคำประพันธ์ให้ดีวิเศษยิ่งขึ้น เหมือนการทำอาหารที่ปราศจากเครื่องปรุงจะขาดรสชาติใด การแต่งคัมภีร์ธรรมที่ปราศจากอรรถรสย่อมปราศจากคุณค่าอันนั้น ฉะนั้น รสของวรรณคดีจึงเป็นเครื่องส่งเสริมให้คำประพันธ์ในวรรณคดีเด่นชัดยิ่งขึ้น แต่เดิม นักเรียนหรือคนไทยเคยเรียนรู้รสของวรรณคดีว่ามี ๔ ประการ คือ เสาวรณีนี นารีปราโมทย์ พิโรชวาทัง และสัลลปิงคพิไสย แต่รสกวีมีมากมายกว่านั้น คือ มี ๘ ชนิด ตามคัมภีร์ สุโพชลาลังกา ซึ่งประพันธ์เป็นบทกาถาไว้ว่า

สังการหตุสกรณ

รุทรวิภยานกา

วิจจุณาพุดสนุดา

จ รสา ชายีนนุกกมา

รายละเอียดของรสวรรณคดีต่าง ๆ เป็นดังนี้

๑. สังการรส หรือ ศฤงการรส คือ รสแห่งความรัก เกิดความยินดี ซีนอกชื่นใจ พอใจต่อกันเป็นสำนวนโวหารแบบชมโฉมที่เรียกว่า เสาวรณีนี พร้อมทั้งการเกี้ยวพาราสีที่เรียกว่า นารีปราโมทย์นั่นเอง

๒. หัสสรส หรือ হাসยรส หมายถึง ความรู้สึกขบขัน มีอาการยิ้มที่แก้มและคาแล้ว แยมที่ริมฝีปาก คนปานกลางมีอาการฮาปาก ส่วนคนไม่สุภาพจะประกอบด้วยเสียงหัวเราะและอาจแสดงอาการเรีงอารมณ์บางอย่างด้วย หัสสรสเป็นอาการเบิกบานหัวใจ

๓. กรูณาสรส หมายถึง ความสงสารในความโศกที่ผู้อื่นได้รับ เป็นบทโศกที่ทำให้ผู้อ่านเห็นใจ คิดสงสารจนหลังน้ำตา เช่น การสูญเสียผู้ที่เป็นที่รัก หรือแม่พลัดพรากจากลูก เป็นต้น

๔. รุทธรส หรือ เราทรรส หมายถึง ความโกรธกราดเกรี้ยว แสดงอาการเคียดแค้นดุเดือดรอนแรง โหดเหี้ยม ข่มขู่ เช่น อาการมวดคิ้วนี้วหน้า เย้ยหยัน สมน้ำหน้า

๕. วีรธ คือ รสที่แสดงความกล้าหาญ ได้แก่ ความกล้า อดอาจในความเพียรทางธรรม การรบ การเสียสละ วีรธนี้เป็นแสดงถึงความเข้มแข็ง รู้เท่าทัน และสามารถแก้ไขกลอุบายแห่งศัตรูได้

๖. ภยานกรธ คือ รสที่ทำให้เกิดความกลัว ความสยดสยองเมื่อได้ฟัง บางครั้งรู้สึกหวาดเสียว ขนพอง สยองเกล้าจากเสียงคำรามคำราม หรือพรีนพรีงหวาดหวั่น ในสงครามบ้าง ความอ้างว้างเปล่าเปลี่ยวในป่าดงบ้าง เป็นการรื้อเอาสติปัญญาของมนุษย์มาตีแผ่

๗. วิภิจธธ คือ รสแห่งความเกลียดอย่างขะเขวขมเมื่อเห็นวัตถุที่เนาหมื่น หรือเห็นเลือด โดยไม่มีความโกรธมาเกี่ยวข้อง การเห็นของเนาหมื่นก็ตี เห็นหมู่นอนนอนไขก็ตี หรือความงคมที่ดูใจแต่กลับกลายเป็นความเกลียดขึ้นมาก็ตี สิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดอาการวิงเวียน คลื่นเหียน ตงสารเวทนา ลักษณะของรสเกลียดนั้น จะมีอาการข่มขู่ ปัดหน้าไม่อยากจะดู บางครั้งถึงกับอาเจียน

๘. อัชฎธธ คือ รสแห่งความพิศวงงงงวยแห่งจิตที่ปรากฏแห่งฤทธิ์มாயา ความน่าอัศจรรย์เกินวิสัย เกิดความซุลมุนจนเหงื่อออกน้ำตาไหลบ้าง บางครั้งถึงกับยกมือเปล่งวาจาสาธุ

๙. สันตรธธ คือ รสแห่งความสงบเพราะเมตตากรุณาเป็นรสที่คงตัวไม่มีโทษ และเป็นรสที่ช่วยคลายรสอื่น ๆ ให้เบาบางลง เช่น จาก รสโกรธ เกลียด ให้กลายเป็นรสรัก เมตตาให้อภัย จึงจะเกิดสันติภาพ หรือศานติได้ สันตรธธ เป็นที่สุดแห่งรสทั้งหลาย เป็นรสที่ตัดบุรุษพึงสร้าง หรือพึงเข้าถึง ถ้ารสนี้ปรากฏในทางบันเทิง ก็เกิดความชุ่มชื่นเยือกเย็น เกิดความปีติยินดี ถ้ารสนี้ปรากฏในทางธรรมในสังขธรรมก็จะเยียบสงบชนิดเข้าถึงนิพพาน หรือได้รู้แจ้งแห่งใคร่ลักษณะได้”

ในคัมภีร์ ธรรมะปาละชาคกนี มีรสแห่งวรรณกรรมครบทุกรส คัมภีร์นี้จึงได้รับความนิยมของคนทั้งเทศน์มาก เช่น สันตรธธที่พระธรรมปาละสอนหมู่พระญาติไม่ให้เศร้าโศก คร่ำครวญถึงแม่เจ้ามาจนเกินไป ให้เห็นสังขธรรมแห่งความตายที่ไม่มีใครรอดพ้น และจะปฏิบัติตนอย่างไรเมื่อมีคนที่เรารักตายจากไป ผู้ฟังจักได้สติและรู้จักปลงเรื่องความตาย ดังนี้

“ว่าดูราคนดังหลายเสียน้อยใหญ่ จุงก็คิดไคว่คำมธรรม ถ้าไรคำร้างน้อย มีบ่นน้อยนานา น้ำตาไหลหยาด ทุกข์ใหม่หมาดเรณ ตีอกคนร้องไห้ อยู่ที่ใกล้คนตาย คิดลวงลายเตีโศก บมีประโยชน์อันใด คนตายไปจูง บ่อจรูชียา คนมรณาม้วยมอด บ่อจรอกสิ้นมา ย้อนญาคาเจ้าเฝ้า รือลูกเต้าญิงชาย นางนัยยอกอยู่ใกล้ แล้วร้องไห้จ้อมกัน ทุกข์ยอมหวนเอาใหม่ แก่ผู้ร้องไห้ตาย ๆ หันคนตายน้อยใหญ่ กวรคนใจโวนใจ ว่า “อะวัตถัง มะยา มะริตัพพัง” ดังนี้ จึงแม่นที่กองธรรม ผู้ใดจึงเชื่อไว้เตียนยอมได้สวัสดิ์ คนโลกีย์จูง ย่อมมูมมูสมอกัน เป็นเจ้าหอจันทน์ยศยาว ผาบแผ่นคำพารา เป็นพรหมณาวิเศษ จบเจ้าพทจุประการ เป็นโยธาหาญห้าวหา เป็นอามาคย์เศรษฐี คหิพ้อก้า มีจึง

ม้าวัวควาย ข้าวของหลายเหลือแหล่ เต็มจุ่งแห่งเขา เป็นคนอนาถากันออก ทุกข์ลำบากหนักใจ เป็นคน มีวัยหนุ่มหน้า คนแก่เฒ่าชรา เป็นป็นชิต้านักปราชญ์ จบฉลาดศัพท์ะสิปปา รือเป็นคนพาลาง่าวไป ย่อมคำยเสียใจวิตถลี แม้นจักหนีไปซ่อน อยู่กลางบ่อนเวหาอยู่กลางกนกแม่น้ำ อยู่ในถ้ำคูหา อยู่ กลางคงหนาป่าไม้ ก็บป็นได้คังหมาย อันว่าความตายนี้ใช้ ไผ่สบบ่ได้ตีหลี เป็นเจ้าปฺริยศใหญ่ มี ไพรได้โยธา สังกรมมาพร้อมหน้า ก็บ่อาจต่อคิตคองน รือมีมนควิเศษ ศาสตรเพทหลวงหลาย สวาทิ ขยจ๊ะใจ ก็ห้ามบ่ได้คังใจ รือมีเงินคำใสไหลหลาก ข้าวของมากถมหนา จักจยกมาแลกซื้อ เพื่อ บ่หือว่าวาย ย่อมบ่สมหมายก็คชวาค เดียงก็ยกลลอบสังก่า มัจจุรานั้นนาควยได้ อยู่จ๊ะใจคินวัน กัน มั่นตันยับได้ บ่เว้นไว้ยามใด บ่ว่ายามคาวินสรวงเจ้า รืออย่าเข้ายามขวย ยามคาวินหายคกค้ำ ยามมือ ค้างันค้ำ ย่อมมรณาจผู้ บ่ค่างอยู่คนใด กวกรคิงในชั้นถึหือแม้นที่ค้ำมธรรมฯ”

๒) การเล่นคำ

การเล่นคำ เป็นวิธีใช้ภาษาหนึ่งที่ทำให้ความไพเราะด้านเสียง อาจเป็นการซ้ำคำ ซ้ำความหรือ เล่นอักษร เหล่านี้ล้วนช่วยให้เกิดเสียงเสนาะทั้งสิ้น นับเป็นวิธีการใช้ภาษาที่เด่นมากและน่าสนใจ

วิธีการเล่นคำที่อยู่ในคัมภีร์ธรรมะปาละชาคคณีนับว่า เป็นสิ่งที่เด่นมาก จากการสังสัมผัส ทางเสียงให้มีความคล้องจองกันทั้งเสียงสระและพยัญชนะ หรือนำคำที่มีเสียงสระและพยัญชนะ หรือนำคำที่มีเสียงใกล้เคียงกัน เสียงพยัญชนะ สระ หรือตัวสะกด (ต่างกันที่เสียงวรรณยุกต์) มาใช้ในการเล่นคำนี้ ตัวอย่าง เช่นการชมดอกไม้ ป่าเขา และสัตว์ในป่าหิมพานต์ว่า..

“ดาวจอมไคหนุ่มหน้า กับเสี้ยวเจ้าเดิมคำ จอคเขาชายังห้อยน กันอิดอ่อนมายหายก็คัน หายเดียวกว่า บุ่นคั้นปาดคั้น ย้อยใครหันเงงถึ หือเสียงที่สังก่า ว่าในคงหนาปากกว้าง สัตว์อยู่ สร้างสันใด ก้อยเดียวไปจ๊ะใจ จมคอกไม้้นานา กลิ่นคันธารสเร้า หอมทั่วเด้าคจรี กือสารภีหอม อ่อน มะลิช้อนขาวใส ดอกหอมไกลหลายแหล่ สลิดแผ่จามเครือ กัณมิถำเจือเป็นถ้อย เกี่ยวก่าว ย้อยคูปาว ค่ายเหินขาวใจเจ้า หอมไควป่าคงหนา ดังสะบันงาคันตั้ง คันระหลังควยลม ยามเต็ดคม รสร้า ลิมโศกเสร้าเคื่องกา คอกคงหนาหลายล้า มีพร้อมพรำหลายพันธุ้ ฟ่องสุมกันเป็นหมู่ ฟ่อง เกิกหมู่ชายโย ฟ่องขาวใสจะอ่อน ฟ่องเหลืองอ่อนออนแดง ยามแสงแยงบ่ก่าย คาบจ่างย้ายไกล กลาบนสาขาก่าไม้ มีคอกไม้ใหญ่จุ่งม จ้างนำวลามห้อยห้อย เอื้องฝิ่งย้อยเป็นปวง สามปอย หลวงหอมขิง ติดค้ำมกั้งสาขา มีหน้าหนาหลายแหล่ เอื้องเงินแม่จามล้า ดังเอื้องคำคอกใหญ่ ติดก่าไม้เป็นสาย ตักโคลายพะรือย คอกห้อยย้อยคุดิ คอกไม้มีหลายสิ่ง คันระยังปามา สองคิง เล่าเจ้าข้าบุนคั้นปาดคงนา จมบุปผาคอกไม้ บ่ก็คไควเวียงจัยฯ”

“อินสม ไชยชมพู. คัมภีร์ธรรมะปาละชาคค มูกที่ ๑๗, อ้างแล้ว, หน้า ๑๐.

“อินสม ไชยชมภู. คัมภีร์ธรรมะปาละชาคค มูกที่ ๑๕, อ้างแล้ว, หน้า ๘.

สรุปได้ว่า การเลือกเล่นคำมาบรรยายนี้ นับเป็นภาพสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถของผู้แต่งกัมภีร์ได้เป็นอย่างดีว่า นอกจากจะสามารถถ่ายทอดหลักธรรมทางพุทธศาสนาในทำนองการสอน (เทศน์) ได้ดีแล้ว เขายังสามารถแสดงฝีมือในการใช้ภาษาที่เล่นคำ เล่นความเกี่ยวกับดอกไม้ ผลไม้ และหมู่สัตว์นี้ได้ดีอีกด้วย

๑) การอุปมา

คำว่า อุปมา หรือ อุปมาอุปไมย คือ ความเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเปรียบสิ่งหนึ่งที่สร้างความเข้าใจให้แก่ผู้อ่าน ผู้ฟังให้ง่ายขึ้น เป็นด้อยคำสำนวนซึ่งพูดอย่างหนึ่งแต่มีความหมายลึกซึ้งไปกว่าที่พูดนั้น จะมีการใช้คำประกอบว่า "เหมือนกับ" หรือ "คล้ายกับ" และ "ประดุจดัง..หรือ อุปมาดั่ง.. เป็นต้น

การใช้วิธีอุปมา เปรียบเทียบนี้ เป็นการมุ่งสร้างภาพให้เกิดในความรู้สึกของผู้ฟังให้มากที่สุด เพื่อจะได้เข้าใจในสิ่งนั้น ๆ ได้ดีและรวดเร็วขึ้น อย่างเช่น

การใช้ภาษาแสดงภาพพจน์ คำว่า ภาพพจน์ คือ พจน์ หรือ ด้อยคำซึ่งสร้างภาพทำให้เกิดความเข้าใจและความประทับใจ มีวิธีการสร้างหลายวิธีด้วยกัน คือ การพรรณนา อุปมาอุปไมย (เปรียบเทียบ) วิชุปลักษณ์ วิชูปุคตลาธิฐาน หรือ การใช้สัญลักษณ์ เป็นต้น เช่น

๑) การพรรณนา หรือกรบรรยายที่แจ่มแจ้งชัดเจนจนสามารถแลเห็นภาพตามที่พรรณนาหรือบรรยายอย่างที่เรียกว่า ภาพพจน์ นั้น ได้แก่ การพรรณนาที่ทำให้เห็นภาพอย่างตรงไปตรงมา และการบรรยายภาพให้เห็น นาฏการ คือ การเคลื่อนไหวไปตามบทบาทหรืออารมณ์ เช่น การกล่าวถึงภาพของธรรมชาติที่ตัวละครในเนื้อเรื่องมีโอกาสได้พบ ซึ่งเป็นการทำให้เห็นภาพอย่างตรงไปตรงมา เช่น

“นกในไพรใหญ่น้อย มีหลายร้อยหลายพัน กือนกเอี้ยงก้าแจกเด้า หันสองข้างเจ้าเดียวมา ก็แก้งจำด้านต่อ ว่าสองเจ้าหน่อคำจาย จักผันผายเดียวต้อง ไปสู่ห้องแคนไค เจ้าจอมโดยศย้าว แสร้งด้านกล่าวไขก้า ร้ามาแเอวคงคำป่าไม้ หือหายเอาไหม้เคืองกา นกคงหนาหลายสำ มีพร้อมพราหลายพรรณ บ่เกยหันแต่ก่อน ขามอยู่บ่อนบุรี พ่องดั่งปีสูงใหญ่ เท่าเดียวไต่บนดิน ขอคอกกินหน่วยไม้ นกน้อยไต่บนหลัง ร้องเสียงดั่งมีก้อง สนั่นห้องคงหนา พ่องมิงวงงปากกว้าง อาจ กิ่นจ้างปังปาย ภารนหมายชื่อไว้ ว่าพญานกใหญ่หัดลิลลิ่ง กวงดั่งปลั่งด้อดดิ่ง อยู่บนช่วงคอยผา กิ่นสัตว์นานาปากกว้าง กือแรดจ้างกว้างพาน กระทิงหาญควาเถื่อน จัวคำเพื่อนจั้งแดง มันมีแรงขนาด ยับสัตว์ฟาดหัวหิน แล้วก็กิ่นปอดไล่ ละจากไว้กมหนา สัตว์นานาป่าเส้า มีหลายเผ่าหลายพันธุ์ บ่เกยหันแต่ก่อนฯ”^{๑๑}

๒) การใช้วิธีอุปลักษณ์

อุปลักษณ์ เป็นโวหารที่เปรียบเทียบของสองสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องนำมาเปรียบเทียบกันว่าเป็นสิ่งเดียวกันทุกประการ มีการใช้คำว่า เป็น เท่า คือ ในการเปรียบเทียบ

^{๑๑}เรื่องเดียวกัน.

ในคัมภีร์ธรรมะปาละชาดก มีการใช้วิธีอุปถัมภ์ค้ำจุนข้างคัน เช่น การกล่าวเปรียบองค์พระรัตนตรัยว่า เป็นแก้วอันประเสริฐที่จะตามตัวเราไป ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า จนถึงพระนิพพานในที่สุด

“หื้อถ่านดั่งหลาย เอาแก้วดั่งสามเป็นที่ตั้ง เป็นที่ตั้งกองกุศล หื้อเอาตัวคันดั่งอยู่ ตั้งเป็นคู่กับศีลธรรม ดานศีลภาวนา หื้อหมั่นกระต่าไปไว้ ๆ เอาเป็นไม้ได้ต้องมักกะ ฉวาง ก็จัก ปีนจากวิญญะสงสาร คับภัยมารทุกข์ได้คฯ”

“ดูราตัปปุริสะดั่งหลาย ดั่งฉุยฉายหนุ่มแก้ว มีศรัทธาเกินเป็นประชาชน มีใจบานสะอาด ได้ใส่บาตรตามมี สิลดวงดีห้าแปด ได้กดแหวดกับคัน ดัดกั้วลใหญ่้อย บ่อละปล่อยภาวนา ปากันมาพร้อมหน้า นั่งอยู่ด้าฟังธรรม จูงคำจ้ำติดตอ ตามบาทช้อบาลี ว่า ราชเตลัง ว่าจะนั่ง สุดว่า ดั่งนี้เป็นคัน บัดนี้แค่นี้” หรือ การกล่าวถึงความรู้สึกของผู้เป็นแม่ว่า เหมือนกับถูกควักดวงใจไปเมื่อรู้ว่าลูกของตนจะต้องตายเพราะคำสั่งผู้ให้กำเนิดเช่น

“ตีวพลาห้าวหาด ก็ปลั่งขาคับเคียวว่า สูจุงเร็วควนสัน เอาคาบับนคอมัน หื้อดับขันธมูมู๋ อย่าหื้ออยู่นานไป แล้วเร็วไวอย่าจ้ำ เอาคาบผ่ากล่างอก เอามือจกดับปอด กับดั่งยอดหัวใจ เครื่องควรวินใส่แม่มี ปิ้งหื้อแหม่ดิงงาม ถูกจกจกกับเหล่า ในวันนี้เลียขมแลง ส่วนเนื้อเลือดแดงเหลือเศษ เอาไปด้อคเขตแดนไกลๆ คนใจไฟพวกน้อย ได้ยินถ้อยถ้ำจ้ำ แห่งพญาหาดห้าว ก็ทิ้งเท้าควมกำ จิงหน่อขุนธรรมหน่อหน้า จากอกแม่เจ้าเทวี เอาคาบคมตีฟันฟาด ดัดคอเข้าชาบับเคียว เจ้าดำเขียวอ่อนน้อย ลวดกลากกลอยมรณา เจ้าเกิดมาบ่คันใหญ่ยังไปรู้ไคว่ก้าน บ่ง่างเดียวหนอย่างย้า ยังปู้ร่ายและตี เจ้าปู้รัตนพ้อ บักคผอขาวไกล มีหัวใจมีบอด บักคครอดคางวาย หื้อจุมจายพวกน้อย ผู้จ้ำถ้อยจั้งไร มาสายใจถูกหล้าตัดสองหน้ากองดำ พ้อบ่ขมณาสักหยาด ลูกจิงกลียกลาดเมือมรณะ ส่วนศรีบิงอรหนุ่มหน้า ก็แม่เจ้าเทวี เป็นทุกขเหลือแหล่ ต่ำลัมแผ่ดั่งจันคั้นคัดคั้นขวะชวาด บนผาสารพหอกำ ย้อนโศกทุกขหน้ากั้งแก่น ถมดั่งหนั้นหรัย มีหัวใจยะแยก หัวอกแตกมรณา จอมบุดคำลูกน้อย อันท่านพิก้อยแดงพื้น ก็มีหันและนา”^{๓๓}

๓) วิถีบุคลาธิษฐาน

บุคลาธิษฐาน เป็นการใช้ภาษาในลักษณะที่ทำให้ดูเหมือนว่าสรรพสิ่งทั้งหลายที่ไม่ใช่คนเป็นคน โดยให้สรรพสิ่งเหล่านั้นแสดงออกปฏิกิริยาต่าง ๆ ราวกับคนได้ เช่น พุดได้ รู้สึกได้ หรือ กำหนดบทบาทและฐานะให้สรรพสิ่งเหล่านั้นทั้งรูปธรรมและนามธรรมคู่ประหนึ่งว่าเป็นคน เป็นสิ่งที่มีผู้ฟังธรรมส่วนใหญ่จะให้ความสนใจมาก เพราะได้รับทั้งความรู้ทางหลักธรรมและความเพลิดเพลินจากเนื้อเรื่องทั้งหลายดังกล่าวไปพร้อม ๆ กัน อย่างเช่น

^{๓๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖.

ในซาคคตอนที่พระธรรมบาลเรียกหาม้า ม้าจะมาทันที บอกให้พาไปที่ไหนก็ได้ ม้ารู้ทุกแห่งและไปอย่างรวดเร็ว เช่น

“ปุณเร ทิวเส กัมวันฉนรุ่งจิว หน่อพระเจ้าทรงญาณ ก่อธิฐาน ก็ครอด เติงม้ายอดเจียงจีน ม้าขุนอินทร์บิชา ผากฏค่อหน้าบัคเคียว เจ้าก็เร็วขึ้นขี่ แล้วกล่าวจ้กัไป ว่าดูรามาเดียมใจวิเศษ อันว่าโขงขตราชธานี ชื่อพาราเวสเขตตอง อยู่แห่งห้องแคนโค จุงป่าเราไปที่นั่น หื้อหันถึขึ้นค่อค้ำกันเจ้าจำเมียนแล้ว ก็หื้อเสียวแก้วสุมนะกุมาร ขี่ไม้เจียงคานคุณมาก เจ็ดคึดหากเป็นหมาย สองสหายเจ้าข้า ก็สยของขึ้นฟ้าจอมกั้น ไปเร็วป็นไววาด ด้วยอากาศพายบน ลมคองจนถิบตอง ไประว่องเร็วไว ผ่อที่ไกลและใกล้ เป็นป่าไม้สุดค้ำผ่อคอยผาเชื่อนขึ้น เป็นหลิบชั้นสูงงาม สองจายรามบุญใหญ่ บ่ยกให้สยของชาน สยลมปามบ่ผอน ต่างอิคอ่อนหนานาหมายมคาวนคาค้ำหล้า ลงลับป่าคงคอง จิ่งหันสาครแม่กว้าง กือท่าค้ำวงกา หน่อพุทธาบิชา ก็หื้อม้าเดียมใจ เหีรงไปไววาดจอดที่หาดคองทราย ก็มีหันและนาฯ”^{๑๖}

๔) การใช้สัญลักษณ์

การใช้สัญลักษณ์ คือการเอาสิ่งที่เป็นรูปธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งแทนสิ่งที่เป็นนามธรรม ทำให้เกิดความเข้าใจได้กว้างขวางลึกซึ้ง โดยไม่ต้องใช้คำอธิบายเลย ก็สามารถเข้าใจได้เป็นอย่างดี ซึ่งในคัมภีร์ธัมมะปาละชาคก มีปรากฏหลายอย่าง โดยเฉพาะความจงรักภักดี หรือ การอ่อนน้อมยอมรับว่า ท่านเป็นผู้มีบุญเหนือกว่าตัวตน จึงนำสิ่งหนึ่งไปมอบถวายให้ผู้นั้น สิ่งนั้นหรือ คำนัน คือ เครื่องบรรณาการถ้าพระราชอาชคโคไดนาไปมอบให้พระเจ้าองค์ใดถือเป็นสัญลักษณ์ว่า ขออ่อนน้อมต่อท่านผู้นั้นในผูกที่ ๑๑ ได้กล่าวถึงพระราชอาชคโคไดนาเครื่องบรรณาการมอบถวายแด่พระธรรมบาล เช่น

“เจ้าจอมโดยศใหญ่ หื้อทานโค่วจวันฯ เสียงเนืองน้นเล่าช้าว ไปรอดค้ำวานา เจ้าพาราน้อยใหญ่ มิใจใฝ่จอบาน นำปี่ณณาการหลายแห่ต มาชื้อผ่ตั้งวัน เจ้าหอมจันท์นยศใหญ่ ก็รับไว้ตามธรรม แล้วไขกักกล่าวจี้ หื้อแจ่งถึหันใส ว่ากวรหรีไกลคางบาป ธิบข้าหาบคางบุญ หื้อทานหนุนคึดค่อ เป็นช้าวห่อเคียวคาง อ่าคุดมวงละคว่าง หื้อสิลห่างเสียดัว อ่ายามามัวประมาท ละเว็นชาคภาวนา จักเป็นบุญหนาผู้ หื้อไค้อยู่สวัสดิฯ”^{๑๗}

และ “มันขิจิงปายค้วกล้า เอ็นปากคิราวิ ว่าไก่อมคึดคัวปู้ จุงมาแข่งสู้ตองจาม กับไก่อมค้วแม่ อันมาแต่แคนไกล ไก่อคัวคึดจักก้าน รือสะदानถอยหน หื้อรพิลใหญ่่น้อย หันเป้งถึยคึดค่อค้ำมันเอ็นจาคึดถึย ด้วยค้ำถึยหลายประการฯ”^{๑๘}

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน.

คำว่า ไก่งามตัวปู้ หมายถึง พระธรรมปาละผู้ยิ่งใหญ่เหมือนไก่ตัวผู้ที่แข็งแรง ส่วนไก่งามตัวแม่ หมายถึงพระเจ้าวิเทราช เป็นการเปรียบเทียบทำนองขั้วๆ หรือ ปรามาสแก่กันทางจิตวิทยา ทำให้ผู้ถูกปรามาสโกรธจนคุมสติอารมณ์ไม่ได้ จึงทำการผิดพลาดจนเกิดการพ่ายแพ้ในที่สุด

สรุปว่า การแต่งคัมภีร์เทศน์ธรรมเรื่องธัมมะปาละชาคกนั้น มีองค์ประกอบในการแต่งอย่างถูกต้องตามหลักการแต่งคัมภีร์ เพื่อให้คัมภีร์นั้นสำเร็จสมบูรณ์ และได้มาตรฐานตามแบบการแต่งคำประพันธ์ เช่น มีการเลือกลักษณะคำประพันธ์ มีการเลือกใช้คำ และใช้ลีลาในการเทศน์ธรรมที่เหมาะสม

๔.๔ คุณค่าของหลักธรรมในคัมภีร์ธัมมะปาละชาคก

๔.๔.๑ คุณค่าหลักคำสอนด้านจริยธรรม

- ๑) หลักธรรมชื่ออิทธิบาท ๔
- ๒) หลักธรรมชื่อ ขันติธรรม
- ๓) หลักธรรมชื่อ อกุศลมูล ๓
- ๔) หลักสังคหวัตถุ ๔
- ๕) หลักธรรมชื่อ พรหมวิหาร ๔
- ๖) หลักแห่งเบญจศีล-เบญจธรรม
- ๗) หลักธรรมชื่อ บุญกิริยาวัตถุ ๑๐
- ๘) ธรรมะข้ออื่น ๆ เช่น หลักแห่งกัลยาณมิตร, หลักความกตัญญู, และหลักแห่งสันโดษ

๔.๔.๒ คุณค่าหลักคำสอนด้านสังขธรรม

- ๑) หลักธรรมชื่อ อริยสัจ ๔
- ๒) หลักธรรมชื่อ โทษฉงศ์ ๗
- ๓) หลักธรรมชื่อ อริยทรัพย์ ๗
- ๔) หลักธรรมชื่อ กรรม
- ๕) หลักแห่งนิพพาน

จากการวิเคราะห์เนื้อหาและศึกษาว่า ในคัมภีร์ธัมมะปาละชาคกนี้ ได้นำเสนอหลักธรรมใดมาประกอบให้คัมภีร์โดดเด่นและเป็นที่ยอมรับของผู้ฟังซึ่งปรากฏในคอนต้นนี้แล้วสามารถวิเคราะห์ถึงคุณค่าของหลักธรรมนั้นใน ๒ ลักษณะ คือ หลักคำสอนด้านจริยธรรม และหลักคำสอนด้านสังขธรรม ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๔.๔.๑ คุณค่าหลักคำสอนด้านจริยธรรม

ในคัมภีร์ธัมมปะปาละชาคกได้เน้นคุณค่าคำสอนด้านจริยธรรมตลอดเรื่อง กล่าวคือ เน้นการนำเอาหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน ในครอบครัว ในสังคม และในประเทศชาติ เช่น สอนให้รักษาศีล ๕ บ้าง ผู้ที่แก่กล้าก็ให้รักษาศีล ๘ บ้าง เพราะผู้รักษาศีลนั้น เป็นผู้สงบกาย วาจา และจิตใจ พร้อมทั้งมีหลักอิทธิบาทธรรมคือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา มีหลักขันติธรรม ทำตัวเป็นคนดี คือ ไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง ในการสร้างบาปกรรมอันชั่วช้า มีพรหมวิหารคือ ความเมตตา ความกรุณา มุทิตา และอุเบกขาครองใจ เป็นคนดีที่เป็นกัลยาณมิตรกับทุกคน ละที่สำคัญที่สุดคือ เป็นผู้รู้บุญคุณและตอบแทนบุญคุณที่ผู้อื่นกระทำแล้ว

คุณค่าต่อมาคือ การสอนให้บำเพ็ญทาน เพราะการบำเพ็ญทานเป็นการให้ เป็นการเสียสละ เป็นการบริจาค เพื่อปลดเปลื้องความเห็นแก่ตัว ถ้าคนใดรู้จักการบริจาค รู้จักการให้ทาน หรือ ให้ทานเป็นประจำ ผู้นั้นจะเป็นมีความอ้อมเอิบใจหรืออิมบุญ มีคนรักใคร่ คนนับถือ เป็นที่รักแก่ทุกคน คุณธรรมข้อนี้พบเห็นทั่วไปในห้องดินล้านนา กล่าวคือ งานบุญกุศล งานศพระเถระ มหาเถระต่าง ๆ จะมีการตั้งโรงทานให้ผู้ที่มาในงานบุญนั้นได้บริโภค รวมทั้งเด็กเล็กเด็กน้อยที่ติดตามมาในงานก็ได้บริโภคด้วย

๔.๔.๒ คุณค่าหลักคำสอนด้านสังขธรรม

ในคัมภีร์ธัมมปะปาละชาคกได้เน้นคุณค่าคำสอนด้านสังขธรรมตลอดเรื่องเช่นกัน กล่าวคือ มีธรรมระดับสูงที่จะเอื้อคซึ่งผู้ปฏิบัติตามลำดับ เป็นขั้นคตอน สามารถลละกิเลสได้ และสามารถบรรลุธรรมขั้นสูง ที่เป็น พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันในที่สุด เพราะการบำเพ็ญหลักกรรมที่ปฏิบัติที่จนกิเลสเบาบางแล้ว บำเพ็ญตามหลักโพชฆงค์ ๑ ประการ จนเกิดหลักอริยทรัพย์ เพื่อดับทุกข์ด้วยการรู้ต้นเหตุแห่งการดับทุกข์คือ รู้จักถามค้นหา ภาวค้นหา และวิภาวค้นหา แล้วปฏิบัติตามมรรคมืองค์ ๘ จนสามารถดับกิเลสได้สิ้นเชิงที่เรียกว่า นิโรธ ซึ่งสามารถไปสู่พระนิพพานในที่สุด

สรุปว่า คัมภีร์ธัมมปะปาละชาคกนี้ ได้นำเสนอหลักธรรมทั้งทางจริยธรรมที่ผู้ฟัง ผู้อ่าน และผู้ศึกษาสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ เพื่อเป็นคนดี มีศีลธรรมในสังคมไทยและเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชนไทยต่อไป ส่วนหลักธรรมที่เป็นสังขธรรมนั้นสามารถหุมนำผู้ที่ประพฤติปฏิบัติดีแล้วให้ปฏิบัติธรรมให้สูงยิ่ง ๆ ขึ้นไป โดยมีจุดประสงค์ว่า เพื่อการพ้นทุกข์และเข้าสู่พระนิพพานในที่สุด

บทที่ ๕

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ล้านนา : ศึกษาเฉพาะกรณี ชัมมะปาละชาคก(ไม้เจ็ดค็ด) นี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการ ดังที่อ้างข้างต้น ผู้ศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าถึงความหมาย ความสำคัญของประเพณีฟังธรรม เนื้อหาของเรื่อง คุณค่าและหลักธรรมที่ปรากฏทั้ง ๑๗ ผูกโดยสรุป ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ศึกษาคัมภีร์ล้านนา : คัมภีร์ชัมมะปาละชาคก

พบว่า คัมภีร์ธรรมล้านนามีรูปแบบและเนื้อหาของคัมภีร์คล้ายกับคัมภีร์ชัมมะปาละชาคก ประการแรก คือ ด้านคำประพันธ์ ผู้แต่งคัมภีร์ได้ยึดหลักการแต่งแบบคำวธรรม ใช้น้ำเสียงง่าย ๆ มีสอดแทรกคำบาลีสันสกฤตบ้าง ฟังแล้วเข้าใจได้ทันที มีการเกริ่นนำตามแบบล้านนาแล้วนำเสนอเนื้อหาไปตามลำดับ ตอนจบผูกได้ปิดฉากโดยกล่าวถึงตอนที่สำคัญและจะมีในตอนต่อไป ลักษณะนี้เป็นการอนุรักษ์แบบแผนของคำประพันธ์ล้านนาให้คงอยู่สืบไป

ส่วนการให้ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพุทธศาสนา ผู้แต่งได้ดำเนินเรื่องที่สนุกสนาน ตื่นเต้นแล้วสอดแทรกหลักธรรมเข้าไปทันที ผู้ฟังจึงเข้าใจหลักธรรมที่สอดแทรกได้ดี และไม่มากจนเกินไป

การให้ความรู้ทางวรรณกรรมมีหลายประการ เช่น ด้านวจนลีลา สามารถใช้ถ้อยคำและทำนองที่ดึงดูดใจผู้ฟังให้ตั้งใจฟังและติดตามเรื่องไปโดยตลอด เพราะวจนลีลานั้น มีหลายรูปแบบ เช่น เลือกใช้คำศัพท์ที่มีเสียงพยัญชนะเดียวกัน หรือ สัมผัสอักษร เวลาเทศน์จึงฟังแล้วรื่นหูดี ฟังแล้วเพลิดเพลิน ซึ่งได้อรรถรสทางวรรณกรรมหรือได้คุณค่าแห่งรสกวี

อีกประการหนึ่ง คือ การอุปมา หมายถึง การเปรียบเทียบ เช่น การกล่าวว่า ท่านเหมือนไก่ตัวแม่ไม่เก่ง ไม่กล้าต่อสู้กับตัวเร้าที่เหมือนไก่ตัวผู้ที่มีความแข็งแรงและมีเชื้อยาว การเปรียบเทียบด้วยไก่นั้น สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนล้านนา เพราะในล้านนามีชนเลี้ยงไก่ชน และชอบการชนไก่ด้วย

ประการสุดท้าย ความสำคัญของคัมภีร์ธรรมนั้น ผู้สร้างคัมภีร์และผู้ใช้คัมภีร์จะต้องระมัดระวังไม่ให้คัมภีร์ชำรุดเสียหาย และต้องเก็บรักษาอย่างดี เพราะคัมภีร์เทศน์เปรียบเหมือนครู

ทางอักษรศาสตร์ ยิ่งอ่านยิ่งได้ความรู้ ยิ่งอ่านยิ่งได้ความคิด แม้จะมีวิวัฒนาการจากโบราณมาสู่ถาดนเทียมแล้วก็ตาม คุณค่าคำนี้แสดงให้เห็นว่า อนุชนรุ่นหลังที่ใช้คัมภีร์ยังมีความเคารพในบรรพชน มีสัมมาคารวะต่อเอกสารทางพระพุทธศาสนาไม่เสื่อมคลาย เท่ากับเป็นการจรจรของพระพุทธศาสนาไว้ให้อยู่คู่ล้านนาต่อไป

ด้านเนื้อหาคัมภีร์ธัมมะปาละชาค พบว่า ผู้แต่งคัมภีร์ได้วางโครงเรื่องด้วยหลักแห่งศีลและ การบริจาทาน เป็นสำคัญ โดยกำหนดให้พระธรรมบาลเป็นสัญลักษณ์แห่งการทำความคิด มี ศีลธรรมประจำใจและมีการให้ทานอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งผูกเป็นเนื้อเรื่อง ดังนี้

วันหนึ่งหมู่พระภิกษุสงฆ์นั่งสนทนากันใน โรงธรรม ปรารภเรื่องพระเทวทัตที่พยายามฆ่า พระพุทธองค์หลายครั้ง หลายวิธีหวังครอบครองพระภิกษุสงฆ์และลาภยศ แต่ไม่สำเร็จ พระพุทธ องค์มาถึงจึงเทศนาตามคำกล่าวเชิญของพระภิกษุ โดยอ้างอดีตชาติว่า พระเทวทัตพยายามฆ่าพระ ดาสดมาหลายชาติแล้ว เช่น ชาติที่พระองค์ก่อนที่จะมาเกิดเป็นพระธรรมบาล พระองค์ถูกพระ เทวทัต(พระเจ้าปะคาปะ)เจ้าเมืองพาราณสีฆ่าขณะที่เป็นเพียงเด็กน้อยเท่านั้น ผลกรรมไม่ดี เทวทัตหนีมาติดตามัวดกปราสาทสิ้นพระชนม์ แต่พระองค์กลับชาติมาเกิดเป็นพระธรรมบาลในเมือง มัททราช พออายุ ๑๖ ปี พระองค์พร้อมด้วยพระสหายชื่อสุมนะกุมาร ได้ออกป่าเพื่อบำเพ็ญพรต ความตั้งใจจริงนั้นได้สิ้นสะเทือนไปถึงพระแท่นศิลาอาสน์ของพระอินทร์ จึงลงมาอำนวยการ ความสะดวกให้ในป่า ต่อพระอินทร์ว่ายังหนุ่มแน่นอยู่ ควรไปครองเมืองด้วยและบำเพ็ญพรตด้วยก็ได้ เพราะเมืองพาราณสีร้างกษัตริย์ตั้งแต่พระเจ้าปะคาปะสวรรคต พระอินทร์แปลงคนเป็นพรานป่ามา ชี้แนะการเดินทางและมอบของวิเศษให้ ๕ ประการ คือ ม้าวิเศษขี่แล้วเหาะเหินเดินอากาศได้รวดเร็ว ไม่เจ็บคคที่ใครขั่นขี่แล้วเหาะเหินเดินอากาศได้รวดเร็ว เกือบคำที่ใครสวมใส่แล้วเหาะเหินเดินอากาศ ได้รวดเร็ว ธนุศิลป์เพียงคิดสายเสียงดั่งฟ้าร้อง และดาบแก้ว

ทั้ง ๒ ได้เดินทางมายังเมืองพาราณสีด้วยม้าวิเศษและไม่เจ็บคค หมู่มุขอำมาตย์ต่างฝืนคิดว่า มี คันไทรใหญ่ใบหนาลอยมาคคกลางเมือง เป็นที่อยู่อาศัยของเหล่าวิหคคนกกา ที่โคนต้นมีคาน้ำไหล กินอรรยฝูงชนต่างมารองน้ำไปกินกัน รุ่งเช้าโหรทำนายว่า เมืองพาราณสี มีผู้มีบุญญาริการมาถึง แล้ว ให้พวกเขาปล่อยม้ากับราชรถไปปรับและได้พระธรรมปาละมาอภิเษกเป็นเจ้าเมือง ดังนั้น เมือง พาราณสีจึงร่มเย็นและอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สินเงินทอง พระองค์ได้รักษาศีลและบริจาทานอย่าง มากมายเป็นนิตย์จนเป็นที่เล่าลือไปยังเมืองต่าง ๆ

พระธรรมบาลปราบเมืองต่างๆ ที่ยกมาจะชิงชัยเอาเมืองพาราณสี เช่น พระเจ้ากรุงวิเทหะ เจ้ากรุงอังกราช เป็นต้น พระองค์ปราบได้ด้วยเพียงคิดสายธนูเท่านั้น แต่พระองค์ไม่ฆ่าพระเจ้า เหล่านั้น ได้สอนธรรม ให้ปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะให้ถือศีล ๕ และศีล ๘ พร้อมทั้งให้หมั่นบริจาท

ทานเนื่องนิตย์ บ้านเมืองต่าง ๆ จึงสงบศึก และพระองค์เสด็จไปเยี่ยมพระมารดาและพระอนุชาที่เมืองมัททราชพร้อมทั้งแนะนำให้รักษาศีลและบริจาทานเหมือนกัน

เมื่อบ้านเมืองสงบสุขดีแล้ว แต่งกัมภีร์ได้แสดงผลของการกระทำดี มีศีลธรรม โดยให้พระธรรมบาลได้ไปเที่ยวชมป่าหิมพานต์ ชมต้นไม้กนิริศ ชมเมืองมโนรา และชมยอดเขาพระสุเมรุ(สินธุ) ที่สวยสดงดงามยากที่มนุษย์ธรรมดาจะไปเห็น นอกจากผู้บำเพ็ญบุญกุศลไว้มากจนบารมีแก่กล้าเท่านั้น

จากเนื้อเรื่องพบว่า กัมภีร์เรื่อง รัมมะปาละชาดกนี้เน้นเรื่องหลักธรรมทั้งที่เป็นจริยธรรม คือ สอนให้คนประพฤติดีด้วยศีล ปฏิบัติดีด้วยการให้ทาน ส่วนหลักแห่งสังฆธรรมนั้น สอนให้รู้จักกฎแห่งกรรมเป็นพิเศษ โดยแสดงให้เห็นกฎแห่งกรรมที่ดีว่า จะได้ชองวิเศษ มีบุญญาธิการ มีอำนาจ สามารถใช้อำนาจ อภินิหารียต์ต่าง ๆ ได้ รู้จักทุกข์ รู้สาเหตุแห่งการเกิดทุกข์ รู้วิธีดับทุกข์จนเข้าสู่พระนิพพานได้ ซึ่งคุณค่าแห่งคุณธรรมนี้เป็นแรงจูงใจให้ผู้ฟังสนใจฟังธรรมและบำเพ็ญบุญกุศลอย่างสม่ำเสมอ ในบุญกุศลนั้น คือ การบริจาทาน การตั้ง โรงทานซึ่งมีผลและมีอิทธิพลต่อสังคมในล้านนามาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน กล่าวคือ ปัจจุบันเวลามีงานบุญโดยเฉพาะของพระเถรานุเถระ ศรัทธาญาติโยมนิยมไปตั้ง โรงทานให้บุคคลทั่วไปที่มาร่วมงานได้กินอิ่มหนำสำราญ เพราะทุกท่านที่บริจาทานได้บุญกุศล อิ่มอกอิ่มใจต้องานิสงส์ของการบริจาทานตามแนวพระพุทธศาสนาที่ว่า

๑. เป็นการชำระจิตใจให้บริสุทธิ์จากอาสวะกิเลส

๒. เป็นการช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้อื่น

และการให้ทานที่จะสมบูรณ์นั้น ต้องประกอบด้วยองค์ ๓ ประการนี้ คือ

๑. เจตนาในการให้ทานต้องครบทั้ง ๓ ระยะ คือ ก่อนให้ต้องมีใจยินดี ขณะให้ต้องมีใจเลื่อมใส และหลังให้ทานต้องมีใจเบิกบาน

๒. ให้อะไรที่ควรให้ คือ สิ่งที่ดี มีประโยชน์ ไม่เป็นสิ่งที่เพิ่มพูนกิเลส และสิ่งของที่ให้ทานต้องได้มาอย่างสุจริต

๓. ให้แก่คนที่ควรให้ คือ ให้แก่คนที่ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม เช่น พระภิกษุสามเณร บิณฑบาต ครูอาจารย์ เป็นต้น

๕.๑.๒ ศึกษาหลักธรรมในกัมภีร์รัมมะปาละชาดก

พบว่า การศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในกัมภีร์ ผู้แต่งกัมภีร์ได้สอดแทรกหลักธรรมทั้งด้านจริยธรรมและที่เป็นสังฆธรรม ลักษณะนี้ถือได้ว่าเป็นอุบายที่ชาญฉลาดในการเผยแผ่ธรรม เพราะการอธิบายหลักธรรมโดยตรงนั้นเป็นเรื่องยากที่จะเข้าใจ แต่ถ้ามุ่งเรื่องราวประกอบมีตัวบุคคลหรือสัตว์มาเป็นตัวแสดงด้วยจะทำให้เข้าใจหลักธรรมที่สอดแทรกมาง่ายขึ้น เข้าใจดีขึ้น เช่น จะอธิบายถึงหลักธรรมชื่อ อริยทรัพย์ ๘ ประการ ซึ่งมี ๘ ข้อธรรมขั้นสูง ผู้ใดปฏิบัติได้เหมือนได้ทรัพย์ประเสริฐ ๘ ประการ โดยใช้ไม้เท้าที่มี ๘ ข้อ หรือ ๘ คด มาเป็นสัญลักษณ์เพราะทางห้องดินล้านนามี เมื่อ

คนชราภาพแล้ว ไม่เห็นจะมีส่วนช่วยให้คนชราพุงตัวเวลาลุกขึ้น หรือ ช่วยค้ำยันเวลาเดิน ซึ่งชาว
ล้านนาจะพบเห็นเป็นประจำทั่วไป และมีปริศนาคำทายเกี่ยวกับคนชราว่า “สัดว้อะไร คอนเข้าเดิน ๔
ขา กลางวันเดิน ๒ ขา และตอนเย็นเดิน ๓ ขา” คำตอบคือ คน ๓ (วัยเด็ก วันกลางคนและวัยชรา) วิถี
เทศน์แล้วสอดแทรกหลักธรรมนี้เป็นหลักการสอนแบบหนึ่งของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้เป็นประจำ
กล่าวคือ ยกเรื่องราวที่เป็นชาดกในอดีตชาติที่เกี่ยวกับเรื่องทีพระจะสอนมาเสริมให้เข้าใจดีขึ้นนั่นเอง

๕.๑.๓ ศึกษาคุณค่าของคัมภีร์และหลักธรรมในคัมภีร์ธัมมะปาละชาดก

พบว่า คัมภีร์ล้านนาและคัมภีร์ธัมมะปาละชาดกให้คุณค่าแก่ผู้ฟังใน ๓ ลักษณะใหญ่ ๆ คือ
คุณค่าทางสังคมซึ่งสรุปได้ดังนี้

๑. การให้ความรู้ด้านคติโลก ได้กล่าวถึงสภาพทั่วไปของความรู้ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน
รวมทั้งวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการเทศน์ธรรม เช่น การฟังธรรมและพิธีการ ทั้งใน
เทศกาลเข้าพรรษาและนอกพรรษาคด้วย

๒. คุณค่าในรูปแบบและเนื้อหาของคัมภีร์ธรรมเป็นคุณค่าที่คัดเลือกเพราะมีลักษณะที่เป็น
รูปแบบและการนำเสนอแบบสากลนิยม โดยเลือกเรื่อง เลือกวิธีการแต่งและเลือกใช้ภาษาที่
เหมาะสมกับผู้ฟังตามสภาพท้องถิ่นนั้น ๆ

๓. การใช้ภาษาในคัมภีร์ ธัมมะปาละชาดกนี้มีลักษณะที่เรียบง่าย ผู้แต่งได้พยายามสร้าง
บรรยากาศทางภาษาให้ดูดีที่สุด เพื่อสร้างความเป็นกันเองมากกว่าที่จะเป็นทางการ ผู้ฟังก็จะเพลิดเพลิน
ในภาษาและเข้าใจสิ่งที่ได้ฟังเหล่านั้นทันที ด้านการเลือกเล่นคำมาบรรยายนับเป็นภาพสะท้อนให้เห็น
ถึงความสามารถของผู้แต่งคัมภีร์ได้เป็นอย่างดีว่า นอกจากจะสามารถถ่ายทอดหลักธรรมทางพุทธ
ศาสนาในทำนองการสอน (เทศน์) ได้ดีแล้ว เขายังสามารถแสดงฝีมือในการใช้ภาษาที่เล่นคำ เล่นความ
เกี่ยวกับดอกไม้ ผลไม้ และหมู่สัตว์นี้ได้ดีอีกด้วย

ส่วนคุณค่าด้านการนำเสนอหลักธรรม มีทั้งทางจริยธรรมที่ผู้ฟัง ผู้อ่าน และผู้ศึกษาสามารถ
นำไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ เพราะนำธรรมะที่เป็นแนวประพฤติปฏิบัติเพื่อเป็นคนดี
มีศีลธรรมในสังคมไทยและเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เยาวชนไทยต่อไป ส่วนหลักธรรมที่ละเอียดที่เป็นสัง
ฆธรรมนั้นสามารถหุมนำผู้ที่ประพฤติปฏิบัติแล้วให้ปฏิบัติธรรมให้สูงยิ่ง ๆ ขึ้นไป โดยมี
จุดประสงค์ว่า เพื่อการหันทุกข์และบรรลุดูธรรมขั้นสูงที่จะเข้าสู่พระนิพพานในที่สุด

ฉะนั้น การแต่งคัมภีร์เทศน์ธรรมเรื่องธัมมะปาละชาดกนี้ มีองค์ประกอบในการแต่งอย่าง
ถูกต้องตามหลักการแต่งคัมภีร์ เพื่อให้คัมภีร์นั้นสำเร็จสมบูรณ์ และได้มาตรฐานตามแบบการแต่ง
คำประพันธ์ เช่น มีการเลือกลักษณะคำประพันธ์ มีการเลือกใช้คำ และใช้ลีลาในการเทศน์ธรรมที่
เหมาะสมด้วย

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาคัมภีร์ธรรมเรื่อง ธัมมะปาละนี้ ทำให้ได้ความรู้ส่วนตัวมากแล้ว ยังทำให้ได้ความคิด ให้ได้ข้อสังเกตหลายประการที่สามารถนำเสนอเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายได้ดังนี้

๑. ทางคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ ควรณรงค์ให้มีการจัดสัมมนาเรื่องคัมภีร์เทศน์ธรรมทั้งเก่าและใหม่ และแปลเนื้อหาในคัมภีร์ธรรมนั้นออกเป็นหลาย ๆ ภาษาเพื่อคนต่างชาติจะได้มีโอกาสเรียนรู้คัมภีร์ในสำนวนาได้

๒. ทางคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ ควรจัดอบรมให้พระภิกษุ สามเณร และประชาชนทั่วไป ได้เรียนรู้กลวิธีในการใช้คำประพันธ์ในสำนวนา โดยเฉพาะ คำวกรรม

๓. ทางคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่ ควรจัดอบรมให้พระภิกษุ สามเณร และประชาชนทั่วไป ให้เรียนรู้หลักการอุปมาหรือลีลาการเปรียบเทียบชนิดต่าง ๆ ให้นำอ่านและเปรียบเทียบได้เหมาะสม

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

๑. ควรทำวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์สัคค์์ชนิดต่าง ๆ ในป่าหิมพานต์

๒. ควรวิจัยเรื่อง ศึกษาเปรียบเทียบคัมภีร์เทศน์ธรรมในสำนวนากับคัมภีร์เทศน์ธรรมในภาคกลางว่า มีลักษณะที่เหมือนและต่างกันอย่างไร

๓. ควรวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในชาดกเรื่องอื่น ๆ ที่ใช้เทศน์กันอยู่ในสำนวนา

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

๑) หนังสือทั่วไป

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

มณี พยอมยงค์. ประเพณีเดิม หรือประเพณีสืบสองเดือนล้านนาไทย รวมเล่ม. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ธารทองการพิมพ์, ๒๕๔๔.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมี พับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

ฐิติห์ บุญญาภภาพ. พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาภูมิภวราชวิทยาลัย, ๒๕๒๔.

เสถียร โกเศศและนาคประทีป. กามนิต-วาสิฎฐี. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๖)

อินสม ไชยชมภู. คัมภีร์ธรรมจกักปวัตตนสูตร. ลำพูน : ร้านภิญโญ, ๒๕๐๑.

_____ . คัมภีร์ธัมมะปาละชาดก ๑๗ ผูก. ลำพูน : ร้านภิญโญ, ๒๕๐๒.

๒) วิทยานิพนธ์ / สารนิพนธ์ และรายงานการวิจัย

นิติต เวชโฮสถ. "การให้การศึกษาแก่ชุมชนของวัดพุทธศาสนานิกายเถรวาทเปลี่ยนแปลง". วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ปรียาบุษ อนุสุเรนทร์. "การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์ที่ใช้เทศน์ในเทศกาลเข้าพรรษาของล้านนา : กรณีศึกษาจาก ๔ วัด ในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน". วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐.

พระนคร ปริงอุทธิ. "การศึกษาวิเคราะห์การเทศน์แบบปฏิบัติภาคที่มีลักษณะขบขันของพระสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่". วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พระมหาสมคิด ทาระทอง. "รูปแบบการสอนขององค์แสดงพระธรรมเทศนาในโครงการพัฒนาภาพชีวิตของศูนย์เผยแผ่ธรรม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่". วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖.

พระมหาสมบัดิ บุญเรือง. "การศึกษาวิเคราะห์เทคนิคการสอนของพระธรรมวิสุทธิมงคล (บัว
ญาณสัมปันโน)". วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.

วิรุทธ นาคเจริญ. "การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมที่ใช้เทศน์ในพิธีศพแบบล้านนา". วิทยานิพนธ์
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.

๓) เอกสารอื่นๆ ที่ไม่ได้ตีพิมพ์

คณะศาสนาและปรัชญา. "วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาล้านนา เรื่อง พระพุทธศาสนาในล้านนา".
เอกสารประกอบการเสวนา ระหว่างวันที่ ๒๐-๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๕, เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕, (อัดสำเนา).





ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย



ภาคผนวก ก

ตัวอย่าง คัมภีร์ธรรมะปาละชาดก

ผูกที่ ๑ - ๒

ธรรมชาติ ภาษานักธรรมเรียกว่า “ปุคคลาธิฐาน” คือ มีบุคคลเป็นที่ตั้ง มีบุคคลเป็นตัวอย่าง เรื่องม่วนเทศน์ง่าย ฟังง่ายมีคติธรรมสอนใจสอดแทรกไว้มากมาย เหมาะสำหรับเทศน์อบรมศรัทธาในระหว่างพรรษา หากท่านผู้รู้จะอธิบายให้คณะศรัทธาฟัง เป็นท่านอง “ธัมมาธิฐาน” มีธรรมเป็นที่ตั้งก็ได้ โดยยกธรรมบางอย่างมาเทียบ ก็จะเป็นการดียิ่ง เช่น “ธัมมะปาละ หรือ ธรรมบาล” แปลว่า ผู้รักษาซึ่งธรรมหรือธรรมเป็นเครื่องรักษา ตามท้องเรื่อง พระโพธิสัตว์เป็นผู้ประกอบด้วยคุณธรรมในทางศีลเช่น ชอบให้ทาน - รักษาศีล - เมตตา - อหิงสา - สันโดษ - กตัญญู เป็นต้น ไม้ ๓ คด - เทียบกับอริยทรัพย์เจ็ด โฆษณงค์เจ็ด หรือธรรมอื่น ๆ ที่พอจะอนุโลมเข้าได้ก็ได้ เกือกทพย์สวมแล้วเหาะได้ - เทียบกับอิทธิบาท ๔ เป็นต้น

เนื้อหาในคัมภีร์ธัมมะปาละชาดก ผูก ๑ มีดังนี้

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโตะ สัมมา สัมพุทฺธัสสะฯ อะหะเมวะ ตุสสิลา ภูหะนะคาตี อิมัง ธัมมะเทศะมัง สัตถา เวหุระเน วิหะรันโต เทวะทตฺตัสสะ ประริสํกเกนัง อาริหะกะ เกเดสีฯ สาธโว คุราตีปุริสะตังหลาย ตังฌิงจายใหญ่่น้อย ใจใฝ่ห้อยคางบุญ หื้อทานหนุนบ่อขาด กือใส่บาดรยอทาน ศิลเจียงคานห้านแปด ได้กคเขวคกรักษา ปากันมาพร้อมหน้า นังอยู่ถ้ำฟังธรรม จุงคาง้าแค่นัน ดิดสืบสันถึงปล้อย จักเป็นอุบายต่อมก้า หื้อล่วงล้ำเคืองขี ได้สวัสดีปายหน้า กือเกิดเมืองฟ้าและเนรพาน จุงแบ่งใจบานจิ้นซ้อยควยตามถ้อยก้าธรรม บัดนี้แคเดือฯ สัตถา ป้างเมื่อสัพพัญญูพระพุทเจ้า ยังไปเข้าเนรพาน ผังสาราญยังจอด ไปอารามยอค้อเวหุวนาราม อันรบบเปียงงมใหญ่กว้าง อยู่จิมข้างราชหะนกร อันค้ำวภูรยศใหญ่ กือค้ำวไฬพิมพิสาร มีใจบานบ่เส้า ถวยแก่พระเป็นเจ้าอุคมนี ะทาและมิในก่าละเมื่อใดคั้งอัน คทาในก่าละนั้นไส้ พระที่ไฬวระธรรม

ก็มารกักรวมกล้าหาย แห่งเทวะทตฺตบาปทารณ อันใครฆ่าคั้นพระเจ้า แล้วขึ้นเป็นเก้านแดนองค์ พระจึงปลั่งโอกาส เป็นบพบาทคาตา ว่า อะหะเมวะ ตะสิลา ภูหะนะคา ตังนี้เป็นเก้าชอห่มถ้ำฌิงจาย ศรัทธาหลายมวลห่ม ผู้ใครรู้สัจจิ่ง จุงคักฟังแค่นัน ดิดสืบสันควยไป บัดนี้แคเดือฯ อะเดกะทิวะสัง ยังมีในวันหนึ่งเถ้า อันว่าเจ้าภิกขุตังหลาย อันมานั่งขยายเป็นห่ม พร้อมหน้าอยู่โรงธรรม ถ้าง้าเป็นเหตุ จักหื้อพระเทศน์เทศนา ว่าอาวุโส คุราท่านตังหลายเขมมวลห่ม อันมานั่งอยู่จอมกั้น จูผู้หันแจ่งดี บมีที่สังก้า ว่าเทวทคั้นนั้นนาหายจาปึงค้ำฆ่าพระมนี นับหลายทีหลายเคือ ใจบ่เอื้อชุนณา ยอนคั้นหาบไปไ้ ว่ากันมันฆ่าได้คั้งหมาย มันจักเป็นนายแดนค้อ ลากสักก้ารก่อมดอง มันจึงปึงจะไ้ เพื่อฆ่าพระที่ไฬวสัพพัญญู กือหื้อนายขมังธนูผู้แคว่น ยิงธนูแม่นคั้งใจ หื้อเขาไปลี้ช่อน อยู่ที่บ่อนเพือยหนา อันพระพุทธาเป็นเจ้า จักไค่เด้ามารก้วย ยามพระบุญผายมารอด นายขมังธนูสอดค้ำหัน ก็ปากันบ่อจ้ำยิงธนูกล้าบัดเคียว ลูกธนูเร็วพุ่งออก กลายเป็นดอกนุปลา ตกลงมายาหยาด โกล้พระบาทสัพพัญญูฯ นายธนูบาปไปไ้ ยิงถ้วนไคว่สามที ลูกธนูถ้ำมอกก็กลายเป็นดอกสับปัน เขาเลงหันดูหลาย จูผู้หากกั้วค้าย ต่างคั้นผายรีบหัว ไปบอก

กล่าวขีซา หื้อเทวทัตพาลาบาไปบ่ ได้รู้ไคว่คำมมี เทวทัตกาลิใจด้อย บ่สมไฟ่ห้อยคณิงหมายก็ผัน
 ผายริบห้าวไปผู้ดำผางกา แห่งอุปราชาหนุ่มหน้า โอรสตัวเจ้าพิมพิสาร จื้ออชาคะตักตุกุมาร
 หัวหาค แล้วโอกาสไขกา ว่าครุราหน่อห้อยศใหญ่ จุ่งก็ลไวกนิงใน พิจารณาไปดิ้ชั้นคนอายุสั้น
 คีหลี จักเล็กร้อยปีอินยาก ผ่อแล้วหากบางคำ กันหน่อผางกาหนุ่มหน้า รอด้าพ้อเจ้าพญา หื้อ
 มรณาแลกแลก ก่อยเป็นเจ้าผาสารทแดนเมือง หื้อรุ่งเรืองปายหน้า หากเน้นเจ้าคีหลี เขียวหน่อปุ
 ริค้ายก่อน ก็บ่ห่อนสมหมาย การขงขวยริบห้าว นำพ้อตัวเหนือหัว แล้วเอาตัวแคนแคน เป็น
 หลักแก่นเวียงจัย จึงจักสมใจใฝ่ฮ้าง บ่หวัดวังไกลกลา

เราจักราปนาตัวเก่า ขึ้นเป็นพระเจ้าแดนองค์ หื้อภิกขุสงฆ์น้อยใหญ่ มาเวดใกล้เป็นปริ
 วาร ขอหน่อภูบาลเจ้าฟ้า จ่วยตัวข้าเร็วไว ก็ยามคว้านไสทุกเจ้า กันว่าเจ้าสมณะโคดม นำหมู่
 สมณวัริยาตร มาบิณชบาตรในเมือง ขอหน่อบุญเรือยศซ้าย ปล่อยจ้างหากหัวนาพาศิริ จ้างตัวคิ
 อยกกล้า เทียงแล่นไปนำเร็วหั้น จอมคนหั้นและรู้ บ่อางอุ้นินทา เหตุจ้างนั้นนาสาวกกล้า บ่อวัน
 หน้าคนใด หน่อห้อยใจด้อย ได้ยินด้อยเทวทัตจำ ก็อาสาขามใจ บ่อก็คไคว่เวจ้ กั้นถึงวันคิทุก
 เจ้า พระพุทธเจ้าชอบุญผาย นำภิกขุหลายมวลหมู่ เข้ามาสู่เวียงจัยหน่อจอมโตหัวหาค ก็อชชา
 สักตดูราชใจหาญ ก็ปล่อยจ้างสารตัวกล้า เพื่อหื้อไปฆ่าพระสัพพัญญู ต้นมีมุแก่โสภ คับทุกข
 โสภกัยมาร จ้างปายสารตัวใหญ่ แล่นไปใกล้สับปิ่นแล้วจุกขึ้นจันอยู่หั้น ตั้งอยู่หมั้นเหมือนหินฯ
 พระมุนีทรขึ้นผ่อ เมตค้ำต่อปายสาร จ้างตัวหาญแต่ก่อน ก็ขมอ่อนบัดเคียว ถูกเข้าเร็วบนบอบ
 เอาหัวหมอบจูดิน ก็มีหั้นและนาฯ เศภิกขุ อันว่าภิกขุเจ้าดังหลายใหญ่น้อย ต่างต่อด้อยเจียรจำ ว่า
 เทวทัตดาบาปเด้า ป้องฆ่าพระพุทธเจ้าหลายประการ ก็ปล่อยจ้างสารตัวหัวหาค หื้อคนวาด
 รมูยง ก็บ่อสมคณิงไฟ่ห้อย พระยอศรร้อยบ่เมื่อมรณ มั่นอวารณเอาไหม้ ขึ้นคอยใหญ่คิขม
 ฎฎปีพพตา ผู้หิ้นลงมาบ่อจ้า เพื่อจักฆ่าพระมุนีทร อันว่าก่อนหินหนักใหญ่ ก็บ่อถูกใส่ดังหมาย
 มั่นใจหายหลายไปบ่บอด บ่ก็ครอดหั้นคุณและนาฯ อะละ สัตดา เสดัง กะถัง สุดว่า - ในขณะนั้น
 ใต้ พระที่ไหว่ทรงญาณ ผังสาราญยังห้อยอน อยู่ในบ่อนคันธฎฎี โสดีัญญาณมีเป็งป้อย ได้ยิน
 ด้อยคำจำ อันภิกขุสังฆามวลหมู่ ไชกล่าวอยู่อยู่โรงธรรม พระองค์ค้ำเป็นเจ้า หั้นเจือนเก็นเทศนา จึง
 ลีลาการพราก เสด็จจากคันธฎฎี ดังราชสีห์ค้วองอาจ ยกย้ายบาทลีลา จากอุหาถ้ำแก้ว เพื่อล่าแ่ว
 ครงิ พระมุนีต้นสักสวาด ก็ไปนั่งเหนืออาสนาฯ ภิกขุสังฆาหนุ่มเด้า หั้นพระเป็นเจ้าสัพพัญญู เสด็จ
 มาจู้หน้า บ่ได้จ้าสับปิ่น ก็ปากันกัมเกล้า ขาบนบเกล้าสามหน ดักปากคันจู้ บ่กล่าวอยู่จ้ามโอฯ
 พระเลงไปผ่อค้อย แล้วกล่าวด้อยปียา ว่าภิกขเว ครุภิกขุสงฆ์ ต้นพระรังสีไลบเด้า มานั่งเฝ้าไย
 ทย ท่านดังหลายมวลหมู่ ดังกล่าวอยู่ตั้งจาหั้นเรามาอยู่ใกล้ ลวดข้งไว้บัดเคียว จุ่งเจ้าเหลือวกกล่าวผู้
 หื้อเรารู้ขีซาฯ ที่นั้นนาเจ้าภิกขุต้นองอาจ ขบฉลาดด้วยโวหาร ก็มนัสการกัมเกล้า บอภพระเป็น
 เจ้าคำมมีฯ พระมุนียอศรร้อย จึงต่อด้อยไขกา ว่าเทวทัตอาธรรมหายบจ้า ป้องค้ำมาตัวเรา บาปบ่อ

นางองค์อง ลงสู่ห้องอเวจี ทุกข์เคืองซีล้ำที่ บังใจาคินี้บัคเคียว เมื่อเราเตียวโลกกว้าง ผังก่อสร้าง
 สมปานเทวดาญกกล้าหยาบ ช่มขนามเนา หือเรามรณกล้อยกลาด บาปมาปาคควดัน หือคัว
 มนคค้อด ลงไปรอกอเวจีและเนา พระพุทธากล่าวเท่านั้นแล้ว ลวดหับชะอุบแก้วบัคเคียว บังใจ
 เหลียวค้อด้อย หือรู้เรื่องสร้อยชียา ที่นั่นมาเจ้ากิกขุต้นองอาจ จบลลาคด้วยโวหาร กั้นมัสถำรขาบ
 ไหว ว่าข้าแต่พระบาทไท้องค้ำ อันว่าเทวดาทอธรรมใจบาป ได้ขนามบราวี ยังพระมุณีเป็นเจ้า แต่
 จาคเก่าป้างหลัง ผู้ซ้อยังไปรู้ ขอพระกล่าวอู้ตำราย หือผู้ข้าหลายหนุ่มเด้า รู้เจื่อนเก้าค้ำมมีแค
 เตอะ อะทะ สักดา เมื่อนั้นสัพพัญญุตันผ่านแล้ว จึงไชจะอุปแก้วเทศนา ว่าอะค้เต พาราณะสียัง
 มหาปะดาไป นามะ ราชา รัชชัง กำเรสิฯ ดังนี้เป็นคั้น กิกขเว สุราภิกขุสงฆ์ คั้นทะรงสิลา
 สะอาค เจื่อนักปราชญ์ทรงธญาณ แต่เมินนานแต่โสคมิตัวโศคพาลา จือพญาปะด่าปะราช เตจ๊ะ
 อาจลือเรื่อง อยู่ในเมืองใหญ่กว้าง มีชื่ออ้างว่าพาราณสี โยธามีนากเต้า วังแวงเผ้าอาสา มีราชชายา
 งามอาจ จือนางนาฏจันทเทวี นางสนมมีหลายหลาก หมั้นหมกป็นหากเป็นปรีวาร คิวญาบลธิราช
 ใจ้ห้าหวาคมัวดำ ทะสะธรรมคุณใหญ่ บักคิไควดำมหา ใจ้พาลาก้าเส้า กั้นแคเหล้าคังวัน ใจ้บ
 ห้วนง้อห้อย ยังบุญใหญ่่น้อยนา มาเท่าพาลาค้ารบาบ ช่มขนามบราวี ยังจาวปรีไพรได้ ใจ้ร้อน
 ไหมเคืองจี้ ก็มีหั้นและเนา ตะหา-ในก่าละนั้นใจ้ น้อยพระที่ไหวบุญหนา กี้ไกลกลากลาคกล้อย
 จากศาสรทสร้อยเมืองบน เอาปฏิสนธิก้าเนค ในคือนางผู้ผาเสวีจันทเทวี สิบเดือนคิไควรอด
 นางแก้วยอดราชชายา ก็ยาสุติได้บุคค้อนน้อย งามซ้อร้อยเป็งแปง ญาคินแ่งแวงเผ้าใจ้จือเจ้าว่า
 จุลันทกุมาร น้อยโพธิญาณน้อยนาฏ บมียพยาธิโยภภัย จ้าเรียว้วยใหญ่ เจ็ดเดือนคิไควคังคั้น ยังมี
 วันหนึ่งเล่า นางแม่เจ้าบุญหนา ก็เอาบุคค้ออาบน้ำ ชัดสีพร้อมอินทรียัประดับคิพร้อมคิไคว จूंจันท์
 ใสโททา หือบุคค้อน้อยอ่อน นอนเหนือบอนคักคั้น น้อยทศพลอ่อนน้อย บู้กกล่าวถ้อยใจจ้า เท่า
 แลจ้าว้วยแ้ม ขามแม่จุมแก้วเจยจมา นางอุคมยศใหญ่ จ้าเยาะไย้นานา ย้อนปียาจ้องห้อย รักลูก
 น้อยสายใจจ้า ขามนั้นเจ้าห้อยปะด่าปะราช จากศาสรทหอดัน ธิบเรณเคียวคอง ไปสู่ห้องเทวี
 หันนางบุญมียอดสร้อย อุ่มลูกน้อยเจยจมา บ่มารมกค้อคัว อันมาสู่คัวหอนาง ย้อนศรีคิงบางนาฏ
 ใจ้ ยังเยาะไย้เจียรจ้า ด้วยก้าปียาอ่อนฮ้อย กับลูกน้อยจ้อมขวัญ จึงบ่หันคิไควใจ้ ผู้มาอยู่กลัดคาง
 หลัง คิวคัวบั้งริราชโขคขนาดป้านไฟ จึงเร็วไว้คินผู้ ยังที่อยู่หอดัน ไก้ชาลนไหม้เอา คมิงเล่าไป
 มา ว่านางชายาออกสร้อย รักลูกน้อยเหลือดู ฎไปจู่แต่ก่อน ย่อมรับค้อนเร็วป็น เกาะกุ่มคั้นหน่อง
 น้าวหือจันชัวอินคิ บัคนี้ลูกมันมีแบบข้าง บัไฟ้องเลิงดู ฎไปจู่ที่ไกล บัใจ้ใส่แปงป็น เขียะคังบอ
 หันดูคิไคว คั้นผาบคัวพารา กั้นลูกมันนั้นนาขึ้นใหญ่ ก่าละคิไควคังคั้น เทียงหือลูกมันจ่าจ่า หือ
 ฎจว่าหน้าป็นผี แล้วยกปรีเมืองใหญ่ หือลูกมันได้เคนไป บ่อย่าจะและเนา โส ราชา อันว่าพญา
 ปะด่าปะราช คมิงชวาคในใจ้ ว่ากврเร็วไวอย่างจ้า หือพอกกล้าคนหาญนำเอากุมารอ่อนน้อย ไป
 ฝึกย่อยแคงพิน ออย่าหือมันคั้นใหญ่ เป็หอกคอบได้คังหมาย กั้นมันค้ายามหน้อย ฎบค้อก้อย

หมองซี กันมันจ๋มเรียดขึ้นใหญ่ รูปร่างโหดพิศพา มีแต่จาเวียรบ เป็หอกคาบคมผาย กูเที่ยง
 ค่ายม้วยมอด บิได้รอดนานไป เจ้าหอยจิบหัวหาค กันก็คชวาศศุปล่าย ก็เรียกคนหลายใจถ้อย
 กือพวกน้อยใจไฟ หือมาไวบ่อจ้ำ อยู่ค่อหน้าบัคเคียว แล้วจ้ำเหลือวบอกข่าว ว่าสูงฟ้าเวียรบิน ขึ้น
 สู่อัจฉินท์ผาศาธา แห่งนางราชเทวี ลูกมันมีผั่งอ่อน อยู่ในบ่อนผางกา ชันมันมาอย่าจ้ำ วางค่อ
 หน้าค่าง บัดนี้แค่เตื่อะฯ คัง สุดว่า โจระฆาตะกำ จุมคนหาญใจถ้อย ได้อินถ้อยกำจ้ำ แห่งพญาศ
 ชิวต่างฟั้งฟ้าผายผัน ขึ้นหอยจิบผาศาธา แห่งนางนาฏเทวี แล้วไขวาทีบอกล่า ว่าข้าแต่แม่เจ้า
 เหนือหัว บัดนี้ตัวตัวไว้ อาชญาใส่ปิ่นหมาย หือผู้ข้าหลายนี้เล้า นำเอาลูกเจ้าจ้อมขวัญ ด้วยเร็ว
 ปันรีบหัว ไปถววยตัวบัคเคียวฯ นางคำเขียวยอดสร้อย หันพวกน้อยหมากก็สัญญารูได้ ว่ากัษะ
 ใหญ่จักมี นางเทวีบิจ้า ชุ่มเอาลูกหล้าจ้อมขวัญ ออกเป็นควันเอาใหม่ กอดลูกไว้กับอก น้ำคาคก
 ช้อยหยาด ทุกขัใหม่หมาดหมองผาน บ่หือคนหาญหยาบจ้ำ เอาลูกหล้างานไปฯ คนจั้งไรใจถ้อย
 กือพวกน้อยคั้ง ก็ตีหลังนางค้ำว หือลัมค้ำวคังจัน แล้วปากันจิงลาถ เอาลูกพรากเสียนง บ่อกห
 ขวางรีบหัว วางค่อหน้าค้ำวบัคเคียวนางก็เร็วไวแ่วน ลูกแล้วแล่นควไป เกิงหอยจิบผาศาธา
 ไหวค้ำวธิราชใจหาญ ว่าราชกุมารหน่อไต้ มีโทษน้อยใหญ่สังจา คัมหาราษเจ้า อันเป็นเก้าแกร์
 พล จั้งหือคนหยาบจ้ำ ลากเอาลูกหล้ารามมา ลูกเร้าน้ำอ่อนน้อย ไปรู้ถ้อยกำคน บ่กรวนค
 ท่อค้ำว จักหือน้ำวแดงฟั้น ยังจ้อมขวัญลูกหล้า ได้ขว่าหน้าเมือมธม ขอพระภุชชโยชน์ เมคค้ำ
 โศควางค้ออย่าหือองค์ค้ำลูกน้อย ได้กกลาคกลือเป็นผี กันโทษลูกมัน้อยใหญ่ ขอค้ำวให้เหนือหัว
 จุงฆ่าค้วแห่งข้ำ หือขว่าหน้าวาววย ส่วนศรีค้ำจายลูกไต้ ขอหือได้ออยู่สวัศติฯ นางเทวีจ้องจันกอด
 ลูกไว้หมั้นกันคัน ใจเรรนปิ่นบ้ำ ช้อนรักลูกหล้าเหลือใจ ธิร่าโรกล่าถ้อย มีบ่อน้อยนาฯ ส่วน
 พญาศใหญ่ ใจบาปไปปีนผี แม้นเทวียอดสร้อย จักริร่าถ้อยสันใด บิใส่ใจพรั้มกล่าวผู้ใจกำ
 ช้อนใจค้ำหัวหาค กักเขี้ยวหงาค ๆ ปูนกถ้ว เหตุใจเมาเป็นม้วยมอด บก็ครอดคางว นันและนาฯ
 ะระกำ ส่วนคนไนใจถ้อย กือพวกน้อยสามานย์ อันคันภูบาลเจ้าฟ้าแดงไว้ฆ่าคนค้ำย กือมืออว
 ขบไหว ว่าข้าแต่ค้ำวไว้เหนือหัว ค้ำวใจค้วผู้ข้ำ หือนำลูกหล้ามาปิ่น หือได้หันแจงถี้ คังไว้ค
 กองค้ำ บัดนี้มาผู้ข้ำ เขียะค้ำมเจ้าฟ้าปลังปิ่น ค้ำวได้หันลูกน้อย หืออ่อนช้อยเขาวัว ถัดนี้ไปแถมเล่า
 ค้ำวเป็นเจ้าหอกค้ำ จักจับจ้ำผู้ข้ำ เขียะกับลูกหล้าสันใด ขอรีบไขกล่าวจี้ หือแจงถี้ข้ำ ผู้ข้ำอาศ
 ขำมใจ ค้ำมอาชญาให้จูประการ และนาฯ นิฎฐิตัง ขิยาสังวรระณาวิเศษ จำห้องเหตุ ธัมมะปละ
 ชาค (ไม้เข็ดกิด) ผูกเก้า ป้างค้ำวมาปเส้า ปะค้ำปะราชา ผู้พาลาจ้ำถ้อย หือพวกน้อยกถี้ นำหม่อ
 มุหนีที่ไหว มาอยู่ใกล้กองค้ำจักเขียะสันใดจาแถมเล่า กันหม่อมเจ้าจิงจาย ศรีธาหลายวามลุม ยัง
 โครรู้ตัจจั้ง จุงคาฟั้งผูกค่อ จักเสียงข้อสงสัย ผู้ไนขเท้าถี้ เถ้านี้ก่อนและนาฯ ก็บังคมสมเรจ เสร้
 แล้วทำนีก่อนแลฯ

กัมภีร์ธัมมะปาละ ผูกที่ ๒

นะโม คัสสะ ณะคะวะโต สัมมา สัมพุทธัสสะ ฯ ราชา เดสัง วะจะนัง สุควา อาณาเป
 สี-ตีฯ สาธโว คุราตปฺปวิสะตังหลาย ตังฉุญจาขหมุ่เกล้า มีศรัทธาเก้าเป็นประธาน มีใจบานสะอาค
 ได้ใส่บาตรตำมมี ศิลควงคิห้าแปด ได้กคแหวคกับศัน ตัดกั้งวลใหญ่่น้อย บ่อละปล่อยภาวนา
 ปากันมาพร้อมหน้า นั้งอยู่ถ้ำฟิงธรรม จุ่จคาจ้ำติดค่อ ตำมบาทช้อบาสี ว่า ราชา เดสัง วะจะนัง
 สุควา ตั้งนี้เป้นคัน บัดนี้แต่เดือะฯ ราชา อันว่าพญาปะด่าปะราช ผู้ห้าวหาอาธรรม ได้ยินกำให้ว
 ขาบ แห่งพวกหยาบสามานย์ จึงมีราชโองการปลังขาด ว่าคุราพวกห้าวหาคใจไฟ สูงงไวอย่าจ้ำ
 เอาคาบกล้าคมผาย ตัดคั้นจายน้อยนาฏ หื้อปุคขาดบัดเดือะฯ พวกน้อยเร็ววมลหมุ่ เข้าไปลูจิงเอา
 ยั้กคันคิงเล้าอ่อนน้อยจากนางยอคสร้อยมารดา แล้วนำมาบัจ้า วงค่อหน้าสับป็น เอาคาบพินไว
 วาด คั้นเข้าขาดบัดเดือะฯ เจ้าคำเขียวอ่อนน้อย บรู่ดีถ้อยก่าคน ทานตัดคั้น ค่นปุคขาด เลือค้อย
 หยาคเป้นสาย เจ้าวฯ ุ่ร้องให้ กั้ลั้กกลับไควไปมาฯ นางราชชายาผู้แม่ หันลูกผัดแม่่เรเรน ก็หก
 โยนเข้าใกล้ หอบลูกไว้กับอก เลือค้อยคกบ่ขาด คั้วนางนาฏแดงแพง สองค่าแดงเป้นเลือค ทุกข
 ใหม่เคือคเหลือใจ นางร่ำไรกล่าวด้อย ว่าแม่นลูกน้อยสายค่า มีป้าทูปุคขาด บ่อกล้อยกลาคว่าววย
 แม่จักขงชวยเลี้ยงไว้ หื้ออยู่ไ้ค่นานไป ขอเจ้าหอยจันค่อ เลงแลค่อบูคค่า ขอบุณณาถูกน้อย อย่า
 หื้อกลาคกล้อยว่าววยฯ ค่าวผิพรายปะด่าปะราช เจ้าผาสาทพรารามสี แม้นนางราชเทวียศใหญ่ จัก
 ขาบให้วสันโต ก็บไซหุด่อ บ่ปากร่อใจก่าเขียะหน้าค่าก่าเส้า นั้งจิดเข้าคายฯ พวกน้อยหลายใจ
 หยาบ ซ้ำให้วคิ้วบาปสามานย์ ว่าค่นภบาลเจ้าฟ้า จักหื้อเข้าคังหลาย อันมายอยอยู่เฝ้า เขียะสันโต
 เล้าถัดไปฯ เจ้าหอยจันค่อ ฟิงก่ากล่าวทูลสาร แห่งคนสามานย์พวกน้อย ก็คอบถ้อยก่าไป ว่าสูงง
 ไวอย่าจ้ำ เอาคาบกล้าคมผาย ตัดแขนจายน้อยอ่อน หื้อขาดเป้นท่อนบัดเดือะฯ พวกน้อยเร็วบ่อจ้ำ

เขียะค่านเจ้าฟ้าปลังป็น เขาปากันเข้าใกล้ จึงเอาหน่อพระที่ไ้หวุ่นุญหน้า จากอภมารคแม่
 เจ้า นำมาวางเล้าสับป็น แล้วตัดพินแขนเจ้า คังสองเบือ้งเล้าบัดเดือะฯ เจ้าคำเขียวอ่อนน้อย บรู่ดี
 ถ้อยก่าคน ทานตัดแขนค่นปุคขาด ก็คั้นขัวะชวาคไปมา ร้องเววมัคแม่ เลือคหลายเหล่าตามไหลฯ
 นางสายใจแม่เจ้า หันลูกเค้าจอมขวัญ ทานตัดพินแขนขาดทุกขใหม่หมาคเรเรน บ่อางทระงค่นอยู่
 ได้ ธิบอุ้มลูกไว้บัดเดือะฯ ร้องเก็วฯ มีก้อง คังไควห้อยผางกา ทุกขเวทนาใหม่เคือค คั้วเป้นเลือค
 คังคิง จ้อมนางฉุญยศใหญ่ ร้องร่ำไห้จ้วว่าคุราสายค่าสยลูกแม่ แม่รักเข้าเค้เหลือใจ แม่อาลัยอยู่
 เฝ้า อุ้มหอบเจ้าคังวัน ยังไปคั้นขึ้นใหญ่ ผังเจ็คเคือนไควเป้นครว้า ผังมีวียอย่าอ่อน้อย บรู่คูล่าถ้อย
 วาทีไทยเจ้าบ่อมีลักกาค พ้อเจ้าหากเคือองกา หื้อคนพาลาห้าวหาค ตัดคั้นมือเจ้าขาดจุพาย กันเจ้าค่า
 จายลูกแม่ บ่ถึงแก่มรคา แม่จักอาสาเลี้ยงเจ้า หื้อเตียงเค้ายาวไป แม่นกนใจจ้องฯ แต่เจ้าอยู่ในคอง

มารคา ว่า กันเจ้ากิดมาหันหน้า แม่จักเลี้ยงลูกหล้ารอมแปง หื้อมีแรงขึ้นใหญ่ หื้อจบไคว
 สัพพะสิปป้า เพื่อเป้นพญาแดนพ้อ ก่อสร้างค่อราชธานี ยามแม่เทวีเกล้าฯ พ้อพญาเจ้าชราหวังหื้อ

โรคลงไปต่อหน้า แห่งพวกกล้าโยธา อันว่าผางกาฬสาคร ไหววะวาคบัคเดียว ยะจ่องเร็วบั้ง
 คั้นเจ้าฟ้าจิ้งไร ก็ตกลงไปต่ำได้ ป็นผาสาทใหญ่เจียงคาน แผ่นดินคานกว้างใหญ่ ยะจ่องไว้ลับป็น
 เจ้าหอจันทน์บัวบอด ลวดครอคองเว็จ เสวยทุกชีล้าลัน บรู๋ป็นยามใด ย้อนมีใจก้าเถ้า หื้อนำหน่อ
 พระเจ้าชอกมุนี นั้นและนา

อละ ในก่าละนั้นได้ จุมไพรได้ประชา ดังเสนาอามาตย์ พรหมมณจาติเศรษฐี คหบดี
 พอก้า พร้อมด้วยหน้าฉิงฉาย นางนาฏสนมหลายมากเต้า กันรู้เรื่องเก้าชียา ต่างโสก่ามักแก่ คำว
 ล้มแผ่เป็นสาย โศกทุกข์หลายถูกคอง ให้ร่าร้องจุกนๆ โกลาหลอันใหญ่ เกิดขึ้นไคว่ราชธานี เมือง
 พาราณสีใหญ่กว้าง ดังจ๊กม้างเกทา จาวสิมาข้างชอก อยู่ปายนอกเวียงจัย ดังที่โกล์และโกล์ กันรู้
 ไคว่ชียาต่างเววา ผัดแผ่ บ่อเวินแ่วฉิงฉาย ละการหลายน้อยใหญ่ รีบเดียวไคว่โกลกลา เข้าพารา
 เดศคอง เต็มไคว่ห้องลานหลวง คนป็นปวงใหญ่น้อย ต่างคำก็ยอมหองใจ พองน้ำคำไหลอาบหน้า
 พองป็นน้ำเรณ คอคยงค์คณกลือกฝุ่น แก้มมุกนุ่ดินทราย ย้อนเสียดายบ่อแล้ว ยังนางแม่แก้วเทวี
 กับหน่อมุนีอ่อนน้อย อันกลาคกลียค้ายไป เสียงกล้องจัยเปยะพาทย์ คักเสียงชาคหายน เหตุ
 จุมคนใหญ่น้อย ต่างคำก็ยอมหองผาน ผับสถานเมืองใหญ่ สจคักไคว่เข่นวอย ก็มีวันนั้นและนา เต
 ชะนา อันว่าคณดังหลายมาเต้า มีเสนาเก้าเป็นประธานดังโยธาหาญอามาตย์ พราหมณจาติเศรษฐี
 คหบดีน้อยใหญ่ ดังไพร่ได้ประชา กันโสก่าใหม่หมาค ก่อยกลียกกลาคมายหาย เขางขวยรีบ
 หัว สงสะการ นางค้ำวราชชาษา กับหน่อพุทธาน้อยอ่อน ตำมริคบ่อนประเพณี กันบวัระมวลค
 ครบไคว่ ขุนยศใหญ่ต่างคำ ดังโยธาอามาตย์ พราหมณจาติปโรหิตำ ต่างปากันมามวลหมู่ พร้อม
 หน้าอยู่โรงกันเปิกษากันพร้อมหน้า ว่าบดินเจ้าฟ้าเราา ก็มรณาม้วยมอด ย้อนบัวบอดก่าลี นางเทวี
 อัคระราช ก็กลียกกลาเมือมรณ ฉนครใหญ่กว้าง หื้อเปล่าวังหมองคาย เหตุบมีสายหน่อเนื้อ
 จับกลีบเจือแดนเมือง ไพร่จ๊กเคืองหัวหน้า จุมเจ้าฟ้าเมืองโกล์ อันมีใจมักบาป เทียงมาหาบราวี
 หื้อจาวปรีไพร่ได้ ทุกข์ร้อนไคว่ฉิงฉาย เราดังหลายมวลหมู่ ผู้ใดรู้จบดอง ยังริคคองแบบเบ้า จุง
 บอกลง่าใจ ว่าเยยะสันคจักได้ ยังค้ำวให้ผาบพาราฯ ที่นั้นขุนต่างคำผู้เถ้า อันริคค้ำประเพณี ก็
 ไชวาทบอหมู่ ว่าตามดังขำรุ่เคิมออน ยามค้ำวภูธรเจ้าจ้าง ได้ม้วยม้างค้ายไปบมีสายใจถูกเต้า รือ
 เจือผ่างสา อันจักมาแดนแดน เป็นหลักแก่นราชธานี ยามนั้นจาวปรีไพร่ได้ อามาตย์ใหญ่ขุน
 หาญ ปโรหิตาจารย์ผู้ฉลาด พราหมณจาติบิณฑิตำ ย่อมประดับประคาเมืองใหญ่ หื้อพร้อมไคว่จ
 ปาย จอตุงขายหยาดถ้อย ปักกลด้วยอ้อยเป็นสาย ตางคั่นผายเดียวไคว่ กวาดเคี้ยวไคว่งามคำ ดังผาง
 กาฬสาคร ก็ปักกวาดขคสิ กันบวัระมวลคพร้อมแล้ว ก็แต่งรถแก้วเจียงคาน เอาเครื่องค้ำวภูบาล
 ใส่ไว้ หื้อเสียงไคว่จันๆ เขาปากันเอาม้า ค้ำวจากล้าอัสตร เข้าเคียวจอนรถใหญ่ หื้อพร้อมไคว่สิ
 ค้ำว ยอมือค่างหัวขาบไหว้ ยังเทพให้จุทิสา ว่าคนโคบุญหนามากกว้าง กวรเป็นเจ้าจ้างเสวยเมือง
 เต๊ะเรื่องจากล้า เพื่อหื้อไหร่ฝ้าเจษบาน อยู่สถานแห่งห้อง ประเทศคองแดนโค ขอม้าเด็บบมีใจผ

เสวริ ลากรดลิกเจียงคาน ไปสู่สถานแห่งนั้น รับเจ้าเจื่องจิ้นบุญหนา มาเป็นพญาคู่ข้า หื้อไพร่
ฝายเจอบาน กันอธิษฐานเมี้ยนแล้ว จึงปล่อยม้าแก้วป่าไป จมคนในอามารย์พราหมณเจาคีเศรษฐี
คบคิดพ้อก็ หรือไพร่ฝายประชา ถึงขันมลาดอกไม้ จอมรลใหญ่ควยไป จำริดในป่องก่อน เจน
ปทุม่อนปีคำ บอกสืบมาแต่ให้ คั่งข้าได้โขยปิ่นนี้และนาฯ

กันขุนค่างคำผู้เฒ่า โขบอกเล่าสุคปล่าย คนคั่งหลายมวลหมู่ ต่างพรัารู้หันดิน แล้วปากัน
แต่งห้าง พร้อมจูงอย่างค้ำประเพณี กันคาคิเมี้ยนไคว่ ปโรทิดใหญ่อาจ้าย์ กืออธิษฐานขาบไหว้ ซึ่ง
เทพให้จุทิสา ว่า เทวะ สังฆาโย ข้าแต่เทวดาคั่งหลายเฮมมวลหมู่ อันคั่งอยู่จุพิมาณ อันรักษา
สถานผาสธาทร อยู่อากาศปายบน อยู่ไพระสมณต์เถื่อนถ้ำ อยู่ทำนังกงขา ขอจุงคาค้างข่าอันข้าจัก
กล่าวจำข บัดนี้เวียงจัยคู่ข้า บมีเจ้าฟ้าทรงเมื่อง โดยธาเรองอามาตย์ ประชาราษฎร์จาวไต คั่ง
คนไนไพร่น้อย ค่างค้ำกือยหมองผาน กล้วตึกหาญค่างหน้า อันหยาบจ้ำก่าลิมาเมียนควิค้ำราบ
ข้มขนาบเขขา จาวพาราถ้วนหน้า เทียงทุกซ์โสกกถ้ำ ถนคใจ กันคนโคบุญกว้าง กวรเป็นเจ้าจ้ำ
งผาบพารา เพือหื้อประชาไพร่น้อย อยู่จั้นจือยเจอบาน แม้นอยู่สถานแห่งหือ่ง ประเทศคืองแคน
โค ขอรดจัยผาเสวริ เดียมค้วยม้าเลศอัสคร จุงริบจรัมุนคั้น ไปสู่ที่หันเร็วปิ่นแต่เดือะ ๆ กันป
โรทิดำจาร์ผู้ใหญ่ กล่าวเสียงไคว่ว่าที รดหล่มคิผาเสวริ เดียมค้วยม้าเลศเจียงจิ้น คั่งอยู่บนดินคั่ง
ถ้ำ ป้ายเล่าไปไหน แม้นคนไนนือใหญ่ จักผายดอกไม้นุปผา คั่งลาซาข่าวดอก ม้าบ้ออกผาย
คั้นฯ จมคนห้วมวลมา กุผู้หากสงสย จึงจำโขดามเล่า ซึ่งขุนเก้าค่างค้ำ ว่าสันใจจาม้าแก้ว ค้วยลิส
แล้วเจียงจิ้น ป้ายคีนยกบาท บลากรรราชขดไหล ขอท่านไวริบห้าว โอกาสกล่าวลงจาม เพือ
หื้อม้างมอองอาจ ลากรรราชกลาไกลฯ ขุนค่างใจผู้เฒ่า ก็โอกาสเล่าค้ำมราย กันสุขปล่ายเมี้ยนจอย
ม้าแก้วยอศอัสคร บ่เคียวจรงข้างป้าย บลากรด้ายคั้นผาย คนคั่งหลายมวลหมู่ ยินใครรู้ยาวไป จึงจำ
โขดามเล่า ซึ่งขุนเก้าค่างค้ำ ว่าสันใจจามคั่งอี้ ขอกล่าวจื่อโขยปิ่น หื้อรู้หันถึแจ้ง สุกเสียงแห่งสังก้าฯ
ขุนค่างค้ายสใหญ่ รู้แจ้งไคว่ฉัพพะกัาร จบชนะนาญฉลาด คั่งสิปะสะสครโรหธา พิจรณาแจ้งถึ ก็
กล่าวจื่อค้ำมราย ว่าคฺรธาทำนคั่งหลายเฮมมวลหมู่ อันมาพร้อมอยู่หน้าหนา อันว่าอัสสาม้าแก้ว บ่
ลากรดแล้วน้าไป ย้อนบมีโคค่างหน้า กวรเป็นเจ้าฟ้าพาราธา คนบุญหนามากกว้าง บมีค้างแคนโค
โขงเวียงจัยนี้เถ้า จักห่างเจ้าเมินหลาย สิบปีปล่ายปายหน้า จึงจักได้เจ้าฟ้าทะเมื่อง เด็จะเรองยศ
ใหญ่ ผาเสียงไคว่จุมปู จมศคฺรใหญ่่น้อย บ้องอ้อยมีมา ขอเราราจผู้ อย่าได้อยู่ไผมัน จุงปากัน
พร้อมไคว่ รักษาเมื่องไว้ค้ำมธรรม บ่เมินหน้าเนิ่นจ้ำ เทียงได้เจ้าฟ้าคั่งหมายฯ คนคั่งหลายหม่มถ้ำ
พึงขุนเก้าโขค่างโสมนัสสาจิ้นข้าว ไหร้องข่าวเมื่องนนั้น คั่งจักได้หันคิ้วเจ้า ไนวนทุกเจ้าขามจาย
นนั้นและนาฯ นิฎฐิตั้ง ขิยาสังวรระณาเวษ จำหือ่งเหตุ รัมมะปะละชาคค (ไม้เจ็ดกิด) ผูกถ้วนสอง
จาวเมื่องป่องใคร่ได้ ยังคิ้วให้ผาบพารา จักสมผาณาไฝ้อ้าง รือหวิดกว้างสันโค จุงออกใจพึงแจ้ง จัก
รู้แจ้งปายถุน และนาฯ ก็บั้งคมสมเร็จ เร็จแล้วเท่านี้อ่อนแลฯ

ภาคผนวก ข
เนื้อหาคัมภีร์ธรรมะปาละชาดก โดยย่อ ทั้ง ๑๗ ผูก



สรุปเนื้อหาคัมภีร์ธัมมะปาละชาดก ผูกที่ ๑

กล่าวถึง พระพุทธเจ้าที่ประทับอยู่ในกรุงพาราณสี โดยมีพระเทวทัต ผู้พยายามบงการเพื่อตนเองจะได้เป็นใหญ่ปกครองสงฆ์และมีลาภสักการะมาก

ส่วน พระเจ้าพิมพิสาร ผู้ครองเมืองพาราณสีผู้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธเจ้าอย่างซื่อสัตย์ และมีโอรสคือ พระเจ้าอชาตศัตรู

พระเทวทัตบงการพระพุทธเจ้าหลายครั้งแต่ไม่ได้ผล เช่น กลิ้งก้อนหินใหญ่ลงมทเพื่อให้ทับพระพุทธเจ้า ให้นายธนู ชุ่มยิงธนูเพื่อจะฆ่าพระพุทธเจ้า เป็นต้น เมื่อตนเองทำกิจไม่สำเร็จก็เข้าไปหาพระเจ้าอชาตศัตรูผู้กำลังหนุ่มแน่นว่า ท่านควรจะได้ครองราชย์แทนพระบิดาได้แล้ว จึงบงการให้พระเจ้าพิมพิสารสวรรคตเองจะนานมาก ท่านต้องปลงพระชนม์เสียส่วนเราก็จะปลงพระชนม์ของพระพุทธเจ้าและเราทั้ง ๒ จะได้เป็นใหญ่ในอาณาจักรและศาสนาจักร พระเจ้าอชาตศัตรูหลงเชื่อ รุ่งเช้าได้ปล่อยช้างนาฬาคีรีที่ตกมันวิ่งเข้าไปทำร้ายพระพุทธเจ้า แต่ช้างกลับหยุดเพราะความเมตตาของพระพุทธเจ้า

การทำบาปของพระเทวทัตนั้น เหล่าพระภิกษุต่างสงสัยจึงโยยขานกัน พระพุทธเจ้าจึงเข้าไปที่โรงธรรมและกล่าวถึงอดีตชาติว่า เคยถูกพระเทวทัตบงการมาแล้ว จึงตรัสเรื่อง ธัมมะปาละให้ฟังว่า

ในอดีตชาติมีพระราชาผู้โหดร้าย ทารุณ พระองค์หนึ่ง ชื่อ พระเจ้าปด้าปราช มีมเหสีละพระเทวีหลายองค์ คราหนึ่งพระโพธิสัตว์ได้ไปเกิดเป็นพระโอรสของท่านกับพระจันทร์เทวี พระนางรักและชื่นชมพระโอรสพระองค์น้อยมาก วันหนึ่งพระราชาเสด็จมาเฝ้าฯ ด้านหลังพระนางที่กำลังอุ้มชมเชยพระโอรสน้อยอยู่ จึงไม่ทันเห็นพระราชา พระราชารู้สึกโกรธกริ้วมากที่พระเทวีไม่ออกอ้อนประจบประแจงพระองค์ จึงเสด็จกลับมานั่งกริ้วโกรธโดยคำริว่า นี้นี้อยู่ลูกเล็ก ถ้าลูกโตขึ้นคงต้องทำร้ายเราแน่ อย่างกระนั้นเลย เราจักฆ่าพระกุมารนั้นเสียพระองค์จึงสั่งให้ทหารผู้ใจพาลคั่งพระองค์มา และสั่งให้ไปนำเด็กน้อยนั้นมาวางไว้ตรงหน้าพระองค์ เมื่อทหารใจพาลเหล่านั้นไปแย่งพระกุมารมาจากอ้อมอกแม่ พระนางทราบแน่แท้ใจว่า ภัยจะเกิดกับพระกุมาร จึงวิ่งตามไปจนถึงหน้าพระพักตร์ของพระราชา อ้อนวอนขอชีวิตพระโอรส โดยกล่าวอ้างว่า เติบโตใหญ่ได้จะคอยดูแล บำรุงพระบิดาและพระมารดา แต่พระราชาหาฟังไม่ พระนางก็นั่งเฝ้าวิงวอนขอชีวิตพระโอรสที่นั่นนั่นเอง

สรุปเนื้อหาคัมภีร์ธัมมะปาละชาดกธัมมะปาละ ผูกที่ ๒

พระราชาไม่ใส่ใจและไม่ฟังคำขอร้องของพระเทวี ได้รับสั่งให้ทหารไปปลัดทั้งพระกุมาร พระกุมารเจ็บปวดคั้นรื้ออย่างน่าสงสาร พอๆ กับความเศร้าโศกอย่างเจ็บปวดในดวงใจผู้เป็นแม่ พระนางได้แต่อุ้มกอดพระโอรสพรางพรา้อ้อนวอนขอชีวิตพระโอรส แต่พระราชาไม่สนใจ สั่งให้ตัดแขนทั้ง ๒ ข้าง ให้ตัดคอและให้ผ่าหัวใจอย่างโหดร้าย จะเอาเครื่องใน เช่น ตับ ไต ไข่ พุง

ไปปิ้งย่างกินเป็นกับแกล้มกับน้ำจิ้มช้ พระโอรสต้องมรณาต่อหน้าพระเทวี พระนางก็เศร้าโศกจน
อกแตกสลายตายตามพระกุมารไป

ในขณะที่พระราชาสั่งให้ทหารใจบาปนำดับ ไล้ ฟุ้งไปอย่างอยู่นั้น บาปกรรมก็เกิดกับ
พระราชาทันที กล่าวคือ พระราชาเกิดอาการหน้ามืดดำมัว ปวดศีรษะเวียนเกล้า ทรงพระองค์ไม่ได้
มองเห็นยอดปราสาทหวั่นไหวและหักลง พระองค์ก็ทรงคนไม่ได้ ชวนเข้ล้มลงตามปราสาทนั้น
ตกลงไปอยู่ในนรกอเวจีในทันที

หม่อมอำมาตย์ ข้าราชการบริพารต่างเศร้าโศกกันถ้วนหน้า พอสร้างโศกก็ช่วยกันจัดปลงสรีระ
ของพระเทวีและพระกุมารแล้วปรึกษากันว่า จะให้ใครเป็นพระราชาคือไปเพราะไม่มีรัชทายาทเลย
ปุโรหิตได้เสนอให้เป็นไปตามราชประเพณี กล่าวคือ ตกแต่งราชรถพร้อมเครื่องราชกกุธภัณฑ์
เทียมม้าแล้วปล่อยไป ม้าจะพาราชรถไปจอดที่ผู้มีบุญญาธิการ เมื่อท่านผู้มีบุญญาธิการนั้นขึ้นรถ
แล้ว ม้านั้นจะนำผู้มีบุญญาธิการนั้นมาเป็นพระราชาคือไป

เมื่อตกลงกันเช่นนั้นแล้ว ทุกฝ่ายเตรียมแต่งรถม้าเพื่อปล่อยไปหาผู้มีบุญมาเป็นพระราช
พอได้เวลาปล่อยม้าไป (ภาคกลางจะใช้คำว่า รอให้ราชรถมาเกย)

แต่มีกลับยี่หนึ่งไม่ยอมไปที่ใด หม่อมอำมาตย์ทั้งหลายพยายามให้ม้าวิ่งออกไป แต่ม้าไม่
ยอมไปไหนทั้งสิ้น ยืนสงบนิ่งอยู่ที่นั่นนั่นเอง เหล่าไพร่ฟ้าประชาชนต่างวงงสงสัยว่า จะเกิดอะไร
ขึ้นที่บ้านเมืองจึงได้ตามปุโรหิตว่า เป็นเพราะอะไร

พราหมณ์ปุโรหิตจึงทำนายตามตำราราชประเพณีว่า ถ้าเหตุการณ์เป็นเช่นนี้ ไม่ต้องตกใจ แสดง
ว่ายังไม่มีผู้มีบุญควรแก่การครองเมืองมาเกิด จึงขอให้พวกเราช่วยกันดูแลรักษาบ้านเมืองไว้ ประมาณ ๑๐
กว่าปี จะมีผู้มีบุญมาเกิดที่เมืองนี้แน่นอน ทุกคนต่างยินดีปรีดา ไซ้ให้ร้องอย่างมีความสุข

สรุปเนื้อหาคัมภีร์ธัมมะปาละชาตกัมมะปาละ สุกที่ ๓

พระกุมารไปเกิดกับพระราชเทวีแห่งเมืองมัทธาชานคร ได้ชื่อว่า พระธรรมปาละ ต่อมาได้
น้องชาย ๑ คน คือ พระสุนันทกุมาร ทั้งสองเป็นที่รักใคร่ของพระบิดาและพระมารดา และชาว
ประเทศทั้งหลาย จนอายุ ๑๖ ปี และ ๑๕ ปีตามลำดับ ได้เรียนรู้วิชาจนจบสรรพศาสตร์

ต่อพระราชบิดาประชวรจึงเรียก โอรสทั้ง ๒ มาพูดสั่งเสีย โดยมอบให้องค์ที่ปกครอง
บ้านเมืองต่อไป ให้พระองค์น้องเป็นพระอุปราช แล้วเรียกหม่อมราชวงศ์ทั้งหลายฝากโอรสและ
บ้านเมือง ไม่นานพระองค์ก็สวรรคต สร้างความเศร้าโศกมากมายกับราษฎร

หม่อมอำมาตย์ปรึกษากันแล้วไปอัญเชิญเจ้าพี่ขึ้นครองราชย์แทนพระบิดา แต่พระธรรมปาละ
เผด็จคำนึงถึงแต่การบำเพ็ญบารมี จึงบอกบิดให้ไปเชิญพระสุนันทกุมารครองราชย์แทน พระน้อง

ก็บอกปิด มอบให้พระพี่เหมาะสมที่สุด พระพี่พูดไม่ออก บอกไม่ถูก ไปเฝ้าพระแม่เจ้าก็ไม่รู้จะบอกอย่างไร

ตอนกลางคืนเรียกพระสหายชื่อ สุมนะกุมารมาหาและบอกจุดประสงค์และขอให้สุมนะกุมารไปเป็นเพื่อน ทั้ง ๒ ได้หนีออกจากเมืองคอนรูงเช้า ทำให้ฝ่ายนอก ฝ่ายในวุ่นวายโกลาหลหาเจ้าพี่ ในที่สุดพระสุนันทกุมารพบจดหมายที่เขียนแฝงไว้ให้น้องครองราชย์ที่ออกไปบ้านเพ็ญพรต

สรุปเนื้อหาคัมภีร์ธัมมะปาละชาดกธัมมะปาละ ผูกที่ ๔

ขณะที่พระราชเทวี พระสุนันทกุมารและข้าฝ่ายในทั้งหลายเที่ยวความหาพระธรรมपालนั้น พระสุมนะกุมารได้พบสารบอกว่า ไปอยู่บ้านเพ็ญพรต ให้น้องครองเมืองและดูแลพระมารดาด้วย พระมารดาทำใจไม่ได้จึงเศร้าโศกมาก สุนันทกุมารจึงอุบายเพื่อให้พระมารดาโศกเศร้าน้อยลง โดยกล่าวเชิงประชดว่า พระมารดารักเพียงพี่ชาย โหยหาแต่พี่ชาย แต่ลูกคนนี้แม้อยู่ด้วยกับแม่ ยังไม่ใส่ใจเลย รักลูกไม่เท่ากัน พระมารดาได้ฟังจึงระงับโศกได้ เกรงองค์น้องจะน้อยใจแล้วหนีไปอีกคน

พระธรรมपालและพระสหายเดินป่าหลายวันคินจนถึงคันทโรโบหนาแห่งหนึ่งเหมาะกับการสร้างศาลาบำเพ็ญพรตมาก จึงพักแรมโดยปรึกษากันว่า น่าจะอยู่ที่นี้ แต่คำปรึกษานั้นได้ยินถึงรุกขเทวดาที่คันทโรโบหนานั้น รุกขเทวดาคิดว่าที่นี่ไม่เหมาะกับผู้มีบุญใหญ่นั้น คอนเจ้าจึงแปลงร่างเป็นหญิงสาวเดินมาถามถ้าวางจะไปไหน ทั้งสองจึงเล่าความจริงให้ฟัง นางนั้นจึงเสนอแนะว่า ที่นี่ไม่เหมาะสำหรับการบำเพ็ญพรต ขอให้ท่านทั้ง ๒ จงมุ่งหน้าไปทางทิศตะวันตกวันออกโนนซึ่งไม่ไกลจากที่นี่นัก จะมีสถานที่เหมาะสมที่สุด

ทั้งสองจึงเดินมุ่งหน้าไปทางทิศตะวันตกวันออกได้พักใหญ่ จึงร้อนถึงแท่นบรรทมพระอินทร์ (พระแท่นกัมพลศิลาอาสน์) จึงสอดส่องมาพบว่า ผู้ทรงธรรมต้องการหาที่บำเพ็ญธรรม จึงต้องลงมาช่วยโดยแปลงตนเป็นธูพรานป่า เดินผ่านมา ตามถึงสาเหตุว่าจะไปไหน ทั้งสองก็บอกความเจตนา แต่พระอินทร์เห็นว่ายังหนุ่มควร ไปบริหารบ้านเมืองก่อนแล้วจึงค่อยบำเพ็ญพรตก็ได้ พระอินทร์จึงให้สิ่งของวิเศษ ๕ ประการ คือ

๑. ม้าวิเศษที่จะนำพาพระองค์ไปที่ไหนก็ได้อย่างรวดเร็ว
๒. ให้เก็บคำ(รองเท้า)สวมใส่แล้วเหาะเหินเดินอากาศได้
๓. ให้ไม้เท้าวิเศษ คือ ไม้เข็ดคืด ขี่แล้วเหาะเหินเดินอากาศได้เร็วไว้เช่นกัน
๔. ให้ธนูวิเศษที่มีพลังและอำนาจมหาศาล เพียงคิดขี้ศึกก็สะท้านถล่มแล้ว
๕. คาบแก้ววิเศษ

ทั้งสองจึงพักบำเพ็ญบารมีโดยเฉพาะอุเบกขา ส่วนทานบารมีไม่ค่อยได้ทำเพราะอยู่ไม่มีคน
มพอทาน และเดินทางเพื่อหาศาลาที่เหมาะสมกับการบำเพ็ญอีก นางเทวดาคนหนึ่งเหาะผ่านมา จำได้
ว่าในอดีตชาติเคยเป็นมารดาพระกุมาร จึงเนรมิตอาศรมให้ทั้งสองพักอาศัย ทั้งสองไม่กล้าพักเกรง
ว่าจะเป็นกมลวงของยักษ์มารมาแปลงล่อใจคนแล้วจับกินเป็นอาหาร นางเทวดาก็แปลงคนเป็นคน
แก่เดินผ่านมาบอกว่า ที่นี่เป็นอาศรมของนักพรตเก่า ถ้าต้องการปฏิบัติธรรมก็อยู่ได้เลย และเชิญทั้ง
สองเข้าพักอาศัย

สรุปเนื้อหาคัมภีร์ธัมมะปาละชาดกธัมมะปาละ ผู้ที่ ๕

ขณะที่เข้าไปอยู่ในศาลานั้น เทวดาแปลงตนหนึ่งมาบอกว่า เมืองพาราณสียังขาดพระราช
ผู้ครองเมือง ท่านควรไปช่วยบำรุงเมืองก่อน บำเพ็ญพรตไปด้วยก็ได้ พอแก่เฒ่าค่อยออกมาบำเพ็ญ
พรตเพิ่มบารมีก็ยังได้

สองสหายปรึกษากันว่า สมควรไป ตามแรงบุญเก่า พระธรรมปาละจึงเรียกมีนวิเศษ พระ
สหายก็ใช้ไม้เจ็ดคืบชี้เหาะมุ่งไปสู่มืองพาราณสีทันที เมื่อถึงเมืองพาราณสี พระองค์จึงให้ม้าลงส่ง
ไว้ในอุทยานแล้วบอกให้ม้าไปพัก เทียวตามใจ

คำคินันนั้นแล เหล่ามุขอำมาตย์ที่ช่วยกันดูแลบ้านเมือมาสิบกว่าปี ต่างคนต่างฝันว่า มิใช่
โทรใหญ่ลอยมาตกกลางเมือง ร่มเงาเย็นสบาย มีฝูงนกนานาชนิดมาอยู่เต็มต้น ที่สำคัญที่โคนต้นไม้
คาน้ำไหลเป็นเหมือนน้ำนม มีรสหวานปานน้ำอ้อยผสมน้ำตาล ชาวพาราทักมันรอน้ำไปดื่ม
อย่างอิมอกอิมใจและมีความสุขยิ่งนัก

รุ่งเช้า เหล่าเสนาจึงเรียกหาโหราจารย์มามิลเลขคานาที่ทำนายทายทักว่าจะมีเหตุดีหรือร้าย
ประการใด โหราครวดูดวงดิแล้วยิ้มแย้มแจ่มใสประกาศให้มุขอำมาตย์ทั้งหลายทราบ ว่า ตอนนี้
พาราของพวกเรา มีผู้มีบุญญาธิการเหมาะสมที่จะครองเมืองมาสู่เมืองเราแล้ว ขอให้ท่านปล่อยม้า
แก้วพร้อมราชรถไปเถิด เมืองเราจะได้พระราชามาปกครองบ้านเมืองแน่นอน

มุขอำมาตย์ต่างคือคติใจ ประกาศท้องว่าเมืองเรามีผู้มีบุญมาสู่แล้วให้ชาวพาราช่วยกัน
แต่งราชรถเพื่อปล่อยม้าไปรับเถิด ชาวพาราทั้งหลายคือคติใจมาช่วยกันตกแต่งราชรถจนแล้วเสร็จ
และปล่อยให้ม้าพาราจรดไป มุขอำมาตย์ โหราจารย์ ปุโรหิตและชาวเมืองก็เดินตามรถม้าไปอย่าง
สนุกสนาน ไชโยโห่ร้องเสียงอึงมี่

ส่วนม้าได้ลาการาชรถวนเวียนเข้าไปในอุทยานหลวงและไปจอดที่พระธรรมปาละนั่งอยู่
ปุโรหิตและโหราจารย์เข้าไปเฝ้าถามถึงที่มาที่ไปและตรวจลักษณะบุรุษแล้ว ถูกต้องตามตำราจึง
อัญเชิญไปครองเมือง พระธรรมปาละรับปาก พร้อมกับพระสหายขึ้นราชรถเข้าเมือง ชาว
ประชาราษฎร์ต่างไชโยโห่ร้องสนั่นเมือง ระหว่างทางพระธรรมปาละและพระสหายได้ชวนกัน

สมควรทั้งและชี้ไม้เจ็ดคึดเหาะขึ้นไปบนอากาศ ชาวเมืองต่างให้ร้องขอบใจและศรัทธาใน
พระองค์อย่างยิ่งยวด พอถึงปราสาทราชวังจึงลงมาทำพิธีราชาภิเษกเฉลิมราชสมบัติต่อไป

สรุปเนื้อหาคัมภีร์ธัมมะปาละชาดกธัมมะปาละ ผูกที่ ๖

เมื่อพระองค์ครองราชย์แล้ว เหล่ามุขอำมาตย์ต่างปรึกษากันว่า ยังขาดพระมหีสเด็จพระกาย
ทุกคนต่างคิดและถามข่าวคนทั่วไปว่า พระราชธิดาเมืองโคตตวและเหมาะสม พ่อค้าคนหนึ่งได้
เสนอว่า ตนเองเป็นพ่อค้าเที่ยวค้าขายผ่านมาหลายสิบเมืองเห็นว่า พระราชธิดาเมืองวิเทหราช
สวยงามเทียบพร้อมด้วยความเป็นกุลสตรีและเหมาะสมที่สุดที่จะมาอภิเษกเป็นเอกอัครมเหสี แต่
พระเจ้าวิเทหหวางแหวนมาก

เหล่าอำมาตย์ผู้ใหญ่ต่างเห็นพร้อมกันจึงจัดเตรียมเครื่องบรรณาการมากมายส่งไปถวาย
พร้อมทั้งราชทูตไปเพื่อเจรจาขอพระราชธิดามาอภิเษกกับให้พระธรรมปาละ พอถึงเมืองวิเทห
และเข้าเฝ้าพระราชบิดาได้ทูลขอพระราชธิดาตามราชประเพณี แต่พระราชบิดาไม่ให้ พร้อมทั้งบอกยก
อดคำว่า ถ้าอยากได้พระราชธิดา ขอให้มาชนช้างกับพระองค์ ถ้าชนะพระองค์ได้จึงจะยกขอมยก
พระราชธิดาให้

คณะทูตกลับมาถึงเมืองพาราณสีแล้วกราบบังคมทูลคั้งที่พระเจ้าวิเทหหต้องการ พระธรรม
ปาละเดยอยู่ ส่วนมุขอำมาตย์ทั้งหลายไม่ค่อยพอใจนัก พระธรรมบาลให้เตรียมบรรณาการเพิ่มเติม
และให้ไปขออีกเป็นคำรบสอง พระเจ้าวิเทหราชก็ไม่ยอมให้ พร้อมทั้งยืนยันว่าต้องชนช้างกัน
เท่านั้น แม้คำรบสามพระธรรมบาลให้ไปพร้อมทั้งให้กล่าวคำทำนองยั่วว่า พระเจ้าวิเทหหเดยอยู่
แต่ในวังเมืองตนเองเหมือนไก่แม่ ไม่กล้ายกทัพมาสู้เมืองพาราณสีที่เป็นไก่ตัวผู้ตัวจริง มีเคียวยาวที่
ไก่แม่อย่างพระองค์เกรงกลัว คณะทูตได้ไปกราบทูลพระเจ้าวิเทหหเช่นนั้น ส่วนพระเจ้าวิเทห
โกรธมาก จึงเรียกประชุมทัพเร่ยกกองทัพมาปราบเมืองพาราณสีทันที

พระธรรมปาละตรัสว่า การที่เราไปปราบเมืองอื่นแล้วได้พระราชธิดามาภิเษกนั้น เมือง
อื่นจะนิทานได้ว่า เรยกทัพไปขี้เขา แต่การขี้วโตะให้เจ้าวิเทหหยกมาแล้วรบจนได้ชัยชนะ
แล้วได้พระราชธิดามานั้นคงไม่มีเมืองโคตตวได้ พระองค์ได้ให้ชาวเมืองพาราณสีอย่างละหนึ่ง
คอกกับข้าวสีก ขอให้พวกท่านอยู่ในเมืองให้ทำงานตามปกติเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น พวกอยู่บนอก
เมืองให้หลบหนีไปก่อน

พระธรรมปาละใช้ความอดทน และสติปัญญาที่เฉียบแหลม ทั้งๆ ที่พระองค์รู้แล้วว่าอาวุธ
พิณที่พระองค์มีอยู่ ไม่มีพระราชบิดาใดมาเอาชนะได้ และพระองค์จะไม่ยกทัพไปขี้วโตะเด็ดขาด

สรุปเนื้อหาคัมภีร์ธัมมปะลาละชาดกธัมมปะลาละ ผูกที่ ๑

พระเจ้าวิเทหะได้เรียกเสนาอำมาตย์คนสำคัญชื่อ ชัยเสนามาปรึกษา วางแผนการไปปราบทัพทวารวดี เตรียมรีพล ๔ เหล่าทัพเต็มอัตราศึก เดินทางหลายวัน พอถึงกรุงทวารวดีแล้วให้ล้อมเมืองไว้ทั้ง ๔ ทิศ ทหารฮึกเหิมเต็มที่

ฝ่ายชัยเสนาฮึกเหิมมากถึงขนาดร้องคำเข้าไปในเมือง ท้ารบ ด้วยคำหาบายคายต่าง ๆ นานา พระสมณะสหายทนไม่ได้ รู้สึกโกรธมากจึงชี้ไม้เท้า ๗ คืบ ออกมามุ่งไปคว้าหมวยจุกของเสนาขุน ชัยเสนานั้นเหาะขึ้นบนอากาศ กวาดแกว่งจนชัยเสนาถลุดคมตาย โยสั้นห่อเหี่ยว ได้แต่ร้องขอว่าอย่าทำคนแก่ ถ้าแน่จริงลงไปสู้บนดิน สมณะก็ลงมาบนดินแล้วคว้าเท้าชัยเสนาได้กวัดแกว่งเช่นเดิม ชัยเสนาไม่ทันได้ตั้งตัว ไม่สามารถทำอะไรได้ สมณะเห็นว่าพอสังตอนสมครแล้วจึงปล่อยตัวไปแล้วตนเองก็เข้าเมือง ขุนชัยเสนานั้น รู้สึกอับอายมาก แต่ปกปิดไม่ให้พระเจ้าวิเทหะรู้

ส่วนพระเจ้าวิเทหะมาถึงขอบเขตเมืองแล้วพักอยู่ ได้ส่งสารท้ารบไปให้พระธรรมปะลาละว่าตนเองนี้แน่จริง ไม่ใช่โชกโศกแหม่มจะแพ้ใ้ผู้เคือชยาว ถ้าแน่จริงพुरु่งนี้ให้ยกทัพออกมาสู้รบอย่างถูกผู้ชายให้ชาวนครต่าง ๆ ได้รู้ ได้รำลึกโอในความสามารถและอำนาจ

พระธรรมปะลาละอ่านสารเสร็จด้วยความปกคิแล้วตรัสกับผู้ส่งสารว่า กลับไปทูลพระเจ้าของคนที่พुरु่งนี้เข้า เราจะชี้ข้างพลายตัวงามออกมารบกับพระองค์ ขอให้พระเจ้าของคนที่เตรียมตัว เตรีมใจให้ดี กิริยาอาการของพระเจ้าธรรมปะลาละนั้น สร้างความฉงนและสร้างศรัทธากับคณะทูตมาก พระองค์ไม่แสดงอาการสะทกสะท้าน หรือ หวั่นวิตกให้เห็นเลย

ถ้าคืนนั้น พระองค์พักผ่อนอย่างสบายเหมือนกับ ไม่มีอะไรเกิดขึ้น เพราะองค์ทรงคิดว่าพระองค์จะชนะ และจะได้สอนธรรมให้กับพระเจ้าวิเทหะ ส่วนพระเจ้าวิเทหะกับเหล่าอำมาตย์ได้ปรึกษา และวางแผนเป็นกลลวงว่า เมื่อพระธรรมปะลาละออกมาถึงสนามรบแล้ว ให้ทุกคนรุมพลเข้าทุกด้านเพื่อสังหารเจ้าธรรมปะลาละให้ได้

สรุปเนื้อหาคัมภีร์ธัมมปะลาละชาดกธัมมปะลาละ ผูกที่ ๒

กรันรุ่งเช้า พระธรรมปะลาละก็ชี้ข้างพลายตัวงามออกมาตามนัด แต่ผู้คิดคามมีแต่เด็ก ๆ ถือพวงมาลัย ดอกไม้ เครื่องหอมต่าง ๆ นานา จะมอบให้แก่พระเจ้าวิเทหะ แต่ไม่รับและท้ารบอย่างเดียว จะให้รีพลบุกจับตัวพระธรรมปะลาละมาลงโทษให้ได้ ฐานไม่ยอมอ่อนน้อมตน

พระธรรมปะลาละกล่าวขี้ว่า ถ้าพระองค์กลัวตายก็ให้รับหนีไป ถ้าไม่กลัวตายก็รุกเข้ามาสู้กัน พระเจ้าวิเทหะจึงสั่งไพร่พลเข้ารุกรบลุยเข้าทันที พระธรรมปะลาละจึงถนุขันธ์คิดเพียงสายธนูเสียงคังสนั่นก้องฟ้า แต่เจ็บปวดลึกเข้าไปในจิตใจข้าศึก เป็นท่านองบอกว่า ถ้ารักตัวกลัวตายก็ให้หยุด ก้มลงถวายตัวกลัวตาย และนี่กรักษาศิลห้ำศึลแปลทันที

เหล่าทหารหลายหมู่หยุดเพราะความเกรงอำนาจ แต่พระเจ้าวิเทหะไม่ยอม จะขอรื้อบให้
ได้ จึงพยายามจะบุกเข้ามายึด พระธรรมपालะจึงยิงธนูขึ้นฟ้าหนึ่งดอก และตกลงมาคังเม็ดฝน
มากมายที่ข้างตัวเหล่าทหาร แม้ไม่ถูกตัวทหารแต่เหล่าทหารเจ็บปวดถึงหัวหัวใจ บิดมือ บิดใจ
เจ็บปวดมาก ทุกคนเกรงกลัวยอมแพ้ แม้พระเจ้าวิเทหะก็เช่นกัน คืนที่รุมรุมายกั้มเกล้าอ่อนน้อม
ยอมแพ้ก๊รราบของขมาลาโทษ

พระธรรมपालะเห็นว่า สั่งสอนให้รู้ถึงที่ฐานะ ก้าวร้าวพอสมควรแล้ว จึงคลายนตให้ทุกคน
หายเจ็บปวดและบอกให้เจ้าวิเทหะยกทัพกลับไปเสียก่อนที่จะถูกลงโทษซ้ำเติม ว่าแล้วพระธรรมपालะ
ก็พาเด็ก ๆ กลับเข้าเมือง ชาวประชาชนร่นเรื่องการศึกว่า พวกข้าศึกยอมอ่อนน้อม ยอมแพ้และยกทัพ
กลับบ้านเมืองไปแล้ว จึงไชโยโห่ร้องกันสนั่นเมือง กล่าวสรรเสริญในบุญคุณธิกรามภมา

ส่วนพระเจ้าวิเทหะเดินทางกลับถึงเมืองอย่างบอบข้ำและเจ็บปวดหัวใจอย่างที่สุด และรู้
แล้วว่า พระธรรมपालะมีฤทธิ์เดชและคุณธรรมที่ยิ่งใหญ่จริง ๆ ค่างกรงกลัวว่า ถ้าเขยกทัพมายึด
เมืองเราคงไม่อาจต้านทานได้ ย่อยยับแน่ ๆ ขณะที่กังวลอยู่นั้น จึงเรียกเหล่าขุนอำมาตย์มาปรึกษา
ว่าจะทำฉันทิตี

มุขอำมาตย์ปรึกษากันและคิดว่า วิธีการนี้ดีที่สุด คือ ยอมอ่อนน้อมโดยติ ส่งเครื่อง
บรรณาการไปถวาย โดยเฉพาพระราชาธิคาที่เขาเคยมาขอไว้ พระเจ้าวิเทหะเห็นด้วยเพราะแอบชื่น
ชมความสามารถและความสง่างามของพระธรรมपालะ และยังเป็นการดีที่ได้คนมีบุญคุณธิกรมา
เป็นเชยซึ่งจะทำให้เมืองอื่น ๆ เกรงอำนาจด้วย จึงส่งคนขึ้นไปแจ้งรายละเอียดกับพระราชาธิคา พร้อม
ทั้งให้เตรียมเครื่องบรรณาการอย่างครบครัน

สรุปเนื้อหาคัมภีร์ธัมมะपालะชาคกัธัมมะपालะ สุกที่ ๕

ครันรุ่งเช้า พระราชาให้พระราชาธิคาได้เข้าพบ พระบิดาได้ชี้แจงเรื่องราวต่าง ๆ ให้ฟังว่า
พอคิดคิด กล่าวคือ คาคคเนหรือประมาณคนอื่นมากเกินไป คิดว่า คนองเก่งกล้าที่สุด จึงยกทัพไป
รบ แต่ไม่มีปัญหาสู่เขาได้เลย เขาปล่อยให้กลับมา แต่ถ้าเขาคิดแค่น ยกทัพมาตีเมืองเรา คงย่อยยับ
แน่เลย นึกสงสารตัวเองและไพร่ราษฎรทั้งหลายจะพลอยย่อยยับไปด้วย ขอให้พระราชาธิคาเข้าใจ
และเห็นใจ โดยยินยอมไปเป็นเหมือนทูดสนรวไมครอย่างเต็มใจเพื่อรักษาบ้านเมืองกับไพร่ราษฎร
ด้วย พระราชาธิคาเห็นใจและยินยอมช่วยเหลือพระบิดาและไพร่ราษฎร พระราชาธิคาพร้อมทั้งหมู่เหล่า
เสนาจึงออกเดินทางไปหลายวันจนถึงเมืองพารณสี ได้พักรออยู่ด้านนอกเมืองส่งสารเข้าไปแจ้งว่า
พระเจ้าวิเทหะนำเครื่องบรรณาการพร้อมทั้งพระราชาธิคาถวายแก่พระธรรมपालะ

วันรุ่งขึ้นจึงเข้าเมืองพร้อมทั้งหมคและขั้บนนปราสาทของพระธรรมपालะ พระธรรมपालะ
ออกมาต้อนรับจะไหว้พระเจ้าวิเทหะ แต่พระเจ้าวิเทหะชิงไหว้ก่อน พระธรรมपालะบอกว่าย่า

โหวิذنเลย เพราะตนเองเป็นคนรุ่นลูก เกรงจะเป็นบาปกรรมเปล่าๆ พระเจ้าวิเทหะกลับกล่าวว่า
ไม่เป็นไร พระองค์ยังเด็กก็จริงอยู่ แต่คุณธรรมของพระองค์ล้ำเลิศนัก บารมีแก่กล้า และตนเอง
รู้สึกผิดที่คิดไม่ดีต่อพระธรรมปาละ อีกอย่างหนึ่งตนเองแก่แล้วก็จริง แต่แก่เพราะกินข้าวไม่มี
คุณธรรมประจำใจอะไรเลย

พระธรรมปาละได้ให้คณะที่มานั้น พักผ่อนในเมืองตามอัธยาศัย รอวันฤกษ์ดีเพื่ออภิเษก
เอกอัครมเหสี

ในโอกาสอันควรจึงสอนธรรมแก่พระเจ้าวิเทหะว่า ของไม่งาม ๔ ประการ ได้แก่

๑. กุศัสน์ชู้คร้าน คนไม่รู้จักทำมาหากิน เทียบคนอื่นและเบียดเบียนคนอื่น
๒. คนบมึบ้าน บรู๊ตัว หมายถึง นักบวชที่ไม่ปฏิบัติตนตามหลักปฏิบัติของนักบวช จึงไม่
นำเคารพ
๓. พระเจ้าอยู่หัวบ่ลัดขवाद หมายถึง พระราชาที่ไม่มีคุณธรรม เช่น ทศพิธราชธรรม หู
เบา มัวเมา กามาและของมีนเมา
๔. เป็นนักปราชญ์มักโกรธ หมายถึง คนดื้อมีปัญญาแต่มักใจเบา มักโกรธระอาทำอะไร
ที่ผิดพลาดได้

เมื่อสนทนาพาทักกันพอสมควร พระธรรมปาละจึงให้ทุกคนพักผ่อนหย่อนใจอยู่ในเมือง
พาราณสีประจวบจิตตนเอง รอวันฤกษ์ดีอภิเษกพระมเหสี

สรุปเนื้อหาคัมภีร์ธัมมะปาละชาดกธัมมะปาละ ผูกที่ ๑๐

พระเจ้าวิเทหะและเหล่าเสนา อำมาตย์ต่างชาวซึ่งในหลักธรรมคำสอน ต่างยกมือสาธุการ
ด้วยใจศรัทธา แล้วพักอาศัยอยู่เมืองพาราณสีอย่างสุขสบาย จนกระทั่งเห็นสมควรแก่กาลเวลา
เพราะบ้านเมืองตนเองจะละทิ้งนานไม่ได้ ในเมืองมีกำลังพลน้อย และมีแค่นครรา เด็กเล็กและ
ผู้หญิง เกิดมีเมืองอื่นยกทัพมาตีจะย่อยยับเท่านั้น

กล่าวถึงถึงเมืองจำปานครซึ่งอยู่ไม่ไกลเมื่อวิเทหะนึกได้ว่าพระเจ้าวิเทหะไปปรามเจ้า
เมืองพาราณสีพ่ายแพ้มาขยับเขิน และตอนนี้ได้นำเครื่องบรรณาการพร้อมพระราชธิดาไปถวายพระ
เจ้าธรรมปาละที่เมืองพาราณสี คาดว่าอีกนานกว่าจะกลับมา อีกนานกว่าจะกลับมา ด้วยใจโลภอยาก
ได้ข้าวของของคนอื่นที่เจ้าของไม่อยู่ จึงเรียกระดมพลไปตีเมืองวิเทหะ เพื่อกวาดต้อนผู้คน ไปเป็นเชลย
และกวาดเก็บข้าวของไปใช้ในเมืองจำปา

เมื่อรวมพลได้พร้อมแล้วจึงยกทัพมาล้อมเมืองวิเทหะไว้ ฝ่ายเสนาผู้เฒ่าและพระนางเจ้า
นครวิเทหะต่างคางคกใจกลัวที่เห็นข้าศึกมาล้อมเมืองไว้ ต่างเรียกประชุมคว้น แม้พระนางจะกลัว แต่

มีสติ ได้ปรึกษาว่า บ้านเมืองเราตอนนี้เหลือแค่ผู้เฒ่าและผู้หญิงจะป้องกันบ้านเมืองอย่างไรดี ขอให้ทุกคนช่วยกันคิดหาทางแก้ไข

มุขอำมาตย์เฒ่าเฝ้าในร่างกาย แต่สติปัญญาและความกล้าหาญยังมีอยู่ จึงเสนอว่า ให้ทุกคนอย่าตื่นตระหนกตกใจในข้าศึก ให้เตรียมตัวระวัง โดยการคาดคะเนว่า กองทัพของพระเจ้าวิเทหะน่าจะกลับมาถึงเมืองคอนบ่าฯ ๗ วันข้างหน้าแน่ จึงให้ทำเป็นกลอุบายไว้ กล่าวคือ ให้ทุกคนจุดโคมไฟสว่างไสวทุกมุมเมือง และให้ออกมาเที่ยวเล่น ร้องรำทำเพลงให้สนุกสนานทั้งคืนทำอย่างไม่มีอะไรเกิดขึ้น ทั้งๆ ที่ทุกคนก็ปฏิบัติกันอย่างไม่เข้าใจ

แล้วมุขอำมาตย์จึงแต่งสารส่งไปให้เจ้าป่าว่า ให้ท่านยกทัพกลับไปเสียเถิด ถ้าไม่เช่นนั้นเหล่าทหารของท่านจะต้องตายทั้งหมด เพราะว่า พระเจ้าวิเทหะไปรบชนะเจ้าเมืองพาราณสีแล้ว กำลังเดินทางมาเมืองวิเทหะจะถึงพรุ่งนี้บ่าฯ ชาวเมืองทราบข่าวต่างยินดีปรีดา ไซโยให้ร้อง เล่นสนุกสนานทั้งคืน ถ้าท่านไม่เชื่อ ให้ท่านส่งจรรบูรุษไปสอดส่องดู แต่ถ้าไม่หนีไปพรุ่งนี้ต้องรบกับพระเจ้าวิเทหะแน่นอน

สรุปเนื้อหาคัมภีร์ธัมมะปาละชาดกธัมมะปาละ ผู้ที่ ๑๑

เจ้าเมืองเจ้าป่า อ่านสารด้วยความสงสัย เพราะคนได้ข่าวมาว่า พระเจ้าวิเทหะยกยอชัยกลับมา จนต้องนำบรรณาการและพระธิดาไปถวาย แต่ในสารว่า ไปรบชนะและกำลังกลับมา จึงเกิดความลังเล ไม่แน่ใจที่จะเข้าตีเมือง จึงให้กองทัพสอดดูที่ว่าพรุ่งนี้ไม่มีกองทัพของพระเจ้าวิเทหะมาจึงจะเข้าตี แต่ถ้าเห็นกองทัพเจ้าวิเทหะยกมาก็ยกทัพหนีกลับไป

ครั้นเวลาบ่าย พระเจ้าวิเทหะยกทัพมาถึงพบกองทัพข้าศึกอยู่จึงหยุดทัพตั้งแกลดดูให้แน่ใจว่ากองทัพใคร พอแน่ใจว่าเป็นกองทัพพระเจ้านครเจ้าป่ายกทัพมาตีเมือง จึงสั่งให้รี้พลเข้าสู้รบทันที ฝ่ายเจ้านครเจ้าป่าไหวตัวไม่ทันหนี จึงต้องเข้าสู้รบกับเจ้าวิเทหะเป็นสามรทหลายชั่วโมง เพราะอายุมาก กำลังวังชาสู้คนหนุ่มกว่าไม่ไหวจึงถูกพระเจ้า วิเทหะฟันคอกข้างสวรรคต เหล่าทหารจึงเข้าตีกันแย่งศพเจ้านายได้แล้วหนีทัพกันกระเจิดกระเจิง เจ้าวิเทหะจึงยกทัพเข้าเมือง ทำให้ประชาราษฎร์ดีใจ ไซโยให้ร้อง อย่างมีความสุข

ส่วนพระธรรมปาละเสวยสุขอยู่ในกรุงพาราณสีอย่างสุขสบายแต่พระองค์เฝ้าคิดถึงพระราชเทวีอยู่เสมอว่า ป่านะนี่ พระเทวีและพระอนุชาจะอยู่มีสุขอย่างไร คนเองที่หนีออกนอกเมืองมากทำให้พระเทวีทุกข์ใจไม่น้อย

วันรุ่งขึ้น จึงปรึกษามุขอำมาตย์และพระชายาว่า อยากกลับไปเยี่ยมพระมารดา ให้เหล่าอำมาตย์ช่วยดูแลบ้านเมืองสัก ๒-๓ วัน แล้วจึงชวนสหาย เรียกมัววิเศษและซิไม้ ๖ คัด เหาะไปเมืองมัททราชทันที

พอถึงเมืองมัททราชจึงให้ม้าลงที่บันไดปราสาทแล้วปล่อยม้าไป ทั้ง ๒ สหายได้ขึ้นไปบนปราสาทอย่างไม่ทันให้ใครรู้ตัว จนถึงตัวพระราชมารดา ก็มลงกราบคารวะพระมารดา พระมารดามองเห็นและจำได้ว่าพระโอรสองค์ใหญ่มหา ค่างตื่นคันใจ กอดพระโอรสไว้อยู่นานถึงจะเย้ยปากได้ แล้วจึงถามไถ่ความเป็นไปต่าง ๆ นานา พระธรรมบาละจึงเล่าความจริงให้ฟังทุกประการ แล้วพระราชสุณันทะผู้อนุชาก็มาพอดี ต่างดีใจและสนทนากันอย่างสนุกสนานในหมู่ญาติ พระองค์อยู่กับพระมารดาและอนุชาดัง ๗ วัน จึงอำลากลับ แต่ก่อนจะกลับได้มอบรองเท้าวิเศษให้พระอนุชาพร้อมทั้งบอกรวิธีใช้

ครั้นกลับมาถึงเมืองพาราณสี พระองค์ได้ป่าเพื่อกุลอย่างมากมาย จนได้อินถึงเมืองอื่นๆ จึงมีผู้คนมาเที่ยวขอทานอย่างมากมายทุกวัน

สรุปเนื้อหาคัมภีร์ธัมมะปาละชาดกธัมมะปาละ สุกที่ ๑๒

กล่าวถึงพระเจ้าอังคราช แห่ง อังครรัฐนคร ได้อินสรรพคุณว่า เจ้ากรุงพาราณสีมีฤทธิวิเศษ มีม้าแก้ว มีความมคตา กรุณาสูง บำเพ็ญทานเป็นนิจ มีผู้คนมาขอทานมิได้ขาด เจ้าอังคราชจึงคิดโกลาหลอยากได้ม้าวิเศษ ธนูวิเศษ เป็นของคน โดยคิดว่า ไม่เก่งไปกว่าตนแน่นอน จึงได้รวบรวมพล ๔ เหล่าเพื่อจะยกไปปราบพระเจ้าพาราณสี โดยตีเมืองเล็กเมืองน้อยสะสมเป็นกองกำลังใหญ่โยกไปสมทบ เมื่อถึงเมืองวิเทหะ ได้ส่งสารแจ้งจางแกมบูบั้งคิดว่า ถ้าไม่ร่วมกับเรายกไปปราบกรุงพาราณสีจะเข้าตีเมืองให้ วิเทหะให้แหล่งละเขียดทันที

ฝ่ายพระเจ้าวิเทหะเฝ้าคิดอึดอัดใจมากเพราะนี่เป็นกองทัพใหญ่ ถ้าสู้รบคงไม่ไหวแน่นอน แต่โน้นก็เป็นลูกเขย ในที่สุดจึงอุบายว่า จะขอยอมไปร่วมรบด้วยแต่เดิรมิได้ทัน ขอให้พระองค์ยกทัพไปก่อน พรุ่งนี้จะยกทัพตามไปสมทบ(โดยคิดว่า พอถึงเมืองพาราณสีจะเข้าช่วยชิงขนาดลบหลังช่วยทัพของลูกเขย)

พระเจ้าอังคราชยกทัพไปถึงและล้อมเมืองพาราณสีไว้ทั้ง ๔ ทิศ แล้วจึงส่งสารไปทาบพระธรรมบาละว่า ให้พระองค์ยกมาขอมตุวามิภักดิ์แต่โดยดี ยกเมืองและของวิเศษให้ ถ้ามิเช่นนั้นจะต้องยกทัพไปตีให้ย่อยยับและคายกันทั้งเมือง

พระเจ้าธรรมบาละจึงส่งสารตอบว่า ถ้าอยากได้ก็มาขอกันดีกว่า ทำให้ไม่ต้องยกทัพมาข่มขู่ด้วยเพราะปกติก็บริจาทานเป็นประจำอยู่แล้ว ดังนั้น จึงไม่ให้ พรุ่งนี้เช้าจะชี้ข่าวสารออกไปรบด้วยให้รอพรุ่งนี้

รุ่งเช้า พระธรรมบาละก็ขึ้นช้างสารที่ส่งงามพร้อมด้วยเด็กน้อยถือดอกไม้วางมาลา สวดสวดคงามออกไปพบเจ้าอังคราชตามนัด โดยพระเจ้าอังคราชคิดและกล่าวกับอำมาตย์และเจ้าเมืองอื่นแบบทงะคนว่า เจ้ากรุงพาราณสีเก่งกลัวตาย เอาศึก ๆ มาอ่อนน้อมคนเอง

ความทะนงองอาจทำให้พระเจ้าอังคราชคิดผิด เพราะคิดแต่ความสามารถของคน ต่อตนเองไม่ทราบความสามารถของฝ่ายตรงข้ามเลย คำคินนั้น พระธรรมบาลันงนอนสบาย แต่พระเจ้าอังคราชนอนไม่หลับเพราะคิดเพียงว่า จะได้ของวิเศษ จะทำให้ตนเองมีฤทธิ์เดชมากขึ้น มีบริวารมากขึ้นด้วย

สรุปเนื้อหาคัมภีร์ธัมมะपालะชาดกธัมมะपालะ สูกที่ ๑๓

เมื่อพระธรรมपालะขึ้นมาถึงจึงกล่าวกับพระเจ้าอังคราว่า ท่านท้าวธรรม มาทำรบ จะมาปราบเจ้ากรุงพาราณสีมิใช่หรือ เรารอกมาแล้ว จะรบก็ให้เข้ามาได้เลย

พระธรรมपालะยกธนูขึ้นแล้วคิดสาขธนูหนึ่งครั้ง เสียงดังสนั่นประคุดฟ้าร้อง แผ่นดินไหว ทุกคนรู้สึกเจ็บปวดทั่วร่างกาย พลางได้อันเป็นเสียงว่า ถ้าใครกลัวตายให้หยุดและหนีกลับ ไปหาถูกเมียและให้รักษาสิลาห้าหรือสิลาแปด แต่ถ้าใครไม่ยอม ไม่กลัวตายก็ให้เข้ามาสู้รบ เหล่าทหารส่วนหนึ่งหยุด แต่อีกส่วนหนึ่งไม่หยุดโดยเฉพาะกลุ่มของพระเจ้าอังคราช แม้จะเจ็บปวดก็จะพยายามเข้าไปอีก พระธรรมपालะจึงยกธนูและยิงธนูขึ้นฟ้าไปหนึ่งดอก เสียงดังสนั่นหวั่นไหว แผ่นดินสะเทือนหลายคนสะดุ้งเพราะธนูนั้นกลายเป็นธนูมากมายตกลงมาแทบกายของเหล่าทหาร ไม่ถูกตัวคน แต่สร้างความเจ็บปวด หน้ามืดตาลาย ฟ้าคลุ้มมัวจนมองอะไรไม่เห็น ทุกคนเจ็บปวดร้องควงควาง แม้เจ้ากรุงอังคราชก็เช่นกัน มือสั่นหงิกงอพยายามยกขึ้นมือขึ้นมาอ่อนไหวกลัวชอยอมแพ้ ขอยอมอ่อนน้อมพระธรรมपालะ

พระธรรมपालะได้สั่งสอนเหล่ากองทัพข้าศึกพอสมควรแล้ว จึงคลายมนต์ให้ท้องฟ้าสว่าง ให้ทุกคนหายเจ็บปวด เจ้าอังคราชขอมแพ้และขอยกมาถวญตัวคืนเท่า พระเจ้าธรรมपालะเกิดความเมตตา และกรุณาอึ้งนักรให้อภัยและให้ทุกคนยกทัพกลับไปหาถูกเมียเสียโดยเร็ว

เจ้าอังคราชพักความเจ็บปวดอยู่ขณะที่เจ้าวิเทหะมาถึง ผู้และเข้าใจว่าจะไรเกิดขึ้น ดมเคยได้รับมาแล้ว แต่แสวงถามเจ้าอังคราว่า ทำไมมาพักอยู่ตรงนี้ ไม่เข้าไปสู้รบหรือพระองค์มาช่วยแล้ว พระเจ้าอังคราชจึงเล่าให้เจ้าวิเทหะฟังทุกประการ ทั้งเจ็บปวด ทั้งอับอาย แลรู้สำนึกแล้วพร้อมทั้งหวาดกลัวว่า ถ้าพระธรรมपालะยกทัพมาตามตี ทหารทั้งหมดต้องย่อยยับแน่นอน จึงปรึกษาเจ้าเมืองต่าง ๆ ว่าจะทำอย่างไรดี

พระเจ้าวิเทหะได้เสนอว่า ให้เจ้าเมืองทุกคนที่มาที่นี่ นำบรรณาการที่ทอมีเข้าไปสวามิภักดิ์ และขอให้คงโทษ เพราะพวกตนคิดผิดไปแล้ว เราจะพลอยช่วยพูดให้ ทุกคนยินยอมไปบงาโดยสังสาร และขอเข้ามา พอได้โอกาสเข้าเฝ้านั้น ตอนเข้าไปปราสาทเจ้าวิเทหะหลบเข้าไปพบและเล่าเหตุการณ์ให้ลูกเขยรู้ พระธรรมपालะยกโทษให้และแนะนำให้ทุกคนรักษาสีล บำเพ็ญทาน กันถ้วนหน้า ทุกคนจึงสบายใจ และได้พักในกรุงพาราณสีหลายคืนแล้วทุกคนจึงไปขอลากลับเมืองตน

สรุปเนื้อหาคัมภีร์ธัมมปาละชาดกธัมมปาละ ผูกที่ ๑๔

ฝ่ายพระมารดาที่อยู่เมืองมัททราช คิดถึงและห่วงหาพระโอรสองค์โตว่า ลูกอยู่ดีมีสุขเพียงไร บ้านเมืองที่ถูกปกครองอยู่นั้นสุขสบายดีหรือเปล่า ทร์พยศมบัคิฉ่าง ๆ มีมากมายไหม บ้านเมืองสว่างไสวหรือหมองเศร้า โดยบอกให้พระอนุชาไปเยี่ยมดู ถ้าไม่ดี ไม่มีความสุขก็ขอให้กลับมาอยู่บ้านเมืองเรา

พระอนุชาสวมรองเท้าพิเศษแล้วเหาะไปเมืองพาราณสีทันที ครั้นไปถึงได้เข้าไปกราบการวะพระเชษฐา เมื่อสนทนาทราบจุดประสงค์ที่มาแล้ว พระธรรมปาละจึงพาชมเมืองพาราณสีทันที พระอนุชาคิดถึงถึงความงาม ความใหญ่โตและความอุดมสมบูรณ์ของเมือง โดยคิดว่า ปราสาทในเมืองมัททราช ๑๐ หลัง ยังไม่ใหญ่เท่าปราสาทที่นี่หลังเดียวเลย แม้ห้อง ๑๐ ห้องในเมืองมัททราชก็ยังไม่เท่าห้องในเมืองพาราณสีเพียงห้องเดียวเลย

พระอนุชาได้รู้ได้เห็นกับตาว่า บ้านเมืองของพระเชษฐาอุดมสมบูรณ์เพียงใด ได้พักอยู่ ๗ วัน จึงลากลับไปรายงานให้พระราชเทวีฟัง ก่อนจะกลับ พระธรรมปาละจึงบอกวิธีการบำเพ็ญบุญ ๑๐ ประการ (บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ประการ) ให้นำไปสอนชาวเมืองและนำไปปฏิบัติกัน ดังนี้

๑. ทานมัย คือ การบริจาคทาน
๒. ศีลมัย คือ การรักษาศีล ๕ และ ศีล ๘
๓. ภาวนามัย คือ บำเพ็ญภาวนา
๔. อปจายนมัย คือ อ้างถึงคำว่า คนเป็นใหญ่ ให้รู้กราบไหว้คนอื่นบ้าง
๕. เวชยวัจจมัย คือ ให้ช่วยกิจการงานในอุณฺเณอย่างสม่ำเสมอ
๖. ปิตติทานมัย คือ ให้สร้างกุศลน้อยใหญ่ไว้ ทำใจให้สะอาดและแบ่งบุญกุศลให้สรรพสัตว์ทั้งหลายด้วย

๗. ปิตตานุโมทนา มัย คือ ยินดีในบุญต่าง ๆ ไม่อิจฉา ไม่คิดเคียดใคร พलयินดี อนุโมทนาในบุญที่คนอื่นกระทำ

๘. ธัมมัสสวนมัย คือ หมั่นฟังธรรมเนื่องนิตย์และคิดตามธรรมนั้น ๆ

๙. ธรรมเทศนามัย คือ ให้สนทนาธรรม ให้สอนธรรมเมื่อมีโอกาส

๑๐. ทิฏฐานุกัมมมัย คือ ตั้งตัวอยู่ในธรรม ตั้งมั่นในธรรม ไม่หุนเบา

พระอนุชาสดับธรรมข้อนี้ได้แม่นยำ และนำไปสั่งสอนไพร่ฟ้าในเมืองมัททราชให้เกิดความสงบร่มเย็นสืบไป

สรุปเนื้อหาคัมภีร์ธัมมปะลาละชาดกธัมมปะลาละ สุตที่ ๑๕

คืนหนึ่ง พระธรรมปาละรู้สึกว่าการที่จะไปเที่ยวชม ยอดเขาสิเนรุ ซึ่งเป็นที่อยู่แห่ง เทวดา ที่อยู่แห่งนางมโนรา และเหล่าเทพ คนธรรพ์ ยักษ์ กิรีกีนรีน ทพิยธาร รวมทั้งสรรพสัตว์ป่า หิมพานต์ที่เป็นของจริงมากมาย พระองค์เคยได้ขึ้นมามานานแล้ว จึงประสงค์จะไปดูให้เห็นกับคำว่า สิ่งต่างๆ ที่เคยได้ยินมา มีหรือไม่

รุ่งเช้าจึงเรียก मुखอำมาตย์มาปรึกษาเพื่อให้อำมาตย์ไปบอกชาวบ้านเมืองแทนคน จะไปชมป่าหิมพานต์ และเขาสิเนรุ ให้เห็นประจักษ์แก่ตาตนเอง พร้อมทั้งไปลาพระมเหสีแล้วจึงชวนสหาย เรียกม้าและ ไม้ ๑ คัด ขี่ไปเที่ยวป่าหิมพานต์ทันที

ทั้ง ๒ ไปถึงเขตป่าหิมพานต์จึงลงพักปล่อยม้าไป เพื่อเดินชมแมกไม้โบราณสารพัดไม้และ สัตว์ต่างๆ ให้เห็นเต็มตา จนกระทั่งเห็นต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่ง มีเหล่าพิยธารหะนะเวียนเป็นร้อย คน ทั้ง ๒ แปลงใจจึงเข้าไปดูใกล้ ๆ รู้สึกแปลกที่ดอกผลจะเป็นสีแดงคล้ายรูปคนหรือตุ๊กตา ขณะที่ยืนชมอยู่นั้น เหล่าพิยธารเห็นทั้ง ๒ พวกมันจึงชักดาบออกและเข้ามาล้อมทั้ง ๒ ทันที ทั้ง ๒ จึงต่อสู้ด้วยดาบจนเต็มความสามารถ ที่แปลกก็คือ เวลาฟันมันไม่ว่าส่วนใด เช่น แขน ขา แม้กระทั่ง คอ จนขาดกระเด็น ประเดี๋ยวมันกลับมาต่อติดเป็นตัวคนต่อสู้ได้เช่นเดิม ต่อสู้กันพักใหญ่เห็นว่าฆ่า กันไม่ได้ พยธารคนหนึ่งจึงให้หยุดแล้วถามว่า ท่านทั้ง ๒ เป็นคนหรือเทพ หรือยักษ์มารแปลงมา มาที่เพื่ออะไรหรือว่าจะไปทางไหน ทั้ง ๒ จึงบอกความจริงไปว่า มาเที่ยวชมป่าหิมพานต์แล้วจะไป เที่ยวชมถึงยอดเขาสิเนรุ

พิยธารทราบความจริงจึงกล่าวขอโทษ นึกว่าท่านจะมาแย่งหน่วยนริศล โดยเล่าว่า ไม้ต้น นี้มีต้นเดียวในป่าหิมพานต์ มีดอกผลเป็นเหมือนหญิงสาว เวลาแก่และหลุดลงจะต้องคอยแย่งชิง กันรับอย่าให้ตกดิน แล้วพิยธารที่ได้ไปจะเป่ามันใส่จะกลายเป็นหญิงสาวอายุประมาณ ๑๕-๑๖ ปี หมู่พิยธารจึงหวงแหนมาก แล้วเล่าถึงยอดเขาสิเนรุว่า โลกคนยังไม่ไปถึง เพราะ เป็นของเทพยดา ต้องผ่านป่าหนาทึบมากมาย เขาสูงใหญ่ และหมู่สัตว์ต่าง ๆ นานาพันธุ์ ส่วน บริเวณที่ล้อมรอบภูเขา นั้นเป็นแม่น้ำสีทันดร กว้างใหญ่และลึกมาก เป็นน้ำที่ละเอียดอ่อน มนุษย์ที่ ดั้นดั้นเขาสิเนรุ จะมาถึงครั้งนี้และจะจบชีวิตลงที่นี่ แต่ทั้ง ๒ ยืนย่นๆ จะลงไปดูแล้วอำลา พยธารเดินทางต่อไป พยธารไม่อาจหัดทานได้ ได้แต่ยืนปลงว่า น่าเสียดายชีวิตท่านทั้ง ๒ คง ไม่รอดกลับไปแน่นอน

สรุปเนื้อหาคัมภีร์ธัมมะปาละชาดกธัมมะปาละ ผู้ที่ ๑๖

ทั้ง ๒ จึงเดินทางด้วยม้าวิเศษและไม้เท้า ๑ คัด เหาะ ไปจนเกือบถึงยอดเขาสิเนรุ เห็นเมือง ๆ หนึ่ง มีปราสาทสวยงาม เรืองรองคังทองคำจึงลงไปเที่ยวชม แต่ไม่ทันชม เพราะมีเหล่าทหารมาจะจับกุมตัว แต่ทั้ง ๒ บอกว่ามาดี อย่างไรก็มาต้องพาไปพบพญาครองเมืองก่อน เมื่อทั้ง ๒ ไปพบ ท้าวพญาจึงถามความเป็นมา รู้ว่าเป็นมนุษย์ซึ่งไม่ใช่คนธรรมดา เคยมีแต่กษัตริย์เท่านั้น พระราชาศใหญ่ชอบใจว่า เป็นผู้มัญญ มีฤทธิ์ถึงมาถึงเมืองโนราได้ จึงเชิญชวนให้พักแรมอาศัย วันรุ่งขึ้นจะพาไปชมยอดเขาสิเนรุ

รุ่งขึ้น พระราชาศใหญ่นั้น ได้พาทั้ง ๒ ด้วยฤทธิ์เหาะ ไปเยี่ยมชมถึงยอดเขาสิเนรุ ซึ่งมีปราสาททองเหลืองงามกว่าเมืองมโนรามาก พญามโนราจึงบอกว่า ปราสาทนี้งามเพราะด้านทิศตะวันออกจะมีแสงเงิน งามตาสุดขอบฟ้า ด้านทิศใต้ มีแก้วสีนิลส่องงาม ด้านทิศตะวันตก มีแก้วผลึกที่สกลางามตา ส่วนทิศเหนือ มีสีทองค้ำงมเจิดจ้ามาก ทั้ง ๒ วันเวียนชมให้เห็นกับตาอย่างจุใจ และตื่นตาตื่นใจที่มาพบเห็นของจริง

ยอดเขาสิเนรุ นั้นพญามโนราได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ล้อมรอบด้วยทวีปทั้ง ๔ คือ

ทิศตะวันออก คือ ปุพพาวีเทหะทวีป

ทิศตะวันตก คือ อมรโคญาน

ทิศเหนือ คือ อุดรภูทวีป (อุดรขุ)

ทิศใต้ คือ ชมพูทวีป

ณ ที่พักในเมืองมโนรา พญาศใหญ่สงฆ์สงฆ์พิเศษของพระธรรมปาละว่า มีอุทธานุภาพอย่างไร อยากรู้อยากเห็นให้เป็นบุญตา พระธรรมปาละจึงแสดงด้วยการยิงธนูขึ้นฟ้าหนึ่งดอก เสียงสนั่นถันเมืองมโนรา ปราสาทไหว ดินไม้เอนเอียง ทุกผู้คนตกประหม่า หลายคนกล่าวว่าเพราะพระราชาไปคบค้ากับมนุษย์จนทำให้บ้านเมืองมีอาการเป็นไปอย่างนี้

ครั้นจนการแสดงธนูแล้วพระราชาศใหญ่ชอบใจและคิดว่ามีบุญมากที่ได้พบผู้มีบุญเช่นนี้ และคิดต่อไปว่า ผู้นี้คงจะพามาหลุมมนุษย์ให้หลุดพ้นกิเลสเข้าถึงพระนิพพานได้มากมาย พระองค์จึงถวายแก้ววิเศษชื่อว่า แก้วมโนจินดา สามารถส่องเห็นเหตุการณ์ทั้งใกล้และไกลมากได้ เพื่อช่วยให้พระองค์ได้โปรดสรรพสัตว์ได้มากขึ้น แล้วทั้ง ๒ จึงลากลับถึงเมืองพาราณสีด้วยความสวัสดิ์

สรุปเนื้อหาคัมภีร์ธัมมะปาละชาดกธัมมะปาละ ผู้ที่ ๑๗

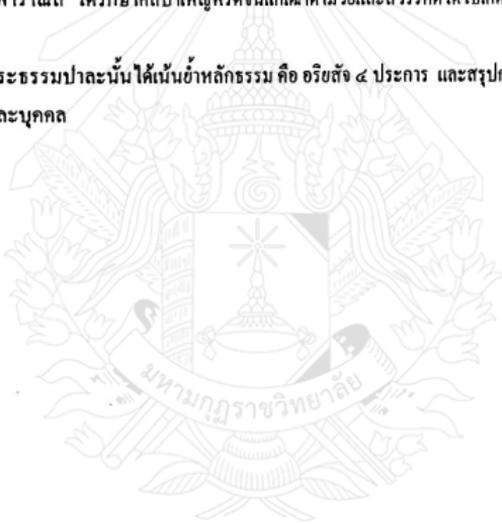
พระธรรมปาละได้เล่าเรื่องการไปเยี่ยมชมป่าหิมพานต์ เมืองมโนราและยอดเขาสิเนรุ (ภาษาไทยเรียกว่า เขาพระสุเมรุ) ให้ชาวเมืองพาราณสีได้ฟังจนชาวเมืองปลื้มปีติยินดีอันท่วมฟ้า จึงให้ทุกคนบำเพ็ญทาน รักษาศีล และให้ตั้งโรงพยาบาลเพิ่มหลายแห่ง ใช้แก้วมโนจินดา สอดส่องหา

สมบัติโคที่ไม่มีเจ้าของ เมื่อพบก็ให้เหล้าทหารไปจนมาบริจาทานอย่างสม่ำเสมอเป็นการบำเพ็ญทานบารมีที่ยอดยิ่ง

คืนหนึ่ง พระองค์จับฝันไม่ค่อยดี สะดุ้งตื่นและกระสับกระส่าย นอนไม่หลับจนรุ่งเช้า ได้เรียกโหรมาทำนายทายทักว่า ได้เสียดูฤกษ์ใหญ่ของพระองค์แน่นอน พระองค์จึงนำแก้วมโนจินดา สอดส่องหาเหตุทันที จึงพบว่า พระมารดาที่ซบราภแล้วใส่สุวรรณรงค์ จึงบอกกล่าวกับมเหสี และมุขอำมาตย์ให้ดูแลบ้านเมือง พระองค์จะไปปลงศพพระมารดา

เมื่อไปถึงเมืองมัททราชแล้วจึงเรียกประชุมชาวเมืองเพื่อทำพิธีปลงพระศพจนแล้วเสร็จ โดยไม่ให้ทำพิธีศพพอควรอย่าทำใหญ่โตเกินไป โดยสอนพระอนุชาและชาวเมืองถึงการทำศพที่เหมาะสมกับฐานะ และอย่าประมาทในชีวิต พระองค์จึงสั่งสอนพระอนุชาและชาวเมืองให้รักษาศีล บริจาทาน เพื่อสร้างบารมีอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะ เรื่องความศาะว่า ทุกคนต้องศาะอย่างประมาท เมื่อลากลับสู่พระนครพาราณสี ได้รักษาศีลบำเพ็ญพรตจนแก่เฒ่าคานวีย์และสุวรรณรงค์ได้ไปเกิดอยู่ สวรรค์ชั้นดุสิต

ท้ายสุดแห่งพระธรรมปาละนั้น ได้เน้นย้ำหลักธรรม คือ อริยสัจ ๔ ประการ และสรุปการกลับชาติมาเกิดของแต่ละบุคคล



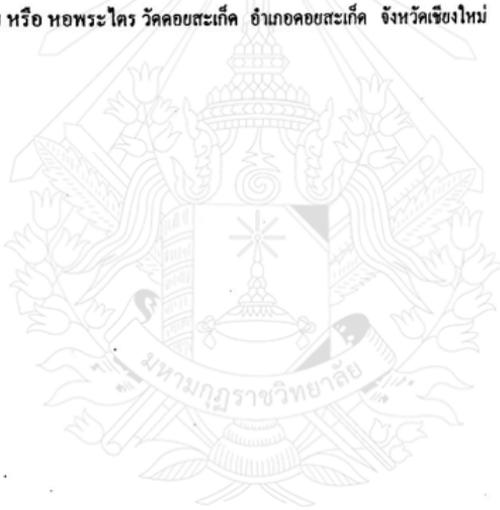


ภาคผนวก ก

หอพระไตร หรือหอธรรม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

หอพระธรรม หรือ หอพระไตร วัดช่วงสิงห์	อำเภอเมือง	จังหวัดเชียงใหม่
หอพระธรรม หรือ หอพระไตร วัดเชียงมั่น	อำเภอเมือง	จังหวัดเชียงใหม่
หอพระธรรม หรือ หอพระไตร วัดเวฬุวนารามภูเค้า	อำเภอเมือง	จังหวัดเชียงใหม่
หอพระธรรม หรือ หอพระไตร วัดธาตุคำ	อำเภอเมือง	จังหวัดเชียงใหม่
หอพระธรรม หรือ หอพระไตร วัดศรีสุพรรณ	อำเภอเมือง	จังหวัดเชียงใหม่
หอพระธรรม หรือ หอพระไตร วัดคอกเอื้อง	อำเภอเมือง	จังหวัดเชียงใหม่
หอพระธรรม หรือ หอพระไตร วัดเมืองถ้ำ	อำเภอเมือง	จังหวัดเชียงใหม่
หอพระธรรม หรือ หอพระไตร วัดป่าคัน	อำเภอเมือง	จังหวัดเชียงใหม่
หอพระธรรม หรือ หอพระไตร วัดคอกสะเก็ก	อำเภอคอกสะเก็ก	จังหวัดเชียงใหม่





ประวัติผู้วิจัย

หนังสืออ้างอิง^{๑๖}
(REFERENCE BOOK)
ให้ใช้เฉพาะในห้องสมุดเท่านั้น

- ชื่อ-สกุล : พระมหาธีรวัฒน์ ธีรจิตโต (เวชานันท์)
- วัน เดือน ปีเกิด : ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๕๕
- ชาติภูมิ : ๑๕๑/๕๑ หมู่ ๔ ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดช่วงสิงห์ ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- อุปสมบท : ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๒๓ ณ พัทธสีมาวัดหัวข่วง ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- การศึกษา
- พ.ศ. ๒๕๓๐ : สำเร็จมัธยมศึกษาชั้นเอก(ม.ธ.เอก)
- พ.ศ. ๒๕๕๐ : เปรียญธรรม ๓ ประโยค
ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
มหาวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน วิทยาเขตเชียงใหม่
- หน้าที่การงาน
- พ.ศ.๒๕๔๖-๒๕๕๒ : พระวิปัสสนาจารย์ (รุ่นที่ ๔ มจร.)

สิ่งพิมพ์นี้เป็นสมบัติของห้องสมุด มจร.
ผู้ใดพบอยู่ในที่อื่น ไม่สมควร
ไปรื้อค่านามาส่งที่แผนกห้องสมุดด้วย ขอบคุณ